BİR+BİR

201008 SAYI 8 KASIM-ARALIK 2010 7 TL KIBRIS 8.5 TL

KEITH RICHARDS'IN OTOBİYOGRAFİSİ: "LIFE"

Halk kahramanı olmak

MUHTEŞEM BİR TARAFTAR: MELKON TAŞÇIOĞLU

Yeşil saçlı adam

"PRESS"İN YÖNETMENİ SEDAT YILMAZ

Kurşunla tekzip

DEVLETTE DEVAMLILIK ESASTIR

Kült, estetik, siyaset

BRUCE SPRINGSTEEN

Samuray pozisyonu

DAVID BORATAV

İstanbul'un ilacı

ISSN 1309-5722

Maturana ve Varela
Bilgi Ağacı
İnsan Anlayışının Biyolojik Temelleri

Metis Bilim, Çeviri: Mahir Ünsal Eriş, 264 s.

1984 tarihli bu kitap insanın bilişsel yetileri hakkında çığır açıcı bir klasiktir. ABD'de üniversitelerde, yazarların ülkesi Şili'de ise lisede okutuluyor! Günümüzde sinirbilim, evrimci psikoloji, karmaşıklık ve bilinç alanındaki gelişmelerin çoğu bu kitapta anlatılan "bilişsel inşacılık" kuramı tarafından öngörülmüş, dile getirilmişti.

Alain Badiou
Başka Bir Estetik
Sanatlar İçin Küçük Bir Kılavuz

Çeviri: Aziz Ufuk Kılıç, 176 s.

Badiou'nun "başka bir estetiği" araştıran kılavuzu, estetiği felsefenin bir alt disiplini olarak değil, estetik ürünlerin dile getirdikleri ni başlı başına bir felsefe olarak okumaya dönük bir girişim. Başka bir estetik: duyumsallığın ötesinde, artık estetik-olmayan bir estetik.

Aykut Çelebi HAZIRLAYAN
Şiddetin Eleştirisi Üzerine

Metis Defterleri, Çeviri: Zeynep Direk, 320 s.

Kalkış noktası Benjamin'in 1921 tarihli "Şiddetin Eleştirisi Üzerine" adlı metni olan bu seçkinin temel vurgusu, yasanın korunması için seferber edilen devlet şiddetinden farklı olarak, ve ondan önce, yasa koymanın kendisinin zaten şiddet içerdiği düşüncesidir. Derrida, Hamacher, Agamben, Cover, Direk ve Çelebi'nin makalelerinden oluşuyor.

Rita Felski
Edebiyat Ne İşi Yarar?

Metis Eleştiri, Çeviri: Emine Ayhan, 176 s.

İnsan neden okur? Edebiyat okumanın hoşça vakit geçirmek dışında bir faydası olabilir mi? Üniversitelerde neden edebiyat bölümleri vardır? Özgün ve kışkırtıcı düşüncelerle dolu bu kitap okurun kendi okuma uğraşı hakkında, kurumların ise edebiyat eğitiminin gerekçeleri hakkında daha bilinçli olmasına yardımcı olmayı amaçlıyor.

Ahmet Sipahioğlu
Tepelitaklak
Teğellenmiş Öykülerden Bir Roman

Metis Edebiyat | Roman, 264 s.

Ahmet Sipahioğlu'ndan akademik camiaya içeriden bakan, keskin ve eleştirel bir mizahın eşlik ettiği bir roman. Hobisi kuş gözlemciliği, branşı ise felsefe olan İzmirli bir üniversite hocası ile uzatmalı asistanı Tayyar'ın "maceralarını" okuyacaksınız bu şaşırtıcı romanda.

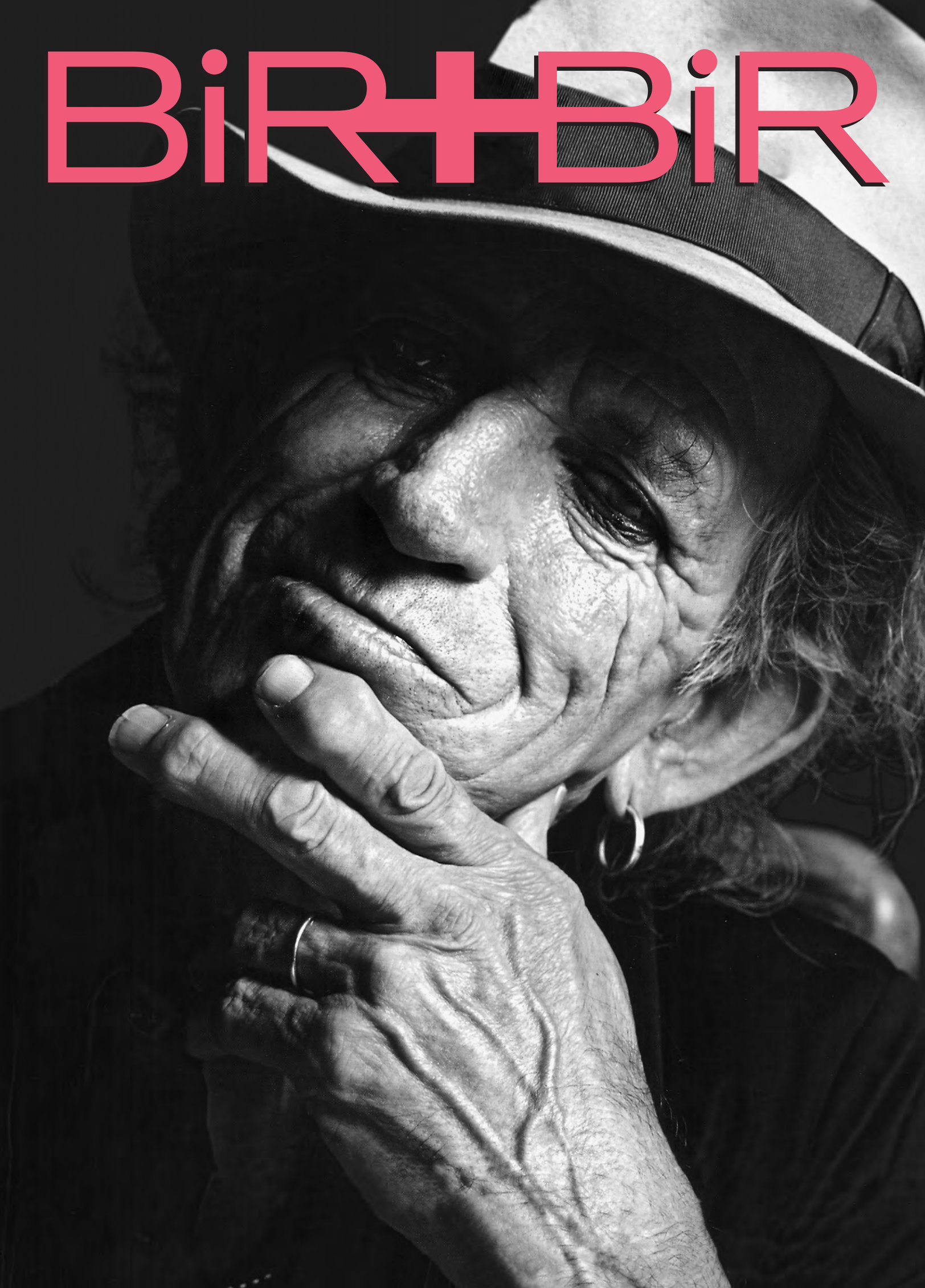

AJANDA 2011
ırkçılığa, ayrımcılığa ve
nefret suçlarına karşı

9 ARALIK'TA
KİTAPÇILARDA..

metis

BiR+BiR

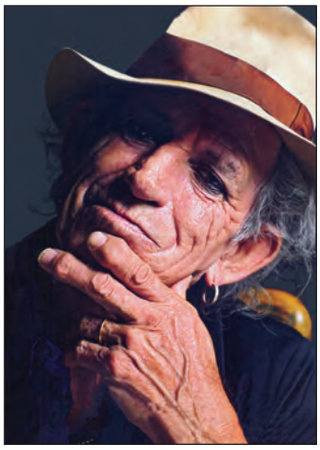

Ücretsiz broşür için: **www.saeistanbul.com**

t. **0212 292 3738**

Lüleci Hendek Cad. No: 60
34425 Beyoğlu/İstanbul

www.sae.edu

A'DAN X'E *4*

KEITH RICHARDS VE "HAYAT" *6*

ATATÜRK HEYKELLERİ *12*

"PRESS" FİLMİ *18*

BURCU GÖKNAR'IN VEFA'SI *22*

PORTRE: MELKON TAŞÇIOĞLU *25*

SES DUVARI *32*

ARI UP *33*

ROBERT PLANT *34*

CEYLAN ERTEM *36*

BRUCE SPRINGSTEEN *40*

CHICHA LIBRE *44*

ŞARKILI TARİH TEFRİKASI *46*

TUNCER ERDEM *52*

OKUMA GÖZLÜĞÜ *54*

DAVID BORATAV *55*

DİL, TARİH, COĞRAFYA *60*

Ahmet Gürata, Alican Tayla, Arslan Eroğlu, Ayşe Çavdar, Begüm Özden Fırat, Betül Kadıoğlu, Bülent Erkmen, Cem Sorguç, Çiğdem Öztürk, Derya Bengi, Doruk Yurdesin, Ender Ergün, Erdir Zat, Fevzican Abacıoğlu, Fırat Demir, Fırat Genç, Hakan Lokanoğlu, Haziran Düzkan, Hüseyin Ustaoğlu, İrfan Aktan, Koray Löker, Merve Erol, Muhsin Akgün, Murat Meriç, Pelin Özer, Ragıp Duran, Saner Şen, Serkan Seymen, Siren İdemen, Sungu Çapan, Şahan Nuhoğlu, Selen Şahin, Tuncer Erdem, Turgut Yüksel, Ulaş Özdemir, Ulus Atayurt, Vehbi Görgülü, Yücel Göktürk, Zeynep Nuhoğlu, Zeyno Pekünlü

BASKI: **Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No: 10 Yenibosna/İstanbul Tel: 0.212.452 23 02** BASIM YERİ VE TARİHİ: **İstanbul, Aralık 2010** DAĞITIM: **Doğan Dağıtım A.Ş.** YÖNETİM YERİ: **Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sok. No: 11/4 Oda 3 Beyoğlu - İstanbul** TEL-FAKS: **0.212.251 87 67** E-POSTA VE ABONELİK: **yekyekk@gmail.com yıl 1 sayı 8 Kasım - Aralık 2010** İMTİYAZ HAKKI: **Bülent Yurttaş** SORUMLU YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ: **Şahan Nuhoğlu** İLAN İRTİBAT: **Özay Selmo (0.533.514 90 49) AYLIK YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR. ISSN 1309-5722**

ARZUHAL

Bin kunduz!

Gonca Şenlikleri, ardından bayram seyran, derken link hatları arızası filan, Bir+Bir tekledi, tekleyince mecburen çiftledi, kasım sayısı olacakken kasım - aralık sayısı oldu, hiç hesapta yokken sezonu kapatan topçular gibi 2010'u kapattı. Artık önümüzdeki sayılara bakacağız. Yine de kendimizi affettirmek için Donovan'ın "Dig Slowness" (Yavaşlığı Sev) şarkısı eşliğinde Rimbaud'nun potinlerinden girip Milan Kundera'nın "Ölümsüzlük"ünden çıkalım.

"Sekiz gündür potinlerim parçalandı / Yolların çakıllarında" demiş Rimbaud. Bir+Bir'e de öyle oldu. Yol dergisi olunca nasıl olmasın?

Tabii yol var, yol var. Bizimkisi Rimbaud'nunki gibi. Şikâyetimiz olmaz, şu hız meselesi olmasa. Tercihimiz yavaşlık elbette –yanlış oldu, tercih değil, yönelim. Ama yavaşlığın bu kadarı, yalnız bizim potinleri değil, Bir+Bir'in yolunu gözleyenlerinkini de parçalıyor.

Malûm, yol filmi var, yol romanı var, bir de nadiren yol dergisi var. İlk ikisi sanat, bizimkisi zanaat. Yöneliminin yavaşlık olması bu yüzden. Zanaat - yavaşlık ilişkisine gelmeden önce, yol dergisinin tarifini verelim. "Ölümsüzlük"ün sonsözünde François Ricard'ın yaptığı yol romanı tarifi yol dergisi için de geçerli:

"Yavaşlıktan ve dönemeçlerden hoşlanır, konudışıları, kopuşları, felsefî 'duraklamaları' çoğalttıkça çoğaltır ve ne 'arızî' denilen olaylardan, ne de yan olaylar halindeki dallanıp budaklanmalardan korkar. Sonuçta yazarın ve okuyucunun kaybedecek vakti varmış, adımlarını saymıyorlarmış ve tek sevdikleri, sadece ikide bir durup manzarayı seyrederek sohbet etmekmiş gibi bir yaklaşım tutturmuştur."

Fakat o sanat, bizimkisi zanaat. O ne zaman menzile ulaşsa olur. Yol dergisi, dergi nihayet, belli bir zamanda ulaşmaya mecbur. Peki Bir+Bir'in zamanı niye belirsiz? Richard Sennett'ın "Zanaatkâr" adlı kitabına bir göz atmakta fayda var:

"Zanaatkârlık sürekli, temel insan dürtüsüne, güzel yapma arzusuna işaret eder. Nesnel standartlara, eşyanın kendisine odaklanır. Ancak, toplumsal ve ekonomik koşullar çoğu kez zanaatkârın disiplininin ve yükümlülüğünün önüne dikilir. Zanaatkârlık, çalışmadan kaynaklanan gururla bireyi ödüllendirmiş olsa dahi bu ödüle kolay ulaşılmaz. Zanaatkâr sıklıkla mükemmelliğin çelişkili nesnel standartlarıyla yüz yüze gelir; güzel bir şey yapmak arzusuna hüsran ya da takıntılar eşlik edebilir. Her iyi zanaatkâr somut pratikler ve düşünme arasında bir diyalog kurar; bu diyalog birbirini besleyen alışkanlıklara doğru evrilir ve bu alışkanlıklar da sorun çözümü ve sorunu bulma arasında bir ritm oluşturur. Fakat bütün bu pratikler, hedefi yanlış vurabilir ya da olgunlaşmaktan uzak kalabilir."

Çok tanıdık. Yine de biraz karışık.

Devam edelim: "Zanaatkârın nitelik için duyduğu arzu, motivasyon bakımından tehlike yaratır. Nesneleri doğru olarak elde etme takıntısı, çalışmanın kendisini bozabilir. Takıntımızı düzenlemekteki beceriksizliğimizden dolayı, zanaatkâr olarak hata yapmaya daha yatkınız."

Dahası var: "Bir kimsenin yaptığı işten duyduğu gurur, beceri ve adanmışlığın bir ödülü olarak, zanaatkârların kalbinde yer alır. Zanaatkârlar en fazla olgunlaşmış becerileri sayesinde gurur duyarlar. İşte bu yüzden basit taklitler yeterli tatmin yaratmaz; becerinin süreç içinde gelişmesi lâzımdır. Zanaat zamanının yavaşlığı bir tatmin kaynağı olmaya yarar; pratik, bir beceriyi kendine ait kılmanın zeminidir. Yavaş zanaat zamanı, ayrıca tefekküre ve muhayyileye de imkân verir; bunu ise çabuk sonuçlar için ittirmek sağlamaz. Olgun demek uzun demektir..."

Uzun lafın kısası, Bir+Bir'in yolu uzun. Yol dergisi, tabiatı icabı yavaş olur, ama Bir+Bir'inki çifte kavrulmuşluk: Yol dergisi olmasına ilaveten yavaş. Dolayısıyla, 2011 hedefi belli: Yol dergisi olmak. 2010 içinse söylenecek tek bir şey var: Bin kunduz!

Yine de "Dig Slowness"... +

"The Promise" albümünün kapağında Bruce Springsteen

A'dan X'e

Açık Radyo Bağımsız ve ticarî olmayan bir radyoyu sürdürmek kolay değil. Hele 15 yıl boyunca, yüzlerce programcının katkılarıyla. Açık Radyo, 15 yıldır, müzik başta, tiyatrodan sinemaya, çevre sorunlarından edebiyata, müthiş bir dağarcık biriktirdi. 750 sayfayı bulan, adeta bir ansiklopedi hüviyeti kazanan "Açık Kitap"ta işte bu tarih kutlanıyor. Elinizi çabuk tutarsanız, Mehmet Güleryüz'ün resimlediği ilk 150 nüshadan birini edinebilirsiniz.

Altyazı Radyo öyle de, dergicilik farklı mı? Mizah dergilerini hariç tutarsak, yayıncılık tarihimizde 100. sayıyı bulan bağımsız dergilerin sayısı iki elin parmaklarını geçmiyor. Yeni Sinema'dan bu yana sabırla biriken pek çok sinema dergisinin içinde Altyazı yüzakı örneklerden biri olmuştu. Şimdi, zoru başardılar, dalya dediler. Normal sayılarının yanında, bir de özel sayı hazırladılar, "filmlerle yaşayanlar"a hayatlarında sinemanın nasıl yer tuttuğunu anlattırdılar. Kimininki iyi bir deneme kıvamında, kimininki adeta bir performans. Nice yıllara Altyazı!

Be The Band Babajim Istanbul Studios & Mastering, Radyo Eksen işbirliğiyle yeni sesler, yeni yüzler arıyor müzik sahnesine. "1. Be 'The Band' 2010 Müzik Yarışması" alternatif veya indie tarzında müzik icra edenleri çağırıyor. Ödül büyük: Albüm ve klip sözleşmesi, mobil platformda destek, tanıtım partisi... Ayrıntılarına www.myspace.com/bethebandmuzikyarismasi adresinden ulaşılabiliyor. 15 Ocak'a dek vakit var. Üç finalisti canlı izleyeceğimiz büyük final ise mayısta, Babylon'da. Bol şans!

Cam Kent Dekor New York, gürültü patırtısı, albenisi ve katmanlarıyla. Dedektiflik romanları yazan bir yazarın dedektife dönüşmesiyle düştüğü buhranı konu alan Paul Auster imzalı "Cam Kent", Paul Karasik ve David Mazzacchelli tarafından çizgiye bürünmüş, Maus'un yaratıcısı Art Spiegelman'ın önsüzüyle baskıdan çıkmış. "Yüzyılın en önemli 100 çizgi romanı" sıralamasında 45. sıraya yerleşmiş çalışmanın Türkçesine ulaşmak henüz mümkün değil, ama Playstation yeni taşınabilir platformunda oyunseverlere kitabı takdim ediyor.

Demirbaş Sanatorium Sivil Sanat İnisiyatifi, senenin son sergisini Can Ertaş, Erol Eskici, Feza Velicangil, Gençay Aytekin, Guido Casaretto, Tunca Subaşı ve Zeyno Pekünlü'nün yapıtlarıyla düzenliyor. Sanatçıların ortak derdi, bu sergide, devlet ve demirbaşları, teneke dolaplardan bizzat insanlara. "Demirbaş", 27 Kasım - 25 Aralık arasında, İstiklal Cad., Postacılar Sok., No:6/A Beyoğlu / İstanbul adresinde...

Erika Iris Simmons Sıradan ikinci el hammaddeyi işleyip içinden göz okşayıcı yenilikler çıkaran genç bir Amerikalı sanatçı. Kasetlerden fışkıran müzisyenler, beysbol topundan fırlayan bir atıcı, yazdığı satırlarla örülü bir Oscar Wilde portresi ya da notalara dökülmüş bir Beethoven sureti... Yandaki kasetten fışkıran Clash konseri ânı, "Music to Your Eyes" seçkisinden. Dahası www.iri5blog.org adresinde...

Fotoğrafsız Fotoğraf üzerine düşünme, konuşma ve tartışma ihtiyacından yola çıkan çiçeği burnunda bir yayın Fotoğrafsız. İsmiyle müsemma. Dosyalar halinde yol alacak olan dergi, üç aylık. İlk sayılarını fotoğraf ve etik mevzuuna ayırmışlar. Belgesel fotoğrafı yeniden düşünmek, farklı bir dilin imkânı üzerine, fotoğrafçılık adabı, fotoğraf hukuku, paparazzi fotoğrafları, sayısal görsel üretim çağında belgesel fotoğrafa etik bir yaklaşım üzerine derli toplu yazılar kaleme alınmış. Ellerine sağlık deyip, uzun ömür dileyelim. Mürettebatın birinci yılını dolduran diğer yayını Fotoğraf Notları ise Galata Fotoğrafhanesi Fotoğraf Akademisi'nde yetişen genç solukların biriktirdikleri görsel belgeleri paylaşıma açıyor. Derginin kış sayısının bir tür "kentsel dönüşüm" özel sayısı olacağını bizden duymuş olun.

Gazoz Ligi Muratlarımızdan biriydi. Bir süredir hazırlık kampındaydık. Zaten hep kamptayız ya. 23 Kasım itibariyle 11 takımdan müteşekkil Gazoz Ligi başladı. 20 hafta, ardından play-off'lar. Yazarlar, çizerler, sinemacılar, mühendisler, avukatlar, dergiciler, veteranlar, rock'çular, popçular... Mütevazı hedefimiz, play-off'lara kalmak. Maksat spor, maksat eğlenmek, maksat başka türlü bir futbolun mümkün olduğunu (tüm katılımcılarla birlikte) göstermek... Maçlar salı ve çarşambaları gece sularında, Fulya Şan Ökten tesislerinde (Ihlamur Kasrı'nın hafif çaprazı, Beşiktaş'ın eski idman sahası.) Dinamo Express maçlarına bekleriz. Şimdilik Cenk Taner'den dinleyelim: "Yensen de, yenilsen de şam-pi-yon!"

Kapital Sendika.tv ekonomi-politik tartışıyor: 11 seanslık "Kapital'i Okuyoruz" dersleri Özgür Üniversite'yle birlikte kotarılmış. Video-derslerde "Kapital"in yöntemi, planı ve mimarisini Ahmet Tonak ve Sungur Savran'dan dinliyoruz. Geçmiş İşçi Filmleri festivallerinden belgeseller, söyleşiler, Karaburun Kongresi panellerinin bir bölümü, Su Forumu oturumları, emek ve hak mücadeleleri, kadın, öğrenci ve gençlik temalı haber görüntülerine de siteden ulaşmak mümkün.

Karga Canlı 10 Aralık *Sakareller* / 11 Aralık *Toz ve Toz & Nico Nico* / 15 Aralık *Bilal Karaman & Elif Çağlar* / 24 Aralık *She Past Away & Nu Park*. Şehrin rock sahnesinde iyi bir kanal yaratan Karga'da canlı performansların yanısıra, Kargart'ta da atölye, sergi ve film gösterimleri sunuluyor. 3 Aralık'ta Geceyarısı Filmleri, 10 Aralık'ta "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 60. Yılı" özel film gösterimi var. 2 Aralık'ta başlayacak "Pantomim Atölyesi" dört perşembe sürecek.

Kutluğ Ataman "Muhalefette olmaya inanıyorum, edepsizliğe inanıyorum, kaliteye inanıyorum. Durduğun yerde muhalefetini belli etmek yetiyor bence" diye anlatıyordu Roll söyleşisinde. Ataman'ın çoğu sırf yaban ellerde görücüye çıkmış işlerini şimdi bizzat tecrübe edeceğiz. Kutluğ Ataman'ın kariyerinden mihenk taşları "İçimdeki Düşman" adlı video retrospektifinde toplanıyor. "Peruk Takan Kadınlar", "Ruhuma Asla", "Bu Bir Fasit Daire", "99 Ad", "Veronica Read'in 4 Mevsimi", "Stefan'ın Odası", "Tanıklık", "Cennet", "Türk Lokumu", "fff"nin yanısıra Thomas Dane Gallery ve 29. São Paulo Bienali 2010 tarafından desteklenen "Dilenciler" adlı son çalışması da ilk kez İstanbullu izleyiciye sunulacak. Sanatı hakkında şunlar denmiş basın bülteninde: "Kutluğ Ataman, video ve film çalışmalarında marjinal bireylerin yaşamlarını konu ediniyor. Filmlerine merkez aldığı kişiler saplantılarını, mikro ve makro iktidar ile kurdukları ilişkileri, bilinçaltı sorunlarını ya da cinsselliklerini açık sözlülükle dile getiriyor, ifşa ediyorlar. Ataman çalışmalarında bu bireyleri tercih etme nedenini şöyle açıklıyor: 'Benim yaptığım, bu insanları gösterip işi şova dönüştürmek değil. Beni o kişiyle çalışmaya iten tek neden, onda kendimi görmem oluyor.' Bireyi merkeze koyan çalışmalarıyla kimlik politikalarının genelleyici yapısına bir alternatif sunarken, tarih yazımı,

toplumsal/kişisel kimlik, bellek, çoğulluk, mit, oyun ve iktidar gibi çağdaş sanatın merkezindeki önemli konuları birbirine bağlıyor." Gerçek ile kurgu arasında salınan anlatımıyla farklı hikâyeleri İstanbul Modern salonlarına taşıyacak sergi 6 Mart'a dek sürecek.

Lee "Sctrach" Perry 1936, Jamaika doğumlu. Yani pireler berber, develer tellâl iken, henüz daha reggae'nin adı yokken o vardı. Dub ve reggae'nin ağababası Babylon'a düşüyor 17 Aralık'ta. Yaz sonu yayınladığı "Revelation"ı ve eski hitleri canlı canlı sahneye koyacak. Müzisyenliği bir yana, büyücüdür kendisi. Dikkatli olalım.

Marşlar Bir haber içeren ve babaları bilinmeyen ilk ulusal marş İngiltere'de 1745'te doğdu. Dizeleri, bu krallığın İskoç asileri darmadağın edeceğini haber veriyordu. Yarım asır sonra "Marseillaise", Fransız topraklarının devrim tarafından istilacıların pis kanlarıyla sulanacağı konusunda uyarıda bulunuyordu. 19. asrın başlarında, Birleşik Devletler'in ulusal marşı tanrı tarafından kutsanmış emperyal arzularını önceden haber veriyordu: Davamız haklı olduğunda fethetmemiz gerekir. Ve aynı asrın sonlarında Almanlar gecikmeli ulusal birliklerini sağlamlaştırmak için imparator Wilhelm'in 327, Prens Bismark'ınsa 470 heykelini dikerken, aynı anda da Almanya'yı "über alles", her şeyin üzerinde ilan eden marşlarını söylüyorlardı. Marşlar, genel bir kural olarak, tehditler, küfürler, kendi kendini övmeler, savaşın yüceltilmesi aracılığıyla ve öldürmenin ya da ölmenin ne kadar onurlu bir görev olduğunun dile getirilmesi suretiyle ulusların kimliklerini teyit ederler. Latin Amerika'da kahramanların zaferlerine adanan bu kolektif dualar insanın üzerinde, bunlar sanki cenaze işleriyle uğraşan işletmelerin eseriymiş gibi bir izlenim uyandırıyor: Uruguay marşı, bizi vatanla mezar arasında bir seçim yapmaya davet ederken, Paraguay marşının seçim daveti cumhuriyetle ölüm arasında, Arjantin'inki ölmeye yemin etme konusunda bizi yüreklendiriyor. Şili'ninki topraklarının özgürlerin mezarı olacağını ilan ediyor. Guatemala'nınki zafere ya da ölüme çağırıyor, Küba'nınki vatan için ölmenin aslında yaşamak olduğu konusunda garanti veriyor. Ekvator'unki kahramanların fedakârlığının bereketli bir tohum olduğunu kanıtlıyor. Peru'nunki toplarının yaydığı korkuyu yücelti-

Desen: Turgut Yüksel

yor. Meksika'nınki düşmanları kan gölünde boğmayı tavsiye ediyor ve coğrafî coşkuya kapılarak Termofil'de savaşan Kolombiya ulusal marşı kahramanların kanında yıkanıyor. **Eduardo Galeano**, Aynalar (Sel)

Natacha Atlas Atlas'a düşmüş bir dilruba. Son albümü "Mounqaliba" ile bir kez daha huzurlarımızda. 11 Aralık gecesi, "1001 gece" misali: Anadolu yakasının yeni lounge mekânı Matine216'da Atlas'ın doğu ile batısı, Afrika'yla kuzeyler arasındayız...

Online Dergiler Cemiyet Net üstünden yayın yapan Muhteviyat, altZine, Futuristika! ve GriZine kolektif atölye çalışmaları düzenliyor. 7 Aralık'ta depoistanbul'daki içerik platformu buluşmasının mevzuu "Bağımsız Dijital Yayıncılık: Geçmişi, bugünü, ekonomisi ve politikası". Ayrıntılar www.grizine.com adresinde. Bitmedi. Eğlenti olmadan tartışma olur mu? 9 Aralık'ta Kumbaracı 50, cinsellik hikâyelerinden oluşan okuma tiyatrosuna evsahipliği yapıyor. Bir yaşını dolduran Grizine'in doğumgünü partisi ise, 10 Aralık'ta Ghetto'da Gevende ve Büyük Ev Ablukada konserleriyle taçlandırılacak.

Polaroid Efsane şipşak öldü, bitti denilirken küllerinden doğdu. Polaroid 300 çağdaşlarına kafa tutarcasına kartuşsuz, mürekkepsiz, analog tasarımıyla dolanıma girdi. Kart baskının tadını özleyenlere, lo-fi sevenlere... www.bunlardanistiyorum.com adresinde akıllara zarar başka oyuncaklar da var...

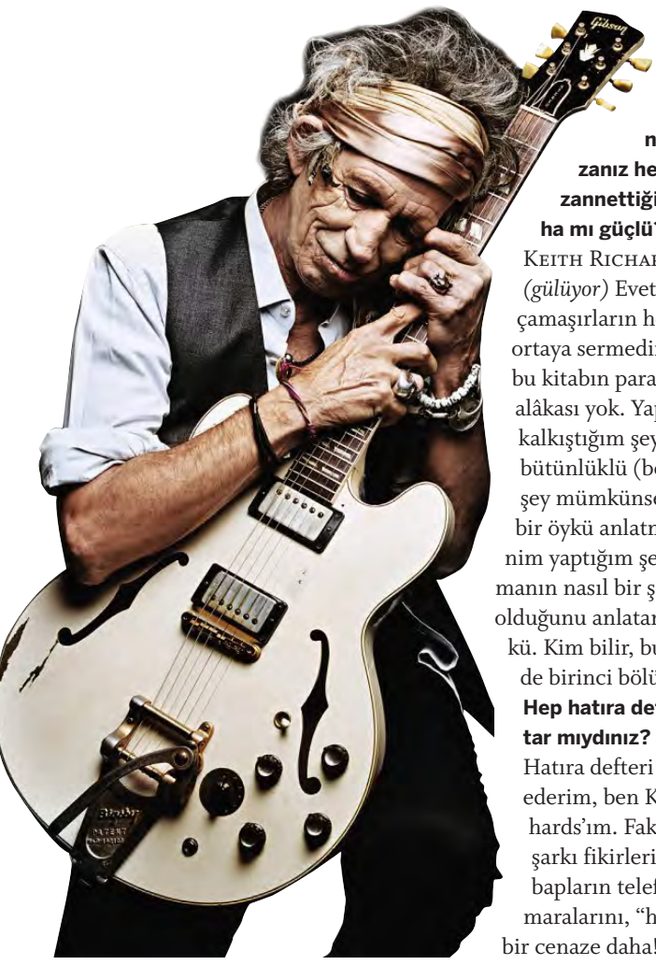
Sanat ve Arzu İlki haziranda vuku bulan Sanat ve Arzu Seminerleri'nin güz oturumu programı belli oldu. 3 ve 21 Aralık'ta, Fransız Kültür Merkezi ve Sanat Limanı'nda güzel buluşmalar var. 3 Aralık saat 16:30'da Sanat Limanı'nda Simon Reynolds ("Seks İsyanları: Toplumsal Cinsiyet, Başkaldırı ve Rock'n'Roll") ve Halil Turhanlı'nın sunuşlarının ardından Bir+Bir'le söyleşi var. Önemli bir çağdaş Fransız düşünürü ağırlayamaya da hazır olalım: Görsel sanatlar, sinema ve video kuramıyla ilgilenenlerin merakını kabartan Georges Didi-Huberman, 21 Aralık'ta FKM'de "Arzu ve Çatışkıyı Dansetmek" başlıklı bir konuşma yapacak. www.sanatvearzu.net...

Sivil Toplum Bir Şanar Yurdatapan çağrısı: Sivil Toplum Vakfı ve toplumun farklı kesimlerinin diyalog imkânını araştıran Türkiye "küçük" Millet Meclisleri projesi için destek olmak amacıyla 100 adet CD üretti Yurdatapan. Söz, müzik, icra kendisinden. CD'yi ilk edinenler arasında Sezen Aksu, Yaşar Kemal gibi isimler de var. Ayrıntılar www.tkmmocg.net ve www.sanaryurdatapan.net adreslerinde...

Turgut Yüksel Eski Radikal Cumartesi'nin köşetaşlarından çizer-yazar Turgut Yüksel "Mantığın Bir Anlık Çöküşü" serisinden bir tür best-of çıkarmış, Haneke filmi tadında, sakin ama tedirgin eden işlerini yan yana getirmiş, aşina olduğumuz siyah-beyaz leke çalışmalarını tuale taşımış. Tasvir ettiği karanlık, fantastik ve ironik dünyadan "saadetler diliyor" cümle âleme. 21 Aralık - 19 Ocak tarihlerinde Karşı Sanat'a yolumuzu düşürelim...

Yakındoğu'da İhanet Özen Yula'nın "Yakındoğu Üçlemesi"nin ilk oyunu "Yakındoğu'da İhanet" tekrar gösterimde. Paranoyadan şizofreniye geçen bir toplumun izdüşümlerini yansıtan metni Melis Tezkan ve Okan Urun'dan mürekkep disiplinlerarası topluluk "biriken" yorumluyor. Reji, video ve oyunculuğu sahne performansına taşıyor. Aralık ayının tüm perşembeleri Kuledibi'nde, Galata Perform'da.

KEITH RICHARDS

Kartallar yüksek uçar

Vakti gelmişti. Onca şarkı, onca hadise, macera... Şaka değil, yarım asırdır yol alan bir Rolling Stone. Yaşayan efsane değil sadece, ayaklı tarih. İç içe birkaç tarih: Rock tarihi, kültür tarihi, sosyal tarih... Oturup anlatmış nihayet. Kitabın adı tek heceli upuzun bir kelime: "Life". Önce kendisini dinleyelim, sonra kitabı karıştıralım.

Derleyen: Yücel Göktürk

Otobiyografinizi yazdınız, hafızanız herkesin zannettiğinden daha mı güçlü?

KEITH RICHARDS: *(gülüyor)* Evet... Kirli çamaşırların hepsini ortaya sermedim, ayrıca bu kitabın parayla bir alâkası yok. Yapmaya kalkıştığım şey tutarlı, bütünlüklü (böyle bir şey mümkünse tabii) bir öykü anlatmak. Benim yaptığım şeyi yapmanın nasıl bir şey olduğunu anlatan bir öykü. Kim bilir, bu belki de birinci bölüm.

Hep hatıra defteri tutar mıydınız?

Hatıra defteri mi? Rica ederim, ben Keith Richards'ım. Fakat çeşitli şarkı fikirlerini, ahbapların telefon numaralarını, "hay allah, bir cenaze daha!" gibi notları yazdığım bir araba defterim var. Ayrıca 1963'te üç ay, 1970 küsurlarda dört ay boyunca olup bitenleri düzenli olarak kaydetmiştim. Geçmişle irtibatlanmak için o defterleri epey karıştırıyorum son zamanlarda. Acayip bir hikâye.

Müstafi Rolling Stone Bill Wyman 1000'den fazla kadınla birlikte olduğunu söylüyor.

Ben hiç saymadım.

Tahminî rakam nedir?

Ben skor tutmam. Bana kalırsa, dünyanın en güzel kadınlarından bazılarıyla birlikte oldum. İsim verecek değilim, kendileri biliyor. Bill Wyman'ın odasına on dakikada bir girip çıkan kadınları görmüşlüğüm var. Ama o bir çay içimi süresine birlikte olmak denebilir mi? Skor tutmaktan başka bir şey değil. Ama eğer Bill kendisi yüzyılın damızlığı olduğunu sanıyorsa, bırakalım öyle sansın. İmajımın aksine, ben o sahada çok kanaatkârım. Bir hanfendiyle birlikteysem, o hanfendiyle birlikteyimdir. Ben hiç elveda diyemiyorum, sadece merhaba diyebiliyorum.

Charlie Watts vaktiyle şöyle demişti: "Başarılı evliliğin sırrı ayrı banyolardır." Otuz yıldır evli biri olarak size göre o sır ne?

Charlie'nin kendine has fikirleri vardır... Ve ben seyrek banyo yaparım. Charlie haklıdır muhtemelen. Başarılı bir evlilik? Mesele dostluktur. Kaç banyo ya da gardrop olduğu mühim değil. Her gece yatağa girdiğinde, "biliyorum, işe yaramaz herifin tekiyim, ama bak buradayız" diyebiliyor musun, diyemiyor musun?

Hatıra defteri tutmak mı? Rica ederim, ben Keith Richards'ım. Fakat çeşitli şarkı fikirlerini, ahbapların telefon numaralarını, "hay allah, bir cenaze daha!" gibi notları yazdığım bir araba defterim var.

Bir zamanlar John Lennon'la birlikte üç gün süren bir İngiltere turu yapmıştınız. Nerelere gittiniz, neler oldu o gezide?

Ooo... Keşke John hayatta olsaydı da bizi aydınlatsaydı. 1966 ya da '67'ydi. Önce Torquay'e, sonra Lyme Regis'ye gitmiştik. Niye oralara gittiğimizi ne John hatırlayabilir ne de ben. Bizimle birlikte genç bir hanfendi ve bir şoför vardı. İkimiz de araba kullanabilir durumda değildik. Benim Bentley'le yola çıkmıştık. John'a, "senin o lanet saykodelik Rolls Royce'unla değil, daha az dikkat çeken benim mavi Bentley'le gidelim" demiştim. Yol boyunca müzik dinledik ve makara yaptık. John çok matrak bir herifti.

Geçmişe bakınca "Gimme Shelter" 1960'ların sona erdiğini bildiren bir telgraf gibi. Onu ne zaman, nerede ve hangi duygularla yazdığınızı hatırlıyor musunuz?

Tabii ki. Robert Fraser'ın evindeydim, Mount Street 21 numarada. Mick (Jagger), Anita (Pallenberg) ve Donald Cammell bir film çekimine gitmişlerdi.

"Performance" olmalı.

Evet, "Performance", tam bir performanstı doğrusu. Her neyse, aylak takılmaya vaktimin olduğu bir zamandı. Ve Londra'da berbat bir fırtına vardı. Gitarımı tıngırdatmaya başladım.

Girizgâhı yazarken nasıl bir duygu âlemindeydiniz? Mahşerî bir duygusu var o girizgâhın.

Tarifi zor. Parmaklarını aletin üstünde gezdiriyorsun –üzerinde düşünmekten hoşlanmam. Parmaklarıma bakıp "inanamıyorum, neler yapıyorsun, devam et" derim. Eser yaratılmaz, o sana gelir, sen hüsnükabul gösterirsin. Ve o duygunun sürmesini istersin. Zihnin yaptığın şeyle irtibatlı değildir.

Bir konserde "Fool To Cry"ı çalarken uyuyakaldığınız doğru mu?

Evet, doğru. Çok sıkıcı bir şarkıdır. Bir türlü içine giremiyordum. Bir noktada uyuyakaldım. Ayağım pedaldaydı, o kadar yüksek bir ses çıkmaya başladı ki, mecburen uyandım.

1981 Virginia konserinizde sahneye atlayan bir seyirciye gitarınızla vurduğunuzu gösteren bir YouTube klibi var. O anda aklınızdan ne geçiyordu?

Gayet normal bir tepkiydi. Herifin teki Mick'e doğru koşturuyordu. Mick benim kankam, öyle değil mi? Ortalıkta güvenlik görevlisi olmadığına göre, kankamı korumam gerekiyordu ve elimdeki yegâne silah yadigâr Telecaster'dı. "Satisfaction"ın tam ortasındaydık. "Şimdi aletin akordu bozulacak" diye düşündüğümü hatırlıyorum. Herifin sırtına bir salladım gitarı, Charlie'nin davuluna kapandı. Charlie de bana pis pis bakmıştı. Herifi nakavt ettikten sonra gitarı tekrar taktım boynuma, akort da bozulmamıştı, iyi mi?

O adama ne oldu sonra?

Tutuklandı. Sonra da kefaletle serbest bırakıldı. Kefaleti ben ödedim.

Stones'da en güçlü yumruklar kimde?

Charlie'de. Kendisinin iki misli herifleri yere serdiğine şahit olmuşluğum var. Adam davulcu bir kere, işi o. Bilekleri nah böyle. Davulcularla dalaşmamakta fayda var.

1998'de kütüphanenizde bir kitap ararken merdivenden düşmüştünüz. Hangi kitaptı aradığınız?

İşte bu da milletin beni yalancılıkla itham etmesine sebep olan hadiselerden biri. Söz konusu kitap Leonardo Da Vinci'nin anatomi kitabıydı. Ha! Beni merdivenden devirdi. O kitabın kapağını açmadan anatomiyi yalayıp yuttum. Kaburga kemiklerimden üçü kırıldı. "Keith'in palavralarından biri daha" deniyor, ama hakikat böyle.

Bir daha hayatta Stones'la çalmam dediğiniz bir an oldu mu?

Yok, asla olmadı. 1980'lerin sonlarında Mick Stones için "sırtımda yük" dediğinde bir kopukluk olacağını his-

settim. Bir daha bir araya gelmeme gibi bir ihtimalin olduğunu biliyordum, ama "siktir et" dedim, "o kadar uzun zamandır birlikteyiz ki, belki de bir molaya ihtiyacımız var". Herkes kendi kanatlarına müracaat etti bir süre. Mick tavuk kanatlarını çırpıp dururken ben X-Pensive Winos'la kartallar gibi uçuyordum.

Stones üyelerinin solo işleri içinde sizce en iyiler kimin?

Charlie Watts'ınkiler. Mick tek tabanca olduğunda yere çakılıyor. Ronnie'nin arada bir iyi iş çıkardığı oluyordu. Fakat Charlie'ninkiler mükemmel, özellikle de caz grubuyla yaptıkları. Onları saymazsak, en iyi işler benimkiler. X-Pensive Winos çaldığım en iyi rock'n'roll gruplarından biri.

Mick Jagger'dan Brenda diye bahsediyordunuz, "şövalye unvanını almak için yağdanlık yaptı" dediniz, penisinin küçük olduğunu söylediniz. Jagger'a sataşmak hoşunuza mı gidiyor?

Evet. Ona müstahaktır. Ben yapmazsam kim yapacak? Başka kimsede o büzük yok.

Para harcadığınız en fuzulî şey ne?

Para harcamak tuhaf bir şey. Hayatım boyunca çalıştım ve ne istersem onu yaptım. Ve giderek farkettim ki, eşek yüküyle para kazanıyordum. Ama yaptığım işi para için yapmadım. Zamanla büyük bir servet birikmiş oluyor. En müsrif olduğum konu gitar. Üç bin gitarım var.

En son ne zaman 48 saat hiç uyumadınız?

Geçen hafta... Cumadan pazara hiç uyumadım. Yengenizle epeydir görüşmemiştik, cuma hasret giderdik, ertesi gün ise nedense uyku tutmadı. İki günü uyumadan geçirmek benim için peynir-ekmek. Rekorum dokuz gündür. Ama mevzu uykuya direnmek değildi. Enerji fazlam var. Elbette destek alıyordum. Saf kokaini çok severdim, sokakta satılan malla uzaktan yakından alâkası yok. Peru işiydi, yaprak çiğnemek gibi bir şeydi. Ne olduğunu araştırmadan hiçbir maddeye takılmam. İtiraf etmeliyim ki, ifrata kaçtığım oldu. Ama o da oynadığım oyunun doğasıydı. Dokuz gün üst üste uyumamış olmaktan gurur duymuyorum. Kimseye de tavsiye etmem.

Amy Winehouse ve Pete Doherty gibi müzisyenlerin maddelere yönelme sebepleriyle sizin o yaşlardaykenki sebepleriniz farklı mı?

Bence değil, aynı hikâye. Bütün söyleyebileceğim şu: Kullanacaksan, boş vaktinde kullan. İşinle gücünle karıştırma. Söylemek istediğin bir şey varsa söyle, yapmak istediğin bir şey varsa yap, sonra da kelle olmak istiyorsan ol. Ama ikisini bir arada yapma. Yoksa milyonlarca insanın başına geldiği gibi, kayıp gidersin. Öyle kayıp giden çok arkadaşım oldu. Pete'le konuştum bu meseleyi, ama bir faydasının olacağını sanmam. Pete mızmız biraz. Söylemek istemediği saikleri var galiba.

Medya bir imaj biçiyor. Ve tabii bir de zaman yapıyor o işi. Birdenbire farkediyorsun ki, bir imajın var. O imaj pranga haline de gelebiliyor. Ona esir düşebiliyorsun. Öte yandan, imajının kendin olduğunu farkediyorsun.

Kendi imajınıza inanmak gibi bir tehlikeyle karşı karşıya kaldığınız oldu mu?

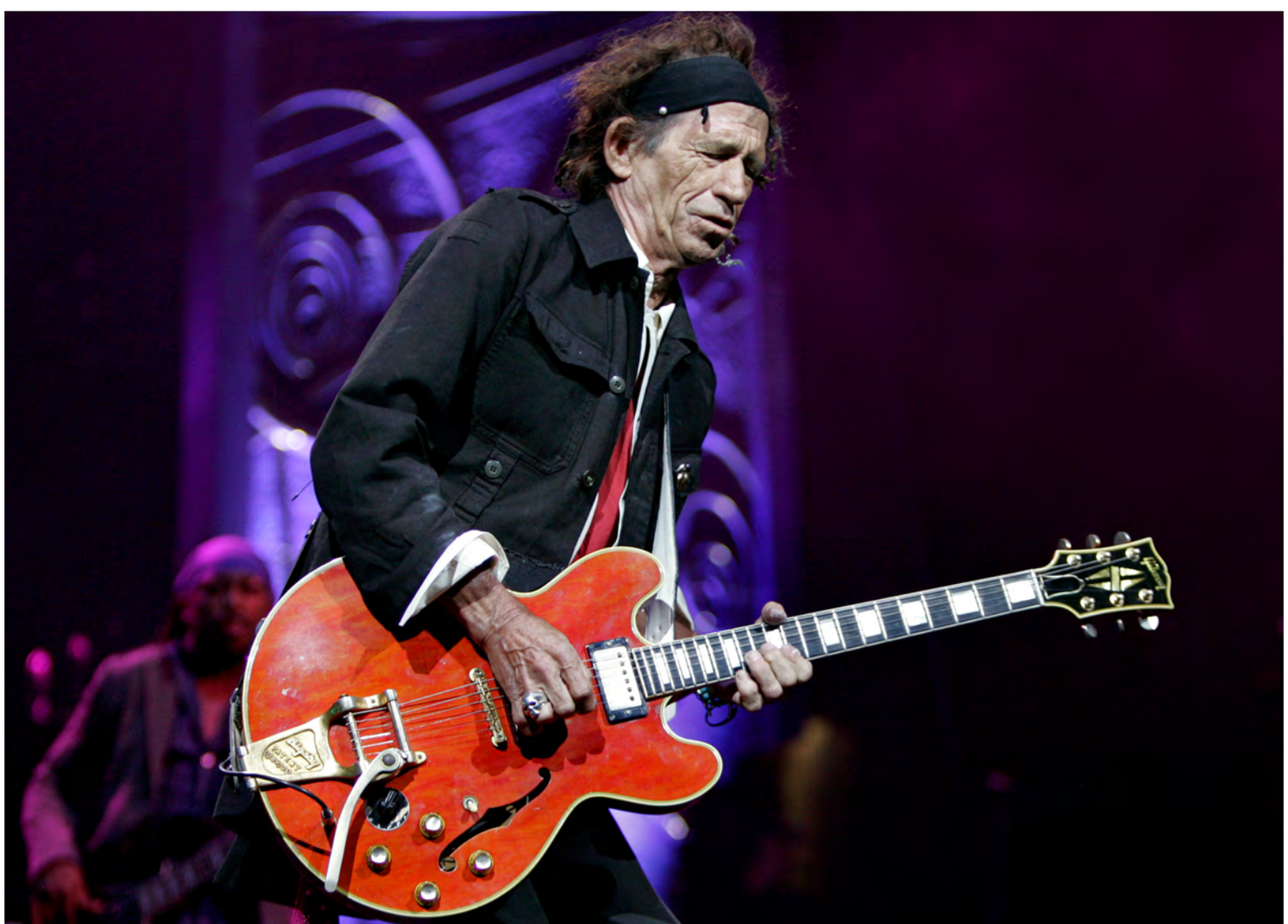
Tek tehlike, o imajdan kaçmaya çalışırken ona yakalanmak. Bir imaj oluşturmak için uğraşmak gerekmiyor pek. Medya bir imaj biçiyor. Ve tabii bir de zaman yapıyor o işi. Birdenbire farkediyorsun ki, bir imajın var. O imaj bir pranga haline de gelebiliyor. Ona esir düşebiliyorsun. Öte yandan, imajının kendin olduğunu farkediyorsun. Bazen hissettiğin gibi bir poz olmadığını görüyorsun. Gelgelelim, çocuklarım beni korsan sanıyor. Halbuki değilim, bilmem anlatabiliyor muyum?

Yaşlanmanın en iyi tarafı ne?

Delikanlı veya bebek olmaktan pek bir farkı yok: Oyunu öğrenmeye devam ediyorsun. Yirmi yaşındayken kendimi nasıl hissediyorsam şimdi de öyle hissediyorum. Bazı sınırlamalar olduğunu ve eskisinden çok daha fazla şey bildiğimi biliyorum, ama neticede yarın hâlâ yeni bir gün, yaşın kaç olursa olsun öyle. Annemi uğurladığımda 93 yaşındaydı. Hastanede yanındaydım, "niye ben?" diye söylenip duruyordu. "E yani ihtiyar inek, 90 artı üçsün" dedim. "Biliyorum" dedi. "Sana bir şarkı çalayım" dedim. Gitarımı yanımda getirmiştim, "Malaguena"yı çaldım, onun babasının bana öğrettiği bir şarkıydı. Dinledi, "biraz detonesin Keith" dedi ve cavlağı çekti.

Babanızın küllerini burnunuza çektiğinize dair hikâyenin aslı astarı ne? Önce "çektim" dediniz, sonra "çekmedim" dediniz ve son olarak da "evet, çektim" dediniz.

Hakikat ikisinin arasında. Aslında şöyle oldu. *(uzun bir suskunluk)* Pederin küllerinin olduğu kutuyu açtım, açarken kutunun kilidinin azizliğine uğradım, küllerin bir kısmı masaya döküldü. Kokaini bırakmış olmasaydım, burnuma çekerdim. Parmağımı tükürükleyip küllere bandım ve pederi mideye indirdim. Ne yapsaydım yani? Süpürgeyle çöp tenekesine mi boşaltsaydım? Pederin hakkını helâl ettiğine eminim. Kutudaki külleri ise bir meşe ağacının dibine serptim. ✚

JAMES FOX

Keith'in vantriloğu

Keith Richards'ın fil hafızası hayat hikâyesini kaleme alması için seçtiği isimde de kendini gösteriyor. 35 yıl önce söyleşi verdiği gazeteciyi kafaya kaydediyor, bir otobiyografinin vakti geldiğine hükmedince arayıp "gel şu kitabı birlikte yazalım" diyor. "Life"ın yazarı James Fox'a bağlanıyoruz. Inrockuptibles'den naklen...

Derleyen: Siren İdemen

Keith Richards ve gitarı hakkında bir yazı yazmaya karar vermiştim, çünkü onun gitar çalış tarzı beni acayip çekiyordu, daha ilk akorda stilini tanıyordunuz. Bu sound'u nasıl elde ettiğini öğrenmeye can atıyordum. İşin ilginç yanı, onun gitarla ilişkisine dair kimse bir şey yazmamıştı. Ben arayıp da yazmak istediğim konuyu söylediğimde çok şaşırdı, çünkü gazeteciler daha çok Jagger hakkında yazmaya meraklıydı, Richards hakkında çıkan yazılarsa uyuşturucu düşkünlüğüne dair ya da "karanlıklar prensi" türünde şeylerdi. Onun hakkında yazarken, müthiş bir hikâye anlatma yeteneği olduğunu farkettim. Müzik hakkında konuşurkenki üslûbu da olağanüstü, çok lirik. Bunun üzerine bana anlattığı bütün hikâyeleri yazma arzusu duydum, bunlar aynı zamanda rock tarihini oluşturuyordu. Ne düşündüler, nasıl düşündüler, bilmiyorum; beş yıl önce, Keith ve menajeri artık bunları açığa çıkarmanın zamanı geldiğine karar verdiler.

"Life" fikri nasıl çıktı ortaya?

James Fox: Sunday Times'da muhabirdim, ama rock eleştirmeni değildim, gitar çalıyordum. 1972'de Onu görmeye evine gidiyordum ve kayıt yapıyordum. Anlattığı hikâyelerin canlı, yaşayan yanını yakalayabilmek için yığınla ayrıntıya ihtiyacım vardı. Mesele şu ki, Keith yıllar içinde yüzlerce söyleşi verdiğinden bu hikâyeler onun için fazla aşina hale gelmişti, ama onları saatlerce yeniden anlatmak olayların tuzu biberi olan bir sürü ufak tefek şeyi hafızasında su yüzüne çıkardı. Keith'in sıradışı, hisli ve coşkulu, varoluşsal bir hafızası var. Bir başka hevesim de konuşma tarzını aynen olduğu gibi kâğıda dökebilmekti, çünkü çok kendine has bir ritmi var. Bir anlamda onun vantriloğu oldum.

Nasıl bir yöntemle çalıştınız?

Kitap bittikten sonra, ilk okurken nelere takıldı?

Bir kere öncelikle dinlemek istiyordu. Bütün kitabı baştan sona yüksek sesle okuttu bana. Keith aslında doğuştan editör; genel akışın sağlamlığı ve mükemmel ritmi yakalamak için çok yerinde kesip biçmeler yaptı. Bir bakıma hüzünlü bir kitap bu, ama yaparken çok güldük biz.

Keith'in sıradışı, hisli ve coşkulu, varoluşsal bir hafızası var. Bir hevesim de konuşma tarzını aynen olduğu gibi kâğıda dökebilmekti, çünkü çok kendine has bir ritmi var. Bir anlamda onun vantriloğu oldum.

Kitaba niçin Stones'un 1975 ABD turnesiyle başlamayı tercih ettiniz? Halbuki sonra hayat hikâyesini kronolojik anlatıyorsunuz...

Keith Richards'ın hayat hikâyesini okurken, bir Rolling Stone olmanın ne demek olduğunu anlayabilmek için Stones'un büyük dönemine, ağır uyuşturucular, turneler, polis tacizleri ve tutuklanmalarla geçen o tehlikeli ve rock'n'roll zamana bir dalmak gerekiyor. O bölüm çok şey anlatıyor: Kırılganlıkları (her an öldürülebilirlerdi), dostlukları, Amerikalıların onlara karşı gaddarlığı, Keith'in siyah Amerikan müziğine sevdası ve siyah müzisyenler tarafından kabul görmeleri... Keith Stones için "kendi bayrağını taşıyan, kendi kurallarını koyan bir korsan çetesiydi" diyor. Dış tehditlerden korunmak için otellere kapanıyorlardı.

Bir süre sonra Richards ve Jagger'ın ilişkisi gerginleşiyor. Richards Jagger'ı grubu denetimi altına almakla ve solo kariyeriyle gruba ihanet etmekle, diskoyu pompalamakla, ayrıca mondenlikle eleştiriyor... Biraz paranoyakça davranmıyor mu sizce?

Hayır, Keith her şeyi olduğu gibi anlatma riskini göğüsledi; dolayısıyla da aralarındaki en kötü şeyi, yani kendisini ihanete uğramış hissettiğini anlatmaktan kaçınmadı. İhanete uğramış hissediyordu, çünkü Mick solo turnesinde Keith'in Stones için bestelediği şarkıları söylemekten çekinmiyordu. Bu Keith'in çok canını acıtmış. Keith'le Mick arasında, birçoklarının "Üçüncü Dünya Savaşı" dediği savaş 1980'lerde geçiyor, bugünün hikâyesi değil. O savaş daha ziyade basın üzerinden yürüyordu, birbirlerine söyleşilerde cevap veriyorlardı. Bugün araları daha iyi, ama Keith yirmi yıldır Mick'in soyunma odasına adımını bile atmadı.

Kitabı okuduğunda Jagger'ın tepkisi nasıl oldu?

Yayınlanmadan önce kitabı ona verdik, birkaç şeyin çıkarılmasını istedi, mesela Mick'in sahne şovu için ders anlattığı bölümlerin... Ufak tefek şeylerdi; Keith de kabul etti.

Keith Richards'ı nasıl tasvir edersiniz?

Çok vefalı, hakikatli, müthiş cömert, diğerkâm, hayranlık uyandıran bir insan... Müzikal kökenlerine, blues'a ve toplumsal kökenlerine çok sadık. Star sistemine sürüklenip gitmedi, çünkü onun derdi müzik. O hakiki bir müzisyen, rock'ta devrim yapmış birisi olduğu halde, ikonu olarak gördüğü müzisyenlerden söz ederkenki tevazuu beni çok etkiledi. Müzik onu yanılsamalardan, yardakçılardan, kibirden koruyan bir koza gibi. +

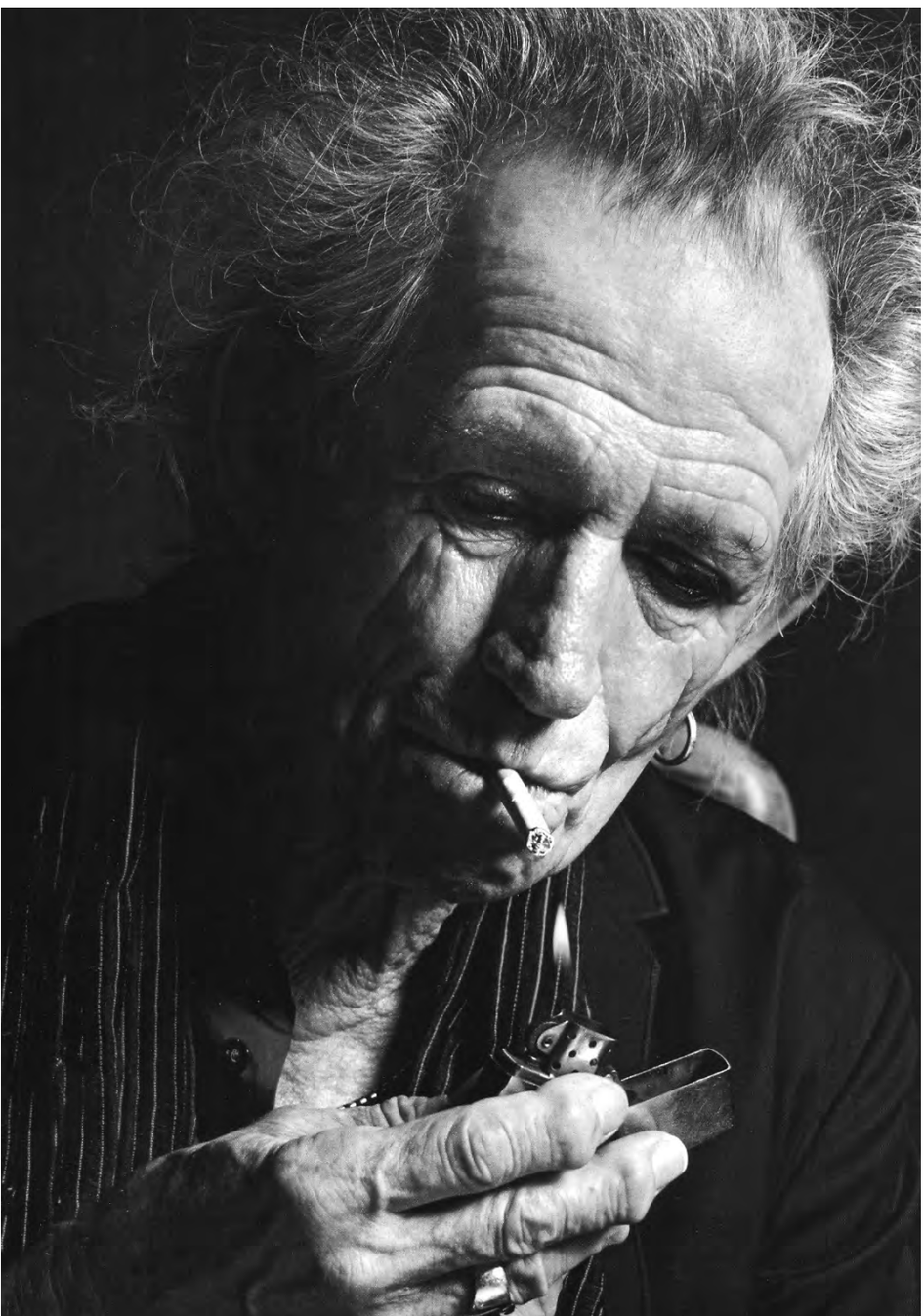
Jagger ve Richard "Exile On Main Street"e ısınıyor (1972)

KEITH RICHARDS'IN OTOBİYOGRAFİSİ: "LIFE"

Halk kahramanı olmak

Bir rock starı nasıl ve ne zaman bir halk kahramanı olur? Keith Richards'ın otobiyografisi "Life"ın ilk elde altını çizdiğimiz satırlarını dikkatlerinize sunuyoruz.

Derleyen: Yücel Göktürk

Rolling Stones'un doğum yeri: Blues mektebi

Rolling Stones hayatının ilk yılını hırsızlık ve prova yaparak geçirdi. Rolling Stones olmanın bedelini ödüyorduk. Yaşadığımız yer –Edith Grove 102, Fulham– berbattı. Başka türlü olması da mümkün değildi, meteliğe kurşun atıyorduk. 1962 yazında taşındık –Mick (Jagger), Brian (Jones) ve ben– ve 1740'tan beri görülen en sert kışı orada geçirdik. Cebimizdeki bütün şilingler ısınmaya, elektriğe ve gaza gidiyordu. Mobilya namına bir şey yoktu, iki yatak, üç-beş döşek, bir halı...

"Rolling Stones tarihinin hangi üç ayını anlatan bir hatırat bulmak istersin" deseler, "grubun kuluçka dönemini anlatan hatırat" derdim. İşe bakın ki, tam da böyle bir defter buldum, 1963'ün ocağından martına dek tutulmuş bir defter. Asıl sürpriz de şu: O defteri ben tutmuşum. O üç ay hayatî bir dönemdi. Bill Wyman geldi, asıl önemlisi bir Vox ampli geldi, Bill'le birlikte. Sonra da Charlie Watts düştü aramıza. Konserlerde aldığımız parayı da not etmişim o deftere, hem de kuruşu kuruşuna. Birçok defa "sıfır" çekmişiz. "21 Ocak, Ealing Club: 0; 22 Ocak, Flamingo: 0; 1 Şubat, Red Lion: 1 pound 10 şiling." En azından konser verebiliyorduk ve konser verebildiğimizde hayat şahaneydi. Birileri bizi arayıp talip oluyordu. Vay be! Demek ki doğru bir şey yapıyorduk. Konser yoksa açlık vardı. Marketlerden yiyecek tokatlıyorduk, bir de topladığımız bira şişelerini satıyorduk. Yaptığımız işi sürdürmek feci pahalıydı. O cep defterinde koyu mürekkeple yazılmış isimler var: "Chuck", "Reed", "Diddley". Hadise buydu. Bütün gün onları dinlerdik. Blues veya rhythm & blues veya country blues. Ve bütün gün blues'un sırrını çözmeye çalışırdık. Chicago blues bizi alnımızın ortasından vurmuştu. Birlikte olduğumuz sürece siyah taklidi yapabilirdik. Blues'la yatıp kalkıyorduk, ama rengimiz değişmiyordu. Hatta kimimiz daha bir beyazlaşıyordu. Brian Jones, Cheltenham'li sarışın bir Elmore James'di. Neden olmasın? Herhangi bir yerde, herhangi bir renkte doğmuş olabilirdin. Para kazanmak istemiyorduk, parayı hakir görüyorduk, temizliği hakir görüyorduk. Sadece siyah fırlamalar olmak istiyorduk. Neyse ki o hattan çıktık. Ama mektebimiz oydu; grubun doğduğu yer orasıydı.

Büyük sır: Rock & roll cazdır

Gitar çalmak denen o sihirli sanatın ilk günleri o zaman başlamıştı. Başka biriyle birlikte gitar çalarak neler yapabileceğini, iki kişinin on kişi gücünde olabileceğini farkediyorsun ve başka insanları dahil etmeye başlıyorsun. Bir grup adamın birlikte müzik yapmasında müthiş dostane ve yüceltici bir şey var. Bu harikulâde küçük dünya eşsizdir. Gerçek bir takım ruhu, herkes birbirine destek veriyor, herkes aynı amacı güdüyor. Kimse talimat vermiyor, her şey sana bağlı. Aslında caz yapıyorsun, büyük sır bu işte. Rock & roll, 4/4 ölçülü cazdan başka bir şey değil.

Jimmy Reed bizim için büyük modeldi. Çift gitar olayıdır. İki temposu vardır. Tekrarın, monotonluğun sihrini kavrayıp onu bir nevi hipnotik, trans'varî bir şeye dönüştüren adamdır. Bizi –beni ve Brian'ı– büyülemişti. Her boş ânımızda Jimmy Reed'in gitar sound'unu etüd ederdik. O soğukta oturup şarkıları teşrih masasına yatırırdık. Yeni bir Bo Diddley plağı mı geldi, neşteri alırdık elimize. "Wah-wah pedalına uyanıyor musun?" "Davulun sertliğinin farkında mısın?" "Marakas ne yapıyor?" Şarkıları unsurlarına ayırıp sonra tekrar bir araya getiriyorduk.

Gitar çalmaya dair öğrendiğim ilk şeylerden biri, o heriflerin hiçbirinin düz akor çalmamalarıydı. Hiçbir şey asla düz majör değildi. Bir alaşımdı, usul-erkân yoktu. Sadece nasıl hissettiğin vardı. Sisli bir âlemdi, kılavuzun duygularındı. Şunu farkettim: Bir enstrümanı başka bir enstrümanmış gibi çalmak istiyordum. Gitarda nefesli çalgıları çalmaya çalışıyordum. O blues şarkılarını öğrenirken şunu öğrendim: İşi bitiren tek bir notaydı. Ve genellikle muallakta kalan bir akordu bu. Tam bir akor değildi, akorlar karışımıydı. Bugün hâlâ o karışımı kullanmayı seviyorum. Düz bir akor çalıyorsan, onun ardından gelen başka bir şey ihtiva etmeliydi. Do akoruysa, bir tutam fa lâzımdı. Ya da başka türlü bir duygusu olan bir şarkıysa, do'ya bir tutam si... Bunlar basit sırlar. Yıllar sonra "Jumping Jack Flash" ve "Gimme Shelter"ın açılış riff'leri oralardan gelecekti.

Kimileri gitar becerisinin peşindedir. Kimileri ise sound peşindedir. Brian'la beraber prova yaparken ben sound arayışındaydım. Ve ustaların izinden gidiyordum. O ustaların çoğu 1950'lerin blues'cularıydı. Albert King ve B.B. King tek nota müzisyenleriydi. T-Bone Walker çift tel kullanan ilk blues'cuydu. Chuck Berry, T-Bone'dan çok sebeplenmiştir. İki teli aynı anda çekersin, notalar çarpışır. Armoniye tezat bir şey elde edersin. Blues'cuların öyle çal-

maya başlamasının sebebi ekonomiydi, nefesli çalgıları elimine etmekti.

Brian ve ben Jimmy Reed'i hatmetmiştik. Ama kıçımız terliyordu; çalışıyorduk, çalışıyorduk, çalışıyorduk. İster istemez Mick kendisini dışlanmış hissediyordu. Ama zaten günün büyük bölümünde London School of Economics'deydi. Çaldığı bir enstrüman yoktu. O yüzden armonikaya ve marakasa sardırdı. Armonikaya ilk takılan Brian'dı, Mick ondan geri kalmak istemedi. Ve müthiş bir armonikacı oldu. Bence dünyanın en iyilerindendir –formda olduğu bir gecede tabii. Mick büyük şovmendir, fakat bir müzisyenin gözünde büyük bir armonikacıdır. Armonikasını huşu içinde dinlerim. Hesap-kitap yapmadığı yerdir armonika. "Şarkıları da böyle söylesene" derim, o da "ikisi çok farklı şeyler" der. Bence farklı değil, ikisinde de ciğerlerindeki havayı üflüyorsun.

Çok kırılgan bir gruptuk, kimse kanatlanıp uçacağımızı ummuyordu. Anti-pop'tuk, anti-salonduk, tek hedefimiz Londra'nın en iyi blues grubu olup dünya âleme neyin ne olduğunu göstermekti. Bunu yapabileceğimizi biliyorduk. Milleti Muddy Waters'a ve Bo Diddley'e ve Jimmy Reed'e hayran bırakmanın ötesinde bir şey yapabileceğimizi düşünmüyorduk. Kendimizi parlatmak gibi bir maksadımız yoktu. Bedavadan Chicago blues'unun promosyonunu yapıyorduk.

Elektriğin kesilmemesini sağlamak ve süpermarketten yiyecek araklamak dışında dünyevî ilgilerimiz yoktu. Kadınlar listenin üçüncü sırasındaydı. Elektrik, gıda ve sonra da eğer şansın varsa... Birlikte çalışmamız gerekiyordu, prova yapmamız gerekiyordu, müzik dinlememiz gerekiyordu. Bir tutkuydu. Yuvadan uçup aşk meşk peşine düşene hain muamelesi yapılırdı. Bütün vaktimizi Jimmy Reed'i, Muddy Waters'ı, Little Walter'ı, Howlin' Wolf'u, Robert Johnson'ı çalışmaya hasretmeliydik. Olayımız buydu. Bunun dışındaki her an bir günahtı. Ortamımız, tavrımız böyleydi. Mick, Brian ve ben; üçümüzün grup güdüsü müthişti. Kesintisiz bir çalışmaydı. Akademik anlamda değil tabii, işin hissiyatına nüfuz etmek anlamında. Sonra, bütün gençler gibi blues'un manastırda öğrenilecek bir şey olmadığını farkettik. Araziye çıkacaksın, aşk acısı yaşayacaksın, ancak ondan sonra blues söyleyebilirsin. Edith Grove 102 numarada olaya tamamen müzikal düzeyde takılıyorduk. Blues'cuların boktan durumlar hakkında şarkı söylediğini unutmuştuk. Önce boka batacaksın, sonra belki oradan çıkıp şarkı söyleyebilirsin.

Anti-pop'tuk, anti-salonduk, tek hedefimiz Londra'nın en iyi blues grubu olup dünya âleme neyin ne olduğunu göstermekti. Milleti Muddy Waters'a ve Diddley'e ve Reed'e hayran bırakmanın ötesinde bir şey yapabileceğimizi düşünmüyorduk. Bedavadan Chicago blues'unun promosyonunu yapıyorduk.

İlk hareketi yapmak

Hayatımda, hiçbir kızla ilişkimde ilk hareketi yapan olmamışımdır. O ilk hareketi nasıl yapacağımı bilmem. Sezgilerim onu karşımdaki kadına bırakmayı söyler. Tuhaf, ama öyle, "hadi bebeğim, gel takılalım" dalgasını beceremem. Nutkum tutulur. Bugüne kadar birlikte olduğum bütün kadınlarda hep öyle olmuştur, ilk hareket onlardan gelmiştir. Öte yandan ben de kendi tarzımda bir hamle yaparım –katlanılmaz bir gerilim yaratarak. İkimizden biri harekete geçmeye mecburdur. Kadınlara nasıl davranılacağını biliyorum, çünkü kuzenlerimin çoğu kadındı. Bir kadın ilgi duyuyorsa ilk hareketi yapacaktır. Keşfettiğim şey budur. Anita (Palenberg) da ilk hareketi yapmıştı. Ben yapamazdım, çünkü arkadaşımın (Brian Jones) sevgilisiydi. Her ne kadar o arkadaşım götün teki haline gelmiş olsa da. Valencia'daki portakal ağaçlarının kokusu hâlâ burnumda. İnsanın Anita'yla ilk yatışını hatırlamaması mümkün değil. Valencia'da kaldığımız otele Kont ve Kontes Zigenpuss diye kayıt yaptırmıştık. Anita'yla ilk defa o gece seviştik.

Maddeler ve açgözlülük

Benim ayakta kalmamın yegâne sebebi kullandığım maddelerin yüksek kaliteli olması değildir. Doz konusunda çok dikkatliyimdir. Daha da yükselmek için doz artırmam. Maddelerin yere serdiği insanların hatası odur. O açgözlülük bende yoktur. İnsanlar, kafaları iyi olunca, biraz daha çekseler daha da yükseleceklerini zannederler. Öyle bir şey yok. Özellikle de kokainde yok. Bir çizgi kokain bütün gece uçurur. Ama birçoğu on dakikada bir, bir daha çeker, bir daha çeker. Çılgınlık. Zira, daha fazla yükselemezsin. Bütün mesele ölçüdür.

Jumping Jack Flash

"Jumping Jack Flash" ve "Street Fighting Man"de, akustik gitardan yeni bir so-

und çıkarmayı keşfettim. O gıcırtılı, kirli sound'u kasetçalar denen icada borçluyum. Birden mini bir stüdyoya sahip olmuştum. Akustik çalıp Philips kasetçalara distorsiyon noktasında kaydettiğinizde ortaya bayağı elektro bir sound çıkıyor. Akustik gitara vurgunum, çalmaya bayılırım. Şöyle düşünmüştüm o zamanlar: "Bu aletin gücünü bir parça artırsam, ama bunu elektriksiz yapsam, benzersiz bir sound elde edebilirim." İzahı zor, ama bu düşünce beni büyülüyordu.

"Flash"teki gibi bir riff bulmak insana kıvanç veriyor, hınzır bir neşe. Sözler, Redlands'de gri bir gündoğumunda gelmişti. Mick'le sabahlamıştık, dışarıda yağmur yağıyordu. Ve bahçeden bahçıvanım Jack Dyer'ın kauçuk botlarının çıkardığı ses geliyordu. "Ne bu?" dedi Mick. "Jack" dedim, "jumping Jack". Sonra gitarla "Jumping Jack" lafının etrafında dolaşmaya başladım, derken Mick "Flash" dedi ve birden harika bir ritmi ve sesi olan bir deyiş ortaya çıktı.

Ne zaman "Flash"i çalsam bütün grubun tekerlekleri yerden kestiğini duyarım. Riff'in üstüne çıkarsın ve o seni çalar. "Jumping Jack"i veya "Satisfaction"ı veya "Down The Line"ı çalarken hissettiğim şeye en yakın düşen kelime ayağımın yerden kesilmesi. Doğru tempoyu yakaladığımda bütün grubu arkamda hissederim, bir jetin havalanması gibidir.

"Niye bırakmıyorsun?" diyorlar bana. Nalları dikene kadar emekli olamam. Yaptığım şeyin benim için ne ifade ettiğini anlamıyorlar. Ben bunu para için veya dinleyici için yapmıyorum. Kendim için yapıyorum.

Mick Jagger'ın içindeki anne

Geçmişe baktığımda, Mick'in benim erkek arkadaşlarımı kıskandığından hiç şüphem yok. Bu, kadın arkadaşlarımı kıskanmasından daha zor bir durumdu. Mick'in erkek arkadaşlarıma soğuk veya en azından kuşkulu davrandığını farketmem epey zaman aldı. Yakın dostluk kurduğum heriflerin hepsi er veya geç aynı şeyi söylediler bana: "Mick benden hoşlanmıyor galiba." Mick ve ben sıkı dosttuk ve birçok şeyi beraber yaşamıştık. Ama tuhaf bir sahip olma huyu vardır Mick'in. Kendisinden başka bir arkadaşım olmasını istemez. Bu dışlayıcılığın Mick'teki kuşatma zihniyetiyle bağlantılı olduğunu düşünüyorum. Belki de beni korumak istiyordur. "Bu götlek Keith'ten ne istiyor?" Benimle yakınlık kurmak isteyen insanları benden uzak tutmaya çalışırdı. Sanki arkadaşlarım değil de, sevgililerimmiş gibi davranırdı. Benim ona ait olduğumu düşündüğünü sanıyorum. Bense hiç öyle hissetmiyordum. Böyle düşünmeye çok sonraları başladım. Çünkü o adamı yürekten seviyorum. Hâlâ kankasıyım. Ama onun dostu olmayı zorlaştırıyor.

Ahbaplarımın çoğu beş para etmez. Beş para etmeyen çok iyi arkadaşlarım var. Ama mevzu bu değil. Dostluk, bana göre, iki insan arasındaki mesafenin ortadan kalkmasıdır. Ve bence dünyanın en önemli şeylerinden biridir. Mick'in şiarı kimseye itimat etmemektir. Bense, aksi ispat edilene kadar itimat ederim. Aramızdaki temel fark da bu galiba. Ben başka türlü düşünemem. Onunki Mick Jagger olmakla ve Mick Jagger olmakla baş etmekle alâkalı bir şey. Her daim Mick Jagger olmak zorunda hissediyor kendini. Belki de annesini taşıyor içinde.

Vergi borçları meselesinden ötürü 1972'de İsviçre'de, Cenevre gölünün doğusundaki Montreaux'de yaşamaya başlamıştım. Küçük, izole bir yerdi. Evin kapısına kadar kayak yapabildiğim bir yerdi. O sıralarda bir söyleşide söylediklerimi burada nakletmekte fayda var:

"1970'lerin ortalarına kadar Mick ve ben ayrılmaz ikiliydik. Grup hakkındaki bütün kararları birlikte verdik. Kafa kafaya verip bütün şarkıları birlikte yazdık, birlikte gezdik, tozduk. Ama sonra yollarımız ayrıldı. Benim yolum yokuş aşağıydı, maddeler âlemiydi, Mick'in yolu ise yukarısıydı, jetler âlemi. Birikmiş sorunlarla boğuşuyorduk, ben kendi tarzımda, o kendi tarzında."

Mick arada bir beni İsviçre'de ziyaret eder ve "ekonomik yeniden yapılanma"dan bahsederdi. Vaktimizin yarısını vergi avukatları hakkında konuşarak geçirirdik. Hollanda vergi kanunları, İngiliz vergi kanunları, Fransız vergi kanunları. Bütün soyguncular ensemizdeydi. Ben boşveriyordum, Mick ise daha pratikti. "Şimdi vereceğimiz kararın şöyle şöyle etkileri olacak" falan filan... Mick işbilirliği tercih etti, ben narkotikleri.

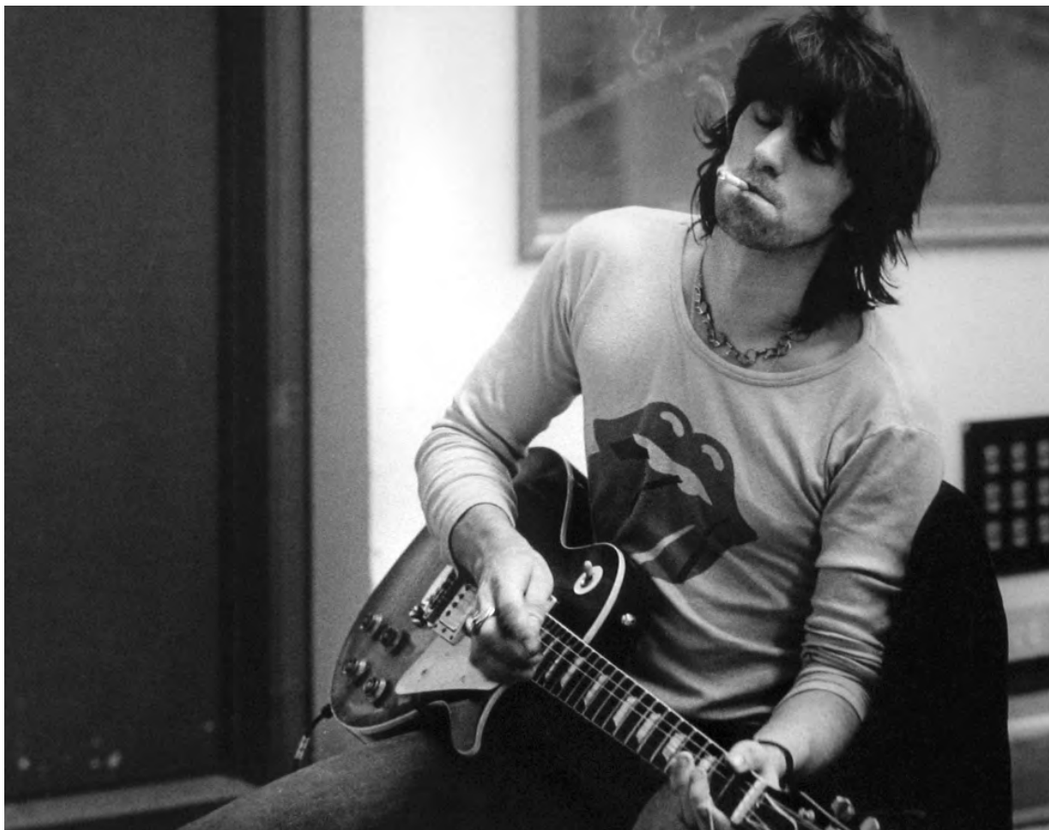
İmaj denen uzun gölge

Başta müzik basını olmak üzere bütün basının ölüm listesindeydim. 1973'te New Musical Express, ölümün eşiğindeki 10 rock starı listesi yapıp beni bir numaraya koymuştu. Ayrıca, "Karanlıklar Prensi" ve "kendini zarafetle ziyan etmiş adam" ilan edilmiştim. Bana o zamanlar yapıştırılan bu etiketler ömrüm boyunca üzerimde kaldı. O dönemde geberip gitmemi dileyenler bile oldu. Ve bunların arasında iyi niyetli insanlar bile vardı. O zamanlar, hatta 1960'larda dahi, rock & roll'a dair öyle bir düşünce vardı. Artık yeni olmadığına göre, siktirip gitmen gerekiyordu. Gitmiyorsan azrail gelip almalıydı.

İmaj uzun bir gölge. Güneş battığında bile sürüyor. Beni imajine ettiler, beni imal ettiler. O halk yarattı bu halk kahramanını. Sağolsunlar. Bir halk kahramanı söz konusuysa, ortada o şahıs için yazılmış bir senaryo vardır ve o şahsın o senaryonun hakkını vermesi gerekir. Ben elimden gelenin en iyisini yaptım.

Bana yazılan bu rolü ne denli benimseyerek oynadığım karışık bir mevzu. Kurukafalı yüzük, kırık diş, sürme çekmek... Sorumluluğun yarısı bende herhalde. İmaj denen şey insanın prangası haline geliyor. Hâlâ canki olduğum sanılıyor. Halbuki tozu bırakalı otuz sene oldu. İmaj uzun bir gölge. Güneş battığında bile sürüyor. Resmedilen insan gibi olman için üzerinde o kadar büyük bir baskı oluyor ki, sonuçta o insan haline geliyorsun. Olduğunu düşündüğün insanın parodisi haline gelmemek mümkün değil.

İçimde, diğer insanları şevke getirmek isteyen bir şey var. O "şey"in herkeste mevcut olduğunu biliyorum. Benim içimde bir şeytan var, herkesin içinde bir şeytan var. Akla ziyan bir karşılık alıyorum insanlardan, bana kamyon dolusu kurukafa gönderiyorlar. O imaja bayılıyorlar. Beni "imajine" ettiler, beni imal ettiler. O halk yarattı bu halk kahramanını. Sağolsunlar. Ben de onların duyduğu ihtiyacı karşılamak için elimden geleni yapıyorum. Kendilerinin yapamadıkları şeyleri benim yapmamı diliyorlar. Onların yapmaları gereken işleri var, kurdukları bir hayat var –adam sigortacılık yapıyor mesela. Fakat içlerinde öfkeli bir Keith Richards var. Bir halk kahramanı söz konusuysa, ortada o şahıs için yazılmış bir senaryo vardır ve o şahsın o senaryonun hakkını vermesi gerekir. Ben elimden gelenin en iyisini yaptım. Bir kanun kaçağı gibi yaşamış olmam mübalağa değil. O rolü üstlendim. ✚

ATATÜRK HEYKELLERİ: KÜLT, SİYASET, ESTETİK

Devlette devamlılık esastır

Denir ki, cumhuriyetin ardından, heykeli Sarayburnu'na dikilene kadar, Atatürk İstanbul'a adımını atmamış. Şimdi biz, Atatürk heykelinin olmadığı bir meydandan geçemiyoruz. Genellikle tektip bir estetik algıyı dayatan ve bir endüstri yaratan bu heykellerin envanterini "Atatürk Heykelleri: Kült, Estetik, Siyaset" kitabında çıkaran Aylin Tekiner, Türkiye heykelciliğinin "kozmik" sorununu anlatıyor.

Söyleşi: Ahmet Gürata

Atatürk heykelleriyle ilgilenmeye ne zaman, nasıl başladın?

Aylin Tekiner: Heykel bölümünden mezun olduktan sonra, yüksek lisansa başladım. O dönemde bir arkadaşım da Ankara'nın bir ilçesine kaymakam vekili olarak atanmıştı. Bir gün beni aradı, ilçeye bir Atatürk büstü istediklerini söyledi. Sadece bir büst istiyorlardı, ancak yerleştirmeyi düşündükleri alan çok büyüktü. Bu alanın anıt için daha uygun olduğunu söyledim. Anıt yerine, birebir ölçekte çalışılmış bir Atatürk heykelini tercih ettiklerini belirttiler. Ben de birebir ölçekte bir heykelin alanda çok küçük kalacağını söyledim, "bunun bir standardı, asgarî boyutu var. Buna göre yapalım" dedim.

Atatürk 1.69 boyunda. Bire bir boyutlarda heykeli yaygın mı?

Öyle örnekler var ki, Atatürk'le gerçekten pek alâkası yok. Muğla Bozburun'da 1.50 boyunda bir Atatürk anıtı olduğunu öğrendim. Ayrıntıları öğrenmek için telefon ettiğimde depoya kaldırdıklarını söylediler. Şunu da belirtmekte yarar var: Bunlar aslında anıt mı? Anıtsal değerleri var mı? Hayır, yok. Ama Türkiye'de anıt ihtiyacını karşıladıkları için bunlara anıt diyorum. Yoksa bunlar anıtsal nitelikten yoksun yapılar.

Senin heykele dönecek olursak...

Bir maket hazırladım ve süreç başladı. Atatürk'ün bilinen bir fotoğrafı vardır: Kırda elinde sigarayla ayakta durur. Üzerinde uzun bir cepken vardır. Sağ eli göğsünde, sol eli ise pantolonun cebindedir. Bu fotoğraftan yararlandım. Tasarımı beğenen kaymakam, eskiyi çağrıştıran cepken yerine modern kıyafet istediklerini ifade etti. Figürü çalışmaya başladım. İlk anıtımı yapacağım için çok da heyecanlıyım. Ancak, anıtın kil hali tamamlandıktan sonra, kaymakam ciddiyetsiz durduğunu öne sürerek Atatürk'ün elinin pantolon cebinden çıkarılmasını talep etti. Bunun anıta vakur bir hava kattığını belirtsem de, kendisini ikna edemedim. Böyle bir talep genel eğilimlere ters olsa da, sol kolunu yana sarkıttım. Kaymakam bu değişikliği görmeye gelirken, yanında bilirkişi olarak bir de heykel hocası getirdi. Bu nezaketsizlik üzerine ben de onları kibarca atölyeden çıkardım ve bu işi yapmayacağımı söyledim. Ortada bir sözleşme de olmadığı için konu orada kapandı. İki yıl sonra yeni bir kaymakam atandı. Durumu kendisine anlattım. Devlette devamlılığın esas olduğunu, anıtı ilçeye yerleştirmek istediklerini söyledi. Ancak, anıtta Polatlı bölgesini ilgilendiren bir şeylerin de olmasını istiyorlardı. Anıtın kaidesine Gordion'la ve tarım konusuyla ilgili rölyefler yerleştirdik. Aradan epey zaman geçti. Bir tatil dönüşü ilçede durdum. Bir baktım, anıt parıl parıl parlıyor. Yeni atanan kaymakam, benden habersiz, anıtı siyah yağlı boyayla boyatmış. Rölyefler de boyanmış, kaide korkunç durumda. Kaymakamı aradım ve durumun telafi edilmesini önerdim. "Göreve başladığımda, binayı yaptırırken onu da yaptırdım" dedi. Yeniden yaptıramayacaklarını söyledi. Ben de dava açtım. Süreç devam ediyor.

Bu anıtı yaparken neler düşünmüştün? Teknik olarak ne gibi zorlukları vardı?

Aslında Atatürk anıtlarının hemen hemen tümünde temel kaygı benzetme derdi. Ben de aynı kaygıyı taşıyordum. Bugün olsa elbette çok farklı bakardım. Bu bir tecrübe meselesi. Ama pek çok tecrübeli heykeltraş da hâlâ aynı tarzda anıt üretiyor. Tek kıstas benzerlik. Oysa anıt yalnızca bundan ibaret değil. Belli bir çoşku yaratmak durumunda, bir mesajı olması gerekiyor... Ama biz ne yazık ki bu çoşkuyu pek düşünmeden, sadece Atatürk'e çok benzeyen bir figür yaratma kaygısıyla bir şey yapmıştık. O zamanlar kafamda bir soru belirmeye başladı. Kim, ne amaçla Atatürk heykeli yaptırıyor? Hangi noktada araçsallaşıyor bu heykeller? Okulumdaki hocalarım da Atatürk anıtları yapıyorlardı. Ancak, yaptıkları bu anıtlarla sergilerinde gördüğüm işler arasında ciddi bir tezat vardı. Sergilerinde farklı sanatsal kaygılar gösterirken, anıtlarda o tek tip düzeye uyuyorlardı. Aynı yanılgıya ben de düşmüştüm. Standart, resmî duruşta, ciddi, çatık kaşlı bir Atatürk anıtı yapmıştım. İşte bu sorular üzerine doktora süreci başladı. Önce Atatürk kültü üzerine bir makale yazdım. Türkiye'de bu kültün en fazla anıtlar yoluyla işlediğini farkettim ve tez olarak da bu konuyu seçtim. Bu alanda hiç yayın olmadığını farkettim. Konu biraz da doktora programının özellikleri doğrultusunda şekillendi. Estetik vurgu önplana çıktı. Temel tasarım kurallarından yola çıkarak bir ölçüt geliştirdim ve anıtlara bunları uyguladım. Önce anıtları betimledim, sonra da ritm, denge, orantı, anıtsallık ve üslûp gibi kıstaslara tâbi tutarak ilk yapılan anıttan günümüze kadar getirmeye çalıştım. Kitap tezden biraz farklı, daha genel okura yönelik.

Bizdeki anıt geleneğiyle Batı'dakini karşılaştırdığımızda farklar neler?

Osmanlı'nın anıt geçmişinde, daha çok meydan çeşmelerini ve saat kulelerini görüyoruz. Heykel çok sınırlı. İlk olarak 1872'de Abdülaziz yabancı bir heykeltraşa kendi büstünü ve heykelini yaptırıyor. Ancak, valide sultanın itirazları nedeniyle Abdülaziz'i at üzerinde gösteren heykel saray duvarlarını aşamamış. Öte yandan, Anadolu heykelin anavatanı sayılır. Ancak, İslâmiyetle birlikte tasvir yasağının uygulandığı bir coğrafya. Minyatürden oymacılığa, so-

yut dilde temsil edilmiş bir sanat geleneği var. Ama Batılı anlamda bir heykel geçmişimiz yok. Bu nedenle, başlangıçta yabancı heykeltraşlardan destek alınıyor. İlk Atatürk anıtlarını yapanlar onlar. Aynı dönemde, heykel eğitimi aldırmak üzere Türkiye'den öğrenciler göndermişiz yurtdışına. Bu dönemde –1920'lerin sonunda – Avrupa sanatsal açıdan ciddi bir çalkantı döneminde. Üslûplar çağı bitmiş, çok başka boyutta bir sanat üretiliyor. Türkiye'den giden sanatçılar, döndüklerinde Avrupa'da gördüklerini uygulama şanslarının olmadığını biliyorlar. Bu nedenle, yabancı heykeltraşların Türkiye'de yapmış oldukları anıtları kendilerine model seçiyorlar. Bunlar, en temel kaygısı benzetmek olan, detaya önem veren heykeller. O dönemden sonra, en ufak bir gelişme olmadığı gibi, anıtların daha da bozulduğunu görüyoruz. Batı'daki anıt anlayışında ne var? Örneğin, Fransız Devrimi'nin ardından özellikle Paris'te bir anıt furyası var. Özgürlük, eşitlik ve adalet düşüncelerini yansıtan heykeller var. Ancak zamanla, "statuophobia" denen bir heykel bıkkınlığının başladığını görüyoruz. Fransız Devrimi'ni simgeleyen anıtlar yerine, daha dekoratif görünümlü heykeller yapılmaya başlanıyor. Tarihten günümüze baktığımızda, anıtlar gelecek kuşaklara bir şeyleri aktarmak için yapılan, iktidarın yüceliğini simgeleyen ve devletin bekasını korumaya çalışan yapılar. Dolayısıyla, belirli formlar soyutlanarak, devasa düzeyde yapılıyor.

Kitapta Türkiye'deki anıt deneyiminin belirli yönlerden Almanya ve SSCB'ye yakın olduğunu söylüyorsun.

Almanya ilginç bir örnek. Bismarck kültü çok yaygın. Onun ilk dönem anıtlarında genellikle elinde anayasayla temsil edildiğini görüyoruz. Daha sonra sivil kıyafetle, yanında köpeğiyle temsil edilmeye başlanmış. Bunun nedeni, kültün bitmesinden çok, Bismarck'ı insanîleştirme, ete kemiğe büründürme isteği. Ama Hitler kendi heykelini yaptırmaktan kaçınıyor. Mimarî yapıların girişlerinde kullanılan ve aşırı kaslı işçi figürlerinin olduğu faşizan dili yansıtan heykeller yapılıyor. Oysa resimde Hitler tasvirini içeren pek çok portre var. Hatta bu resimlerde İncil'den alıntılar yaparak kendine isimler koyduruyor. Sovyetler Birliği'ndeyse, Lenin'in kendi heykellerini önemsemediğini, Robespierre'den Marx'a bütün devrimci süreci simgeleyen isimlerin heykellerini yaptırdığını görüyoruz. Lenin'in ölümünden sonra Stalin farklı bir yol izliyor. Fabrikasyon mantığıyla hemen her yerleşim merkezine bir Lenin heykeli göndererek bir kült yaratıyor. Bu heykellerde genellikle Lenin'in sol eliyle ileriyi işaret ettiği o simgesel duruşu kullanılır. Ancak, Stalin'in kendi heykelleri çok daha anıtsal. Dünya tarihine baktığımızda, pek çok liderin anıt yaptırdığını görüyoruz. Ama, günümüze kadar devam eden ve bu derece yaygın olan bir tek Atatürk örneği var sanırım. Diğer lider anıtları iktidarlar değiştikçe ortadan kalkıyor. Atatürk'ün konumu nedeniyle de toplum bunu yadırgamıyor açıkçası.

Tek parti döneminde, anıtlar merkezdeki yaşam alanlarının içine yerleştiriliyordu. Anıt, insanların her gün işine giderken görebileceği, çevresinde oturabileceği bir şeydi. 1980'le beraber her kurumun önüne bir anıt kondu. Artık Atatürk'le beraber bir devlet kültü oluştu.

Atatürk kültü ve anıt inşası ne zaman başlıyor; 1938'den sonra mı?

Ben bu kültün başlangıcını Nutuk'la kesiştiriyorum. 1927'de Nutuk'un Meclis kürsüsünde okunması önemli bir an. Öncesinde, Atatürk'e karşı bir tür karşı-devrim olarak nitelendirilen hareketler var: Terakkiperver Fırka, Şeyh Said Ayaklanması, ardından gelen yasalar, Takrir-i Sükûn, İstiklâl Mahkemeleri... Bu süreçte Atatürk'ün mücadele arkadaşları da tasfiye ediliyor. Nutuk'ta, Fevzi Çakmak ve İnönü Atatürk'ün en sadık arkadaşları olarak nitelendirilirken, Kâzım Karabekir, Rauf Orbay gibi isimler hain olarak tanımlanıyor. Nutuk bir yerde yakın tarihin yeni bir yorumunu sunarken, Atatürk'ün "tek adam" olarak varlığını tasdik ediyor. Ve Nutuk'un okunmasının hemen ardından Ankara'da Etnografya Müzesi önündeki ilk Atatürk anıtı açılıyor. Ardından, Sıhhiye Zafer Alanı'ndaki Atatürk anıtı, bir ay sonra da Ulus Zafer (Yeni Gün) anıtı yerleştiriliyor. Nutuk döneminde Ankara'da art arda üç anıt açılıyor. Dönemin teknolojisi göz önüne alındığında, bu anıtların bir yıl öncesinden sipariş verildiğini söyleyebiliriz. Mesela Ulus'taki Zafer Anıtı'nın gravürlerinde Fevzi Çakmak ve İsmet İnönü de Atatürk'le birlikte temsil edilir. Bu kişilerin temsil edilmesinin Nutuk'tan önce istendiğini ve resmî tarihin bu şekilde görselleştirildiğini söyleyebiliriz.

Başka ne gibi ikonografik öğeler var bu anıtta?

Biraz dikkatli bakıldığında pek çok gösterge sunuyor. Öncelikle, Ata'sının etrafında toplanmış bir millet simgeleniyor. En üstte Sakarya'da atının üzerinde Atatürk figürü var ve Ankara ufkuna bakıyor. Altta mermi taşıyan bir kadın ve sağlı sollu iki asker figürü var. Kaidedeki gravürler çok ilginç. Kaidenin arkasında, bir çınar ağacı var. Hayat ağacı motifi köklere işaret ederken, ağacın üzerindeki filiz de Cumhuriyet'i ifade ediyor. Ergenekon Destanı'na göndermede bulunan kurt başları var. Rölyeflerde ilk kez Fevzi Çakmak ve İnönü temsil edilmiş. Bu iki ismi başka yalnızca Taksim ve Afyon Utku anıtlarında görürüz. Genel olarak Atatürk tek olarak temsil ediliyor.

İlk anıt 1926'da İstanbul Sarayburnu'nda inşa ediliyor, değil mi?

Aslında ilk anıt olarak düşünülen Ulus Zafer Anıtı'dır. Yunus Nadi'nin Yenigün gazetesinin başlattığı kampanya gerekli desteği sağlayamadığı için anıtın yapımı gecikiyor. Sarayburnu anıtı Heinrich Krippel tarafından yapılıyor. Tanzimat Fermanı'nın da okunduğu Gülhane Parkı'nın bir parçası olan Sarayburnu önemli bir mekân. Örneğin, Osmanlı resminde, padişahın arkasında görünüyor; Osmanlı Batılılaşma hareketini ve iktidarı simgeliyor. O heykelde Atatürk'ün sırtı Avrupa yakasına, yüzü Anadolu'ya dönük, duruşu ise son derece atletiktir. Muasır medeniyeti hedef almasına karşın, sanki Avrupa'ya meydan okuyan bir duruş sergiler. Osmanlı hanedanının Avrupa'ya teslimiyetine karşı çıkmaktadır. Atatürk'ün sivil kıyafetli olması da önemli. Sivil kıyafet, askerî kıyafete oranla Osmanlı'dan kopuşu daha net simgeliyor. İstanbul'daki iki Atatürk anıtının da –Sarayburnu ve Taksim– sivil kıyafetli olması bu açıdan anlamlı. Zira, 1926-46 arasında yapılan 39 Atatürk anıtından yalnızca yedisi sivil kıyafetli.

Taksim'deki Cumhuriyet Anıtı ise 1928'de açılıyor. Onu nasıl nasıl değerlendiriyorsun?

İtalyan Pietro Canonica'nın eseri olan bu anıtta, kaidenin batı ve doğu cephesinde, küçük madalyonların içerisinde iki kadın temsil edilir. Birisi üzgündür ve ağlıyordur. Diğeri ise peçesini sıyırmış, ufka bakıp gülümser. Bugünün başörtüsü tartışmalarını hatırladığımızda oldukça anlamlı. Onun dışında, iki cephede Atatürk temsil edilir. Birincisi, ritmi yüksek bir tasarımdır. Kalpaklı Mustafa Kemal'in yanında geniş bir halk desteği vardır. Yaşlısı genci herkes Atatürk'e destek için onunla beraber hareket eder. Diğer taraftaysa Cumhuriyet'in ilan edilişi temsil edilir. Sanki askerî dönemin bittiğini, yeni rejimle beraber artık demokratik bir sürecin başladığını gösterir gibidir. Atatürk'ün hemen arkasında, Kızılordu generallerinden Frunze ve Voroşilov'un figürleri yer alır. O dönem, Sovyetler'le ilişkiler çok sıcak ve sağlam. Bu figürlerin Atatürk'ün isteği doğrultusunda eklendiğini söyleyebiliriz. Ancak, çoğu insan farkında değildir onların. En arkadaki kadın figürü ise, Halide Edip tarzında yarı açık biçimde örtünmüştür. Ulus Zafer Anıtı'nda Anadolu kadını yer alırken, burada ilk defa kentli bir kadın temsil edilir. Ama yine de kadın arkada ve siliktir.

O dönemde Serbest Fırka muhalefetinin yükseldiği illere özel bir önem verildiği ve Atatürk heykellerinin

Ulus Zafer Anıtı

yerleştirildiği görülüyor.
Samsun ve İzmir, Serbest Fırka'nın destek gördüğü iki önemli il. Hatta, Samsun'da Serbest Fırka destekçisi bir belediye başkanı seçimi kazanıyor. Anıtlar, fırkanın kapatılmasının hemen ardından konuyor bu şehirlere. Dönemi göz önünde bulundurduğumuzda, anıtların simgesel değeri daha iyi anlaşılabilir. Samsun Anıtı'nın rölyeflerinde, genci yaşlısı bütün halk dizlerinin üzerine çömelerek Atatürk'ün elini öpmek ister. Bu açıdan bakıldığında sanki taşlar daha bir yerine oturuyor.

Atatürk kendi anıtlarının açılışına katılmıyor. Buradan hareketle kültleştirme meselesine mesafeli yaklaştığını söyleyebilir miyiz?
Bazı konulara ilişkin itirazları olduğunu biliyoruz. Örneğin, kendi adına yazılan şiirlere iltifat etmiyor, bazı kutlamalar için hazırlanan "En Büyük Türk Atatürk" yazılı dövizleri kaldırtıyor. Açılışlara katılmıyor, ama telgraf gönderiyor. Tarih çalışmaları sürecine kadar halkın içinde olan, aktif olarak yurdu gezen, siyasetin içinde bir lider. Yine de açılışlarda yer almak istememiş olabilir. Diğer taraftan, bu anıtlar için modellik yapıyor. Krippel askerî kıyafetle modellik yapmasını rica ettiğinde, bir askerine kendi kıyafetini giydiriyor ve modellik yaptırıyor. Portre olarak yüzünün model alınmasına olanak tanıyor. Anıtların Atatürk'ten bağımsız olarak halkın girişimiyle inşa edildiği gibi de bir imaj var. İllerde anıt yaptırma komiteleri kuruluyor. Bu komiteler kampanyalar düzenleyip eşraftan ve halktan para topluyor. Anıt açılışlarına geniş bir kesim coşkuyla katılıyor. Meseleyi, o dönemin dünya konjonktürüne bakarak değerlendirmek gerekir. O dönemde lider kültü çok yaygın. Ayrıca Atatürk anıtları bir anlamda esaretten kurtulmayı simgeliyor. Atatürk'ün kültünde esas sıçramanın onun ölümünden sonra yaşandığını belirtmek gerek.

Peki bu kültün altında ne yatıyor?
Yönetimi değiştirip yerine başka bir şey koyuyorsunuz. Dinsel ritüellere de sınırlama getiriyorsunuz. Topluma inanacağı yeni bir şey sunmanız gerekiyor. Bu, propagandanın önemli bir parçası ve son derece planlı olarak topluma aşılanıyor. Ve dinsel terminoloji kullanılarak Atatürk'e kutsiyet atfediliyor. Örneğin, Firuzan Hüsrev Tökin şöyle yazıyor: "Atatürk peygamberler döneminde gelseydi, bir peygamber olurdu. Atatürk, bugün ulusal kurtuluş hareketlerinin peygamberi niteliğini taşımaktadır. Bizim Kur'an'ımız Nutuk'tur. Ravza-i Mutahharamız Atatürk'ün Anıt Kabri'dir." Adeta Atatürk'ü nitelendirecek sıfat bulunamıyor. Eskisinden farklı bir aidiyet hissi yaratılması için bu yola gidiliyor.

1930'larda Atatürk'ün eril devlet imgesiyle örtüştüğü ve çıplak temsil edildiği iki ilginç örnek var: Afyon Zafer (Utku) Anıtı ve Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası önündeki Atatürk heykeli. Bunlar dünyada örneklerine rastlanan uygulamalar mı?
Antik Yunan'da ya da Roma'da örnekleri var tabii. Onlarda vücudun bazı bölgelerini sarmalayan bir örtü yer alır. Bunlar Nazi estetiğinin Türkiye'deki yansımaları. Benzer bir estetik Ankara'daki Güven Anıtı'nda da var. Ancak, Krippel'in Afyon'daki Utku Anıtı, Atatürk heykeli olarak adlandırılmaz. Bütün haşmetiyle düşmanını ayakları altında ezen çıplak figür Türk halkı olarak imlenir. Ama yüzündeki benzerlikten bunun aynı zamanda Atatürk'ü simgelediği açıktır. Sümerbank fabrikasındaki heykeltraşı bilinmeyen ve bir makine dişlisi çeviren figürse net bir Atatürk figürü. Tabii, faşist estetikte bir kişi değil, ideoloji temsil edilir. Sosyal Darwinci bir bakışla, güçlünün güçsüz olanı yenmesi vurgulanır. Bu durum abartılı kaslarla ve sert bakışlarla ifade edilir. İzleyeni ezecek boyutta yüksek olan bu anıtlarda esas önemli olan eril güçtür. Kadın figürleri bile erkeksidir. Ancak, bildiğim kadarıyla, dünyada lider kültünün yaygın olduğu dönemde çıplak figürlere rastlanmıyor.

Türkiye'de farklı iktidar dönemlerinde hep aynı anıtlar üretiliyor. Yeni bir dil oluşturulmuyor. Aynı figür "İslâmcı" diye tanımlanan belediye tarafından da, Atatürkçü Düşünce Derneği tarafından da satın alınıyor. Bir tek altına yazılan ifadeler değiştiriliyor.

Bu anıtların önünde tören yapılıyor mı? Çıplaklık bir sorun olarak algılanmıyor mu?
Afyon'a özellikle 1990'lardan sonra pek çok heykel yapıldı. Atatürk'ü Kocatepe'de simgeleyen, hatta Dumlupınar'ı temsil eden büyük anıtlar... Ancak, Utku Anıtı önemini günümüzde de koruyor. Ama heykellerde çıplaklığın mesele olduğu başka örnekler var. Örneğin, Malatya'daki anıtta Atatürk yanında, bayrak taşıyan çıplak bir erkek figürü var. Nihat Erim'in Malatya'yı ziyareti sırasında bronzdan bir asma yaprağı yaptırıp edep yerine monte ediyorlar. Bu yaprak hâlâ duruyor.

İlk dönemde anıtların yabancı heykeltraşlara yaptırılması da eleştiri konusu oluyor...
Bu sadece heykel alanında değil, genel olarak "devrim sanatına" dair çokça tartışılan bir şey. 1926-28 arasında yapılan altı anıtın tamamı yabancı heykeltraşlarca gerçekleştirilmişken, 1929-38 arasındaki 22 anıttan sadece beşi yabancılara ait. Ancak, eleştiriler yaygın. Örneğin, Zühtü Müridoğlu "nasıl Türk destanını bir yabancı yazamazsa, Türk heykelini de bir yabancı yapmamalıdır" der. Ancak, ortada bir heykel ortamı olmadığı, sanatçı bulunmadığı da bir gerçek. Sadece taş ustaları var. Sivas'ın Hafik ilçesinde 1915'te Ermeni bir taş ustasının yaptığı Osman Gazi büstü var. O da 1936'da kırılıyor, ardından müzeye kaldırılıyor. Kaidesine bir Atatürk büstü konuyor.

Nutuk'un Atatürk heykellerinin yaygınlaşmasındaki rolüne değindin. Aynı zamanda bir simge olarak da heykellerde kullanılıyor. Bu ne zaman başlıyor?
1940'ta Bolu'da açılan anıtta, Atatürk'ün elinde bir kitap var. Nutuk mu, tam belli değil, zira üzerinde bir şey yazmıyor. Elinde anayasa taşıyan Bismarck figürlerini çağrıştırır. Tıpkı Bismarck gibi, tek ayağı bir kaidenin üzerindedir. Ancak, Atatürk'ün anayasaya çok vurgu yapmadığını bildiğimiz için, bunun Nutuk olması kuvvetle muhtemel. Elinde Nutuk tutan Atatürk imgesi esas 1990'lardan sonra yaygınlaşıyor. Ayrıca, bu heykelde Atatürk askerî kıyafetlidir ve başında şapkası yoktur. Mussolini gibi pek çok lider, iktidarları boyunca askerî kıyafetlerini üzerinden çıkarmıyor. Ancak Atatürk askerî kıyafetini çok erken bir dönemde çıkarıyor ve bir daha giymiyor. Buna rağmen askerî kıyafetler içerisinde temsil edilmesi, belki de askerî kıyafetin kutsiyetiyle ilgili. Bu topraklarda savaş çok kutsal bir kavram.

Atatürk anıtlarının önünde tören yapma ve saygı duruşunda bulunma gibi ritüeller ne zaman başlıyor?
13 Kasım 1938'de bir grup genç Taksim Cumhuriyet Anıtı önünde toplanıyor ve Atatürk'ün kurduğu cumhuriyeti koruyacaklarına ant içiyor. Anıt önünde ant içme, tepki dile getirme geleneğinin başlangıcının bu olay olduğunu söyleyebiliriz. Bilindiği gibi, daha sonra ipin ucu kaçıyor. Atatürk anıtları bir protesto ve serzenişleri dile getirme mekânı olarak bir tür ağlama duvarına döndü. Bugün Taksim Cumhuriyet Anıtı, spor etkinliklerinden 1 Mayıs kutlamalarına, çok çeşitli eylemlerin merkezi. Taksim elbette Kanlı 1 Mayıs nedeniyle işçi sınıfı için çok simgesel, ancak söylenecek her sözün anıtın önünde söylenmek istenmesi de oldukça anlamlı.

Atatürk kültünün inşasında 1951'de çıkarılan "Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Kanunu"nun önemine vurgu yapıyorsun. Bu kanun nasıl bir değişim yaratıyor?
1950'de Atatürk heykellerine yönelik saldırılarda bir artış gözleniyor. Sadece 1950-51 döneminde dokuz Atatürk büstü ve heykeli saldırıya uğruyor. Bu saldırıları Ticanîler adı verilen grubun işlediği söyleniyor. Çıkarılan kanun, "Atatürk'ü temsil eden heykel, büst ve abidelere veyahut Atatürk'ün kabrini tahrip eden, kıran, bozan veya kirleten kimseye" bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası verilmesini öngörüyor. Bu ta-

Sarayburnu Atatürk Anıtı

Solda Konya Atatürk Anıtı, sağda Taksim Cumhuriyet Anıtı

rihten sonra yapılan her Atatürk anıtı estetik açıdan dokunulmaz sayılıyor. Artık üzerinde konuşulacak bir sanat nesnesi olmaktan uzaklaşıp bir kült nesneye dönüşüyor. Öte yandan, Demokrat Parti de, İnönü'ye karşı Atatürk'e sahip çıkma yönünde bir politika izliyor. "Atatürk CHP'nin değil, hepimizin" diye özetlenebilecek bir Atatürk vurgusu geliştiriyor. Sembolik olarak Atatürk'e sahip çıkarlarken, türbelerin yeniden açılması, ezanın yeniden Arapça okunması da gündemde tabii.

1946-60 arasındaki çok partili dönemde 12 Atatürk anıtı yapıldığını belirtiyorsun. 27 Mayıs'tan sonra ise anıt yapımının hızlandığı görülüyor.

1960-70 arasında 59 anıt yapılmış. İlginç bir nokta da, bu döneme kadar Atatürk ağırlıklı olarak askerî kıyafetle temsil edilirken, bu anıtlardan yalnızca 14'ünün askerî kıyafetli olması. Bu askerî kıyafetlerin birçoğunda da Atatürk kalpağıyla temsil ediliyor. Atatürk'e yüklenen anlamda bir değişim söz konusu. Sol akımların etkisiyle, Kuvayı Milliyeci, emperyalizme karşı savaş veren, devrimci ve halkçı bir "Mustafa Kemal" imgesi şekilleniyor. Bunun örneklerini heykelde de görüyoruz. Dönemin önemli gelişmelerinden biri de, Milliyet gazetesinin düzenlediği Atatürk heykeli olmayan illere anıt dikme kampanyası. Bir yarışma düzenleniyor ve ağırlıklı olarak Doğu ve Güneydoğu illerine Atatürk anıtı gönderiliyor. Yarışma usûlüyle seçilmelerine karşın, resmî duruşta ve yeni bir soluk getirmeyen anıtlar bunlar. Bu aynı zamanda darbeler döneminin başlangıcı. Bu tür dönemlerde belirli kurum ve kuruluşlar ne kadar Atatürkçü olduklarını göstermek adına bazı kampanyalar düzenliyorlar. Milliyet'in kampanyası bu geleneğin başlangıcı sayılabilir.

1970'lerden sonra ise Türkiye'de Atatürkçülüğün yeniden inşasına tanık oluyoruz. Bu, anıtlara nasıl yansıyor?

12 Mart 1971, Atatürkçülüğün restorasyonunda önemli bir dönem. TSK içinde Atatürkçülüğün doktrinleştirilmesine yönelik bir çalışma başlatılıyor. Eğitimde Atatürkçülüğe ayrı bir önem veriliyor. Sonuçta, "devrimci, özgürlükçü Mustafa Kemal"den "ebedî şef" Atatürk'e bir dönüş yaşanıyor. Bunun örneklerinden biri de '71 tarihli Yalova Atatürk Anıtı. Burada Atatürk tıpkı Utku Anıtı'nda olduğu gibi ellerini pençe yapmıştır. Yüksek bir kaide üzerindeki anıt adeta izleyeni ezen bir güce sahiptir. O güne kadar yapılmış en büyük Atatürk anıtlarından biridir. Tabii o dönemdeki bütün anıtların bu derece faşizan bir imge sunduğunu söyleyemeyiz.

Şimdiye kadar hep figüratif örneklerden söz ettik. Atatürk anıtlarında hiç soyut çalışmaya rastlanıyor mu?

1973'te İstanbul Belediyesi, "50. yılda 50 anıt" kampanyasını başlatıyor. Sivil bir girişimdir bu ve sanatçılar içerik olarak serbest bırakılır. Bu çerçevede, Kuzgun Acar, İlhan Koman, Gürdal Duyar ve Tamer Başoğlu gibi Türkiye'deki heykel sanatının önemli isimlerinin projeleri İstanbul'a konur. Ama bu proje bir krize de sebep olur. Gürdal Duyar'ın "Çıplak Kadın"ı neredeyse MSP-CHP koalisyonunun sonunu getirir. Burada konu Atatürk olmasa da, soyut çalışmalar ön plana çıkar. Atatürk konulu heykellere baktığımızda ise, çağdaş biçim dilini içeren iki örnek karşımıza çıkıyor: İkisi de ODTÜ kampüsünde yer alan Şadi Çalık ve Tamer Başoğlu'nun anıtları... Cumhuriyet Devrimlerini ve Atatürk'ü anlatan bu heykeller anıt geleneğine figüratif anlatımın dışında yeni bir soluk getirir. Tamer Başoğlu'nun tasarımı, bilim ağacı olarak nitelendirilse de, çıkış noktası Atatürk devrimleri ve altı oktur. Ancak, soyut anıt girişimi bugüne dek bu örneklerle sınırlı kaldı. Benzetme kaygısı hâlâ en geçerli yaklaşım. Bunun sonucu olarak, toplum da bu tür örneklere alışık değil.

12 Eylül 1980 ve Atatürk'ün doğumunun 100. yılı kutlamalarıyla yeni bir dönem başlıyor...

12 Eylül'ün ardından toplumun her kesiminde ve her alanda müthiş bir sarsılma yaşanıyor. Kendini sürekli Atatürkçü olarak nitelendiren cunta yönetimi için tabii ki en elverişli dönem, Atatürk'ün doğumunun 100. yılı. Bunun için ciddi bütçeler ayrılıyor, komiteler oluşturuluyor, kutlamalar yapılıyor. Atatürk'le ilgili akla gelebilecek her türlü şey yapılıyor. Bunu topluma göstermeye yönelik en önemli halka tabii ki anıtlar. Doğu ve Güneydoğu'ya çok ciddi bir anıt çıkarması yapılıyor. O dönemin anıtlarının altında yazan "Ne Mutlu Türküm Diyene", "Türk, Öğün, Çalış, Güven" gibi ifadeler o bölgeye iletilmek istenen mesajın ifadesi. 1980 döneminin anıtlarını önceki dönemlerden ayıran çok tipik bir şey yok. Tipik olan, çoğaltma yöntemiyle hızlı ve ucuz üretim. O dönemde, Atatürk'ün askerî ya da sivil kıyafetli olması, nasıl durduğu önemli değil. Çoğaltma kalıbından beton ya da bronz döküp istenen yere gönderiyorlar. Bu da hızlı bir propaganda yöntemi. Tıpkı daha önceki dönemlerden alıştığımız gibi keskin bakışlı, sert ve resmî duruşlu anıtlar üretiliyor. Öyle bir arz yaratıldı ki, anıtçılar fabrika gibi ürettiler. Onlar ürettikçe, birileri satın aldı ve her yere dağıtıldı. Önce anıtı olmayan yerleşim yerleri saptandı. Ardından oralardaki cumhuriyet meydanlarına, hükümet konaklarının önlerine konuldu. Daha sonra, parklara, kurumların önüne ve çeşitli yerlere demirbaş malzeme olarak yığılmaya başlandı anıtlar. 1960'lardan itibaren başlayan bir mekânsal ayrım var. Tek parti döneminde, anıtlar merkezdeki yaşam alanlarının içine yerleştiriliyordu. Anıt, insanların her gün işine giderken görebileceği, çevresinde oturabileceği bir şeydi. Bir tür buluşma yeriydi. Dolayısıyla, toplum anıtı daha farklı deneyimliyordu. 1960'lardan itibaren, anıtlar daha çok devlet kurumlarının bahçelerine sıkışmaya başladı. 1980'le beraber her kurumun önüne bir anıt kondu ve bunlar devletin varlığını hissettiren bir işlev üstlendi. Tıpkı okulda her sınıfa Atatürk portresi asılması gibi, her kurumun önüne figüratif bir anıt kondu. Bu anıtlar, daha öncekilerin sunduğu coşkuyu ya da vermek istediği iletiyi başka bir yöne çekti. Artık Atatürk'le beraber bir devlet kültü oluştu.

Farklı dönemlerin yaklaşımı anlamak için ilginç bir örnek de Kayseri Cumhuriyet Meydanı'na dikilen üç anıt. Bu anıtlar neyi simgeliyor?

İlki 1935 tarihli ve Kenan Yontunç imzalı. Askerî kıyafetli, elinde dürbün olan bir Atatürk figürü. Kenan Yontunç, daha sonra aynı figürü çoğaltarak Elazığ ve Çorum'a da göndermiştir. 1974'te, CHP'li Belediye Başkanı Niyazi Bahçecioğlu solun Kemalizme eklemlenmesini simgeleyen bir anıt sipariş eder. Güldal Duyar'ın yaptığı bu anıt da meydandaki birinci anıtın yakınına yerleştirilir. Duyar'ın anıtı empresyonist tarzdadır. Tıpkı resimdeki fırça darbeleri gibi izler içeren bir kurgusu vardır. Ancak, ciddi anatomik sorunları vardır. 12 Eylül'ün ardından

Solda, ODTÜ'de, Tamer Başoğlu'nun Atatürk ve Devrimleri Anıtı, sağda Afyon Zafer (Utku) Anıtı

1981'de meydana Hürriyet gazetesinin yaptırdığı bir Atatürk büstü konur. 1984'te ise, içinde Kayseri Valiliği, Belediye Başkanlığı, Ticaret ve Sanayi Odası başkanlarının da yer aldığı Atatürk Anıtı Yaptırma Derneği tarafından bir yarışma düzenlenir. Yarışmayı kazanan Haluk Tezonar'ın projesi at üzerinde bir Atatürk figürüdür ve kaidesiyle birlikte 15 metre yüksekliğindedir. Bir dönem üç anıt da aynı meydanı paylaşır, ancak sonunda boyutu en büyük olan Tezonar'ın anıtı baskın çıkar. Anıtlardan biri Fuar Meydanı'na, diğeri Belediye'nin önüne taşınır. Üç anıtın imge dilinde ortaklıklar var. Birincisi, askerî kimlik: Üçü de askerî kıyafetli. Diğer ortak nokta ise boyut kültü. İktidarlar daha Atatürkçü olduklarını kanıtlamak için her seferinde daha büyük Atatürk heykeli yaptırıyor.

1980 sonrasında ordu nasıl bir rol oynuyor?

1981'de bir 100. Yıl Kutlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı kuruluyor. Bu kurulun başında dönemin Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürü Mehmet Özel var. Mehmet Özel, Türkiye'nin en uzun süre görevde kalan bürokratı. 1971-2001 arasında 28 kültür bakanıyla çalışıyor. Yaş haddinden emekli olduktan sonra ise, bugün hâlâ sürdürdüğü Genelkurmay Başkanlığı sanat danışmanlığı görevini üstleniyor. Söz konusu kurul, nereye Atatürk heykeli yapılacağına, bunu kimin yapacağına karar ve onay veriyor. Bugün bu rolü Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü sürdürüyor. Genel Müdürlük anıt siparişi için her yıl belli bir bütçe ayırır. Anıtı olmayan yerler belli isteklerde bulunurlar. Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü de bütçeye göre, onları ilgili kişilere yönlendirir. Örneğin bütçeniz düşükse çoğaltma anıt yapılan yerlere yönlendirir. Aslında bunlar da belirli kişilerdir. Eğer, istekte bulunanın parası yoksa, temin edilen çoğaltma anıtlardan gönderilir. Türkiye'de anıt piyasasının en büyük alıcısı halen TSK. Genelkurmay'ın sanat danışmanı da Mehmet Özel olduğu için eski sistem sürüyor. Bu beğeninin nasıl oluştuğuna dair bir anımı anlatayım. Öğrencilik dönemimde, çıraklık yaptığım bir heykel atölyesinde bir Çanakkale rölyefi yapıyorduk. Ben de o rölyef üzerinde ölmüş bir Yunan askeri çalışıyorum. Anatomik açıdan çözümlenmesi oldukça zor bir figür. Neyse, figürü başarıyla tamamladım, çok mutluyum. Derken, atölyeye Mehmet Özel geldi, yapılan işi denetlemeye. Tabii herkes karşısında el pençe divan, sürekli iltifatta bulunuyorlar. Sonra geldi benim çalıştığım figürün önüne. Atölye sahibine döndü: "Ben ölü asker istemem. Onu kaldırıyorsun. Oraya bir efe oturtuyorsun ve bana benzetiyorsun" dedi. Kulaklarıma inanamadım. Ve gerçekten benim çalıştığım figür çıkarılıp oraya profilden görünen bir efe oturtuldu... Mehmet Özel profilden Atatürk'e benzediğini düşünürmüş... Türkiye'de farklı iktidar dönemlerinde hep aynı anıtlar üretiliyor. Yeni bir dil oluşturulmuyor. Aynı figür "İslâmcı" diye tanımlanan belediye tarafından da, Atatürkçü Düşünce Derneği tarafından da satın alınıyor. Bir tek altına yazılan ifadeler değiştiriliyor. Türkiye'de üç-beş tane seri üretim yapan anıtçı var. Onlara bu biçimsel kısırlığı sorsanız, son derece demagojik ve polemik yanıtlar verirler: "Bunları böyle tartıştıkça bu anıtlar da bir gün yıkılacak" gibisinden... Oysa ki, bu işin ticaretini yapıyorlar. Atatürk simgesi bugün çok büyük bir piyasa.

Bir komisyon kuruluyor. Heykelin kullanılamayacak durumda olduğuna karar veriyorlar. "Bahse konu heykelin imhasına oybirliğiyle karar verildi" yazıyor imha tutanağında. Heykeli bir çukur kazarak gömmüşler. Kanun gereği, anıtı yıkmaları ya da parçalamaları mümkün değil. Böyle bir çözüm bulunuyor.

Yakın dönemde ne gibi değişimler oldu anıt piyasasında?

TSK 1980'li yıllarda Kürt hareketini baş tehdit unsuru olarak görürken, 1990'larda asıl tehdidi irtica olarak kodlamaya başladı. 1990'lardan sonra yeni bir anıt furyası var. 28 Şubat dönemiyle birlikte, anıtlarda Nutuk yeniden gündeme geliyor. Aslında, Nutuk'un simgesel bir değeri var. Bir kere, Atatürk'ün kaleminden çıkmış bir metin; resmî tarihi uzun yıllar belirlemiş. Nutuk eşittir Atatürkçülük olarak kodlanmaya başlandı. Oysa ki Nutuk'un içeriği Kemalizmi ya da ilkelerini barındırmıyor. Aslında Millî Mücadele döneminde yaşanan süreci ve iç çatışmaları anlatıyor. Ancak yakın dönemde Kemalizmin temel kitabına dönüşüyor. Çok satılan bir kitap olarak görünüyor, ama bu okunduğu anlamına gelmiyor elbette. Heykellerde Nutuk'un kullanılmasıysa "biz irticaya karşıyız" mesajı vermek için. Bu dönemde anıt siparişi veren kurumlar arasına ticarî şirketler, üniversiteler ve STK'lar da katıldı. Heykeller, yaptıran kurum açısından cumhuriyet rejiminden yana olduğunu göstermenin bir simgesine dönüştü. 1990'lardan itibaren yaşanan kutuplaşma sürecinde, Atatürk'e anıt yaptırarak sahip çıkmaya çalıştı bir kesim, bunun nasıl bir putlaştırma ve imgenin içini boşaltma girişimi olduğunun farkına varmadan. Bugün artık Atatürk, heykelleriyle tartışılır oldu. Hiçbir estetik değeri, iletisi olmayan Atatürk anıtları bugün Türkiye'de çok anıt varmış hissini uyandırıyor ve bıkkınlık da yaratıyor.

AKP'li belediyelerin Atatürk anıtı konusunda farklı bir tutumu var mı?

28 Şubat sürecinde tartışılan konulardan biri de buydu. Hatırlanacağı gibi, Refah Partili belediyenin yönetiminde Sultanbeyli'de tek bir Atatürk büstünün olmamasından şikâyet eden 2. Zırhlı Tugay Komutanı Tuğgeneral Doğu Silahçıoğlu, 10 Kasım 1996'da ilçedeki Fatih Bulvarı'na askerî kıyafette bir Atatürk anıtı diktirdi. Askerler bu anıtın başında 24 saat nöbet tuttu. Bugüne baktığımızdaysa, AKP'li belediyelerin de çok sayıda anıt siparişi verdiğini görüyoruz. Örneğin Sultanbeyli'deki Fatih Bulvarı'na 2006'da belediye tarafından yeni bir Atatürk anıtı yerleştirildi. İki anıt da aynı isme yaptırtılmış: Necati İnci. Biri askerî kıyafetli, diğeri sivil. Bu ikinci anıt aslında oldukça fazla sayıda çoğaltılan Kaş Atatürk Anıtı'nın bir kopyası. Kıyafetler dışında ikisi arasında estetik yönden önemli bir fark yok. Bir tek kaidelerindeki yazılar simgesel. Birincisinde, "Devrimlerinin bekçisiyiz; Vatan sana minnettardır; Cumhuriyeti sen kurdun, biz yaşatacağız" ifadeleri yer alıyor. İkinci heykelin altındaysa "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" yazılı. Bir dönem hakimiyetin tamamen Allah'a ait olduğunu vurgulayan bir siyasî oluşumun bugün savunduğu pozisyonu göstermesi açısından da ilginç bir örnek. Ancak, farklı kesimler arasında Atatürk'e bakış konusunda çok da ayrım olmadığını gösteriyor.

Kitapta ilginç bir "anıt gömme" hikâyesi anlatıyorsun...

Bu çalışmayı yaparken bir anıt envanteri çıkarmaya çalışıyordum. Bu amaçla çeşitli kurumlara başvuruda bulunuyordum. Emirdağ'da, '90'larda eski Atatürk anıtının yerine yenisini dikmişler. Kural olarak, yeni bir anıt geldiğinde eski anıta mutlaka bir mekân bulunur. Örneğin, bir okul bahçesine dikilir. Telefonla görüştüğüm Belediye Yazı İşleri yetkilisine eski anıta ne olduğunu sordum. Bir suskunluk oldu, görevli cevap vermek istemedi. Sonra, "biz onu imha ettik" dedi. Bu, Türkiye'de eşine rastlanmamış bir şey. Nasıl olduğunu öğrenmek istediğimde, imha tutanağını gönderdiler. Son derece ilginç bir hikâye. Atatürk anıtının imha edilmesi için ilçe yetkililerinden oluşan bir komisyon kuruluyor. Alçıdan yapılan heykelin kullanılamayacak durumda olduğuna karar veriyorlar. "Heykelin bu haliyle ortada kalmasının Yüce Atatürk'ün manevî şahsiyetine uygun düşmeyeceği anlaşıldığından, bahse

konu olan heykelin imhasına oybirliğiyle karar verildi" yazıyor imha tutanağında. Bunun üzerine heykeli İtfaiye arazisine bir çukur kazarak gömmüşler. Afyon Garnizon Komutanlığı'nca Emirdağ Kaymakamlığı'na hediye edilen bu anıt belli ki askerliğini yapmakta olan bir resim öğretmenine yaptırılmış. Bir heykeltraşın elinden çıkmadığı kesin. 1.50 boylarında, tam bir hilkat garibesi. Alçıdan yapıldığı için yıllar geçtikçe bazı yerleri kopmuş. Birçok kereler onarım görmüş, boyanmış. 2005'te tesadüfen ilçeden geçen Güzel Sanatlar Müdürlüğü yetkilileri durumu farkediyor ve kaldırılmasını istiyorlar. Bunun üzerine civar köylere öneriyorlar, ancak anıtı kimse istemiyor. Atatürk'ü Koruma Kanunu gereği, anıtı yıkmaları ya da parçalamaları da mümkün değil. Sonuçta böyle bir çözüm bulunuyor. Trajikomik, ama bir taraftan da düşündürücü. Topluma dayatılan korkunç estetik düzeyin telafisinin nasıl imkânsız olduğunu gösteriyor. Böyle bir anıtı yok edip yeni bir anıt yaptırma şansınız bile yok. Eskisini illâ başka bir yere göndermeniz gerekiyor.

Oysa, TSE'nin belirlediği bir Atatürk heykeli standartları var. Bu dikkate alınmıyor mu?

Standartlar, heykelden çok, çevre düzenlemesine ilişkin. Yanında görüntüyü bozacak çöp bidonu, telefon direkleri olmayacak, altından kanalizasyon geçemeyecek... Askeriyede bir Atatürk büstü ihalesine katıldık, çünkü Türkiye'de heykelden para kazanmanın en önemli ayağını anıt oluşturuyor. İhalede 80 Atatürk büstü isteniyordu. O sırada ihaleye katılan biriyle tanıştım. "Siz de mi heykelle uğraşıyorsunuz" diye sordum. "Yok, biz züccaciyeciyiz. Sabah da düğme ihalesine girdik" dedi. Türkiye'de bu iş böyle yapılıyor. Diyelim bir kaymakam tanıdığınız var. "Buraya bir anıt yapmak istiyorum" deseniz, kimse "diplomanız ya da deneyiminiz var mı" diye sormaz.

Bu kadar çok sayıda Atatürk anıtının içinde mutlaka ilginç örnekler de vardır. Biraz da bunlara değinelim.

Demin sözünü ettiğimiz 200'e yakın kopyası olan Kaş Atatürk Anıtı var. Onun kaidesinde 1990'ların sonuna kadar kullanılan bir ankesörlü telefon vardı. Ahizeyi kaldırdığınızda, Atatürk'ün ağzından kendi hayat hikâyesini dinliyordunuz. "Ben Mustafa Kemal Atatürk. 1881'de Selânik'de doğdum" şeklinde ve dört ayrı dilde. Bu da ilginç, zira sinemaya baktığımızda yakın zamana kadar Atatürk'ün temsilinin mümkün olmadığı görülüyor. "Çağrı" filmindeki gibi yöntemler kullanıyorlar. Atatürk'ün sesi de aynı şekilde bir tabu. Ama bu anıtın kaidesinde ankesörlü telefondan Atatürk'ün "canlandırma" sesini dinleyebiliyorsunuz. İstanbul'daki Altı Nokta Körler Vakfı'nda bir "kör Atatürk" heykeli var. Necati İnci'ye ait normal bir Atatürk heykeli aslında. Ancak, elindeki bastonunu dik değil de, öne doğru eğik biçimde tutturmuş. Böylece görme engellilerin baston tutuşunu anımsatıyor. Anıtı bir kavramla ilişkilendirme hastalığının bir parçası: Tarım ve Atatürk, yerel yönetimler ve Atatürk, körler ve Atatürk gibi... Ama kimse yeni bir biçimsel dilden söz etmiyor.

Son dönemde çeşitli mecralarda Atatürk'ün insanî yönlerini yansıtan, "gülümseyen Atatürk" gibi imgelere rastlıyoruz. Bu, heykelde bir karşılık buluyor mu?

Bu tür örnekler çok sınırlı. Atatürk'ü İsmet İnönü ile sohbet ederken gösteren bir fotoğraftan esinlenen bir heykel, Atatürk'ün kucağında bir çocuk tuttuğu ya da bir kayanın üzerinde oturup çocuklarla sohbet ettiği birkaç kompozisyon var. Bunun nedeni de, anıtın genellikle önünde tören yapılacak bir şey olarak algılanması. Ancak bölgede tören anıtı varsa, bu tür anıtlar ek olarak yaptırılıyor. Buna dair ilginç bir örnek, Sincan'da davalık olan Atatürk anıtı. Sincan'da 28 Şubat sürecinin ardından, Sincan Sanayici ve İşadamları Derneği (SİSİAD), Sincan Kaymakamlığı ve Atatürkçü Düşünce Derneği Sincan Şubesi ilçenin imajını değiştirmek için bir Atatürk anıtı yaptırmaya karar veriyor. Heykeltraş Burhan Alkar'dan ricada bulunuluyor. Bu talebe karşılık Alkar da oturur konumdaki Atatürk'e Sincan'ın simgesi laleyi sunan bir kız çocuğunun temsil edildiği bir heykel yapıyor. Ancak, bedelin tamamını sanatçıya ödemelerine karşın heykeli teslim almıyorlar. Nedeni ise, gülen ve sevgi dolu bir Atatürk'ün karşısında tören yapılmaz düşüncesi. Onun yerine Tankut Öktem'in bir çoğaltma anıtını koyuyorlar. Bu heykelle ilgili SİSİAD Burhan Alkar'a dava açtı. Geçtiğimiz günlerde sonuçlanan davayı kaybettiler. Bir anıtın önünde tören yapmak tapınmaysa eğer ve tapınma eşittir ciddiyetse, zaten burada bir sorun var demektir.

Bu anıt furyasının geleceğini nasıl görüyorsun? Bir yerde doyma noktasına ulaşacak mı?

Anıtlar, topluma, tartışılmayan, doğrudan kabul edilmesi gereken bir şey olarak sunuluyor. Karşısında saygı duruşunda bulunulması gereken bir şey olarak gösteriliyor. Bu nedenle de toplum kendinde eleştirme hakkı görmüyor. Bir filmi tartışabiliyor, Atatürk'ün içki içip içmemesini tartışabiliyor... Oysa yıllardır heykellerle sert bakışlı bir Atatürk bu topluma dayatıldı, ama bu hiç sorgulanmadı. Toplumun estetik muhayyilesi bu imgelerle doldu. Öte yandan, Atatürk anıtlarını eleştiren kesimler çok çeşitli ve farklı sebepler öne sürüyorlar. Kimisi için anıt bu rejimi dayatan bir simge, kimisi için bir güvence... Kimileri de, hiçbir liderin bu kadar çok anıtının yapılmadığını belirtiyor. O yüzden söylenen söz hep sıkıntı yaratıyor. Belki de çözüm, bu ülkenin bütün kültürel mirasını ele alan farklı anıtlar uygulanabilmesinde. Mevlânâ'yı, Yunus Emre'yi ve Kürt coğrafyasının simgelerini ele alabilen anıtlar... Bunları anıtlarla görünür kılabilirsek, Atatürk anıtlarına da farklı bir perspektiften bakabiliriz. Bir de şunu düşünüyorum: İlk Atatürk anıtlarının yapıldığı 1920'ler ve 30'larda, Avrupa'nın çok önemli heykeltraşları var. Örneğin Brancusi, Henry Moore, Giacometti... Bu sanatçılar heykelleriyle daha soyut bir dil oluşturuyorlar. Neden cumhuriyet sanatı bunlarla oluşmadı da, Mussolini'nin heykeltraşıyla, akademik estetiği sergileyen eserlerle oluştu? Çok başka bir şekilde dönüşebilirdi. Belki de o zaman hiçbir şekli olamayan bir taşı "bu bir heykeldir" diye yerleştiren bir sanatçıyı kabullenebilirdik. Örneğin, Brancusi'nin "Sonsuzluk Sütunu". Gelenek itibariyle figüratiften çok uzak olan toplum onu kendine yakın bulacaktır. Taş ve ahşap tezyinatında son derece gelişmiş bir toplum bir anda figürle tanışıyor. Figüratifle soyut gelenek bir arada varolabilseydi, farklı olabilirdi. Orada Osmanlı'ya ait olanı reddi miras süreci devreye girdi. İktidar eğer o dönemde Avrupa'da geçerli öbür sanat açılımını tercih etmiş olsaydı, toplum buna daha farklı bakabilirdi. Artık daha soyut dillerin gelişmesinin zamanı geldi. Akademik estetikte olacaksa, o da geçmişin seviyesinin gerisine düşmemeli. Yoksa Türkiye'de de Avrupa'daki gibi bir heykel bıkkınlığı yaşanabilir. +

Tunceli'ye dağıtılmak üzere getirilen Atatürk anıtları, Emirdağ Atatürk Anıtı'nın imhası

“PRESS”İN YÖNETMENİ SEDAT YILMAZ

Kurşunla tekzip edilen gazeteciler

Yirmi yıldır Türkiye’de gazeteler kapatılıyor, gazeteciler öldürülüyor, ağır hapis cezalarına mahkûm ediliyor. Yirmi yıldır bu ülkede bir “Özgür Gündem geleneği” var. Sedat Yılmaz’ın ilk filmi “Press”, olabilecek en ağır koşullarda gazetecilik yapanların bürosundan bildiriyor...

Söyleşi: Volkan Alıcı

“Press” ilk uzun metrajlı filmin. Fikir nereden çıktı, öykü nasıl oluştu?

Sedat Yilmaz: “Press”, Özgür Gündem gazetesinin Diyarbakır bürosunun öyküsünü anlatıyor. Bugünkü gençler belki bilmez, hatırlatmak gerekebilir: Özgür Gündem 1992’de yayına başladığında, ‘80 darbesi sonrası Türkiye’deki muhalif hareketin kendini bulabildiği bir platform olma özelliği taşıyordu. Sadece Kürtler değil, Türkiyeli devrimci-sosyalist aydınlar da bu gazetede etkince yer alıyordu. O tarihlerde ben de Özgür Gündem’i yakından takip ederdim. Benim için paha biçilmez bir değeri vardı. Sorunun yanıtlarından biri bu. Diğer yandan, şöyle bir hikâyesi var “Press”in: Gündem’in bölgede gazetecilik yapmış, ölümlerden dönmüş muhabirlerinden biri, Bayram Balcı, 1995-96 yıllarında yaşadıklarının notlarını çıkarıyor. Ben bu notlardan 2003’te haberdar oldum ve ilgimi çeken, bu gazetenin çalışanlarının bölgede mesleklerini icra etme koşulları oldu. Diğer kentler için de geçerli olabilir, ama o yıllarda gazetenin Diyarbakır bürosunda çalışanların hepsi bir süre sonra gözaltına alınıyor, tutuklanıyor, kimse kalmıyor. Sonra, başka kentlerden ekipler geliyor, ama onlar da aynı akıbeti yaşıyor, tutuklanıyorlar, çalışamaz duruma geliyorlar. Öyle ki, etraflarındaki ablukadan dolayı büronun dışına, sokağa çıkamıyorlar. Büronun içine sıkışıp kalmış bir grup gazeteci tüm bu baskılara rağmen dünyaya haber yapmaya çalışıyor. Bu bana film projesi olarak çarpıcı bir fikir gibi geldi. Gündem çalışanlarının yaşadıklarını biliyordum tabii ama, Diyarbakır bürosunda yaşananlar daha da ilgimi çekti. Filmin ağırlıklı olarak tek mekânda geçmesinin bir nedeni de, yaşanan bu durumu yansıtma çabası.

Çarpıcı bir fikir olmasının ötesinde, kişisel tarihindeki yerinden ötürü Gündem gazetesine vicdan borcunun bir karşılığı olarak da görüyorsun galiba filmi...

Kesinlikle. Yeri gelmişken söylemeliyim: Film Antalya’da ilk defa gösterildikten sonra farkettim, Türkler de, Kürtler de benim kesin Kürt olduğum konusunda hemfikir. Halbuki ben Kürt değil, Türküm, sosyalist bir Türküm. Bu konu benim için bir özgürlük meselesi.

Uzun metrajlı bir film ciddi bir bütçe gerektiriyor; işin ekonomik boyutunu nasıl çözdün?

Bu yükün altından hâlâ kalkamadım. 2008’de filme başladık, ikinci haftasında ekonomik kriz patlak verdi. İyi kötü iş yaptığımız küçük bir film stüdyomuz var, onun ayakta durması için çalışmak zorunda kaldık. Filmin iki yıl sonra tamamlanabilmesinin nedenlerinden biri de bu ekonomik sıkıntılar. Diğer taraftan, 2008’de siyasî atmosfer bugünkünden farklıydı. O yüzden Kültür Bakanlığı’na başvurmak gibi bir fikrimiz yoktu. Başvursaydık da yanıtın olumsuz olacağı kesindi, çünkü Kâzım Öz’ün başvurusuna verilen yanıtı biliyorduk. Bizim filmin de “Fırtına”yla benzerlikleri olduğu için, şansımız yok, hiç başvurmayalım dedik. Ama enteresan bir şekilde, Diyarbakır’da çekim yaptığımız iki haftalık sürede Kürtlerden de filme beklediğimiz desteği alamadık. Yani ne Kültür Bakanlığı’ndan ne Kürtlerden destek aldık, kendi yağımızla kavrularak tamamladık filmi.

Yapım sürecinde ne gibi zorluklarla karşılaştınız?

Prodüksiyonu rahatlatan noktalardan biri, büro içi çekimleri İstanbul’da, kalan kısmı Diyarbakır’da yapmamız oldu. İstanbul’da tek mekânda çalıştığımız için bizi zorlayan bir şey olmadı. Ama Diyarbakır’da hem maddî olarak çok zorlandık, hem de devletin bildik muameleleriyle karşılaştık. Hatta son iki gün Diyarbakır’da çalışamaz duruma geldik, başka bir ile gidip çekimlerimizi tamamlamak zorunda kaldık.

Ne gibi baskılarla karşılaştınız?

Aslında, çok şaşırtıcı şeyler değil. Sonuçta, Özgür Gündem’in öyküsünü anlatan bir film için Diyarbakır’a gittik. Ama açık söyleyeyim, onlara bunu söylemedik, “bir gazetecilik öyküsü anlatıyoruz” dedik. Ne kadar inandılar, bilmiyorum. Fakat, yaptığımız işin onların hoşuna gitmeyeceğini ya da onların hayrına olmayacağını biliyorlardı. Dolayısıyla, gittiğimiz günden itibaren etrafımızda olduklarını hissettirmeye başladılar. Ne zaman bir yere gitsek orada oluyorlardı. Bir sahneyi çekeceğimiz zaman, Kürtçe bir diyalog varsa, prodüksiyonda çalışıp Diyarbakır’da yaşayan arkadaşların yönlendirmesiyle, polis-

lerin sette olmadığı saatleri kollamak durumunda kalıyorduk. İş bizi şubeye çağırma noktasına geldi. Ya biz şubeye gidecektik ya da bizi zorla götüreceklerdi. Durum bu noktaya gelince, tamam dedik, artık Diyarbakır'da çalışma koşulları kalmadı. Batman'a gidip filmi orda tamamladık.

Diyarbakır'daki çekimlerde en çok dikkatini çeken ne oldu?

Oradaki gözlemlerimiz arasında en önemlisi şu: Kürtlerin hafızaları inanılmaz diri. '90'lı yıllarda yaşananları hiçbir şekilde unutmamışlar. Örnek vereyim: Mahkeme kararıyla Özgür Gündem'in OHAL bölgesinde satışı yasaklanınca gazete kendi olanaklarıyla dağıtılmaya başlanıyor. Dağıtım işini de 13-15 yaşındaki çocuklar üstleniyor. Bu çocuklar bizim öyküye de dahil oldular. Çocukların elinde bildiğimiz siyah pazar poşeti var. Onları gören herkes, "bunlar Gündem gazetesini dağıtan çocuklar" diyordu. Herkes her şeyi bugün gibi hatırlıyor. Bir gün, muhabirlerden birinin öldürüldüğü bir infaz sahnesi çekiyoruz. O sırada, halktan biri çıkıp çekim yaptığımız yeri göstererek "şu tarihte Gündem gazetesinin şu isimli çalışanı da tam burada öldürülmüştü" deyiverdi. Bu karşılaşma kanımızı dondurmuştu.

Oyunculardan Aram Dildar, Antrakt'a birlikte verdiğiniz söyleşide, "Fırat rolüne nasıl hazırlandınız?" sorusuna, "Filmin atmosferi bana çok uzak değil. Çocukluğumun hikâyeleri faili meçhuller üzerine. Masallarla büyümedim" yanıtını veriyor. Anlaşılan, oyuncuları konunun atmosferine hazırlamak gibi bir sorun yaşanmadı...

Oyuncuları belirlerken benim için en önemli kıstaslardan biri sahici olabilmekti. Bunun koşullarından biri, orada yaşamış ya da yaşananlardan haberdar olmak, bir şekilde onu hissetmiş olmak gerekliliğiydi. Oyuncularımızın hepsi ya orada yaşamış ya da bu meseleyi yakından bilen insanlar. Başroldeki Aram Dildar da dahil, çok oyunculuk deneyimleri yoktu. Örneğin, Aram Batman'da yaşayan 18 yaşında bir çocuk; bulduk, filmi anlattık ve gerçekten çok iyi bir performans sergiledi. Türkiye'nin en iyi oyuncularını bu filme katma olanağımız olsaydı bile aynı sonucun çıkacağını sanmıyorum.

Kürtlerin hafızaları inanılmaz diri. '90'larda yaşananları unutmamışlar. Bir gün, muhabirlerden birinin öldürüldüğü bir infaz sahnesi çekiyoruz. Halktan biri çıkıp "şu tarihte Gündem gazetesinin şu isimli çalışanı da burada öldürülmüştü" deyiverdi. Bu karşılaşma kanımızı dondurmuştu.

Festivaldeki basın toplantısında "Press" oyuncularından birinin Kürtçe konuşması üzerine tartışmalar yaşandı...

İlk önce ben söz aldım, filmin nasıl ortaya çıktığıyla ilgili bir sunuş yaptıktan sonra, Aram da kısa bir sunuş yapacaktı. Üç cümle Kürtçe konuştuktan sonra, sözlerini bir de Türkçe söyleyecekti, ama o üç cümle Kürtçeye tahammül edilmedi. Orada bulunan izleyicilerin hepsini kastetmiyorum, bunu da söylemekte yarar var. Tam tersine, izleyici filmi çok beğendi, film sonrası alkışlardan pozitif karşılandığını anlıyor, hissediyorduk. Ama, rahatsız olanlar da vardı. 10-15 kişilik bir grup özellikle rahatsızlığını gösteriyordu. Aram Kürtçe konuşmaya başlayınca onlar da "anlamıyoruz, Kürtçe konuşma" diye çıkıştılar, tartışma başladı. Basın toplantısına da bu tartışma damga vurdu. "Siz tarafsınız, yanlı bir film çekmişsiniz" türünden sözler sarfetti bu küçük grup. Ama filme ekip olarak bizden çok Türkiye sinemasının demokratik damarı sahip çıktı, bu bizi çok sevindirdi. Örneğin, Derya Alabora saldırganca tepkilere dayanamadı, sinirle ayağa kalktı, "Ne diyorsunuz siz! Sinema taraf tutar, kamera da taraf tutar" diye söze girerek konuşanları susturdu. Sonra, Sümer Tilmaç bağırıp çağırmaya başladı. Hatta biz başta herhalde bize bağırıyor diye düşündük, meğerse o da bizi sahipleniyormuş. Bu sahiplenme toplantıdan sonra da devam etti. Bu sıcak ilgi bizi hem mutlu etti, hem de şaşırttı, çünkü bu kadarını beklemiyorduk.

Emir Kusturica olayı da gündemdeydi o sıralar. Açılış töreninde MHP'li belediye meclis üyesi Kusturica'yı faşistlikle, ırkçılıkla suçladı. Daha sonra, İsviçreli bir oyuncu ona benziyor diye dövüldü. Antalya'da olanlar Türkiye genelinin bir yansıması mı?

Evet, bence öyle. Festivalde geçen yıl da "Min Dît" adlı filmin basın toplantısında tepkiler gösterilmişti. Fakat geçen yıl da festivalde bulunan arkadaşlar bize "geçen yılki reaksiyon çok daha fazlaydı ve daha örgütlüydüler" dedi. Demek ki böyle çatışa çatışa yürünecek ve sonunda kabullenecekler diye düşündük.

Festivalin en önemli olaylarından biri de, Semih Kaplanoğlu'nun Kusturica'nın jüri üyeliği nedeniyle festivalden çekilmesi ve sonrasında yaşanan gelişmeler oldu. Sinema eleştirmeni Necati Sönmez Kaplanoğlu'nu eleştiren bir yazı yazdı, Taraf karşı salvoya geçti. Bu arada, Filistin İçin İsrail'e Karşı Boykot Girişimi, Reha Erdem ve Semih Kaplanoğlu'nu İsrail devletinin parasal desteğiyle yapılan Hayfa Film Festivali'nde aldıkları ödülleri iade etmeye çağıran bir açık mektup yayınladı. Bu yaşananları nasıl değerlendiriyorsun?

“Büronun içine sıkışıp kalmış bir grup gazeteci tüm bu baskılara rağmen dünyaya haber yapmaya çalışıyor....”

Birincisi, Semih Kaplanoğlu filmini çekmedi; gösterildi, ama yarışma dışı gösterildi. Zaten prosedür gereği Adana Altın Koza’da en iyi film ödülü alan bir filmin Antalya’da yarışma bölümüne girme hakkı yok. Kusturica tartışmalarının benim asıl ilgilendiğim tarafı şu: Türkiye sineması haksızlıklara bu kadar duyarlıysa, bu ülkede daha önce reaksiyon göstermeleri gereken meseleler karşısında niye aynı tepki gösterilmiyor? Bir yönetmen bir bölgede yapılan soykırıma yönelik, o soykırımı savunan açıklamalar yaptıysa, bunu kabullenmemek, karşı durmak gerekir, tamam. Ama diğer taraftan, bu sorun dışarıda olunca karşı çıkıp içeride kendi meselelerimiz karşısında sus pus olduğumuzda ne kadar tutarlı oluyoruz? Kürtler söz konusu olunca bu tepki neden gösterilmiyor? Sadece Semih Kaplanoğlu için değil, Türkiye sinemasının geneli için bu soruyu soruyorum. Şu açık ki, Türkiye sineması bu ülkenin gerçekliğine hep mesafeli durmuştur. Örneğin, geçenlerde bir gazeteci arkadaşımız sordu: “Türkiye’de gazetecilik üzerine çekilmiş ilk film ‘Press’, değil mi?” Düşündüm, bilmiyorum dedim. ‘80 öncesi, gazeteci karakterlerinin olduğu birtakım filmler var, ama “Press” gazetecilik meselesini tartışan ilk filmse, buradan şöyle bir sonuç çıkarırım: Şu kadar yıllık sinema tarihinde gazeteciliği anlatan bir film bile çekmemişiz; demek ki sinema, Türkiye gerçeğine hep bir mesafe koymuş, başıma bir iş gelir korkusu hep önde gelmiş. Türkiye sinemasında ciddi bir otosansür var; bu, devletin sansüründen daha da katı. Gidersiniz, bir film çekersiniz, devletin sansüründen geçersiniz, işletme belgesi sorununu çözersiniz, ama iş dağıtıma ya da filmin tanıtımına geldiğinde devletten daha ağır bir sansürle karşılaşırsınız. Mesela “Min Dît”in dağıtımı sorun olmuştu, dağıtım şirketleri “biz bu filmi dağıtamayız” demişti.

Goebbels’in ünlü bir sözü var: “Eğer yeterince büyük bir yalan uydurur ve sürekli tekrarlarsan, sonunda insanlar buna inanacaktır.” Geçenlerde Mehmet Ali Birand da bu sözü hatırlatırcasına “Bir bölümü doğru, diğer bölümü kendi hayal ürünümüz olan bir senaryo yazıyoruz ve bunun gerçek verilere dayanmayan bir senaryo olduğunu bilmemize rağmen, kendimiz de inanır oluyoruz” diye yazdı. Celal Başlangıç, Kürtler konusunda kaleme aldığı haber ve yazılardan dolayı meslektaşlarından tepki gördüğünü söyledi. Çalışanları öldürülen, binası bombalanan bir gazetenin filmini yaptın. Medyanın Kürt sorununa yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsun?

“Press” Özgür Gündem’i anlatırken o tarihlerdeki gazeteciliği de dolaylı bir şekilde tartışmaya açıyor, bir anlamda medya eleştirisi yapıyor. Birand’ın sözleri, bizim filmle tartışmaya çalıştığımız meseleyi gündeme getirdi. O sürece yakından bakalım; ‘90’lı yıllarda Kürtlerin başına gelenler medyaya nasıl yansıyor? Bölgedeki insanlar Kürt sorununu başka algılıyor, batıdakiler başka algılıyor. Bu kadar farklı yorumların olmasının nedeni ne? Bence, medyanın Ragıp Duran’ın kavramlaştırmasıyla “apoletli medya” olmasıdır. Askerin karşısında tek sıra olmuş, tekmil veren bir medyadan bahsediyoruz. O tarihlerde OHAL valiliğinin açıklamaları dışında bir şey yazılmıyordu. Bölgeden haber yaptıklarında, holding gazetelerinin muhabirlerinin bile merkezle başları belaya giriyordu ya da yaptıkları haberler 180 derece değişmiş olarak çıkıyordu gazetede. Holding gazetelerinin muhabirleri utançlarından sokağa çıkamaz hale gelmişti. Filmle ilgili araştırma yaparken bu konuda çok çarpıcı hikâyelerle karşılaştım. Filmde holding gazetelerinden birinde çalışan bir karakter var. Kendi gazetesinde haber yapamadığı için Gündem’e geliyor, elindeki malzemeyi onlara veriyor; gördüğü, tanık olduğu şeylere dayanamıyor çünkü. Nitekim, böyle şeyler yaşandı. Şu da var: Mehmet Ali Birand bunu şimdi söylüyor, üç yıl önce, beş yıl önce değil. ‘90’lı yıllardan bahsediyoruz. Neden o zaman susmuş? Şimdi söyleyebilmesinin koşulları olduğunu düşünüyor. O tarihlerde bütün gazete yöneticileri, yazarları yalan haber yaptıklarını çok iyi biliyorlardı. Bütün ülkenin bilincini bu yalan haberlerle şekillendirdiler. Örneğin, bizim basın toplantısında “bebek katili terör örgütünün yaptıklarını niye anlatmıyorsunuz?” dendi.

Özgür Gündem kapandı, ama geleneği sürdü. O gelenekten gelen gazeteler de defalarca kapatıldı, onlarca kez isim değiştirdi, çalışanları baskıya uğradı, tutuklandı...

Gazetecilikte tekzip diye bir uygulama vardır. Bir kişi ya da kurum kendisiyle ilgili yaptığınız haberinizin yalan, yanlış ya da eksik olduğuyla ilgili bir açıklama gönderir, siz de bunu gazetede yayınlarsınız.

‘90’larda bölgede gazetecilik yapan muhalif Kürt basınından gazetecilerin kendi aralarında kullandığı bir kavram var: Kurşunla tekzip. O bölgede haberin tekzibi kurşunla olur. Bu sadece ve sadece Gündem çalışanlarına karşı da olmadı. Örneğin, Hizbulkontra’yı ilk kez ortaya çıkaran gazeteci Halit Gürgen, 2000’e Doğru dergisinin Diyarbakır muhabiriydi; öldürüldü. Zaten o dönem gazeteci öldürmek sıradanlaştırılmış bir şeydi. Bir şeyhin ya da ağanın hoşuna gitmeyen bir haber yaptığınızda da öldürülebiliyordunuz. Bugüne gelince... Artık kurşunla tekzip yok, ama gazetelerin kapatılması, gazeteciler hakkında açılan davalar ve para cezaları o günleri nerdeyse aratacak şekilde sürüyor. Basın ve ifade özgürlüğü konusunda büyük ilerlemeler kaydettiğimizi düşünmüyorum.

Türkiye sinemasında genç yönetmenlerin üretimlerinde niceliksel bir artış var. Bu durum niteliğe de yansıyor mu sence?

Evet, yansıyor. Üç gelişmeden söz edebiliriz. Birincisi, Türkiye sineması niceliksel olarak gelişiyor, artık daha çok film yapılıyor. İkincisi, Türkiye sineması yurtdışında daha fazla ilgiyle karşılanıyor. Örneğin, “Çoğunluk” filminin yönetmeni Seren Yüce Venedik’te Geleceğin Aslanı ödülünü aldı. Bildiğim kadarıyla, bu Türkiye sineması için bir ilktir. Yurtdışındaki bu ilginin Türkiye sinemasının niteliksel olarak da geliştiğinin bir göstergesi olduğunu düşünüyorum. Üçüncüsü, bu genişlemenin ve gelişmenin içinde politik bir sinema damarından da bahsedebiliriz. Ama bu damarı, bir politik sinema akımı olarak adlandırmak mümkün değil. Çünkü örneğin Özcan’ın (Alper), Kâzım’ın (Öz), Hüseyin’in (Karabey) ya da benim filmlerimizi düşünürsek, hepsinin sinema dilleri, estetik anlayışları birbirinden çok farklı. Ama hepsinin ortak bir duruşu var. Bir politik sinema akımı değil de, politik sinema geleneğinin ipuçlarını görüyoruz. Benim için, politik sinema geleneğinin kalıcı hale gelebilmesi çok önemli. Bunların devamı gelirse, Türkiye’de politik sinema geleneğinden söz edebiliriz. Epey bir süredir, politik sinema yapmak üçüncü sınıf bir iş olarak algılanıyordu, hâlâ da bunun izlerinin olduğunu düşünüyorum. Ama bunu geride bırakıp “biz bu ülkenin gerçeklerini anlatmak derdinde olan genç sinemacılarız ve politik sinema yapıyoruz” diye net bir duruş sergilememiz gerekir.

Hiçbirimiz bugün Yılmaz Güney sinemasını yapmaya çalışmıyoruz. Yılmaz Güney sinemasının yarattığı bir etki var. Bizim yakalamaya çalıştığımız bu etki.

Bir söyleşide de söylüyorsun, bugün politik filmler yapanlar genelde ‘90’larda öğrenci hareketinin içinde olanlar. Sen de onlardan birisin...

‘80 sonrası sınıf mücadelesinin ve muhalif hareketin gelişimine baktığımızda, ‘89’da işçi hareketinin gelişimi ve eylemlilik dönemini, ‘90’larda da yükselişe geçen öğrenci hareketini görüyoruz. O yıllarda öğrenci hareketinin içinde yer alanlar şimdi film üretmeye başladılar. Bu filmlerin hepsi Türkiye muhalif hareketinin sonucu, onun sinemadaki karşılığı. Dışarıdan bakıp “şöyle bir sorun var, onu da anlatayım” diyen insanlar değil bu filmleri yapanlar.

Gelenekten söz ettik, sana yol gösterici olan yönetmenler oldu mu?

Yalnızca benim için değil, Kâzım, Hüseyin, Özcan’la da konuştuğumuz bir şeydir, Yılmaz Güney bizim için ayrı bir yerdedir. Ama hiçbirimiz bugün Yılmaz Güney sinemasını yapmaya çalışmıyoruz. Yılmaz Güney sinemasının yarattığı bir etki var. Bizim yakalamaya çalıştığımız bu etki. Ne kadar yakalarız bilmiyorum, ama en büyük amacımız böylesi etki yaratan bir üretim ortaya koymak. Yoksa yeni Yılmaz Güneyler olmak ya da onun sinemasını taklit etmek değil amacımız, bu zaten saçma bir şey olur. Herkes kendi yolundan yürüyor, ama bizim için orada bir çıpa var, o da Yılmaz Güney’dir, bu tartışmasızdır.

Peki, “Press” ne zaman seyirciyle buluşacak?

Belli değil, ama şubatta gösterime sokmayı amaçlıyoruz.

Nasıl bir ilgi bekliyorsun?

İlk filmim olduğu için izleyicinin nasıl bir tepki vereceğini kestirmek benim için zor. Ama umutluyum.

Bundan sonra çekmeyi düşündüğün konu belli mi?

12 Eylül’de geçen bir öyküyü anlatmak gibi bir fikir var aklımda, ama henüz net değil. +

46 gazete, 19 infaz

22 Nisan 1990. OHAL bölgesindeki devlet terörünü açık etmek üzere haftalık Halk Gerçeği gazetesi yayınlanmaya başlandı. Kısa süre sonra kapatıldı. Yerine Yeni Halk Gerçeği çıktı. Kapatıldı. Sonra Yeni Ülke, Özgür Gündem ve diğerleri. Halk Gerçeği’nden bu yana 24’ü günlük, 22’si haftalık, toplam 46 gazete çıkarıldı. 46 gazete kapatıldı. 1992’den itibaren günlük yayın yapan Özgür Gündem geleneği bombalamalar, sansürler, ağır hapis ve para cezaları nedeniyle defalarca sekteye uğradı. Özgür Gündem’le beraber Kürt gazetecilere yönelik infazlar da hız kazandı. Sadece 1992’de dokuz gazeteci öldürüldü. Küçücük bürolarda, küçücük bütçelerle, altı-yedi kişilik bekâr evlerinde yaşayarak Özgür Gündem muhabirliği yapan gazeteciler arasında gözaltına alınıp işkence görmeyen, tehdit edilmeyen neredeyse yok. Onlarca gazeteci yurtdışına kaçmak veya mesleğini bırakmak zorunda kaldı. Özgür Gündem’in büroları defalarca bombalandı. İnfazlara, sansürlere, bombalamalara, yüzlerce yıllık hapis ve milyarlarca liralık para cezalarına rağmen Özgür Gündem geleneği sürdürülüyor.

1992-1996 döneminde öldürülen gazetecilerin isimleri şöyle:

Mehmet Sait Erten, Azadi-Denk dergisi, Kasım ‘92
Cengiz Altun, Yeni Ülke, Şubat ‘92
Mecit Akgün, Yeni Ülke, Haziran ‘92
Hafız Akdemir, Özgür Gündem, Haziran ‘92
Çetin Ababay, Özgür Halk dergisi, Temmuz ‘92
Yahya Orhan, Özgür Gündem, Ağustos ‘92
Hüseyin Deniz, Özgür Gündem, Ağustos ‘92
Musa Anter, Özgür Gündem, Eylül ‘92
Namık Tarancı, Gerçek dergisi, Kasım ‘92
Orhan Karaağar, Özgür Gündem, Ocak ‘93
Kemal Kılıç, Yeni Ülke, Şubat ‘93
Mehmet İhsan Karakuş, Silvan gazetesi, Mart ‘93
Rıza Güneşer, Halkın Gücü, Temmuz ‘93
Ferhat Tepe, Özgür Gündem, Temmuz ‘93
Nazım Babaoğlu, Gündem, Mart ‘94
İsmail Ağay, Özgür Ülke , Mayıs ‘94
Ersin Yıldız, Özgür Ülke, Aralık ‘94
Seyfettin Tepe, Yeni Politika, Ağustos ‘95
Yemliha Kaya, Halkın Gücü, Temmuz ‘96

Fotoğraflar: Burcu Göknar

"Vefa 1908 amblemi önünde ruhlar toplantısı..."

BURCU GÖKNAR

Galip sayılır bu yolda Vefa

"Burcu Göknar, Vefa'yı 15 ay takip etti ve ortaya futbola bambaşka bir bakış içeren bir çalışma koydu. Günter Grass, 'gerçeği görmek istiyorsanız, sahneye ağzı açık bir şekilde bakmayın' diye yazar. Göknar, sahneye ağzı açık hayran hayran bakmıyor; futbola ait olanı futbola geri veriyor." Böyle diyor Simon Kuper, "Vefa" kitabına yazdığı önsözde. Az söylüyor: Göknar, futbolseverlere Vefa'yı geri veriyor.

Söyleşi: Yücel Göktürk

Fotoğraf: Haluk Çobanoğlu / Photo Araf

Nereden esti böyle bir kitap yapmak?

Burcu Göknar: Geçenlerde eski not defterlerimi buldum: "Amatör kümeye dair fotoğraf serisi hazırla" diye not düşmüşüm, beş-altı yıl önce. Futbolla hiç alâkam yok. Kim var kim yok diye bilenlere soruyordum; Tophane Tayfun, Yedikule... Vefa'yı da yazıp çerçeve içine almışım. Futbolla ilgili, ama aynı zamanda İstanbul'un dönüşümüne gönderme yapacak bir çalışma yapmak istiyordum. Vefa'da karar kıldım.

O kararı verdiren ne oldu? Niye Vefa?

Kaybedenlerin yanındayız. *(gülüyor)* Vefa'nın kaybediş hikâyesi, İstanbul'la çok paralel. Herhangi bir futbol takımının sıradan başarısı veya başarısızlığı değil bu. Buradan gidilecek çok yer var: Göç, koca bir kentin sürekli sarsılışı, sarsıldıkça üstünden attıkları, kayırdıkları... Özetle, modernleşme arzusu ve kapitalizm, "tutunamayanlar"ını da yaratmışken, 2008'in Vefa'sını fotoğraflamak, tüm olan bitenin izini sürmek demekti. Bir de, duruşuyla, alternatif de sunabilmiş bir takım vardı ortada: Hırçın değil, azimli, onurlu, sükûnet sahibi. Sistem Vefa'yı elese de, geride kalmış bir devrin değerleriyle –en basiti, onurla– yanıt veriyordu takım tüm bu darbelere.

Başlangıçtaki Vefa imgesi kitabı hazırlarken değişti mi? Seni en çok şaşırtan, sevindiren, üzen neler oldu?

Bir kere, çok özel karakterler tanıdım. Sadakat ve vefa duygusuna, kaybedeni sevme becerisine sahip taraftarlar çok etkiledi beni. En azından, o "janti" abilerin hâlâ varolduğunu görmek, bu umut, bizi bir süre daha tazeleyip yaşatır! Ama gel gör ki, bu ustaların çırağı yok. Biz son ayak seslerini kaydettik, fotoğrafları çektiğim dönemden sonra da çok şey değişti. Vefa'nın o bir nevi eski İstanbul temsilciliğini yalnız kalışlarına da bağlayabiliriz. Kendilerini yalnız hissettikçe, birbirlerine daha çok kenetlenmişler; birbirine benzeyen efendi ruhlar aynı tribüne toplanmış gibi. Tribüne mabede gider gibi gitmek, takımın sadece maçlarına değil, idmanlarına bile gitmek direnmenin temel taşları. Onlar, İstanbul'un değişimini şöyle okumayı seçmişler: "Madem sistemin dışına itildik, o zaman sistemin dışındaki anahtarlarla açalım kapıları." Bu duruşla hem ayakta kalmış hem de direnmiş oluyorlar. Normalde ezilmek, kaybetmek öfkeyi artırır ya, öfkeli bir Vefa taraftarı görebilirdik pekâlâ, ama bugüne kadar öyle olmamış. Aksine, sükûnetli sevgileri, ekonomik sistemin insanî değerleri bu kadar tepetaklak etmediği bir devri anımsatır türden...

Sadakat dışında nelerden etkilendin?

O kurtlar sofrasında ayakta kalma çabası çok saygı duyulası. Dokuya uymayan her şeyi dışarıda tutmaya çalışıyorlar. Ama artık tüm bu bahsettiklerimize bir "dı" eki koymak gerek. Bahsettiğimiz kalender beyefendiler, tribündeki tiz küfürlü sesleri bastıracak güce sahiptiler. Hemen hemen kitap çıktıktan sonra, her şey değişti. Kulüp el değiştirdi, para geldi, gözü kara bir hırsla beraber geldi bu işadamları! Oyunu anca kurallarına göre oynayınca kazanmanın mümkün olduğunu bilen, "tesisleşmek lâzım", "taraftar kiralamak lâzım" diyenler! İşte şimdi, tribünde jiletler, küfürler arasında kaldı has Vefalılar. Orta yaşlı bir taraftardan "bugüne kadar biz dayak yedik, şimdi biraz da biz atalım" lafını bile duydum geçenlerde. Hâlbuki, takımın yaşlı taraftarları daha iyi bilir ki, galiptir bu yolda mağlup!

Takımın geldiği son nokta üzücü olsa da biz, çok değil, iki yıl öncesinin Vefa'sıyla, "başka bir futbol kültürü ve sevme becerisi mümkün" dedik, bunu tattık, unutmamak lâzım.

“Hüseyin hocanın ne zaman sabrı tükenecek, merak ediyordum. Günden güne saçları beyazladı. Daha fazla rakı içer oldu. Bu kadar romantik hoca azdır.”

Simon Kuper'in önsöz yazması nasıl oldu? Niye onu seçtin?

Simon Kuper’in Vefa’yı duymadığına emindim. Dışarıdan bir gözün yazması çok iyi olacaktı. Araştırmacı yanını ve futbol üzerine yazılarını düşününce, Vefa için neler söyleyeceğini merak ettim. Yiğiter Uluğ aracılığıyla fotoğrafları gönderdim. O sırada kitap projesi bile belirsizdi. Ortada para yoktu. “Kitap yapabilirsem, önsöz yazmanızı isterim” dedim. “İki hafta içinde yazıyı göndereceğim” dedi ve gönderdi. Bu kadar çabuk oldu. Hiçbir detay, hatta fotoğrafaltı bilgisi bile sormadı. Ama mesela, Vefa 1908 amblemi önünde çektiğim, eşe dosta gösterirken “ruhlar toplantısı” diye kodladığım bir fotoğraf vardı. Kuper “Bir fotoğrafta üzerinde yalnızca ‘Vefa 1908’ yazan bir armayla çıplak ve solgun bir duvar ve sanki ona selâm veren biri betimleniyor. Futbol kulüplerinin uzun ömürleri, aslında bizi nasıl sarmaladıklarının göstergesi” diye yazmış. Ve devamına da bakınca, tüm kitaptaki geçmişi selâmlama ve zaman kırılmaları yaratma dileğimi ne kadar iyi hissettiğini gördüm. Vefa taraftarı ne düşünür bilemem, ama birilerinin bir ağıt yakması gerekiyordu. Bu sevgi, tüm bu kir pas içinde yaşatılmıştı, eşsizdi ama her an zedelenebilirdi. Fotoğraflar biriktikçe, ağır bir hüzün, tüm projenin ana ekseni oldu.

Kaybedeni sevme becerisine sahip taraftarlar çok etkiledi beni. En azından, o “janti” abilerin hâlâ var olduğunu görmek, bu umut, bizi bir süre daha tazeleyip yaşatır! Ama gel gör ki, bu ustaların çırağı yok.

O hüznü elinde kupayla yürüyen kaptanın olduğu fotoğraf çok güzel yansıtıyor... Yer neresi?

Vefa Stadı’nın arka girişi. İktidarla ilişkisi iyi olduğu için Karagümrük aldı orayı, otopark yapacak galiba. İnanabiliyor musunuz, Vefa kulübünün soyunma odaları ve kapalı spor salonunun olduğu yer tümüyle Karagümrük’e geçti!

Karagümrük - Vefa geriliminin kaynağı ne?

İki takımın kuruluşu eskiye dayansa da, birinin mayasında mahalle, diğerinde hem mahalle hem eğitim kurumu var. Bir noktadan sonra liseli Vefa ile mahalleli Karagümrük, mülkün el değiştirmesinin de yarattığı öfkeyle ayrı sınıfları temsil eder oldular. Vefa, zaten gurbette, kendi lisesinin ve semtinin uzağında bir yuvaya sığınıyor. Karagümrük, hâlâ yerinde, ama göçle beraber her an yeniden şekillenen bir semte adapte olmak durumunda. Görüyoruz ki, bu adaptasyon çabası, Vefa takımında farklı, Karagümrük’te farklı etkiler yaratmış. Vefalılarla Karagümrüklülerin arasının bozulmasına sebep olarak 1942’de Hasan Âli Yücel’in o zamanki Çukurbostan Sahası, bugünkü Vefa Stadı’nı Karagümrük’ten alıp Vefa’ya vermesi gösteriliyor. Hasan Âli Yücel, Vefa Lisesi’nden. Hatta 1942’de Karagümrük’ün Vefa adı altında devam etmesi öneriliyor. Sonra Karagümrük’ün kendini toparlayıp tekrar 1. Lig’de oynaması 1956’yı buluyor. Zaten Vefa da, bakım onarım masraflarıyla baş edemeyip stadı elinde tutamıyor. 1956’dan gazete kupürleri okuyorum. “Vefa’da su problemi”, “yine duşlar akmıyor” gibi haberler var. Vefa’da bugün yine su akmıyor. Yıllardır biriken bir su faturası var. Kim ödeyecek, belli değil.

Futbolculara ödeme yapılabiliyor mu?

Yönetime göre değişiyor. Takım 100. yılındayken, hiç para alamayacağını bilerek kalan oyuncular vardı. İdman için yol parasını zor denkleştirenler, bir liraya tavuk döner alınırsa şanslı hissedenler... Ama bu yıl, amatör lig için iyi transfer ücretleri veriliyor.

Dikkat çeken fotoğraflardan biri de, başörtülü bir teyzenin büyük bir üzüntüyle sahaya bakışı...

Maçlara genellikle aynı seyirciler geldiği için hepsi tanıdık, ama o kadını tanımıyorum; 2009’da Düzce’de oynanan 3. Lig’e terfi maçlarından bir görüntü. Tüm yılın emeği kaybolacak veya işe yarayacak, öyle kritik bir maçtı. Kupalı fotoğraf da aynı yıl Sultanbeyli ile yapılan maçın ardından. Penaltılarla yenilip İstanbul Süper Amatör Lig ikincisi olmuşlardı. Son yıllarda kritik maçlar, hep penaltılarda gidiyor. Düzce’deki terfi maçlarında da öyle oldu. İlk maçı ve ikincisini aldılar. Üçün-

SIMON KUPER’İN GÖZÜYLE

Vefa’yı sevmek

Kimsenin yüzü görünmüyor. Bunun yerine fotoğrafçı, üzerlerine uymayan elbiselere, ucuz ayakkabılara ve fotoğraf makinesine doğru tuttukları tek kupa ve içinde madalyaların bulunduğu çerçeveye odaklanmış. Bir açıdan bakıldığında,futboldaki başarıların parodisi: birdenbire Büyük Futbol’un umutları ve hayalleri önemsizleşiyor.

Vefa’nın oyuncuları ve taraftarları, tıpkı televizyonlardaki veya reklamlardaki oyunculara ve taraftarlara benziyor. Yalnızca bağlam değişmiş. Vefa’nın oyuncuları, kendilerinden başkasının pek de aldırmadığı yenilgilerden sonra otobüste veya soyunma odalarında yıkılmış olarak oturuyorlar. Bir iki fotoğrafta, kol kola kutlama yapmaktalar ve gene dışarıdan kimsenin, neyi kutladıklarına pek de aldıracağı yok. Absürt madalyaları ve kupa, bütün madalya ve kupaların anlamsızlığını ortaya seriyor.

Vefa oyuncularının ve taraftarlarının para veya ün düşüncesi olmadan futbola bunca önem vermelerinde muazzam bir şey var. Bir saflık söz konusu: bu fotoğraflar yalnızca futbol, kazanmak ve kaybetmek ve sabah uyandığınızda kendinizi başarısız hissetmemeniz ile ilgili. Başkalarını sevmek anlamında da futbolla ilgili.

Kalenin arkasındaki tel örgüye asılan adam, Vefa da olsa, takımını önemsiyor. Belki daha da fazla önemsiyor; çünkü o önemsemese kimse önemsememiş olacak.

“Yaşantımı, futbol maçlarıyla ölçüyorum,” diye yazıyor Nick Hornby, ünlü kitabı Fever Pitch’te (Aşırı Heyecan). Göknar’ın fotoğraflarındaki taraftarlar da öyle gibi görünüyor. Vefa veya herhangi bir kulübü tutmak, yaşamı tanımlamak demek, sekiz yaşından seksen yaşına değişmeyen bir şeye sahip olmak demek. Bu insanlar için stat, bir tür yuva. Hayat karmaşık ve kayıplarla dolu; ama Vefa hep orada duruyor.

Bir fotoğrafta üzerinde yalnızca “Vefa 1908” yazan bir armayla çıplak ve solgun bir duvar ve sanki ona selam veren biri betimleniyor. Futbol kulüplerinin uzun ömürleri, aslında bizi nasıl sarmaladıklarının göstergesi. Biz gelmeden önce de ve biz gittikten sonra da orada olmaya devam etmelerini istiyoruz. Vefa’yı desteklemek demek, zafer peşinde olmak demekten çok, hayatta kalmayı arzulamak demek. Ama; Vefa’yı tutan bu insanların çoğu, yaşlanmakta sanki. Yerlerine geçecek kimsenin doğmadığını düşündürtüyor insana.

Göknar’ın fotoğrafları, kısmen içinde futbolcular da olan manzara resimleri gibi. Bu kitapta futbol, Şampiyonlar Ligi heyecanı değil; ama doğal arazinin bir parçası ve dolayısıyla İstanbul’un bir parçası: kar, köpekler, apartmanlar, şehrin üzerindeki bulutlar, ağaçlar, çamaşır ipleri, sahaya bakan evler ve bir cami veya bir stada bakan bir hisar. Manzara da, futbol gibi şıklığın tersi. Poz veren yok, temizlenmemiş, kartpostal değil. Göknar, bize futbolu günlük yaşamın bir parçası olarak sunuyor. Kendi bağlamı içinde bir maç bu, Cristiano Ronaldo’nun eylem halindeki bin fotoğrafından daha az zarif, ama çok daha da güzel. +

cüsünde, finallerde, yine Sultanbeyli'yle oynandı. Yine uzatmalar, yine penaltılar... Bütün bu elenmelerde Hüseyin hoca (Aydoğan) teknik direktördü. Adamın ne zaman sabrı tükenecek, merak ediyordum. Günden güne saçları beyazladı; daha fazla rakı içer oldu. Bu kadar romantik hoca azdır. Çocuklara diyor ki, "Vefa Stadı'na çıkacaksınız, bugün hava güneşli, bugün burada oynamanın ne demek olduğunu hissetmeniz lâzım". Çocuklar geçmişi ne kadar hissedebiliyor, bilmiyorum, ama kendisi dalıyor o hikâyeye ve hepsinin anlayabileceğini düşünüyor. Hüseyin hoca, Vefa'da kaleciymiş. Sonra bir iş kurması, evlenmesi, hepsi Vefalıların elinde olmuş. Yeni yönetim, geçenlerde, başka bir hoca atayıverdi. Bu sezon başladığından beri hiç yenilgi görmemesine rağmen, yönetim tatmin olmadı.

2009'da Düzce'de oynanan 3. Lig'e terfi maçlarında Vefa tribününde bir hüzün anı...

Kulüple Vefa Lise'sinin ilişkisi nasıl?

Takım kızıyor okula. En basit örnek, lisenin boza günü kaç senedir terfi maçlarına denk geliyor. Taraftar belki maça gelecek, ama lise boza gününün tarihini değiştirmiyor. Taraftar kaybı oluyor. Liseliler, normalde iyi bir taraftar kitlesi olabilir aslında. Bunu okul müdürüne söylediklerinde, maç günlerinin hafta sonu kurslarına denk geldiği söylenmiş. Kurslardan para alıyor okul. Orada başka bir ticaret hesabı var. Mayıs ayında Fotoğrafevi'nde açtığımız Vefa Sergisi'nin afişini götürdüm okula. Müdürün kapısını çaldım. Yerinden kıpırdamadı bile. Ben kapı eşiğindeyim, "ne bu, futbolla mı ilgili?" diye sordu. Hademeye verdi, "asın" dedi, sonrasını bilmiyorum. Takımla ilgili biri gelince sanırım "aman para ister bunlar" diye rengi atıyor okuldakilerin.

Başa dönelim; bu kitaba başlarken aslında ne arıyordun?

Kuru nostalji gibi görünmesin ama, bu kadar çok örselenmediğimiz zamanları arıyordum. Bu hayata direnen son kaleleri fotoğraflamak istedim. Vefa'da bugünkü futbola hâkim olanın dışında bir ruh hali ve eski İstanbul'u çağrıştıran karakterler vardı. Ben sadece futbol üzerinden ne anlatmak istediğimi biliyordum, bir yanıyla sezgisel bir buluşmaydı. Vefa, kendi geçmişini, her şeyin bu kadar da hoyrat yaşanmadığı zamanları arayanlar için bir vahaydı. Teklif edilen para ve şana rağmen başka takıma gitmeyen Galip Haktanır'ların takımı bu! Yükselen kapitalizme ve onun yarattığı sosyal tahribata, sadece istikrarlı sevgileriyle karşı durabilenlerin takımı! Muhakkak, bugüne devrettiği bir gelenek vardır ve varsa bile, muhakkak son demleridir diyordum. Geçen haftalarda olan jiletli kavgaları duyunca hele... Son demleriymiş gerçekten. Vefa taraftarlığı, bir nevi dervişlik eğitimi gibiydi. Acıya doğru bile isteye, yüzünü dönerek yaşamak, artık birçok insanın taşıyamadığı bir şey. "Hep yalnız kalarak ve hep kaybederek nasıl sevilir" dersi alınıyordu Vefa'dan. Vefa'nın gurbette oluşu da kayda değerdir: Kendisini konumlandıracağı bir yer yok, doğduğu yerle bir bağı kalmamış, taraftarın kimliği her gün dönüşüyor. Bugün tutunmanın ilk kıstası olarak "evin, maaşın, işin var mı?" diye sorulur ya, Vefa da, günün adamı olmanın kuralını yerine getiremediği, mülksüz olduğu için tutunamamış. Çöküş kaçınılmaz olarak gelmiş. 60 yıllık taraftar Melkon amca "bu yokluğun içinde, küllerden bir Vefa doğacak elbet" diyor. Şu anki sistemde, küllerin kalması bile çok önemli bir gösterge. Direnmenin göstergesi. Vefa'yı uçurumdan aşağı atmaya çalışan veya çoğunluğa benzetmeye çalışan bir sistem var, ama bu fotoğraflarda takım ve taraftarlar, düşse bile adabıyla düşmek için direniyor. ✚

Vefa kaptanı Kâmil, 2009'da Sultanbeyli'ye penaltılarla kaybedip İstanbul Süper Amatör Lig ikincisi oldukları maçtan sonra, boynunda madalyası, elinde ikincilik kupasıyla...

MELKON TAŞÇIOĞLU

Yeşil saçlı adam

Kapı zilinde "Vefalı" yazıyor, arka bahçede Vefa bayrağı dalgalanıyor. Bir fotoğrafçı vitrininde başlayan aşk, mahallî ligden millî lige, birinci kümeden ikiye, ikiden tekrar bire, derken adım adım geriye ve neticede amatör kümeye, 66 yıldır sürüyor. Joseph Losey'e "yeşil saçlı adam" demiştik, meğer Melkon Taşcıoğlu daha koyu yeşilmiş. Burcu Göknar'ın kılavuzluğunda zilini çaldık. Çıkışta, pabuçlarımızı Vefa sevdalısı Kör Galip'in kramponları niyetine giyerken biz de yeşil ördek olmuştuk. Melkon amca; sağol, sağol, sağol!

Söyleşi: Yücel Göktürk

Nasıl Vefalı oldunuz? Nasıl başladı bu aşk?

Melkon Taşcıoğlu: 13-14 yaşlarındaydım. Sene 1944. Kunduracı çıraklığı yapıyordum –emekliliğim kunduracılıktan. Foto Örnek diye bir yer vardı Çarşıkapı'da, çok eski zamanlarda. Vefa oyuncularının resimleri dururdu vitrinde. Portreler, takım resimleri. Yeşil-beyaz çubuklu formalar... Yeşili de, beyazı da çok güzeldi. Bu takım benim takımım dedim aklım sıra. Orada başladı bu aşk. Üç büyüklerin taraftarı olmak kolay. Biz zoru seçtik. Biraz da kimsesizin yanında gibi hissettik kendimizi naçizâne.

Belli bir oyuncu var mıydı, tipini beğendiğiniz?

Çengel Hüseyin vardı. Beşiktaş'tan gelme. Kadırga'dan Beşiktaş'a geçmişti. Solhaf oynardı. Daha sonra, orta sahada Galip Haktanır vardı, hayatta hâlâ. Kör Galip derlerdi. Beşiktaş'ın Hakkı'sı gibi otoriterdi. Ellerini beline koyarak şöyle bir oyunculara baktı mıydı, herkes yerindeydi. Bunu bir de Baba Hakkı (Yeten) yapardı. Onları seyretmek nasip oldu bize. Şimdiki gibi para meselesi değildi futbol. Renk aşkı vardı. Galip abi bizde oynadı, bizde bitirdi. Talipleri vardı, ama bir söz vermiş, Vefa'dan da ayrılmamış. Foto Örnek'teki fotoğraflar arasında o da vardı. Halk tipiydi, bizden birisi gibi... Kendisi marangozdur esas, Çarşıkapı'da atölyesi vardı. "O zaman para kazanamazdık, mecburî yan iş yapardık" diyor, "işten çıkardık, antrenmana giderdik; gelirdik, soyunur, iş yapardık."

Hâlâ kulüpte yaşlanan fubolcular oluyor mu?

Valla şimdi bu sene bir takım kurdular ya, seneye üç-dört kişi ya kalır ya kalmaz. Futbolunu geliştirirse, parlarsa, iyi bir yerden bir para kapıyor. O da ona yetiyor zaten. Nereden geldin? Vefa'dan geldim. İsmen de olsa, Vefa'nın mirası var. Vefa'lıysa iş yapar hesabı var.

Çocukken sever miydiniz top oynamayı?

Bir türlü kalkınamadık ki. Çok seviyordum ama, tribünden seyrediyorum. Kısmet olmadı. Mahallede bezden, kâğıttan top yapar, oynardık. Bizim çocukluğumuzu sorma. Herkes çocukluğunu yaşayamadığını söyler ama, bizim çocukluğumuz çok yoksulluk içinde geçti. Harp yılları... Ekmek karneyle. Bir gün yarım ekmek çıkar, 100 dirhem çıktığı zaman aç kalırdık. Yanında takviye bir şey yok. Bulgur yok, pirinç yok. Her şey karneyle...

Gittiğiniz ilk maç hangisiydi?

Şeref Stadı'ndaydı, Kasımpaşa'yla oynuyorduk. Mahallî lig maçıydı; futbol daha Türkiye çapına yayılmamıştı. Üç büyüklerin arkasından her sene dördüncü biz olurduk. İkincilik, üçüncülüğümüz de var ama.

Millî Lig'in ilk yıllarında Vefa hep ilk dörtte değil mi?

Güzel bir takım yapmışlardı, elde tutamadılar. Tam takımı oturturuyorsun, elindeki oyunculara iyi paralar teklif edilince tutamıyorsun. Bir Yavuz vardı, sağbek oynardı. Bizden Beşiktaş'a gitti, millî oldu.

Kel Yavuz...

Evet. *(gülüyor)* Beykoz'dan gelmişti. Çiçekçi Yavuz derlerdi. Beykoz'da seraları varmış.

Beşiktaş'ın 1965-66 ve 1966-67'de üst üste şampiyon olan Yavuz'lu kadrosu hâlâ hafızalarda: Necmi, Yavuz, Fehmi, Suat, Süreyya, Kaya, Küçük Ahmet, Yusuf, Güven, Sanlı, Faruk.

O Faruk'un (Karadoğan) bize üç golü var.

Sonra o kadroya Macar Kuzman'ı eklediler.

Kuzman ele avuca sığmayan, acar bir oyuncuydu. Bizim bir Zeki vardı, Fener'e giden, ne yaptı etti, oyundan attırdı Kuzman'ı. *(gülüyor)*

Millî lig döneminde Vefa'nın en büyük starı Zeki'ydi, değil mi?

Doğru. İki ayaklıydı, çok iyi santrfordu. Kafaya da hâkimdi. Ama kendine bakmadı. Âlemci... Kumar oynardı. Davutpaşa'da şoförlük yapardı. Esasen Şehremini'den gelme. Bizde parladı, Fener'e gitti. Çok güzel topçuydu.

Zeki'nin ekürisi Güray vardı, orta saha oynardı...

Sonra Beşiktaş'a gitti. Eski Vefa sahasını hatırlar mısınız? Bu çocuklar çok kahrını çekti o çamurlu sahanın. Çamur banyosuydu. Şimdi kulüplerin her şeyi var. Çamaşır makinaları, kurutma makinaları...

Hilmi Kiremitçi'yi tabii ki seyrettiniz. Vefa denince akla gelen ilk isimdi.

Seyretmez olur muyum! Bizim duayenlerimizdendir. Bayrağımızı tutanlardandı. İki dönemde de oynadı; 1.Lig'den düştüğümüzde de oynadı, 1. Lig'deyken de. Artı, hocalık da yaptı bizde. Millî solaçık. Çok süratliydi. Çalımı da vardı. Durduğu yerde geçerdi adamı. Golcüydü ayrıca.

Seyrettikleriniz içinden en sevdiğiniz ve futbolcu olarak en çok beğendiğiniz kim?

Bekir. En iyisi diyemem, ama en sevdiğim Bekir'di. Orta sahada oynardı 1960'larda. Soyadını hatırlayamıyorum.

Lâkabı var mıydı?

Bombacı. Bir de Fener'in Bombacı Bekir'i vardı, o değil. Bizim Bombacı Bekir'imiz bu. Çok güzel frikikler atardı.

Niye en çok sevdiğiniz o?

Efendi, şımarık değil. Çok bir para almadı. Az parayla çok çalışanları seviyorum. Galip Abi'nin de büyük emeği var. Büyük paraları bulduğu halde gitmedi. Bir de Tenekeci Garbis vardı, İstanbulluoğlu. Santrfor. Bir ara Fransa'ya gitti, sonra geri geldi. Çok iyi topçuydu, ama uzun sürmedi. Kendine bakmadı, bize de hayrı olmadı. 18'in içinde topu yakaladı mı, mutlaka kaleyi buldururdu.

Bize bir kare as yapın desek, kimleri seçerdiniz?

Garbis, Zeki, Güray, Bekir. Bu, 1960'ların kare ası. Daha biraz geriye gidersek, tabii ki Hilmi başta. Sonra Çengel Hüseyin, Garbis, Kör Galip.

Çengel Hüseyin'in çengeli nereden geliyor?

Rakibine yapıştı mı, kolay kolay bırakmazdı. *(gülüyor)* Herhalde o yüzden. Hüseyin dersen kimse bilmez, Çengel Hüseyin dersen bilinir.

Sizde iz bırakan kaleciler kimler?

Vefa tribünlerinin ünlü ekürisi: Nejdet Örs (solda, en önde) ve Melkon Taşcıoğlu (ayakta)

Fotoğraf: Şahan Nuhoğlu

Radanoviç vardı, Yugoslav. Dev gibi bir adam, ama yan topları pek alamazdı. Bir de Baskın vardı, sarı saçlı, sonra Ankaragücü'ne gitti. Ha, Özcan Arkoç'un hakkını yemeyelim. Uçan Manda derlerdi ona. Hamburg'un en iyi zamanlarında senelerce oynadı. Vefa, Fener, Beşiktaş ve Hamburg... Ama en iyi yılları bizdeydi.

Vefa'da beraber anılan ikililer vardı. Zeki - Güray, sonra Raşit - Erdinç... Öncesinde de var mıydı böyle ikililer?

Tahtabacak İsmet vardı Allah rahmet eylesin. Solaçık. Eğer soluna top otururşa, kaleci tir tir titrermiş. Turgay (Şeren) da anlatmıştı ne müthiş vurduğunu. Tahtabacak İsmet'in ekürisi Garbis'ti. Ali vardı sağaçık, o ve Küçük Erdoğan iyi bir ikiliydi. Muhterem diye bir çocuk vardı, o ve Baba Rahmi de öyle bir ikiliydi. Raşit - Erdinç de iz bırakan çocuklardandır. Raşit millî de olmuştu. Bir gün Erdinç'i tribünde gördüm. "Niye erken bıraktın oğlum, fiziğin fevkalâdeydi" dedim. "Kısmet bu kadarmış" dedi.

O ikili Fener'in genç takımından gelmişti Vefa'ya. Vefa'dan üç büyüklere gidenler olduğu gibi, üç büyüklerden de Vefa'ya gelenler vardı.

Büyük kulüplerden gelenler posası çıkmış geliyorlardı, ama yine de bizde iş yapıyorlardı. Galatasaray'dan gelen Suat (Mamat) vardı, büyük topçuydu. Biraz fantaziye kaçardı, tribüne oynardı. Ama çok klastı, Lefter ayarı.

Vefa'da yetişen bir Niko vardı.

Kınalıada'dan geldi Niko. Babasının bakkal dükkânı vardı orada. Vefa'da şöhret oldu, millî oldu, Beşiktaş'a gitti. Oradan da Yunanistan'a gitti.

Atina'da manavlık yapıyormuş.

Evet. İstanbul'a geldiğinde kulübe uğrar, hal hatır sorar.

Beşiktaş'ın 1970'lerde küme düşme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı sezonda çok kritik bir maçta son dakikalarda attığı golle takımı kurtarmıştı.

Ertesi gün düğünümüz olacak. Maça gidemedim, radyo var evde. Hatıra diye başucumda durur hâlâ. Lefter filan var Fener'de. Uçan Manda Özcan da bizim kalede. Bir, iki, üç derken, beş oldu. Üçünü Lefter attı. Hiç unutamam o maçı. Bize düğün hediyesi yaptılar.

Ayrıca çok yakışıklıydı.

Kıvanç Tatlıtuğ hesabı bir şeydi. O Niko'nun bizde bir kötü anısı var. Eskişehir'de bir Heper vardı.

Fethi Heper.

Niko santranın orada Fethi Heper'le dalga geçiyor. Heper bunun ayağından topu bir kaptı, golü yaptı geldi. Hiç unutmam. *(gülüyor)* Fethi Heper yabana atılır adam değildi. Onların bir de amigosu vardı.

Orhan, amigo Orhan.

Valla İstanbul'a geldiği zaman o adama hayran olurduk.

Eski günlerde diğer takımlardan en çok beğendiğiniz kimler vardı?

Beşiktaş'ı alıcı gözüyle izliyordum, ama şudur diyemem.

Bir kere Yusuf - Sanlı'yı yazmak lâzım, değil mi?

Daha sonra da Metin - Ali - Feyyaz tabii.

Vedat Okyar da müthişti.

Yazılarını da öyle zevkle okurdum ki. 2. Lig'de biz Bursa'yla çekişirken Vedat orada oynuyordu. Biz çıktık 1.Lig'e, onlar kaldı. Vedat çok kıvraktı. Kendi ekseni etrafında döner, adamı şaşırtır, çıkardı. Oğlu bizde top oynadı 2., 3. Lig'de. Vedat'ın dörtte biri değil. Futbol babadan oğula geçmiyor. Rüzgârın Oğlu Zeynel vardı Gençlerbirliği'nde. Toptan evvel giderdi. NTV'deki Güntekin Onay'ın babasını da izledim, Gündüz Tekin'i. Hocalık yaptı sonra. Ama Yusuf'un (Tunaoğlu) yeri ayrı tabii.

Bize kalırsa iki Sergen eder.

Orta sahanın her tarafını arşınlardı. Çok koşmazdı, ama ne yapacağını bilirdi. Çift ayak. Özel seyircisi vardı. Sırf onu seyretmek için giderlerdi.

Yılmaz Güney'in "Arkadaş"ında oynamıştı.

Var mıydı onda? Dikkat etmemişim.

Sever misiniz Yılmaz Güney'i?

Severim. Niye saklayayım? Unutulmaz bir adam. Gerçek sinema. Adam hem senaryo yazıyor, hem oynuyor, hem yönetiyor. Hep de sosyal filmler yaptı, mesaj veren filmler.

İsminizin özel bir anlamı var mı?

Hazreti İsa'nın doğduğu haberini dünyaya yayan üç kişi var: Melkon, Kaspar, Bağdasar. İsa'nın doğumunu müjdelemişler. Müjde anlamında yani Melkon.

Aslen nerelisiniz?

Yozgat'ın Burunkışla köyündeniz. Boğazlıyan kazası.

İstanbul'a gelişiniz nasıl oldu?

Oraları karıştırmayalım. Sohbetimiz bozulmasın. Ekonomik durumlar iyi değildi, geldik diyelim.

Yıl kaçtı ayrıldığınızda?

1938. Savaş çıktığında buradaydık.

Kaç yaşındaydınız?

Sekiz yaşındaydım.

1938'e kadar olanları babanız anlatıyor muydu?

Çok konuşmazdı. Azcık neşeli olursa köyümüzdeki bağlardan bahsederdi. Benim gibi çenesi düşük değildi. *(gülüyor)* Bu sene kalkıp gittik oralara. 55 kişiydik.

Kim o 55 kişi?

Aynı köyde doğmuş büyümüş insanlar. Daha isteyenler vardı da, yer kalmadı.

İlk gidişiniz miydi?

Hanımla beraber on sene evvel gitmiştim. Doğduğumuz köyü bu sene daha alıcı gözle gördük. Okulumuzu gördük.

Nasıl oldu o buluşma?

Bir arkadaşımız organize etti. Güzel bir yolculuktu, ama biraz yordu. 13-14 saat sürdü. Koltuk arkadaşım Yozgat'ta doğmuş; sohbet ederek gittik. Ramazan vaktiydi, lokantalar falan her yer kapalı, ama otel bize özel ilgi gösterdi. Öyle güzel yemekler çıkardı ki.

Neredeydi o otel?

Yozgat'a bağlı Sarıkaya kazasında. Hamamlar var, sıcak şifalı sular... Geçmişlerimizi gördük. Ayin de yapıldı. Özgeçmişlerimiz için dua da ettik. Duygulanmamak mümkün değil. İnsan askere gidiyor da, dönerken ağlıyor. Öyle bir duygudur yani. Oradan da Kayseri'ye gittik ek bir masrafla. Sonra da ver elini İstanbul.

O 55 kişi hangi semtlerden?

Yüzde 90'ı Samatyalı. Artı benim gibi çakma Bakırköylü, Yeşilköylüler. Önce Yozgat, sonra Samatyalıyım. Kaymakam geldi, sohbet etti, allah razı olsun. *(sesini alçaltıyor)* Benim odada toplandık, âlem yaptık. Rakı, peynir, kavun... Ramazan'a rağmen bir güzel sohbet ettik. Kaymakam çok efendi biriydi, sabah bizi yolcu etmeye geldi. Belediye reisi geldi. Bir adammışız gibi yer verdiler bize. Kaymakama "bir daha gelişimizde sizi vali olarak görmek isteriz" dedim. Gülümsedi. Etraf alkışladı. Bindik geldik. *(gülüyor)* Dört minibüs tahsis ettiler bize. İstediğimiz yerlere gittik. Hakkımı iki defa mezarlığa, bağlara kullandım. Viran olmuş bağlar. Halbuki verimli toprak. Gidip gurbette çalışacağınıza, o toprağı ekin biçin, yetiştirin. Öğrenmek zor değil. Merak edersen öğrenirsin. Köyümüzün bir suyu var. Kışın ılık akar, yazın buz gibi. Yolda dikkatimi çekti. Yozgat'tan sonra alabildiğine düz, ekim tarım alanları. Gidiyorum gidiyorum, bir tane top sahasına rastlayamadım. Yav buranın hiç mi gençliği yok, hiç mi onlara top oynatan yok? Bir yerde iki kale göreyim n'olur! Bizim köyde zaten yok. Ne Sarıkaya'da, ne Boğazlıyan'da. Buradan sporcu nasıl çıkar? Koskoca araziler bomboş.

Anneniz, babanız vefat etmeden önce köylerini gördüler mi?

Babam gitti. Bacısı oradaydı, ama onun evine gitmedi, enişteyle arası bozuktu. Müslümanın evine gitmiş, köyün kâhyasının evine. Bekir'di adı, rahmetlik oldu. Babam kunduracıydı. Ayakkabıcı, terzi, nalbant hep bizdendi eskiden. O civarın kundurasını babam yaparmış. İki ay bir köye gidiyorsun, oranın ihtiyacını bitiriyorsun, geliyorsun. Babam da öyle gidermiş. O köylerin kendilerine göre misafir odaları var. Babam Talas mektebinde okumuş, Amerikan kolejinde. Yarım yamalak İngilizce bilirdi. Arapça okur yazardı, Ermenice okur yazardı. Türkçe okumayı bilmezdi, bize okuturdu, ama konuşurdu.

Demin "oraları karıştırmayalım, sohbetimiz bozulmasın" dediniz ama, Ermenilerin başına gelen "büyük felâket" artık konuşuluyor, tartışılıyor. Hatta bir özür dileme kampanyası bile oldu.

Çok güzel bir şey. Daha sulh yapacak çok şey var. Niye kan dökülsün? Yav bu adamların bir derdini dinle, ne olur. Şu fanî dünyada yıllar yılı niye kan dökülüyor? Çözün şunları, çözün. Ne demişler: Rüzgâr eken fırtına biçer. Yapmayın bunu, ne var?

Sağolsunlar, eski komşularımız diye sarıldılar bize. Ne ikram edecekleri bir şeyleri var, ne oturacakları bir yerleri. Toprak evler, gecekondu gibi barakalar. Kahvesi bile yok. Filmlerde görüyoruz ya, terkedilmiş bir kovboy kasabası gibi o cânım Burunkışla.

Köyde nasıl karşılandınız?

Bizden kimse kalmamış. Muhacırlardan başka kimse yok. Sağolsunlar, eski komşularımız diye sarıldılar bize. Ne ikram edecekleri bir şeyleri var, ne oturacakları bir yerleri. Toprak evler, gecekondu gibi barakalar. Gelişmemiş, kurumuş bir köy. Kahvesi bile yok. Filmlerde görüyoruz ya, terkedilmiş bir kovboy kasabası gibi o cânım Burunkışla. Köyün erkekleri hayata atılınca ya Ankara'ya ya İstanbul'a gidiyor, boyacılık yapmaya. Arnavutlar. Bir tanesi arkadaşımdı, muhacır Cengiz. Çağırttırdım, geldi.

Çocukluk arkadaşınız mı?

Yok, burada tanıştığım bizim köylü bir çocuk. Köyüne dönmüş. Yarıcılık yapıyor. Yaşlanmış. Samatya'dayken boya işlerimi yapardı. "Gel eve gidelim" dedi. Kafile var, hangi birini götürecek-sin. "Burada helâlleşelim" dedim. Muhacır Cengiz iyi insandır. Allah selâmet versin.

Okulumuzu gördük dediniz, ne durumdaydı?

Tahtalar çürümüş, sökmüşler. Duvarlar duruyor, mükemmel. Kilisenin taşlarıyla yapmışlardı. İlk talebesi bizdik. Talebe kalmamış şimdi. 14 kişiye düşmüş. Yakında bir köyün okuluna gidiyorlar. Bizim okulu da düğün salonu yapacaklarmış. Dört duvar duruyor, harap olmuş içerisi.

Ayrıldığınızda nasıl bir yerdi Burunkışla köyü?

Biz çıkarken göç hızlanmıştı. Mübadele senelerinde bilmem kaç tane aile getirdiler. Toprak verdiler, bağ bahçe, ev verdiler.

Ne ekilip biçiliyordu?

Tarım yapılırdı. Arpa, buğday, burçak... Bağcılık vardı. Bağlar bitmiş tükenmiş. Babam rahmetlik, 84 yaşında vefat etti. Samatya'da otururken orayı hayal ederdi. Üzüm, meyve getirirdik. Yozgat şivesiyle, "bu aşağı bağın üzümü mü, yukarı bağın üzümü mü?" diyerek yerdi. Gittim, oraları gördüm. Mezarlığını gittik gördük. Fırçaladıkça yosun tutmuş yerleri açıyoruz, Ermenice yazılar çıkıyor. Büyük mermerler, taşlar kırılmış. Tamamen Ermeni köyüydü. Sonra Balkan göçmenleri geldi, onlar da pişman. Onlar da yerlerinden yurtlarından olmuş.

Kilise duruyor mu?

Yıkılmış tamamen. Biz oradayken yeni yeni yıkıyorlardı. Papaz mapaz kalmamıştı. Kilisenin malzemesiyle okulu yaptılar. Büyük büyük sütunları

vardı. Hâlâ duruyor.

Burunkışla'dan İstanbul'a geldiğinizde ilk nereye yerleştiniz?

Yozgat'tan ilk gelenler Samatya'da birikiyor, toplanıyorlar, sonra yaprak gibi dağılıyorlardı. İlk geldiğimizde, kilisenin yanında muhacirhanede kaldık. Anadolu'dan gelenleri misafir ediyorlardı. Üç-beş kuruş kazanan kiraya çıkıyordu. Orada üç sene oturduk.

Aileniz kaç kişiydi?

Ablam evliydi. Üç kardeş, ana, baba. Ablam 16 yaşında köyde evlenmişti. Orada kalma niyeti vardı. Babam şart koştu. Kızımı benle beraber göndermezseniz vermem demiş.

Siz ne zaman evlendiniz?

(düşünüyor) 1957. 1959'da büyük oğlan olduğuna göre. Yedikule'de bir ev tuttuk. Hanımla ayrı çıkacağız. Yere döşediğimiz muşambayı bile karaborsa aldım. Porselen filan yok. Ev düzüyorum kendi kendime. Ertesi gün düğünümüz olacak. Maça gidemedim, radyo var evde. Hatıra diye başucumda durur hâlâ. Lefter filan var Fener'de. Uçan Manda Özcan da bizim kalede. Bir, iki, üç derken, beş oldu. Üçünü Lefter attı. Hiç unutamam o maçı. Bize düğün hediyesi yaptılar. *(gülüyor)* Lefter, Can Bartu, Sarı Naci, iyi bir takımları vardı. Bir kere de, ya Paskalya ya öyle bir şey, hanım anahtarı gizlemiş. "Misafir gelirse ne yapacağım?" diyor. Akşamdan pazarlık ediyoruz. Balkondan atladım yan bahçeye. Yenildik geldik. "Gittin de ne oldu?" dedi hanım. *(gülüyor)* Kırk yılda bir yenersek bayram ederiz biz. *(gülüyor)*

Kulüple Vefa Lisesi'nin ilişkisi nasıl?

Galatasaray'ın nasıl pilav günü varsa, Vefalıların da boza günü var. Her sene gideriz. Lisenin koca avlusu oradan yetişenlerle doluyor. Dörtte biri maça gelse... Hepsi kültürlü, aydın kişiler. Vefa mezunlar gününe bakıyorum, bir de bizim maçlara bakıyorum, onlardan üç kişi göremiyorum.

Ünlü Vefa Liseliler var: Müjdat Gezen, Uğur Dündar... Geliyorlar mı maçlara?

Mehmet Akif Ersoy, Toktamış Ateş, daha çok var... Müjdat Gezen'i çoktandır görmüyorum. Eskiden gelirmiş. Uğur Dündar birkaç defa geldi. Ama kulübe bir faydası yok.

Kemal Sunal gelirmiş maçlara.

Amigoluk bile yapardı. Tam Vefalı. Sırılsıklam. Lisede onun ayrıca bir köşesi var. Kongrelere de gelirdi. En arka sıralarda otururdu yeşil bir ceketle, bir şeye karışmazdı. Filmlerindeki güleryüzlü "İnek Şaban" hiç değil sanki... Hiç ummadığın insanlar Vefa'yı tutuyor. Biz de şaşırıyoruz. Seyirci azalınca süzüldü. Herkes ortaya çıktı. Bu kadar senedir maça giderim. Rahmetlik Nejdet (Örs) Abi'yle beş-altı senelik bir arkadaşlığım var, ama o da çok eskiden beri maça gidermiş. Seyircimiz azalınca biz ortaya çıkmış olduk. Kızımız Burcu da elimizden tuttu, Melkon Amca yaptı bizi.

1950'lerde, 1960'larda Vefa tribünleri kaç kişiydi, şimdi kaç kişi?

Kesin rakam vermek çok zor, ama bayağı taraftarımız vardı. Şöyle bir 5 binin üstündeydi bizim gibiler. Liseyi saymıyorum. Şimdi toplasan bin olmaz. Her maça gelen 100 kişi bile bazen olmuyor. Sezon sonuna doğru artıyor. 2008'de bir Çekmeköy maçı vardı. Ne kadar kalabalıktı. Bombacı Bekir de gelmişti torunuyla. Kalipso kralı Metin Ersoy da vardı o gün.

Metin Ersoy Vefa'da kalecilik yaptı galiba.

Hatırlamıyorum. Ama A takımıyla birlikte idmana çıktığını hatırlıyorum. Vaktim oldu muydu, Karaköy'den Edirnekapı'ya giderdim. İdmanları orada yaparlardı, seyrederdim. Bir-iki defa takımla beraber koştuğunu gördüm. O da Vefa Lisesi'nden. Eski Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel de Vefa'dan mezun.

Şeref Stadı'nda bir dayak yemem var ki, eve geldiğimde kadın da şaşırdı. Beykozlular Vefa bayrağını yakıyorlardı. Kendimi kaybettim, aralarına daldım. Bakıyorum arkama, kimse gelmiyor. Adamlar iyice hırpaladılar.

Oğlu Can Yücel'in Vefa'yla ilişkisi oldu mu?

Yok. İsmi geçmez onun.

Halbuki tam Can Yücel'lik durum. Futbolla arası yoktu demek ki.

Hatırlıyorum, sakallı harbi bir insandı. Yakından görme şansım olmadı, ama okurdum, izlerdim. Şairliğini boşuna harcamamış. Dürüst adam. Yahya Kemal de bizde okumuş. Bizde diyorsam, kendime mâl etmeyeyim. Orada okumadım etmedim. Naçizâne bir taraftarım. Ama biraz kültürümüz var; biz de Vefa'yı bitirdik neticede. *(gülüyor)* Hasan Âli Yücel bize bir kıyak yapmış, stadı bize vermiş, ama burnumuzdan getirdi Karagümrüklüler. Hâlâ sürdürüyorlar bunu. Geçen günkü maçta ağza alınmayacak galiz küfürler ettiler. Maç seyretmeye gittim ben, onların çirkefliklerini görmeye değil. Flamaları yırttıkları zaman yerimde duramadım, aralarından çıktım, yürüdüm. Bu yaşta beni dövseler kendileri utansın. Şartlandırılmış birkaç kişiyi getirmişler, bağırttırıyorlar. Maçolukları batsın, maço mu görmedik! Bayrak yüzden Şeref Stadı'nda bir dayak yemem var ki, eve geldiğimde kadın da şaşırdı. Beykozlular Vefa bayrağını yakıyorlardı. Kendimi kaybettim, aralarına daldım. Bakıyorum arkama, kimse gelmiyor. Adamlar iyice hırpaladılar. Yüzümü tele verdim. Polis kurtardı. Sonbahardı, üst baş çamur. Kadın "bu ne hal" dedi. *(gülüyor)*

Vefa tribününde gençler var mı?

Siirtli çocuklar var, yeni göç edenler. Onların tezahüratları farklı oluyor. Davullarla geliyorlar. Nejdet abi kaçıyordu o gürültüden.

Vefa tribününde küfür oluyor mu?

Aklımız erdiği kadar biz müsaade etmeyiz. Başkaları ederler. Yanımızda hanım oldu mu, olmaz öyle şey.

Kadınlar da oluyor mu tribünde?

Çok az. Eskiden de nadirdi. Futbolcuların eşleri, ablaları, kardeşleri, anneleri filan...

Geriye dönüp baktığınızda en çok iz bırakmış anlar neler? Tribünden, sahadan...

Kurulmuş plak gibi defalarca söyledim, yine söylesem ayıp olur mu? Gençlerbirliği - Vefa maçı. 1970'ler olmalı. Kim yenerse ligde kalıyor, öbürü düşüyor. Maç Ali Sami Yen'de. Tribünler dolu. O zamanlar çift maç oynanırdı bir günde. Önce aperitif alıyorlar, sonra büyük maç. Bizimkiler Gençlerbirliği'yle öyle bir çekişiyor ki... Hakemler İtalyandı yanılmıyorsam. O zamanlar yerli hakemlerle oynamıyoruz; dışarıdan geliyordu, hile olmasın diye. O maçı 3-2 kazandık. İşte Bekir'i oradan çok seviyorum. 2-2'yken penaltı oldu. Maç bitmek üzere. Atamazsan iş bitti. O sorumluluk altında Bekir attı penaltıyı. Biz ligde kaldık, Gençlerbirliği düştü. Kaçırsaydı, ömrü boyunca unutamazdı Bekir.

Kitapta en çok sevdiğiniz fotoğraflar hangileri?

Kendimi beğenmedim. Bizim çocukların kahvaltı ettiği fotoğrafı beğendim. Vefa o işte. *("Ruhlar toplantısı" kodlu fotoğrafı gösteriyor)* Şu çok güzel bir siyah-beyaz. Rahmetlik Nejdet abinin fotoğrafının olmasına çok sevindim. Birlikte gidip gelirdik maçlara. Kaymakamlığın önünde buluşurduk son beş sene. Randevusuna beş dakika geç kaldığını hatırlamam. Memurluktan gelme, saçlar başlar taralı, kravat filan... "Ben sana ayak uyduramıyorum abi" derdim. *(gülüyor)* İstanbul beyefendisi bir adamdı. Bize eküri diyorlardı. Yolda maçın kritiğini yapardık. Omuzuyla dürter, "ben sana söylemedim mi" derdi. *(gülüyor)* Nur içinde yatsın. Bayramda yengeyi aradım. Nasıl hoşuna gitti. "Biz Vefalıyız" dedim, "adımız üstünde".

Kapınızın zilinde de "Vefalı" yazıyor.

Siz geliyorsunuz diye bugün bayrağı da çektim. Bu bayrak Tekirdağ'daki terfi maçlarından kalma. Otobüsten inerken hepimize birer bayrak vermişlerdi. Ben bayrağımı aldım geldim, lâzım olur, evde kullanırım diye. Orada da penaltılardan kaybetmiştik. Dört sene arka arkaya penaltılarla kaybettik terfi maçlarını. Tekirdağ'da,

Kütahya'da, Düzce'de, hep penaltılarla...

Genellikle yenilen bir takımı tutmak nasıl bir şey?

Hiç pişman değilim. Kader biliyoruz, çekiyoruz.

Vefa'nın sembolü ne?

Keçi.

Cuk oturmuş. Bir sembol bu kadar uyar.

Yeşil ördek de derlerdi bize. NTV muhabiriyle röportajımda "gelin şu yeşil ördeğimizi çamurdan çıkaralım" diyerek seslendim, büyüklere mesaj vermeye çalıştım naçizâne.

Demin Lefter'den bahsettik. Ondan daha iyisini gördünüz mü?

Metin Oktay vardı. Lefter'in tipinde, klasında değil ama. Müsaade ederseniz, Metin Oktay'la ilgili bir anımı anlatayım. Vefa Galatasaray'la oynuyor. Abdülmetin ile Dayı Metin'i Metin Oktay'ın üstüne vermiş hoca. "Metin'e top oynatmayın" demiş. Bahsettiğim oyuncular kalıplı, boylu poslu. Sıkıştırıyorlar, aralarında eziyorlar Metin Oktay'ı. Kornerden bir top geldi. Metin Oktay o ikisinin arasından nasıl sıyrıldı, burgu gibi döndü, kafayı çaktı. O gelen topa vücudunu nasıl ayarladın, nasıl kafa çaktın, kaleyi nasıl gördün? Herkes beceremez tabii. Öyle güzel bir anım var. O golü gördüm. Unutulmayacak gollerden.

Tanju, Metin Oktay'ın gol rekorunu kırdı, ama "Taçsız Kral"ın yerini dolduramadı.

Tanju kopuk bir adam, Metin Oktay efendi bir adam. Fark buradan başlıyor. *(gülüyor)*

Metin Oktay'ın uğuru maçtan önce traş olmasıymış. Hiçbir maça traşsız çıkmazmış.

Ben de Vefa maçlarına mümkün olduğu kadar temiz gitmeye çalışırım. Kendimi bildim bileli. Kadınım bilir. Vefa tribünü benim için kutsal bir mabettir. Şimdiki gençlere söylesen, dalga geçerler. Maç günü kendimi ayarlamaktan başlıyor hazırlıklar. Bir kere tansiyon hapını almadan gittim, kriz geçirdim.

Nasıl oldu o?

Karıştırmayalım şimdi. Yazarsak kadın kızar.

Bilmiyor mu?

Biliyor da, övünülecek bir tarafı yok ki. Tansiyon ilacımı almamıştım. Üç sene önce Sütlüce tarafından bir takımla oynuyorduk. Maç 1-1 bitmek üzereydi, bizimkiler iki gol attı. 3-1 bitmiş. Üçüncü golü göremedim. İşte orada kötü olmuşum. Sağolsunlar, sahip çıktılar, hastaneye götürdüler.

Vefa'nın bir yayını, bir dergisi var mı?

1. Lig'deyken 12 sayı çıkarmışlar. Şimdi üç büyüklerin hepsinin dergisi var. Vefa 1. Lig'deyken üç büyüklerin dergisi yoktu.

İşte o zamanlar Vefa dergi çıkarabilmiş. Apikoğlu'nu biliyorsunuz, Hayk Apikoğlu. Kayserili. Bir dönem başkanlık yapmıştır Vefa'da. Alibeyköy'de fabrikaları vardı. Pastırmayı, sucuğu dünyaya tanıtan onlar. Şimdi başka kuruluşlar çıktı, ama onun kalitesini yakaladıklarını hiç sanmıyorum. Artık o etler yok. Kadınım bilir, haftasonları eve gelirken pastırmanın en iyisini, kuş göğümünü, sırtını ayrı ayrı paket yaptırırdım. Yanına da bir duble koydun mu, tadına doyum olmazdı.

Nâzım Hikmet deyince durmak lâzım. Aziz Nesin deyince durmak lâzım, Sabahattin Ali deyince durmak lâzım... Sabahattin Ali'yi Istranca ormanlarında vurdurdular. Marko Paşa çıkardı o zaman. Çok ünlü dergiydi. Birkaç cilt biriktirmiştim.

Dünya kupasını seyrettiniz mi?

Öyle ahım şahım maçlar oynanmadı. Hepsi puan kavgasıydı.

Kimi tuttunuz?

Almanları tutuyordum, olmadı.

Önceki kupalarda kimleri tutuyordunuz?

Hollanda'yı tuttum hep. İngilizleri afedersiniz sevmiyorum.

Niye bu kupada Almanya?

Ne bileyim, bir yakınlığımız mı var? Genelde tutarız Almanya'yı. Amerika'yı sevmiyorum, Fransızları sevmem.

İtalyanlar?

Bize benzer onlar. Son şampiyonluklarını Fransızlardan söke söke aldılar.

Dünya futbolundan halini tavrını, tipini, oyununu beğendiğiniz kim var?

Zidane'ı beğenirdim. İtalyan kopartma (Materazzi) çocuğu mahvetti, yaktı. En nihayetinde, Zidane kafayı koydu. Ama yakışmadı. Nasıl tahrik oldu ki artık. Kilometresi bitmişti, bırakacaktı bir yerde. Öyle bırakmasaydı, daha iyiydi.

Burada Metin Oktay'ı bir daha analım. Hayatında bir kere atıldı sahadan. Yılmaz Şen vardı, Çarli Yılmaz, Fenerli.

Afedersin, Piç Yılmaz da derlerdi ona. *(gülüyor)*

Hem jilet gibi kesiciydi hem de müthiş top tekniği vardı. Piqué filan hak getire. Ayrıca, Materazzi'nin aksine, çok sempatik bir tipti. Fakat bir derbide Metin Oktay'a yapmadığını bırakmıyor. En sonunda Metin Oktay dayanamayıp Yılmaz'a kafayı koyuyor ve aynen Zidane gibi hakemin onu atmasını beklemeden çıkıp gidiyor. Hayatındaki tek sahadan atılma hikâyesi bu.

Nur içinde yatsın. Tekme, yumruk filan boşveren bir adamdı. Efendiydi.

Öldüğü gece, Ortaköy'de bir barda "o golleri nasıl atıyordun" diye soruyorlar. O da Nâzım Hikmet'ten bir şiir okuyor. Ve diyor ki, "bu şiiri anlamayan o golleri anlayamaz".

Vay be! Bu bende yoktu. Nâzım Hikmet'e kadar gitmiş ha! Hangi şiiri okuyor acaba?

Maalesef o gece orada olanlar şiiri hatırlamıyor.

Hangi şiiri olsa nakış gibi işlemiştir. Türkiye'ye değil, dünyaya mâlolmuş bir insan. Nâzım Hikmet deyince durmak lâzım. Aziz Nesin deyince durmak lâzım, Sabahattin Ali deyince durmak lâzım... Sabahattin Ali'yi, hatırlarım, Istranca ormanlarında birilerine vurdurdular. Marko Paşa çıkardı o zaman. Sabahattin Ali, Rıfat Ilgaz, Aziz Nesin'in çıkardıkları çok ünlü dergiydi. Birkaç cilt biriktirmiştim. Annem rahmetlik, ben askerdeyken hepsini atmış, kitaplarımı, dergilerimi... Ama o zaman onları elde tutmak bile suçtu. Bir de Hayat Spor ciltleri vardı. Onları da atmış. Anam anam! +

İZLE KATIL DİNLE KEŞFET

İstanbul 2010
AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ
EUROPEAN CAPITAL OF CULTURE

KASIM ETKİNLİKLERİ

21. Yüzyılda Yaratıcı Endüstriler ve Şehirler Girişimi

Yer: Yıldız Teknik Üniversitesi
Tarih: 11-12 Kasım

Yerel yönetimlerin, sanat, kültür ve iş dünyasının temsilcileri ve akademisyenler, İstanbul'da buluşarak şehir politikalarını yaratıcı endüstriler olarak geliştirmeye yönelik deneyim ve düşüncelerini paylaşıyor. Proje, YTÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi'nin ev sahipliğinde, İstanbul 2010 AKB Ajansı'nın destekleri ve UNCTAD, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İSO, İTO ve yaratıcı şehirler kavramını ortaya koyan Charles Landry'nin katkılarıyla yürütülüyor. Çeşitli sempozyum ve atölye çalışmalarını kapsayan bu önemli girişim, uluslararası bir enstitünün de ilk adımını atıyor. Kentin tarihsel, fiziksel, ekonomik, kültürel ve sanatsal zenginliklerini bütünsel bir toplam olarak değerlendiren bu projeden doğan sinerjiyle İstanbul'un yaratıcı endüstriler alanında uluslararası bir merkeze dönüşmesine birlikte tanık olalım.

Tarlabaşı'nda Gitar Sesleri

Yer: Bilgi Üniversitesi Dolapdere Kampüsü
Tarih: 27 Kasım

İstanbul'un çeşitliliği ve çok kültürlülüğüyle dikkat çeken semti Tarlabaşı'ndan genç gitaristlerin sesleri yükseliyor. Tarlabaşı Toplum Merkezi'nde vurmalı, yaylı, telli, nefesli çalgılar eğitimi alan 8-16 yaşlarındaki Tarlabaşılı çocuklar, solo gitar, düo ve trio gibi oda müziği grupları oluşturarak Çocuk Orkestrası ile seslerini duyuruyor. Şimdi bu grupların sunacağı konserlerle, müziği çalgılarla seslendirmeyi ve sevdirmeyi hedefleyen proje, aynı yaş grubundan başka çocukları da olumlu yönde etkilemeyi amaçlıyor. Gelin, bu güzel seslere birlikte destek verelim.

Cüneyd Kosal Arşivi ve Kütüphanesi

Yer: İSAM Kütüphanesi
Tarih: 30 Kasım, Saat 10:00

Türk Müziği'nin en kıdemli ustalarından Cüneyd Kosal'a ait olan özel nota arşivi ve kütüphanesi, bütün zamanların bilinen en geniş Türk Müziği nota arşivi olarak kabul ediliyor. Türk Müziği üzerine çalışmalar ve araştırmalar yürüten yerli ve yabancı çok sayıda müzikçinin ilgi alanı içinde olan bu paha biçilemez değerdeki arşiv, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı Klasik Türk Müziği Yönetmenliği'nin bir projesi olarak dünya kültürüne ve sanatına daha geniş imkânlarla açılıyor. 65 yıl süren gayretlerle oluşturulan arşiv ve kütüphane, Cüneyd Kosal'ın da arzusu doğrultusunda, İSAM Kütüphanesi'nde koruma altına alınıp kullanıma açılarak kamuya kazandırılıyor. Türk Müziği'nin derinliklerini merak edenler için…

İSTANBUL 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ AJANSI KASIM ETKİNLİKLERİ

7 Bölge'den 7 Tepe'ye
Geleneksel Danslar- Shaman Dans Tiyatrosu "7edi"
3, 4, 5, 6 Kasım, Saat 20:30
Muhsin Ertuğrul Sahnesi
Geleneksel Danslar-Shaman Dans Tiyatrosu & Büyükçekmece Belediyesi Barış Manço Kültür Merkezi "Doğudan Batıya"
13-14 Kasım, Saat 20:30
Büyükçekmece Belediyesi Atatürk Kültür Merkezi
Geleneksel Danslar- Shaman Dans Tiyatrosu & Şemeş Karmiel Dans Takımı "Sürgün"
22 Kasım, Saat 20:30
CRR
Geleneksel Danslar- Shaman Dans Tiyatrosu & Bahçelievler Belediyesi THM Halk Korosu "Türküden Dansa"
27-28 Kasım, Saat 20:00
Bahçelievler Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yeni Sahne Konser Salonu

21. Yüzyılda Yaratıcı Endüstriler ve Şehirler
Konferans
10-12 Kasım
Yıldız Teknik Üniversitesi

9. Uluslararası Perafest
Konser
7-30 Kasım
Beyoğlu Muhtelif

AER Avrupa Bölgeler Asamblesi Genel Kurulu Toplantısı
Konferans
10-12 Kasım
İstanbul Kongre Merkezi

Adalar Müzesi
Müze
Daimi
Büyük Ada

Ali Ufki Yılı Konserleri -11
Konser
28 Kasım, Saat 20:00
Fransız Kültür Merkezi

Arp ile Her Telden
Konser
24-25 Kasım, Saat 19:30
Borusan Müzik Evi

Avrupa Yazarlar Parlamentosu
Konferans
25-27 Kasım
CRR

Avusturya KO "Hammer-Purgstall" Sergisi
Sergi
30 Aralık'a kadar
Avusturya Kültür Ofisi

Aya Mousawi "Edge of Arabia"
Sergi
10 Kasım-10 Aralık
Sanat Limanı

Biriz
Sertab Erener Konseri
6 Kasım
Lütfi Kırdar UKSS

Black Pencil
Konser-Performans
23 Kasım, Saat 20:00
Koç Üniversitesi

Cüneyd Kosal Arşivi ve Kütüphanesi
Tanıtım
30 Kasım, Saat 10:00
İSAM Kütüphanesi

Çakıl Taşları
Enstalasyon
Aralık sonuna kadar
Halıcıoğlu Parkı,
Haliç Kıyısı

Çocuk Bakışlı İstanbul
Sergi
13 Kasım-13 Aralık
Galeri Adı: Cetate Medievala
Şehir: Târgu Mureş-Romanya

Çağdaş Sanat Belleği
Çağdaş Sanat Arşivi
Aralık sonuna kadar
Kadırga Sanat Üretim Merkezi

Görünmeyen Oyun
Sergi
21 Kasım'a kadar
Lüleci Hendek Cad.
No: 4 Tophane

Gunther Von Hagens' Body Wolds Orijinal Vücut Dünyası-Yaşam Döngüsü
Sergi
21 Aralık'a kadar
Antrepo 3

Hasretim İstanbul
Sergi & Belgesel Gösterimi
3 Kasım'a kadar
Atina-Nea Filedelfia
Mübadele Müzesi
6-16 Kasım
Selanik-Fotoğraf Müzesi

Hulda Festivali, Sanata ve Bilime Yolculuk
M/S Hulda Gemisi Üzerinde İlhan Koman Sergisi
25 Eylül-23 Kasım
Hasköy-Beyoğlu Belediyesi Yelken Okulu
"Atölye Çalışmaları"
25 Eylül-23 Kasım
Hasköy-Beyoğlu Belediyesi Yelken Okulu

IPMA Uluslararası Proje Yönetim Birliği Dünya Kongresi
Kongre
1-3 Kasım
Hilton Oteli

İstanbul 2010 AKB İstanbul Ralli Şampiyonası
Yarış
27-28 Kasım
Pendik-Şile
(start: Kurtköy)

İstanbul %100 Ekolojik Pazarın Geliştirilmesi ve Tüketici Bilinçlendirme
Pazar
6, 13, 20, 27 Kasım
Feriköy Ekolojik Pazarı

İstanbul 1910-2010 Kent, Yapılı Çevre ve Mimarlık Kültürü Sergisi
Sergi
20 Kasım'a kadar
santralistanbul

İstanbul 2010, Sahne Kadınların Meydan & Çadır Sergileri
Sergi
1-6 Kasım
Tuzla Meydanı

İstanbul Çocuk ve Gençlik Bienali
Sergi
25 Kasım-24 Aralık
Sanat Limanı 2. Bölüm,
Haydarpaşa Garı, Tuzla İdris Güllüce Kültür Merkezi

İstanbul Kadın-Kadın İstanbul
"İstanbul' Sahnelerinde Kadınlar"
Panel
6 Kasım
İstanbul Kongre Merkezi
"İstanbul'da Dünden Bugüne Kadın ve Moda"
Panel
27 Kasım
Saat 13:00
Kadın Eserleri Kütüphanesi

İstanbul Resitalleri Orph Lie Gaillard
Gösterim-Gala
10 Kasım
Mustafa Kemal Kültür Merkezi

İstanbul ve Orgları Konseri
Konser
1 Kasım, Saat 20:00
Saint Esprit Katedrali

İstanbul'da Bir İtalyan
Konser
22-27 Kasım, Saat 20:00
Sepetçiler Kasrı

İstanbul'da Kutsal Günler
Film Galası
12 Kasım
Sepetçiler Kasrı

İstanbul'da Olmak, İstanbullu Olmak
Heykel Yerleştirme
Aralık sonuna kadar
Caddebostan Dalyan Parkı

İstanbul'da Tarih ve Yıkım Hayal-et Yapılar
Sergi
25 Kasım-23 Aralık
Taksim Cumhuriyet Sanat Galerisi

İstanbul'da Yaşıyor ve Çalışıyor
Final Sergisi Sanatçı Sergisi: Danae Stratou, Peter Kogler, Remo Salvadori, Sophie Calle
11 Kasım'a kadar
Tophane-i Amire

İstanbul 2010 GÖNÜLLÜ PROGRAMI

GÖNÜLLÜ PROGRAMI

Gönüllüğü toplumsal katılımın bir aracı olarak ele alan Gönüllü Programı 2010 yılı sonuna kadar tüm İstanbulluların katılımına açık.
Yer: İstanbul 2010 AKB Ajansı

www.istanbul2010.org/gonullu
http://2010gonullu.blogspot.com

Olası program değişiklikleri için lütfen www.istanbul2010.org sitemizi ziyaret ediniz.

İZLE KATIL DİNLE KEŞFET

İstanbul 2010
AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ
EUROPEAN CAPITAL OF CULTURE

KASIM ETKİNLİKLERİ

21. Yüzyılda Yaratıcı Endüstriler ve Şehirler Girişimi

Yer: Yıldız Teknik Üniversitesi
Tarih: 11-12 Kasım

Yerel yönetimlerin, sanat, kültür ve iş dünyasının temsilcileri ve akademisyenler, İstanbul'da buluşarak şehir politikalarını yaratıcı endüstriler olarak geliştirmeye yönelik deneyim ve düşüncelerini paylaşıyor. Proje, YTÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi'nin ev sahipliğinde, İstanbul 2010 AKB Ajansı'nın destekleri ve UNCTAD, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İSO, İTO ve yaratıcı şehirler kavramını ortaya koyan Charles Landry'nin katkılarıyla yürütülüyor. Çeşitli sempozyum ve atölye çalışmalarını kapsayan bu önemli girişim, uluslararası bir enstitünün de ilk adımını atıyor. Kentin tarihsel, fiziksel, ekonomik, kültürel ve sanatsal zenginliklerini bütünsel bir toplam olarak değerlendiren bu projeden doğan sinerjiyle İstanbul'un yaratıcı endüstriler alanında uluslararası bir merkeze dönüşmesine birlikte tanık olalım.

Tarlabaşı'nda Gitar Sesleri

Yer: Bilgi Üniversitesi Dolapdere Kampüsü
Tarih: 27 Kasım

İstanbul'un çeşitliliği ve çok kültürlülüğüyle dikkat çeken semti Tarlabaşı'ndan genç gitaristlerin sesleri yükseliyor. Tarlabaşı Toplum Merkezi'nde vurmalı, yaylı, telli, nefesli çalgılar eğitimi alan 8-16 yaşlarındaki Tarlabaşılı çocuklar, solo gitar, düo ve trio gibi oda müziği grupları oluşturarak Çocuk Orkestrası ile seslerini duyuruyor. Şimdi bu grupların sunacağı konserlerle, müziği çalgılarla seslendirmeyi ve sevdirmeyi hedefleyen proje, aynı yaş grubundan başka çocukları da olumlu yönde etkilemeyi amaçlıyor. Gelin, bu güzel seslere birlikte destek verelim.

Cüneyd Kosal Arşivi ve Kütüphanesi

Yer: İSAM Kütüphanesi
Tarih: 30 Kasım, Saat 10:00

Türk Müziği'nin en kıdemli ustalarından Cüneyd Kosal'a ait olan özel nota arşivi ve kütüphanesi, bütün zamanların bilinen en geniş Türk Müziği nota arşivi olarak kabul ediliyor. Türk Müziği üzerine çalışmalar ve araştırmalar yürüten yerli ve yabancı çok sayıda müzikçinin ilgi alanı içinde olan bu paha biçilemez değerdeki arşiv, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı Klasik Türk Müziği Yönetmenliği'nin bir projesi olarak dünya kültürüne ve sanatına daha geniş imkânlarla açılıyor. 65 yıl süren gayretlerle oluşturulan arşiv ve kütüphane, Cüneyd Kosal'ın da arzusu doğrultusunda, İSAM Kütüphanesi'nde koruma altına alınıp kullanıma açılarak kamuya kazandırılıyor. Türk Müziği'nin derinliklerini merak edenler için…

İSTANBUL 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ AJANSI KASIM ETKİNLİKLERİ

7 Bölge'den 7 Tepe'ye
Geleneksel Danslar- Shaman Dans Tiyatrosu "7edi"
3, 4, 5, 6 Kasım, Saat 20:30
Muhsin Ertuğrul Sahnesi
Geleneksel Danslar-Shaman Dans Tiyatrosu & Büyükçekmece Belediyesi Barış Manço Kültür Merkezi "Doğudan Batıya"
13-14 Kasım, Saat 20:30
Büyükçekmece Belediyesi Atatürk Kültür Merkezi
Geleneksel Danslar- Shaman Dans Tiyatrosu & Şemeş Karmiel Dans Takımı "Sürgün"
22 Kasım, Saat 20:30
CRR
Geleneksel Danslar- Shaman Dans Tiyatrosu & Bahçelievler Belediyesi THM Halk Korosu "Türküden Dansa"
27-28 Kasım, Saat 20:00
Bahçelievler Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yeni Sahne Konser Salonu

21. Yüzyılda Yaratıcı Endüstriler ve Şehirler
Konferans
10-12 Kasım
Yıldız Teknik Üniversitesi

9. Uluslararası Perafest
Konser
7-30 Kasım
Beyoğlu Muhtelif

AER Avrupa Bölgeler Asamblesi Genel Kurulu Toplantısı
Konferans
10-12 Kasım
İstanbul Kongre Merkezi

Adalar Müzesi
Müze
Daimi
Büyük Ada

Ali Ufki Yılı Konserleri -11
Konser
28 Kasım, Saat 20:00
Fransız Kültür Merkezi

Arp ile Her Telden
Konser
24-25 Kasım, Saat 19:30
Borusan Müzik Evi

Avrupa Yazarlar Parlamentosu
Konferans
25-27 Kasım
CRR

Avusturya KO "Hammer-Purgstall" Sergisi
Sergi
30 Aralık'a kadar
Avusturya Kültür Ofisi

Aya Mousawi "Edge of Arabia"
Sergi
10 Kasım-10 Aralık
Sanat Limanı

Biriz
Sertab Erener Konseri
6 Kasım
Lütfi Kırdar UKSS

Black Pencil
Konser-Performans
23 Kasım, Saat 20:00
Koç Üniversitesi

Cüneyd Kosal Arşivi ve Kütüphanesi
Tanıtım
30 Kasım, Saat 10:00
İSAM Kütüphanesi

Çakıl Taşları
Enstalasyon
Aralık sonuna kadar
Halıcıoğlu Parkı,
Haliç Kıyısı

Çocuk Bakışlı İstanbul
Sergi
13 Kasım-13 Aralık
Galeri Adı: Cetate Medievala
Şehir: Târgu Mureş-Romanya

Çağdaş Sanat Belleği
Çağdaş Sanat Arşivi
Aralık sonuna kadar
Kadırga Sanat Üretim Merkezi

Görünmeyen Oyun
Sergi
21 Kasım'a kadar
Lüleci Hendek Cad.
No: 4 Tophane

Gunther Von Hagens' Body Wolds Orijinal Vücut Dünyası-Yaşam Döngüsü
Sergi
21 Aralık'a kadar
Antrepo 3

Hasretim İstanbul
Sergi & Belgesel Gösterimi
3 Kasım'a kadar
Atina-Nea Filedelfia
Mübadele Müzesi
6-16 Kasım
Selanik-Fotoğraf Müzesi

Hulda Festivali, Sanata ve Bilime Yolculuk
M/S Hulda Gemisi Üzerinde İlhan Koman Sergisi
25 Eylül-23 Kasım
Hasköy-Beyoğlu Belediyesi Yelken Okulu
"Atölye Çalışmaları"
25 Eylül-23 Kasım
Hasköy-Beyoğlu Belediyesi Yelken Okulu

IPMA Uluslararası Proje Yönetim Birliği Dünya Kongresi
Kongre
1-3 Kasım
Hilton Oteli

İstanbul 2010 AKB İstanbul Ralli Şampiyonası
Yarış
27-28 Kasım
Pendik-Şile
(start: Kurtköy)

İstanbul %100 Ekolojik Pazarın Geliştirilmesi ve Tüketici Bilinçlendirme
Pazar
6, 13, 20, 27 Kasım
Feriköy Ekolojik Pazarı

İstanbul 1910-2010 Kent, Yapılı Çevre ve Mimarlık Kültürü Sergisi
Sergi
20 Kasım'a kadar
santralistanbul

İstanbul 2010, Sahne Kadınların Meydan & Çadır Sergileri
Sergi
1-6 Kasım
Tuzla Meydanı

İstanbul Çocuk ve Gençlik Bienali
Sergi
25 Kasım-24 Aralık
Sanat Limanı 2. Bölüm,
Haydarpaşa Garı, Tuzla İdris Güllüce Kültür Merkezi

İstanbul Kadın-Kadın İstanbul
"İstanbul' Sahnelerinde Kadınlar"
Panel
6 Kasım
İstanbul Kongre Merkezi
"İstanbul'da Dünden Bugüne Kadın ve Moda"
Panel
27 Kasım
Saat 13:00
Kadın Eserleri Kütüphanesi

İstanbul Resitalleri Orph Lie Gaillard
Gösterim-Gala
10 Kasım
Mustafa Kemal Kültür Merkezi

İstanbul ve Orgları Konseri
Konser
1 Kasım, Saat 20:00
Saint Esprit Katedrali

İstanbul'da Bir İtalyan
Konser
22-27 Kasım, Saat 20:00
Sepetçiler Kasrı

İstanbul'da Kutsal Günler
Film Galası
12 Kasım
Sepetçiler Kasrı

İstanbul'da Olmak, İstanbullu Olmak
Heykel Yerleştirme
Aralık sonuna kadar
Caddebostan Dalyan Parkı

İstanbul'da Tarih ve Yıkım Hayal-et Yapılar
Sergi
25 Kasım-23 Aralık
Taksim Cumhuriyet Sanat Galerisi

İstanbul'da Yaşıyor ve Çalışıyor
Final Sergisi Sanatçı Sergisi: Danae Stratou, Peter Kogler, Remo Salvadori, Sophie Calle
11 Kasım'a kadar
Tophane-i Amire

İstanbul 2010 GÖNÜLLÜ PROGRAMI

GÖNÜLLÜ PROGRAMI

Gönüllüğü toplumsal katılımın bir aracı olarak ele alan Gönüllü Programı 2010 yılı sonuna kadar tüm İstanbulluların katılımına açık.
Yer: İstanbul 2010 AKB Ajansı

www.istanbul2010.org/gonullu
http://2010gonullu.blogspot.com

Olası program değişiklikleri için lütfen www.istanbul2010.org sitemizi ziyaret ediniz.

Ses Duvarı

Yıllarca kendi halinde müzik yaptıktan, İstanbul'da takipçilerini de oluşturduktan sonra Bülent Ortaçgil tedrisatından geçerek kendi şarkılarını yazmaya koyulan Jehan Barbur'un ikinci albümü "Hayat" ilkinin güzelliğini aratmıyor. İri bir temaya iliştirilmiş, ama iyi anlatılmış küçük duygular, muhasebeler, iç çekişler ve umutlu hayaller, Barbur'un şekerli, efsunlu sesinden, caza yatkın orkestrasının minimalist, temiz, işinin ehli desteğiyle...

Son yirmi yılın en dikkat çekici şarkıyazarlarından ikisi, Ben Harper ve Joseph Arthur, bir de yanlarına George'un oğlu Dhani Harrison'ı ekleyiniz. Arthur'un kayıt seanslarında Harrison'ın aklına Traveling Wilburys düşmüş, üç-beş günde, neredeyse irticalen, Fistful Of Mercy adıyla ilk albümleri "As I Call You Down"ı hazırlayıvermişler. Bu kadar kısa sürede böylesine iyi şarkılara, akustik gitarlar ve vokallerin nasıl böyle uyum sağladığına insan inanamıyor...

2000'lerin en büyük armağanlarından biri, Souad Massi. Memleketi Cezayir'den başlayarak Akdeniz - Arap havzasını lirik vokaliyle, dolgun akustiğiyle geziniyor, şarkı ilmine Magrip nefesi üflüyor. Beşinci albümü "Ô Houria"da (Özgürlük) iki müthiş konuğu var: İki sene önce "22 Dreams" albümünde Massi'ye hayranlığını "One Bright Star" şarkısıyla vurgulayan Paul Weller, "Let Me Be In Peace" şarkısında Massi'yle düete durarak albümü kapıyor. "Ô Houria"nın açılışındaysa Fransız şansonunun yüzakı, "Said et Mohamed"lerin Francis Cabrel'i var...

19 Aralık'ta 100. doğumgününü kutlayacağımız Jean Genet'ye erken hediye: Üstadın 1942'de yazdığı gey güzellemesi "Condamné à mort" (Ölüm Mahkûmu), yıllardır konserlerinde şiirin bir bölümünü okuyan Etienne Daho tarafından albümleştirildi. Daho'nun yanında, vaktiyle Genet'yle ahbaplığı da olan, aktrisliği gibi şarkıcılığı da on puan Jeanne Moreau yer alıyor.

Charlie Haden'ın en etkili ekiplerinden Quartet West'in yeni albümünde "sofistike kadınlar" var: '40'lara has bir film noir havası, puslu caz şarkıları, tehlikeyle el ele cazibe, Garbo - Dietrich hattından dumanlı vokaller... Ve zamanımızın öne çıkan vokalleri: Cassandra Wilson, Diana Krall, Melody Gardot, Norah Jones, Renée Fleming, ayrıca Haden'ın eşi Ruth Cameron...

Duffy son yılların en büyük iki "sükse"sinden biri, Amy Winehouse'la beraber. Kaç senedir "Mercy"yle idare ediyoruz, kırçıllı, narin sesine yeni şarkılar yakıştırmasını bekliyoruz. The Strokes gitaristi Albert Hammond'la beraber hazırladığı "Endlessly" nihayet çıkageliyor: '60'lar baladlarına yine yakın yakarışların yanında, '70'lerin yaldız toplu diskolarına yakışacak iri ritmli dans şarkıları da var bu sefer Duffy'nin çıkınında.

Alexander Hacke, Einstürzende Neubaten'ın varı yoğu, Blixa Bargeld'le beraber. Tipe baksanız, Lemmy'nin Almanya şubesi. İstanbul onu en çok "Köprüyü Geçmek"teki müzikli gezintilerinden tanıyor. Geçen sene yeni projesiyle Babylon'a da gelmişlerdi. Yeni proje dediğimiz, bizzat evliliği. Eşi Danielle de Picciotto'yla hakiki bir kabare ekibi oluşturmuşlar. İlk albümleri "Hitman's Heel" geçtiğimiz günlerde yayınlandı. Bir tür punk romansı, gotik rock'n'roll, grotest taverna... "Flowers" dünyanın en sade, belki bu yüzden dünyanın en güzel aşk şarkılarından biri...

Kate Moss'lu kapağına baksanız, '70'ler Roxy Music'i. DJ Hell'li, Groove Armada'lı ilk single'lardaysa gürül gürül bir elektronika vardı. Bryan Ferry'nin yeni albümü "Olympia", bir bakmışız, '80'lerin "Bête Noir"ı, "Boys and Girls"ü. Tim Buckley'nin "Song To The Siren"ı dışında, nihayet bildiğimiz, özlediğimiz, yüzü atiye dönük Ferry şarkıları...

uzunçalar

AfroCubism AfroCubism
Alexander Hacke & Danielle de Picciotto Hitman's Heel
Asa Beautiful Imperfection
Baba Zula Gecekondu
Band Of Joy Band Of Joy
Bernard Lavilliers Causes perdues et musiques tropicales
Black Francis The Golem "Rock Album"
Ceylan Ertem Soluk
Elton John & Leon Russell The Union
Elvis Costello National Ransom
Erik Truffaz In Between
Fistful Of Mercy As I Call You Down
Jonathan Richman O Moon, Queen Of Night On Earth
Kings Of Leon Come Around Sundown
Korhan Futacı & Kara Orkestra Geleneksel Mahşer Günü
Kurt Wagner & Courtney Tidwell Invariable Heartache
Lee "Scratch" Perry Revelation
Müslüm Gürses Yalan Dünya
Nouvelle Vague Couleurs sur Paris
Ray Davies See My Friends
Rihanna Loud
Ronnie Wood I Feel Like Playing
Souad Massi O Houria
Sun City Girls Funeral Mariachi
Young Gods Everybody Knows

kısaçalar

Ali Campbell Paint It Black
Ben Harper & Mylène Farmer Never Tear Us Apart
Bruce Springsteen Dancing Barefoot
Buddy Guy & Carlos Santana Where the Blues Begins
Edwyn Collins Humble
Gorillaz Doncamatic
Interpol Barricade
Kamuran Akkor Büyük Aşkımız
Kanye West Dark Fantasy
Keith Richards Wicked As It Seems
Morcheeba Recipe For Disaster
Motörhead I Know How To Die
Müzeyyen Senar Akşam olunca yârelerim sızlar
Neil Young Love and War
Talib Kweli & Norah Jones Soon The New Day

müzik ekranı

Melis Danişmend Bin Doz Öfke
İlk solo albümü "Daha Az Renk"i yayınlayan Melis Danişmend'den nefis bir şarkı: www.myspace.com/video/vid/106990605
Massive Attack Atlas Air
Son albüm "Heligoland" için son klip, metalik bilimkurgu, adeta bilgisayar oyunu: new.music.yahoo.com/videos/MassiveAttack/Atlas–Air––221528696
Sufjan Stevens Too Much
Müzik de öyle, klip de: Tualde soyut dalgalar. Yeni albüm "The Age Of Adz"den: stereogum.com/583202/sufjan–stevens–too–much–video/top–stories/lead–story/
Susan Boyle Perfect Day
İngiliz yetenek yarışmasındaki performanslarıyla dünyayı ayağa kaldıran Susan Boyle'un yeni albümünden ilk klibin yönetmeni bizzat Lou Reed: www.dailymotion.com/video/xfk72j_susan–boyle–perfect–day–official–music–video_music
Kim ki o Herkes Evine
İlk mini–albümleri "Dans"ı Hollanda'da plağa basan İstanbullu elektro–rock ikilisinden ilk klip, dalgalarla dans: www.myspace.com/kimkio/videos

1977'de, The Slits sahnesinde

KARA TREN: ARI UP

Çamurda bir Amazon

Yüreğimizi kanatıp gitti. 17 Ocak'ta, daha 48 yaşında, hızla yayılan amansız hastalık Ari Up'ı dünyadan kopardı. Özgürlük timsaliydi. '70'ler punk'ının kadın kolu The Slits'ten sonra müzikten ve reggae'den kopmamış, daha geçen sene eski ekibi toplayıp albüm yapmıştı. Hatırası önünde saygıyla eğiliyoruz.

Haziran Düzkan

"Dün, 20 Ekim Çarşamba, dostum Ari ciddi bir hastalığa teslim oldu. Çok üzgünüm. O sadece bir arkadaş değil, otuz yılı aşkın süredir bir ilham kaynağı ve vahşi bir kadındı, bir feminist olarak müzik tarihi için yaptıkları, gözyaşlarının arkasına gizli birkaç kelimeyle açıklanamayacak kadar fazladır. Gereksiz, zalimce ve adil değil. Tanrı yok."

Bu satırlar Ari Up'ın resmî internet sitesinde, imzasız olarak yayınlandı. Ari Up, 48 yaşında kansere yenik düştü.

Bugün punk'a inanmış, onu sevmiş ve kendini onun bir parçası olarak görmüş olan bizler için, punk tarihi neredeyse kulaktan kulağa yayılan bir efsane, hatta masal gibidir. Bildiğimiz öyle çok hikâye ve grup var, öyle çok şey yaşanmış ki, bazen gerçekten tüm bunların yaşanmış olduğuna inanmak zor geliyor. Bütün bunlar oldu mu, yoksa hepsini kitlesel bir hayal gücünün esiri olarak biz mi uyduruyoruz?

Ari Up The Slits'i kurduğunda 14, gelmiş geçmiş en iyi punk albümlerinden biri olan "Cut"ı yaptığında 17 yaşındaydı. O ve grup arkadaşları sahneden seyircilere kanlı petlerini fırlatıyorlardı.

Ariane Daniele Forster, asıl adı. 1962 yılında Münih'te, kendisi de müzisyen olan bir annenin, Nora'nın kızı olarak dünyaya geldi. Anne-kız İngiltere'ye taşındılar, Nora Sex Pistols'tan John Lydon'la evlendi ve evleri fakir müzisyenlerin ve punk'ların sık sık takıldığı bir yer haline geldi. Ari Joe Strummer'dan hem gitar dersleri alıyor, hem de Strummer'ın dub ve jungle reggae sevgisini benimsiyordu.

14 yaşındayken daha sonra ünlü post-punk grubu The Raincoats'un kurucusu olacak davulcu Palmolive ile tanıştı ve The Slits olarak müzik yapmaya başladılar.

Punk tarihinin önemli tanıklarından Michael Watts, Melody Maker'a verdiği bir röportajda, menajerlerin Slits üzerindeki planlarını şöyle anlatıyor: "(Malcolm) McLaren, Russ Meyer'den *(ünlü bir avangard–erotik film yönetmeni)* etkilendiği çok belli olan bir senaryo geliştirdi. Bu senaryoya göre, Londra'daki ucuz bir kabare ajansı dört kızı Meksika'ya gönderir ve kızlar aslında köle olarak satıldıklarını öğrenir. Maceraları çok ses getirecektir. McLaren planını kabataslak anlatırken hâlâ heyecanlanabilmektedir: 'Kızlar, bildiğiniz gibi, bir rock'n'roll grubunun Meksika'ya gidip heyecanlı bir deneyim yaşayacağına, bu inanılmaz düşünceye inanmaktadır. Bense, Meksika'ya vardıklarında Meksikalıların yalnızca bu kızların götlerini ve amcıklarını görmek istediğini kanıtlamak istiyordum; sonunda striptiz dansözü olurlar; Meksika'nın bir ucundan öbürüne sikilip durmaktan bitap düşerler. En sonunda Meksika'da birtakım güçlerle evlenip efsanevî birer disko yıldızı olurlar'..."

Ari Up ve Slits'in başına bunların hiçbiri gelmedi; aksine, McLaren'ın dövünmesine neden olacak bir biçimde, sırf Meksika'da değil, dünyanın her yerinde bir rock'n'roll grubu olarak heyecanlı deneyimler yaşadılar.

"Ping Pong Affair"de Ari Up, sevgilisinden ayrılmıştır ve ne kadar acı çektiğini içtiği sigaraların ve yaptığı mastürbasyonların sayısıyla ölçmektedir. "Typical Girls"de sistem tarafından dayatılan belli bir kadın tipine boyun eğen kızlara olan düşmanlığını haykırır, kendileriyle onlar arasına koskoca bir sınır çizer, kin ve nefret dolu, efsanevî bir şarkıdır. Kapağında grup elemanlarının kasıklarını örten bir parça bez hariç tamamen çıplak ve çamura bulanmış bir halde, adeta modern zamanların Amazonları gibi göründüğü "Cut" albümünde alışveriş kültürüne saldırırlar ve "tipik kızlar"ı tüketime zorlayan dünyadan intikam almaya yemin ederler. Tüm şarkıları kimi zaman radyoya uygun olmayan koyu bir gürültü içerse de her zaman neşelidir ve Slits her zaman bir punk grubu olduğu kadar, bir reggae grubudur da.

Jean-Paul Sartre'a göre asi ile devrimci arasında çok net farklar vardır. Asinin amacı yeni bir dünya kurmak değildir, bu sebeple kimi zaman isyan ettiği dünyanın bir parçasına dönüşmekten çekinmez. Devrimci ise yapıcıdır, daha adil bir düzen yaratmak istemektedir. Asi, sefasına düşkündür, oysa devrimci uzun vadeli, gelecekte gerçekleşecek değişimler için mücadeleyi bırakmaz.

Yukarıda bahsi geçen her şey yaşandı, punk'lar her şeyi alaşağı etmek için sonsuz bir öfkeyle yarattılar. Ancak biz onları keşfettiğimizde, onlar artık hayran olduğumuz insanlar mıydı gerçekten? Biz onları tanıdığımızda Vivienne Westwood artık bir moda kraliçesiydi. John Lydon BBC'de yarışma programları sunuyordu. Sid Vicious önce kız arkadaşı Nancy'yi, sonra kendisini öldürmüştü.

Ariane ise Ari Up, Baby Ari veya Meddusa ismini kullanarak hâlâ müzik yapıyordu. The Slits son albümü "Trapped Animal"ı geçtiğimiz sene yayınladı, bundan önce de grup çeşitli zamanlarda bir araya gelip albümler yayınlamıştı. "Trapped Animal" grubun tüm albümlerinin kaderine sahipti, erkek eleştirmenler ve blog yazarları albümle alay etti. Ari Up bu albümdeki "Pay Rent" isimli şarkıda, beş parasız kızlar adına konuşuyordu. Bu kızlar son moda kıyafetlere para vermek istemiyorlardı, kendi kıyafetlerini yapıyorlardı zaten. Ama müzik ve sanata kalpten inanıyorlardı, 9-5 bir işte çalışmak istemiyorlardı, kiralarını tutkuları ile kazanmak istiyorlardı. Tüm hayatları boyunca uğruna çabaladıkları da buydu. Kadınların enerjilerini politika ve sanata harcamalarını engellemek için kurulan alışveriş merkezlerinden uzak durmak istiyorlardı ve bunu başardılar.

Ari Up "çığlığımı besleyen nedir" diye soruyordu, çünkü koyu, derin ve sanki duyulduğu her yeri dolduran bir sesi vardı. Dünya üzerindeki en tuhaf saçlara sahipti, kalın rastaları son derece süslü yılanlar gibi kafasından çıkıyordu ve herkese saldırmaya hazır gibiydiler. Riot Grrrl'den 15 sene önce ve ikinci dalga feministlerden on sene sonra isyan etmişti. Tüm o asi punk'ların arkadaşıydı ve onlardan öte, bir devrimciydi. Ari Up çıktığı sahnelerdeki ilk kadındı. Bizi hiçbir zaman hayal kırıklığına uğratmadan yaşadı. Hiç şüpheniz olmasın. +

ROBERT PLANT

İlk dört saat

Led Zeppelin'den bu yana en iyi işlerini son on senede veren Robert Plant, iyiden iyiye Nashville'e demir attı. Bu sefer yanında kentin ehil müzisyenleri, heybesinde Los Lobos'tan Townes Van Zandt'a, iki yüzyıllık türkülerden Low karanlığına, 12 şarkı var. Plant, Mojo'ya yılların verdiği bilge tondan konuşmuş...

Çeviren: Merve Erol

Müziğe başladığınızda nasıl bir ortamın içindeydiniz? 16 yaşınızda Stourbridge'in folk kulüplerinde söylüyordunuz, şehrin üniversitesinin güzel sanatlar fakültesine Avrupa'nın her yanından öğrenciler geliyordu...

Robert Plant: O zamanlar herkesin gözü batıdaydı, Kerouac'tan, Ferlinghetti'den ilham alınıyordu. Birileri birden ayağa kalkar, irticalen şiir okumaya başlardı. Geri planda hep bir akustik blues akardı. İlk grubum Black Snake Moan'la Jimmy Reed'in, John Lee Hooker'ın, bazen de Howlin' Wolf'un akustik versiyonlarını çalardık. Sonra Crawling King Snakes'e katıldım, daha kentli bir yaklaşımı vardı bu grubun. Bonzo (John Bonham) da ilk o sıralarda girdi resmin içine.

John Bonham, Crawling King Snakes'in davulcusuydu. Siz daha sonra Listen grubuyla ilk 45'liğinizi çıkardınız, Bonham'la da Band Of Joy grubunda yollarınız yeniden kesişti. Yine folk yapıyordunuz, ama saykodelik unsurlar da müziğe dahil olmaya başlamıştı...

O zamanlar başarı düşkünlüğü diye bir şey yazmazdı kitabımda, bu uğurda bir şey yapmazdık. Kulağımıza çalınan en iyi şeyleri alıp bunlardan vokal olarak, müzikal olarak tek bir üslûp çıkarmaya çalışırdık. 18 yaşında insan ne beklerse, Band Of Joy bunları sunardı: "Biz bunları hayatî derecede önemli buluyoruz, neden buna inanmıyorsunuz?" Çaldığımız insanların yüzde 98'i de buna inanmazdı. Çok gayretkeş görünüyorduk. Hiçbir yere varmayacak bir gruptu Band Of Joy, ama büyük umutlarımız vardı. Kirkcaldy'de epey takipçiye sahiptik, Wolverhampton'da tek bir yerde, Ship & Rainbow'da harbiden büyüktük. Ama bütün bunlar, sabah ilk iş kapı önlerinden süt şişelerini yürütmeden veya depolardan benzin aşırmadan geçinebilmek için yeterli değildi. Güçlü bir gruptu Band Of Joy, ama hiçbir şeyle uyuşmuyordu. Bonham'la ben, ayrıca Kevyn Gammond, Paul Lockey ve Chris Brown, hayat memat meselesiymiş gibi çalıyorduk. Kevyn'in gitarı olağanüstüydü. "Hey Joe" yorumumuzda nefis bir Farfisa org vardı. Ortaya çıkardığımız şeyler bizi çok etkiliyordu, ama bunlar için fena halde yanlış bir ülkedeydik. Sonuçta, Bonham da, ben de, bir bakıma çoktan Led Zeppelin'e başlamıştık, Jimmy'yle John Paul da kendi açılarından öyleydi. Serbest çalışmalar formunda müzik yapıyorduk, bizi dinleyen kimseler yoktu. Band Of Joy yürümeyince Bonham, Amerikalı folkçu Tim Rose'la çalmaya başladı.

New Yardbirds için davulcu arayan Jimmy Page'i 1968'de Bonham'ı izlemeye götürdüğünüzde çok etkilenmiş...

O sıralarda eşi Pat, John'un yanına yaklaşmamı yasaklamıştı, çünkü ona göre bu ekonomik bir facia doğuracaktı. "Yardbirds'den Jimmy"yi kendisine anlattığımda şöyle dedi John: "İyi güzel de, ne yapıyor bunlar tam olarak?" "Aşağı yukarı Tim Rose gibi" dedim. *(gülüyor)* John davul setini çıkarıp temizlemeye başlıyorsa, aklında mutlaka bir şeyler var demekti. Bu da, onu bir daha göremeyeceğiniz anlamına geliyordu. Band Of Joy zamanlarında hepimiz biri gelse de bize adamakıllı bir yemek ısmarlasa diye dört ayak üzerinde beklerdik. Bir keresinde Speakeasy'de çaldık, Arthur Lee, Jimi Hendrix gibilerinin de çaldığı, kalburüstü bir kulüptü. John minibüsü mahalle pub'ının parmaklıklarına biraz yakın park etmiş. Londra'ya vardığımızda bir farkettik ki, kapı kolunu orada bırakmışız. Keith Moon *(The Who davulcusu)* Rolls Royce'uyla yanımıza yanaştığında John bir kepçeyle kapıyı açmaya çalışıyordu! O sıralar Moon'un arabasında bir mikrofon vardı, gelene geçene Rolls Royce'undan bağırırdı. Yaya yolundan geçen bir kadına "çekil yoldan şişko karı" diye öyle bir bağırırdı ki, kadın alışveriş torbalarını korkudan oracığa düşürürdü. Yanımıza yaklaştığında Keith mikrofondan kahkaha atmaya başladı, John kepçeyi bana uzattı ve iki davulcu karşı karşıya, göz göze durdu! Pantomim gibiydi. O aralar Bonzo'nun hafiften uzamaya karar verdiğini anlamıştım. Bas davulu sahnenin tam ortasına kuruyordu, dolayısıyla ben o efemine saç savurmalarımı lâyıkıyla yapamıyordum –bu jestler olmasa, Freddie Mercury öyle bir kariyeri biraz zor yapardı doğrusu. Bonzo'yla hep böyle gelgitli bir ilişkimiz vardı. 16 yaşındayken, hatırlıyorum, yanıma gelip "fena değilsin" demişti, "ama benimle daha iyisin". Tetikleyici bir dostluktu. Birlikte fotoğraflarımızdan da belli olur: O hınzır hınzır bakar, ben "çok tatlı değil miyim" der gibiyimdir. Hep öyle çocuk kaldık.

İkinizin yanında Jimmy Page ve John Paul Jones daha şehirli, daha sofistike kalıyordu sanki, ayrıca yaşça daha büyük ve tecrübeliydiler. Bu farklılıklar nasıl bir kimya doğurdu ilk başta?

Biz Birmingham'dan, Black Country bölgesinden geliyorduk, bir şeyi beğenmemişsek nezakete vurmazdık. John kesin bir dille şöyle derdi hep: "Dökülüyorsun, git de kendine çekidüzen ver." Ve genellikle haklı olurdu, bootleg'leri dinlediğimde anlıyorum.

Led Zeppelin'le beraber Band Of Joy'un saykodelik eğilimleri ortadan kayboldu ve hakikaten hayranlık uyandıran bir üçlü ortaya çıktı; John, John Paul ve Jimmy beraber çalarken bir şarkıcıya pek de ihtiyaç kalmıyordu. Bu harika anlara kendimi de dahil edebilmek için çaba harcıyordum, ilk dönemlerin uzun müzikal pasajlarında olaydan kopmamaya, dinlemeye, küçük detayları yakalayıp onlara tutunmaya, mimiklerle, küçük nidalarla eşlik etmeye çalışırdım.

Led Zeppelin'in yeniden bir araya gelmesi tartışmalarına ne diyorsunuz? Zaman zaman üçünüz beraber çaldınız, ama bu aralar buna pek yanaşmıyorsunuz...

Önemli olan şu soru: Bunda yeni olan ne? Bir keresinde beraber çaldık, 1975'ten bu yana belki en iyi konserimizdi, ama şüphesiz ki Led Zeppelin'in kendisi değildi. Bunu unutmamak gerek. 1980'de bırakma kararı almamızın da sebebi buydu. Yaşlı müzisyenler bu aralar bu türden adaptasyon sorunları yaşıyorlar. Pink Floyd hâlâ o Pink Floyd mu? Pek sayılmaz. Slade'in o eski Slade olmadığı kesin. Peki o zaman kim kimdir burada ve amaç nedir? Amaç aslında hasıl olmuştur, hayranlık vericidir, fevkalâdedir, ama aynı şeyi haftada üç yahut dört gece yapmak, bunun anlamı nedir, hangi öze dokunur? Bu yapılana 21. yüzyılda hayat üfleyecek başka türlü bir bakış, yeni, güzel, olgun bir bakış mümkün mü? Ama Jimmy'yle yaptığımız işin bir karşılığı vardı *(Page & Plant olarak 1994 ve 1998'de iki albüm çıkardılar)*. Maalesef John Paul'ü dışarda bırakmış olduk, ama böyle bir şeyi kastetmek düşünebileceğim en son şeydi. Büyük bir olay olarak görmüyordum o çalışmaları, başka türlü bir bakış imkânı olarak düşünüyordum. Öyle ya da böyle Led Zeppelin şarkıları çalıyorduk, nihayet John Paul'ü incittiğimi anlayınca kendimi çok mahçup hissettim. Şimdi bunları aştık, ama yine de eski şevk yok. Yine bir araya gelsek ve bu sefer adımıza Page & Jones & Plant desek bile o şevk geri gelmeyecek. Şimdilerde John Paul'un Them Crooked Vultures diye harika bir grubu var *(Jones'un Dave Grohl ve Josh Homme'la kurduğu ekip geçen sene ilk albümlerini çıkardı)*. Onları sahnede de izledim, John'un enerjisini ve kabiliyetini böyle göstermesi çok etkileyici bence. Bütün mesele bu zaten.

Geçmişteki efsanevî rolünüzü sürdürmek istemez gibi bir haliniz var. Müzikal olarak da daha riskli, belki sizin için daha ilginç bir seyir kat ediyorsunuz...

İyi zamanlar yaşadık. An geliyor, "The Crunge" şarkısındasınız, çünkü tam da en ateşli zamanında James Brown'ı izlemişsiniz. "The Crunge" tam olarak James Brown değil, ama çılgın bir ânında Led Zeppelin'in ta kendisi. Kendi maceramız içinde kolayca bir başka forma kayabiliyorduk. Funkadelic'ten John Fahey'e kadar bir sürü grubu gidip izliyorduk. Led Zeppelin'de güzel olan buydu: Bireysel olarak, ayrı ayrı nasıl hayatlar yaşıyor olursak olalım, gözümüzü kırpmadan bu büyük şahsiyetlerin içine girebiliyor ve hâlâ kendimiz kalabiliyorduk. Bu durumun benim vokallerimden ya da Jimmy'nin gitarından kaynaklandığını zannetmiyorum, bir tür varoluş biçimiydi bizim için. "Physical Graffiti"ye kadar bizde taviz yoktu, boşluk doldurma, saçmalıklarla vakit öldürme yoktu. Sürtüşmeler vardı, cüret vardı, ama bunlar da hakiki boyutlarıyla yaşanırdı. Geriye düşmezdik, bir şöhret basamağında takılıp kalmak istemezdik. Serüvenciydik, "Kashmir" Jimmy'yle Fas'ın Atlantik kıyısı boyunca, Agadir'den Sidi Ifni'ye yaptığımız yolculukta şekillenmişti. Diğer hippiler nasılsa bizler de öyleydik aslında. Macerayı ruhumuzu doyurmak için arardık. Ama mesela "In Through The Outdoor" zamanlarında, olay radikal bir şekilde değişikliğe uğradı. Olgunlaşmaya başladık, şarkılar daha dikkatli çizilir oldu. İnsanların eğlence biçimi değişti. Uzun zamandır bir aradaydık. John ölmeden kaç sene önce bu dönüşüm başlamıştı, asıl mesele bu. Yaratıcılığınızı kullandığınız her işin bir ömrü, kendine has bir ânı vardır –ahenk, idrak, birlik anlarıdır bunlar–, ama sonra işler böyle yürümemeye başlar. Bir değişim başlar, bu yüzden de bence müteşekkir olmak gerekir. Gerçi şimdi Dion'u izlesem, tekrar "The Wanderer"ı dinlemek isterim onun ağzından. Üzücü olan da bu: Dinlerken tişörtümü yırtmaya hazır olduğum zamanlarda onların ağzından ne duyduysam tekrar o şarkıları duymak istiyorum insanlardan. Var bir çelişki. *(gülüyor)*

Artık geçip giden zamanın çok daha farkındayım, müzik hayatım sürdüğü sürece asıl olarak öğrenmeyi, hayranlık duymayı, kendi kuyumdan uzaklaşmayı sevdiğimi anlıyorum.

Led Zeppelin'in ardından solo kariyerinize 1983 yılında, Illinois turnesiyle başladınız. Nasıl hisler içindeydiniz?

Endişe duyuyordum. Sahneye yürüdüm ve mekân çığlık çığlığa inledi. Gözlerim yaşardı. Mikrofona baktım, soluma döndüm, sonra sağıma. Bu mit olma durumunu yeni bir zamanda sahneye aktaran yine bendim. Büyük bir kayıp duygusu içindeydim.

Ama yaşayan Led Zeppelin üyeleri arasında en istikrarlı solo dönemi siz geçirdiniz. Zaman zaman Led Zeppelin'i anıştırsanız, Jimmy Page'le beraber çalsanız da, aslında kendinizi arar gibiydiniz...

Oradan oraya sürüklenip duruyorduk, devasa mekânlarda çalıyorduk, nerede ne yaptığımızın farkında bile değildik. Yıllarım böyle geçti, ama neyi kanıtlamak için? Birmingham'da bir folk kulübünde söyleseydim, hep beraber güzel vakit geçirseydik daha iyiydi. Bir sonraki dönemim aslında böyledir.

Eski Band Of Joy'dan grup arkadaşınız Kevyn Gammond'la kurduğunuz Priory Of Brion'la küçük kulüplerde Led Zeppelin döneminden evvel sizleri etkileyen şarkıları çalıyordunuz. Love'un "A House Is Not A Model"i, Them'in "Gloria"sı, Tim Buckley'nin "Song To The Siren"i, Dylan'ın "Girl From The North Country"si cover'larınız arasındaydı, "Hey Joe"yu zaten Band Of Joy'un yegâne kayıt seansında da çalmıştınız...

Menajerim, ki şu dünyada en iyi dostlarımdan biridir, şöyle dedi: "Gelip de seni öyle izleyemem, ne yaptığını zannediyorsun?" Dedim ki, "kendimi özgürleştiriyorum".

Bir sonraki ekibiniz Strange Sensation'da Tinariwen'e prodüktörlük yapmış, Jah Wobble'la çalışmış Justin Adams gibi bir gitarist, bir zamanın Brit-pop ekibi Merseybeatniks Cast'in basçısı Liam "Skin" Tyson vardı. Bu dönemin albümü "Mighty Rearranger" (2005) pek çoklarınca Led Zeppelin sonrası en iyi işiniz addediliyor. O albümde, Britanya folkundan Amerikan blues'una, saykodelik rock'tan Kuzey Afrika ve Ortadoğu makamlarına, pek çok farklı zevkin izleri vardı. Bu grupla devam edeceğiniz zannedilirken rotayı Nashville'e kırdınız ve bluegrass'ci Alison Krauss'la beraber "Raising Sand"e (2007) imza attınız. Albüm bir milyonun üzerinde sattı, altı Grammy kazandı. Fakat yine şaşırttınız: Bu birlikteliğe devam etmek veya Led Zeppelin'in yeniden bir araya gelme hazırlıklarına ayak uydurmak yerine, yine Nashville'de karar kıldınız, Buddy Miller'la, country şarkıcısı Patty Griffin'le beraber Band Of Joy'u kurdunuz, yine cover'lara yöneldiniz...

Yakından tanımadığınız insanlarla geçirdiğiniz ilk dört saat çok önemlidir. Buddy'yle daha önce "Raising Sand"de beraber çalışmıştık, ama Band Of Joy projesine başlarken kafamızda bir başlık yoktu, elimizde üç şarkı, önümüzde üç gün vardı, "bakalım ne çıkacak" diye giriştik. Gerilim yoktu, zorunluluk yoktu, "şimdi şunu yapman lâzım" diyen yoktu –bunlar her şeyi berbat ediyor. Bu seferki Band Of Joy'un öncekinden farklı bir müzikal rota çizdiği aşikâr. Ama aynı anda, belki de tam tersi geçerli. Bu sefer o saykodelik trip hallerini ayıklamayı başardım. Tennessee'de çok az bilinen bir yönüm baskın çıktı. Müzikal olarak adeta gözüm kapalı ilerliyorum, bu da harika bir şey. Artık geçip giden zamanın çok daha farkındayım, müzik hayatım sürdüğü sürece asıl olarak öğrenmeyi, hayranlık duymayı, kendi kuyumdan uzaklaşmayı sevdiğimi anlıyorum.

Amerikan folkunda ilginizi çeken ne?

İster Bulgaristan'da olun, ister Galler'de, İskoçya'da, Tennessee'de, dağların müziğinde görkemli bir yükseklik var. Havasından suyundan herhalde. Şahane tonlar duyarsınız bu müziklerde, eski zamanlardan kalma saklı hazineler gibidir birçoğu. Amerika'nın güney eyaletlerinde bunun yansımalarını duyabiliyorum. Kederli bir şeyler var burada, içimde bir yere dokunuyor, Jimmy'yle "Led Zeppelin III albümünü yazarken ilham aldığımız duyguya benziyor.

Band Of Joy'la beraber konserlerde Led Zeppelin'den, "Raising Sand"den şarkılar da söyleyecek misiniz?

"Limonumu sıkıyorum" dizesi için, "beybi beybi" nidaları için her zaman yer var. "Çuvalla parası olan bir sevgilim var / Mangır onda, bal bende" *(Allison Krauss'la "Rich Woman" şarkısından)* dizeleri de fena değil doğrusu. *(gülüyor)* ✚

CEYLAN ERTEM

Arızalı bir nefes

Anima, tek albümde de kalsa, 2000'ler rock'unun sağlam temsilcilerinden biriydi. Grubun diğer elemanları gibi, solist Ceylan Ertem'in de grubun ömrüyle sınırlı kalmayacağı belliydi. Ertem'in ilk albümü "Soluk"ta, "Gönül Dağı"nın, "Fikrimin İnce Gülü"nün yanında, kendi kaleminden çıkma, kimselere benzemez şarkılar, Gevende'den Şevket Akıncı'ya, Oğuz Büyükberber'den Cenk Erdoğan'a, Alp Ersönmez'den Ayşe Tütüncü'ye bir otobüs dolusu kalburüstü müzisyen, avangard ve özgür bir müzik dağarcığı var. Bu evlâdiyelik albümü edinmek, dinlemek için rahat zamanları kollamak lâzım...

Söyleşi: Murat Meriç - Merve Erol

Fotoğraf: Şahan Nuhoğlu

Artık dağılmış olsa da Anima grubuyla tanınıyorsun, ama birçok başka projeye de girip çıkmışlığın var, yıllardır müzik âleminin içindesin. İlk solo albümünü yayınlamaya nasıl karar verdin?

Ceylan Ertem: Albümü Anima varken düşünmeye başlamıştım, dört-beş yıllık geçmişi olan şarkılar var "Soluk"ta. Trip hop'tan çok etkileniyordum o sıralar, bilgisayarlı, kablolu, elektrikli bir albüm olsun istiyordum. Sonra yavaş yavaş dedim ki, toprak beni daha fazla etkiliyor, insan olsun, organik bir albüm olsun. Aklıma, İstanbul'a geldiğimden beri severek dinlediğim arkadaşlarımla albümü kaydetmek geldi. Bu fikrimi söylediğimde herkes panik oldu tabii, "elli tane müzisyen gelip çalacak" diye. *(gülüyor)* Albümün en başarılı yanı, parçaların doğru insanlarla buluşması oldu. Çalanları bir araya getirmek uzun sürdü, albümün çıkışı için de epey bekledik. Şimdi albümü takıp dinleyebiliyor olmak büyük mutluluk benim için.

Albümde hakikaten elliye yakın müzisyen var. Parçalar farklı farklı insanlara emanet. Albümün bütünlüğünün bozulabileceği gibi bir kaygı taşımadın mı?

Gelip çalan müzisyenler de dahil olmak üzere herkesin kaygısı buydu. Ama bir ortak nokta var, o da benim. Bütün parçaları neredeyse ben yaptım, birini bir arkadaşımla beraber yaptık, üç de yorum var. Şarkıları anlatırken "işte bunlar notalar, bunları çalacağız" demedim. İnsanların evlerine gidip sohbet ettim, "bu şarkı bana şunu hissettiriyor, şu şarkının rengi bu" diye anlattım.

Şarkıların rengine göre mi müzisyenleri seçtin, yoksa biraz rastgele buluşmalar mı oldu?

Rengine göre tabii. Her şarkıyı nasıl duymak istediğimi biliyordum, "bunu Şenol (Küçükyıldırım) hocayla çalmalıyız", "bu Ayşe Tütüncü'yle iyi olur" diyordum mesela. Daha önce hiç birbiriyle çalmamış insanların aynı parçada buluşması biraz zor oldu, ama hızlı aşıldı bu sorunlar. Herkes çok hevesliydi, maneviyatı yüksek şeyler ortaya çıkardılar, hepsine ne kadar teşekkür etsem az. Çok müzisyen var diye zor duyulur belki bu albüm, çok zor dinlenebilir, ama ben mutluyum sonuçtan.

Eşlik edilebilir, nakaratlı, klasik üç dakikalık şarkı yok gibi albümde. Bu da dinlemeyi zorlaştıran bir unsur değil mi?

Sıralamayı bile dürtüklemek istedim aslında. "Şimdi arabada gidiyoruz, fonda şu şarkı çalıyor, biz de sohbet ediyoruz" gibi olmasın, insanlar "şimdi dinlemeyelim, sonra dinleriz" desinler istedim. Biraz konsantrasyon gerektiren bir albüm oldu. Ama artık hepimiz o kadar enteresan şeyler dinliyoruz ki, bu yine kolay dinlenebilir bir albüm pek çok müziğe nazaran.

Anima da kendine has yönelimleri olan bir gruptu, tek albümü "Animasal"ın konsepte uygun bir akışı vardı, şarkılar kolay pop şemalarına pek yaslanmıyordu, ama yine de ortaya çıkan iş rock'tu. "Soluk"a kısa yoldan rock da diyemiyoruz, elektro-akustikçilerle açılıp kapanan albümde free cazcılar da bol miktarda boy gösteriyor, ama caz desek tam değil, avangard desek olmuyor,...

Anima'nın albümü, 19-20 yaşımdan 25 yaşıma kadarki dönemimin ürünü, grup arkadaşlarım için de öyle. O zamanlar punk, blues dinliyorduk çok. "Joker"i yazdığımız geceyi dün gibi hatırlarım, yatakların üzerinde zıplıyorduk yazarken. *(gülüyor)* Albümün sonlarına doğru yer alan şarkılar, "Elveda", "Bana Sorma", "Son Şarkı" mesela, biraz daha rock tabanlı, ama küçük trip hop etkileşimleri de olan şarkılardı.

Ama sonuç olarak rock'tu bunlar. "Soluk"ta her şey var, ama rock yok. Belki de bu yüzden rock...

Distorsiyonlu gitar tek başına rock'u mu ifade eder, bilemiyorum. Ben daha çok derdini nasıl anlattığına bakıyorum. "Soluk"u caz bölümüne koyuyorlar dükkânlarda, ama bence sadece caz albümü değil. Meredith Monk'un bir sözü çok etkilemişti beni. "Sizi bir kategoriye koyamıyorlar" diyorlar, o da diyor ki: "Bir kategoriye girmek istemiyorum, çünkü bu karmaşadan çok uzak biriyim. Ben bir isim değilim, bir fiilim." Bu albümün de bir ismin altına yazılması zor, bu albüm bir fiil, bir hareket. "Ben bir Türküm", "ben bir Müslümanım", "ben bir kadınım, sen de bir erkeksin" demekten nasıl hoşlanmıyorsam, "ben bir rock'çuyum", "ben bir cazcıyım" da diyemiyorum. Dediğiniz gibi, nakaratlı bir şarkı da yok albümde. A, nakarat, tekrar A, karar notasında bitirelim gibi durumlar yok. Bilinçaltında buna karşı bir duruş mu var, bilemiyorum. Oturup Bülent Ortaçgil dinlemeyi, "Sensiz olmaz" diye eşlik etmeyi seviyorum, çok güzel nakaratı olan, çok saygı duyulacak bir şarkı, ama ben bunu yazamıyorum. *(gülüyor)* Kafiye de arayamıyorum, biraz doğaçlamaya yatkın ol-

mayı seviyorum, belki bir rap'çinin yapabileceği gibi kafiye de kendiliğinden gelsin istiyorum. "Biz yeni müzisyenler kurallara karşı çıkıyoruz" gibi aptalca bir şey söylemek istemiyorum. Öyle bir şey yok ama, belki de şimdiye dek duyduklarımızdan biraz sıkılmışız, yaşarken de, çalarken de, çizerken de, dansederken de hep yapılanın tam tersini yapmak istiyoruz. Çimdiklenince bağırmak değil de, susmak istiyoruz mesela.

Albümde Müzeyyen Senar'a bir ithafın var. Onu bir yorumcu olarak nasıl buluyorsun?

Sadece rakıyı çevirip atışı bile bizim için "ah, abla ya" dedirtecek bir hareket. *(gülüyor)* İlk dönemki radyo kayıtlarını da çok severim, ama son dönemin çatallaşmış sesi, nefesinin sonuna dek söyleme çabası, kelimenin ortasında kesip "ayy" diye devam etmesi, bunlar beni çok etkiliyor, çok hayranım ona. PJ Harvey dinliyorum, Björk, Beth Gibbons dinliyorum, Diamanda Galas, Laurie Anderson, Meredith Monk, bir sürü kadın dinliyorum, ama Müzeyyen Senar'ı dinlediğimde o kaş çatıp ciddi dinleme hali gidiyor da, biraz rahatlamak, pencereden filan bakmak istiyorum. Acı duyuyorsa sanki hakikaten göğsü büyüyor, gırtlağı genişliyor da o ses öyle çıkıyor. "Benden niye öyle çıkmıyor" diyorum, demek ki o acıyı söyleyebilecek kadar demlenmemişim.

Albümde okuduğun "Fikrimin İnce Gülü"nü özellikle onun ağzından sevdiğin için mi seçtin?

Aslında, "Akşam olunca yârelerim sızlar"ı çok söylüyordum, günde elli kere falan da dinliyordum, bir video çekip internette yayınladım bir süre. "Fikrimin İnce Gülü"nü şu yüzden tercih ettim: Bir arkadaşım bir kadına aşık olmuştu, bunu dile getirememişti. Günümüzde "bebeğim, hadi gel" gibi bir durum var, ama arkadaşım "Ceylan, şu şarkıyı bir söyleyip kaydetsene, hediye edeceğim, ancak böyle aşkımı itiraf edebilirim" dedi. Bir gece söyledim, kaydı hediye etti. Sonra evlendiler. *(gülüyor)* Şarkıyı myspace'de paylaşınca insanlar da beğendi. Albümdeki kaydı bir başka saygı duyduğum müzisyenle, Ayşe Tütüncü'yle yaptık.

Anima dışında dahil olduğun diğer projelerin bu albüme etkisi oldu mu?

"Çok Yakın" ve "Torun"u Kpar Kpoh Knah'la, "Şenay"ı Ways'le yapmıştık vaktiyle, "Bırakma" Berlin'de yaptığımız bir projeden kalma. Berlin'e gittiğimde çok farklı şeyler keşfettim kendimle ilgili. Çok konservatif kafalı, sert Alman abiler vardı, "al şimdi bunları söyle" dediler. "Bir dakika" dedim, "Asya'da öyle olmuyor." *(gülüyor)* "Biz önce biraz sohbet ediyoruz, sonra üç saat falan çalıyoruz, o öyleymiş, bu böyleymiş derken bir şeyler yavaş yavaş olmaya başlıyor." Büyük tartışmalar oldu, ben "dönüyorum yarın Türkiye'ye" dedim, ama alıştık, şarkılar yazdık, konser yaptık. Fransa'da United Fools diye bir grupla beraber şarkılar yazdık. Hollanda'da dokuz konserlik bir turne yaptık, şahane müzisyenler vardı, biri Endonezyalı, biri İranlı, biri Türk, biri Hollandalı... İstanbul'u anlatan bir kayıt yaptık, burada da önümüzdeki sene çıkacak inşallah. Sulukule'den depreme, mafyadan ciks tayfaya dek abuk sabuk şarkılar yazdık İstanbul'a bir kere gelmiş müzisyenlerle. Bir de Bergen yorumladım orada.

Avrupa ülkelerindeki bu üç projeye nasıl dahil oldun?

Üç proje için de myspace'deki "Gönül Dağı" yorumum üzerinden mail'ler geldi. "Bu ne şahane bir türkü, ne güzel yapmışsın, hadi gel buraya!" Ben de uçağa binemiyorum, otobüs yok, tren yok. "Gelemem" dedim, "ancak küçük bir arabayla gelebilirim". Üç yolculuk da karayoluyla oldu, yol üzerinden aldığım CD'leri dinleye dinleye.

"Gönül Dağı"nı zaten bilenler nasıl bulmuş senin okuyuşunu?

İnternet yorumlarında bazı şeyler okudum, beğenmemiş bazıları, "nasıl böyle bir şey yapar" diyorlar.

Belki de kendi açılarından haklılar. Neşet Ertaş'taki, Barış Manço'daki groove sende yok, sanki bilhassa kendi diline uydurmuşsun...

Babam da "niye bu türküyü böyle söylüyorsun" diyor. *(gülüyor)* Neşet Ertaş gibi söylesem, hâşâ, zaten öyle olmayacak. O hissiyatla söyleyebilmem için orada yaşıyor olmam gerekir. Ben burada, İstanbul'da yaşıyorum, iki metre ötemde taş kırıp apartman yapıyorlar, ben burada öyle nağmeli okuyamam ki. Türküyü bozdum da diyemem, "türküyü böyle hissediyorum" diyebilirim belki.

Bu albüm bir fiil, bir hareket. "Ben bir Türküm", "ben bir Müslümanım", "ben bir kadınım, sen de bir erkeksin" demekten nasıl hoşlanmıyorsam, "ben bir rock'çuyum", "ben bir cazcıyım" da diyemiyorum.

"Kızılcıklar Oldu mu" da dahil üç yorumun, '70'lerde Anadolu rock'çuların bile cesaret edemediği denemeler aslında...

"Kızılcıklar Oldu mu" bence çok acıklı, öyle neşeli söylenemez sanki. Kına geceleri, kızların yüzleri örtülü, ağlamak zorundalar, bunlar canlanıyor gözümde dinlerken.

Çocukluğundan beri bildiğin, söylediğin türküler miydi bunlar?

Tabii. Öyle klasik müzik falan dinlenen bir aile değildi bizimki. Orhan Gencebay, Müslüm Gürses, Ferdi Özbeğen, bir yandan Zerrin Özer, Ajda Pekkan, Sezen Aksu, böyle şeyler dinlenirdi. Zaten ailede benim albümü sevmiyorlar. *(gülüyor)* Halam arıyor: "Ceylancım, birkaç tane şiir yazdım bir tanem, sen onları bestele." Ya da: "Şu türkü var, ama bunu böyle söyleyeceksin." Herkes şarkı söyler bizim ailede. Babam alır eline süpürgeyi, Ferdi Tayfur okur, "bak kızım, böyle söyleyeceksin" diye öğretir. Söyletir, "yok" der, "olmuyor". *(gülüyor)* Canlı performanslar oluyor televizyonda, arıyorum, "annecim, dinlediniz mi" diyorum, "hmmm" diyor soğuk soğuk, "dinledik, akrabalara da haber verdik, rezil olduk". *(gülüyor)* Şimdi Sezen Aksu tribute'u yapıyoruz, "ay saçma sapan bozmuş kadının şarkılarını" diyorlar.

Albümdeki "tüm detonelerini, komalarını, mavi notalarını ve arızalarını Sezen Aksu ve Türkan Şoray'a" ithaf ediyorsun. Türkiye'de yetişmiş bir kadın için bu iki figürün anlamı, değeri nedir?

Şu anda 15 yaşındaki bir genç kızın hissedebileceğiyle benim vaktiyle hissettiklerim arasında dağlar kadar fark var. Benim albümdeki ithafım, çocukluğumun anılarına, gözümü Türkan Şoray gözü, dudağımı Sezen Aksu dudağı yaptığım zamanlara dair bir şeydi. Türkan Şoray, halam için mesela, gerçekten çok farklı bir yerdeydi. Bir düğünde halamı dansederken izlediğimde "aa, Türkan Şoray gibi dansediyor" derdim. Sezen Aksu'nun esprileri, mizaha yakınlığı konuşulurdu evde. Aşık olurlardı, ayrılırlardı, hep Sezen Aksu'nun şarkıları çalınırdı. "Ünzile" gibi, "Ali" gibi de şarkıları olan, sürekli ağlak aşk şarkıları söylememiş bir kadın Sezen Aksu. Aynı zamanda çok güçlü bir figür, söylediği her söz herkesi çok etkiliyor. Referandum sürecinde gazetelerde, facebook'ta okuduklarıma inanamıyorum. "Sezen Aksu dinliyorsanız benimle konuşmayın" diyor çocuk, yahu ne diyorsun? Sen şu anda faşist değil misin? O âna kadar yaptıklarına saygı duyar insan, istersen dinlemeyebilirsin, ama "umarım ölür" denir mi? Detone mevzuuna gelince: "İstanbul Hatırası"nı, "Ünzile"yi söylerken elbette detone olursun. Türkiye'de detone olmadığını gördüğüm tek insan İbrahim Tatlıses. Sertab Erener de detone oluyor, ki tekniği ve yaşı itibariyle bir sürü insandan daha iyi bir noktada. Bir dinleyici olarak bu detonelik tartış-

malarını anlayamıyorum. Sen değil misin Cem Karaca'yı, Barış Manço'yu açıp oradaki o hissiyatı arayan? Herkes detone olabilir. İnsan bir makine ya da tuşuna basılan bir enstrüman değil. Bütün şarkıcıların entonasyonu psikolojiktir. Uyduruyorum, bir şarkıyı belki dedeme yazdım ve ömrüm boyunca o şarkıyı belki detone söyleyeceğim, çünkü orada bir duyguyu hatırlıyorum, "şimdi şu tonda kalmalıyım, tekniğe dikkat etmeliyim" diyemem. Kimse böyle bir sevdanın peşinde olmamalı.

Opera eğitimine meyletmişsin, ama "sen opera sanatçısı olamazsın" demişler, doğru mu?

Müzikal şarkıcısı olmamı istediler. Bana sürekli fahişe rolleri geliyordu, "allah allah" diyorum. *(gülüyor)* Sesimde bir arıza, bir nodül var, sesimle beraber bir nefes sesi gelir. Bu rolleri o yüzden bana uygun görüyorlarmış. Fakat şan dersi almadım hayatım boyunca, nefesle ilgili bir çalışmaya giremiyorum, rahatsız oluyorum. Şimdi iyi ki böyle bir şey yapmamışım diyorum. Bana kalsa akademileri herkes terketsin. *(gülüyor)*

Yüksek öğrenimini hangi okulda yaptın?

Akademi İstanbul ve Müjdat Gezen'de. Üniversite sınavına giremiyordum, bende panik atak var. Yarım saat içerde kalmadan sınavdan çıkamıyorsun ya, raporla girmiştim, 15 dakika sonra çıktım. Bütün veliler "vah vah" derken bizimkiler "Ceylan 15 dakika durdu" diye sevinip anneannemi filan arıyorlar. *(gülüyor)* Kamyonla gitmiştik bir de, darari darari diye onu öttüre öttüre çıkmıştık okuldan. Daha sonra kendimi daha iyi hissetmeye başladım, Yıldız'da müzikoloji okuyayım dedim, kazandım. Bizimkilerin hiç "bu kız üniversite okuyacak" diye bir beklentisi yoktu halbuki.

Niye müzikoloji okumak istemiştin, nasıl bir ilgin vardı müziğe daha önce?

Çok klişe ama, çocukken hakikaten elime ne bulduysam alıp şarkı söylemeler... Duruyorum, çok uslu bir kızım, "hadi Ceylan, bir şarkı söyle" diyorlar, hemen hazırım, bir perde açıyorum, topuklu ayakkabılar, kürkler, şova başlıyorum. Back vokaller var, arkadaşlarımı çağırıyorum. Bu arada, babam güzel içerdi, kimin düğünüyse farketmez, düğünün sonunda sahneye çıkar, "kızım şimdi bir şarkı söyleyecek" derdi. Alırdım mikrofonu acayip mutlu bir şekilde, şarkılar söylerdim. Sonra psikoloğumun televizyon programında çıkmaya başladım. Baktı ki müzikle kendimi iyi hissediyorum, "gitar çal" dediğinde rahatım, bıraktığım anda yine daralıyorum, "tamam" dedi, "benim programımda çıksın". İzleyenlerin hiçbiri de hasta olduğumu bilmiyor.

Hangi programmış bu?

"Çözüyorum" diye, Adapazarı'nda, yerel televizyonda bir program. *(gülüyor)* Çocukların altına işeme problemini anlattıktan sonra "Ceylan şimdi size bir şarkı söyleyecek" diyor, ben bir şeyler çalıyorum. O zamanlar Tazmanya Canavarlı tişörtler giyen bir kızım. *(gülüyor)* Okula da gidemiyordum. Bütün rapor haklarım dolmuştu, hocalar "artık gelsin, sınıfta kalacak" diye arıyorlar. "Yok, şu anda gelemez." "Ama televizyonda izliyoruz biz onu, o nasıl oluyor?" *(gülüyor)* Bir gün doktor "bugünkü konumuz panik atak" dedi. Belirtileri saydıkça geliyorlar bana. Bülent Ortaçgil'den bir parça seçmiştik, "Benimle Oynar mısın" galiba, tuttum, "Dom Dom Kurşunu"nu çaldım. "Doktor hasta, ben hasta / Benden iyi midir ki..." *(gülüyor)*

Bütün şarkıcıların entonasyonu psikolojiktir. Ömrüm boyunca o şarkıyı belki detone söyleyeceğim, çünkü orada bir duyguyu hatırlıyorum, "şimdi şu tonda kalmalıyım, tekniğe dikkat etmeliyim" diyemem. Kimse böyle bir sevdanın peşinde olmamalı.

Adapazarı'nda müzikle, yeni müziklerle aran nasıldı?

Koroya katıldım, gitar kursları aldım, enstrüman çalmaktan acayip sıkılıyordum ama. Hiçbir albüm gelmezdi Adapazarı'na. En fazla, şöyle durumlar olurdu: "Nirvana mı, heavy metal mi? O yaşa geldin, karar ver şimdi..." "Ee, Nirvana" diyorsun sen de, "iki seçenek var zaten, adı bunun daha çok hoşuma gitti". *(gülüyor)* Pop Saati, Rock Market gibi programları izler, notlar alır, kasetçilere gider, "İstanbul'a gittiğinizde bunları getirir misiniz" derdim. O zamanlar "burası ne kadar korkunç, her şey İstanbul'da oluyor" diye düşünürdüm. Şimdi Sapanca'daki evlere bakıyorum, "buraya taşınmak istiyorum" diye. *(gülüyor)*

Münir Özkul'dan Hrant Dink'e, Müzeyyen Senar'dan Türkan Şoray'a pek çok kişiye selâmın ardından kartonetin son sayfasında, albüm nihâi olarak İstanbul'a ithaf ediliyor...

Albümün bu hali, İstanbul'un hissettirdiği şeylerle birebir örtüşüyor bende. Agorafobimle ilgili bir şey, dışarı çıkamıyorum, çıkarsam duvar kenarlarından yürüyorum, ama aynı halde Sapanca'da beş gün kaldıktan sonra dağa tırmanmaya başlıyorum. "Sorun galiba bende değil" diyorum, "bizde belki, İstanbul'da... Çok da seviyorum İstanbul'u: Sürekli hava atan bir şehir, "ah işte şurda gerdanım var, şurayı yaktım, burayı söndürdüm, burda acayip güneş batıyor" filan... Ama babam gelir, oturduğum apartmana aşağıdan bir bakar, "yaşamanın da böylesi" der. Bahçeli, güzel evinde yaşıyor o, biz onun için konservelere tıkılmış insanlarız.

"Nâzım'a" şarkısının notlarında, sürgünde olan Nâzım Hikmet'in yanında, öldürülen Uğur Mumcu ve Hrant Dink'e de selâm ediyorsun, üçünü saydıktan sonra "ve" deyip üç nokta koyuyorsun...

Sokrates'ten bu yana güzel düşünceleri yüzünden, olumlu hayalleri yüzünden, gerçekleri söyledikleri için rahatsız edilmiş insanlar... Nâzım bir simge o şarkıda. Biraz bizim gençliğin "aman abi" haline de bir küçük serzeniş o şarkı.

Müzikal anlamda yolunu açan, kendine örnek aldığın, seni "Soluk" albümüne taşıyan kadınlar kim, kimlere ithaf edilebilir bu müzik?

Meredith Monk çok etkiledi beni. Eskiden beri düşünürsek, en başı Janis Joplin. Onun gibi giyiniyordum, Adapazarı'nda sürekli İspanyol paça pantolon diktiriyordum. Zerrin Özer'le Zaga programında beraber Janis Joplin söylemişliğimiz var. *(gülüyor)* '90'larla birlikte Portishead, PJ Harvey, Tori Amos çok etkiledi. Sonra Björk –herhalde bir tek "Volta"yı "öff, şu anda bunu dinleyemem" deyip bir kenara bırakmışımdır. Beni aslında şarkıcıların kendilerinden ziyade söyleşileri, kitapları, şarkı sözleri daha çok etkiliyor. Ya da şiirler. Müzikal anlamda da geçerli bu. Edip Cansever'in "iki balığın sürtünüşünden çıkan sese benzedi mutluluk / duyulan değil, görülen bir sese" deyişi mesela. Hadiii, üç hafta hiçbir şey yapma! *(gülüyor)* ✚

sinemada uyananların dergisi
altyazı
AYLIK SİNEMA DERGİSİ
100.
ÖZEL SAYI KASIM'DA

BRUCE SPRINGSTEEN

Samuray pozisyonu

Patron 1970'lere dönüyor. Yeni albümü "The Promise", 1977 civarında yazıp yayınlamadığı şarkılardan müteşekkil. "London Calling" konserinin DVD'sindeyse '77 performansını koruduğunu gösteriyor.

Çeviren: Siren İdemen

1976-78 yıllarından kalma bu saklı hazineyi ortaya çıkarmak için niçin 33 yıl beklediniz?

Bruce Springsteen: *(gülüyor)* Bu arşivler aslında on küsur yıldır aklımdaydı. Bir kere, yeni hayranlarımız grubun eski konserlerini hiç bilmiyor. Sonra, "Born To Run" zamanında çekilmiş turne görüntülerini hatırladık. '70'lerin ortalarındaydı o turne. O zamanlar bizimle takılan yakın bir arkadaşım vardı, Barry Rebo; o kamerasıyla provalarımızı, stüdyoda kayıt seanslarımızı çekerdi. Yıllar sonra, 1999'da E Street Band yeniden bir araya geldiğinde de yaptıklarımızı düzenli olarak filme çekmeye başladık. Barry'nin kayıtlarıyla bir şey yapabiliriz belki diye düşündüm. "Darkness On The Edge Of Town"a gelince, kullanılabilir durumda çok kayıt vardı elimizde. Asıl önemlisi, daha önce hiç yayınlanmamış birçok parça vardı. O zamanlar "Darkness"ın nihaî versiyonuna almadığım bu şarkılar güzel şarkılardı ama, kiminin bir yerinde bir köprü eksikti, kiminde vokal yoktu, kiminin düzenlemesi tamamlanmamıştı, yani hepsinde ufak tefek eksikler vardı... Bu yılın başından bugüne, bunları elden geçirip sonlandırdım.

"Born To Run"ın yakaladığı müthiş başarı ve menajerinizle mahkemelik olmanızdan sonra, 1977'de "Darkness"ı yaparkenki ruh haliniz nasıldı?

Müzik yapmak aynı zamanda düşünsel bir faaliyet. Benim kariyerimde iki ana hareket oldu: Çok büyük başarıyla tanıştım ve hemen arkasından frene bastım. "Born To Run"da, iki yıl boyunca albüm yapmama aslında mahkeme engel oldu. Fakat öyle olmasaydı da kesin bir süre kafa dinlemek, sakinleşmek isterdim. O büyük başarının ateşi biraz hafifleyince, doğal bir refleksle, bir durmak, evime dönmek, olup bitenleri, yaşadıklarımı düşünmek, ne yöne doğru gitmek istediğimi görebilmek için duygularımı ve düşüncelerimi toparlamak ihtiyacı duydum. 1984'teki "Born In The USA" tsunamisinin ardından da aynı şekilde davrandım. E Street Band'in infilâk etmesinin başlangıcı oldu o dönem, sonra da 1999'a kadar beraber albüm kaydetmedik. Ne zaman büyük bir başarı yakalasam, ardından bir süre oturup düşünmek için frene bastım.

Neden? Şöhret insanı yuttuğu için mi?

Evet, eğer dikkatli davranmazsan. Bu meslekte temkini elden bırakmamak lâzım. Bir sürü olağanüstü müzisyeni harcayıp bitiren bir ortam bu. Bizim en büyük avantajımız, yaratıcılığımızın nereden geldiğimize ve ne olduğumuza doğrudan bağlı olduğunu çok erken farketmemiz oldu. Mühim olanın başarı değil, yaptığımız işin niteliği olduğunu çabuk anladım.

"Darkness"la birlikte yetişkin sesinizi bulduğunuzu söylemişsiniz. Ne demek yetişkin olmak?

Hayatın kimi zaman çok ağır gerçekleriyle karşı karşıya gelmek, ama yine de hayal kurmaya devam etmek. 1977'de, 27 yaşındaydım. Müzikte bizden bir önceki kuşak, Stones, Beatles, sadece yedi-sekiz yaş büyüktü bizden. İnsanlar yeni bir Bob Dylan arayışındaydı, halbuki "eski" Dylan henüz 30 küsur yaşında bir çocuktu. Çok matrak, yaş ve zaman mefhumu çok farklıydı. 27 yaşındayken ben yetişkin bir rock'çu olarak görülüyordum, hatta rock yapmak için biraz fazla yaşlı! "Darkness" zamanında, yetişkin konularıyla, yetişkin hayatın esrarlarıyla ilgileniyordum. Çocukken, ev insanın gözüne gizemli bir yer gibi görünüyor, o çatının altında olup biten her şeyi anlamıyorsun, hayatı ve anne-babanın meselelerini kavrayamıyorsun... 25 yaşına geldiğimde, uzun ömürlü, yıllar sonra da insanlara bir şey söyleyebilecek, en temel insanî tecrübelere dair şarkılar yazmak istedim: İş, çalışma hayatı, aile, evlilik, baba-oğul ilişkisi... Kısacası, nereden gelirsek gelelim, her gün hepimizin meselesi olan en temel mevzular. Müziğimin ham zeminini bu temaların oluşturmasını arzu ediyordum. Herkesin karakterlerimle tanışıklık hissetmesi, onlarda kendilerini, komşularını, arkadaşlarını, anne-babalarını görebilmesi için çok daha doğrudan yazmaya çalıştım. Karakterlerimi arkadaşlarınıza, akrabalarınıza benzetesiniz istedim. Ayrıca, "gençlik müziği" denen kategoriye hapsolmak istemiyordum. O dönemde, rock dönüşüm geçiriyordu, bütün o âlemlerle, şenlikli yanıyla birlikte 20. yüzyılın ikinci yarısının en büyük kültürel ve manevî hareketi olma yolundaydı. Bu tarihî ânın bilincindeydim ve müziğimin bedenlere olduğu kadar ruha, zihne, hislere de hitap etmesini istiyordum.

Geçtiğimiz aylarda DVD'si yayınlanan 2009 Hyde Park konserinizi The Clash şarkısı "London Calling"le açmıştınız, şarkı DVD'ye de adını verdi. Glastonbury festivalindeki konserinizeyse Joe Strummer'ın "Coma Girl"üyle başlamıştınız...

"Coma Girl"e bayılıyorum, Joe'nun o solo albümünü de çok seviyorum *(vefatının ardından, 2003'te yayınlanan "Streetcore")*. Çok derin, ruh dolu bir albüm, en iyilerinden biri. Şarkının Glastonbury'ye dair yazıldığını düşünüyordum, o festivalin müdavimi olduğunu biliyordum.

"Kiliseye gitmek gibi" derdi...

Evet, çok ciddiye alırdı o festivali. Ona bu şarkıyla bir selâm çakayım demiştim. Ertesi gece de "London Calling"i bir kez daha çaldık. The Clash beni her zaman cezbetmiş-

tir. Bizimle aynı yerden atıyordu kalpleri. ‘70’lerde İngiltere’de punk patladığında, biz “Darkness On The Edge Of Town”ı hazırlıyorduk. Albümün The Clash’te hissettiğim şeyle alttan alta ortaklaştığına inanıyorum. Popüler müzikte sınıf meselesine çok az değinilirdi, bense o sıralar bununla çok ilgiliydim. Benzer şekilde düşünenlerle doğal bir ortaklık hissediyordum. Joe’yle çok kısa tanıştık, Los Angeles’ta, bir otelin barında. İçeri girdiğimde barda tek başına oturuyordu, sadece ikimiz vardık mekânda. Bana baktı ve “Bruce!” dedi. “Beni tanıdığına çok şaşırdım” dedim. Bir şeylerden bahsetmeye başladı, “Darkness”taki “Promised Land” şarkısından bahis açtı galiba. Şarkılarımı biliyordu, hayret ettim. Solo işlerine daha yeni başlıyordu. Birkaç dakika muhabbet ettik ancak.

Punk’la ilişkiniz ilginç. Punk rock fenomeni ortaya çıkmadan önce de size punk demiyorlar mıydı?

Evet, kavram ikonlaşmadan önce, 1975 sıralarında bize punk demeye başlamışlardı. Eğleneceliydik. Yaptığımız iş bir yandan ‘70’lerin başlarında müziğin büründüğü hale tepki mahiyetindeydi, ama çok da taşkınlık yapmıyorduk. Sokağa, mahallemize, dinleyicilerimize çok bağlı hissediyorduk kendimizi, öyleydik de. Bizi deli gibi terlediğimiz, dönüştürücü, aşkınlaştırıcı, aidiyet duygusuyla yüklü performanslarımıza sürükleyen zorlayıcı bir çalışma anlayışımız vardı, bu da bence o zaman için punk bir durumdu. Bütün bir gençlik için, hissettikleri, ama henüz orada olmayan, adlandıramadıkları bir şeyi aramak gibiydi. Bir hareketin parçası değildik. New Jersey’de takılırdık, değişik adamlardık. Eski Top 40 şarkılarından, ‘60’ların plaklarından etkilenirdim, ‘70’lerin müziğine pek yüz vermezdim. The Animals’a, folka, Woody Guthrie’ye dönüktük, Dylan her zaman oradaydı bizim için... Ama kendi yolumuzu çiziyorduk, zamane rock’unun ölçüsüzlüğüne isyan halindeydik. Kendimiz gibiydik. Eğlencemiz söz konusu olduğunda gayet ciddi genç çocuklardık. Sahneye “başkalaşmak” için çıkardık.

İş, çalışma hayatı, aile, evlilik, baba-oğul ilişkisi... Müziğimin ham zeminini bu temaların oluşturmasını arzu ediyordum. Karakterlerimi arkadaşlarınıza, akrabalarınıza benzetesiniz istedim.

“Darkness” zamanlarında Patti Smith’le de tanışmıştınız...

İkinci solo albümünü hazırlıyordu. Elimde “Because The Night” şarkısı vardı, ama bir türlü son haline erdiremiyordum. Jimmy Iovine prodüktörlüğe yeni başlamıştı, şarkıyı ona vermemi teklif etti. Bitiremediğime göre, verdim.

Neden bitirememiştiniz?

Bir aşk şarkısıydı, o sıralar böyle şarkılar yazmıyordum. “For You” gibi, “Sandy” ya da hatta “Thunder Road” gibi aşkın daha derinde gizli olduğu şarkılar yazıyordum, meseleye hep başka bir açıdan yaklaşıyorlardı. Şarkılarım hiç doğrudan aşktan bahsetmezdi. O şarkının doğrudanlığa ihtiyacı vardı, ben de bu üslûpla kendimi rahat hissedemiyordum. Samuray pozisyonunda çömelmiş vaziyetteydim: “Darkness” ilişkileri, her şeyi soymak ve kişiliğin özüne inmekle meşgul bir albümdü. Bugün bakınca, şarkıyı Patti’nin yaptığı gibi bir hale büründemeyeceğimi görüyorum. Fred “Sonic” Smith’le yaşadığı aşkın doruğundaydı, şarkının ruhunu yakalayabilirdi.

“The Promise”de, “Darkness”da da yer alabilecek, karamsar ve derin, insanın zihnine musallat olan şarkılar var...

İnce ve sıkı bir albüm olmasını istiyordum. Merkezinde hayatı varoluşsal sorunlarla dolu ve bunların içinden çıkmaya çalışan bir karakterin yer aldığı Samuray albümümdü bu benim. Fazlalıklardan arınmış bir albüm istiyordum, daha sonra yapacağım “Nebraska” ya da “The Ghost Of Tom Joad” gibi. O albümlerde dar, ama derin bir yazış tarzı vardır. Derine işleyen albümlerdir.

“Tracks” ve “Born To Run”dan sonra, bu üçüncü arşiv setiniz. Geçmişe dönerek kapanmamış sayfaları kapamak, güzergâhınızın karanlık ya da kusurlu noktalarını aydınlatmak mı istiyorsunuz?

Son on yıl kariyerimin en verimli ve en yaratıcı dönemi gibi geliyor bana. İçinden geçtikleri zamanın meselelerinden bahseden, aynı zamanda zevk veren, yaratıcı bir müzik de sunan çok güzel albümler yaptık. Bir yandan sadık takipçilerimizi korurken, dinleyicilerimizi de yeniledik. “The Rising”, “Devils & Dust”, “Working On A Dream” gibi albümlerden sonra, geçmişimizin üzerindeki tozu atmanın zamanının geldiği hissine kapıldım. Size en yakından, basit bir örnek: Çocuklarım müziğimle hiç de ilgili değil. Oysa bence müziğim bir aile filmini andırıyor. Bu filmi bir tadilattan geçirmekte fayda var, ne olur ne olmaz. Belki günün birinde benim veletlerin aklına takılır, “peder bey 1977’de ne halt ediyormuş acaba?” diye merak edecekleri tutar, kim bilir. O zaman, bu CD’leri dinleyerek bir cevap bulabilirler. 25-30 yaşına gelene kadar annemle babamın hayatı ilgimi çekmiyordu. Babam çok sessiz, ketum bir insandı, onun hakkında çok az şey biliyordum, şimdi buna çok hayıflanıyorum. Bu arşiv setini hazırlamaya beni iten sebeplerden biri de buydu.

Bir önceki albümünüz “Working On A Dream”in sound’u genelde oldukça pop, ama sözler bayağı ağır: Zamanın akıp gitmesi, ölüm... Danny Federici, Terry McGovern gibi yakınlarınızı kaybettiniz. Yaşlanmak ve ölüm kafanızı kurcalıyor mu?

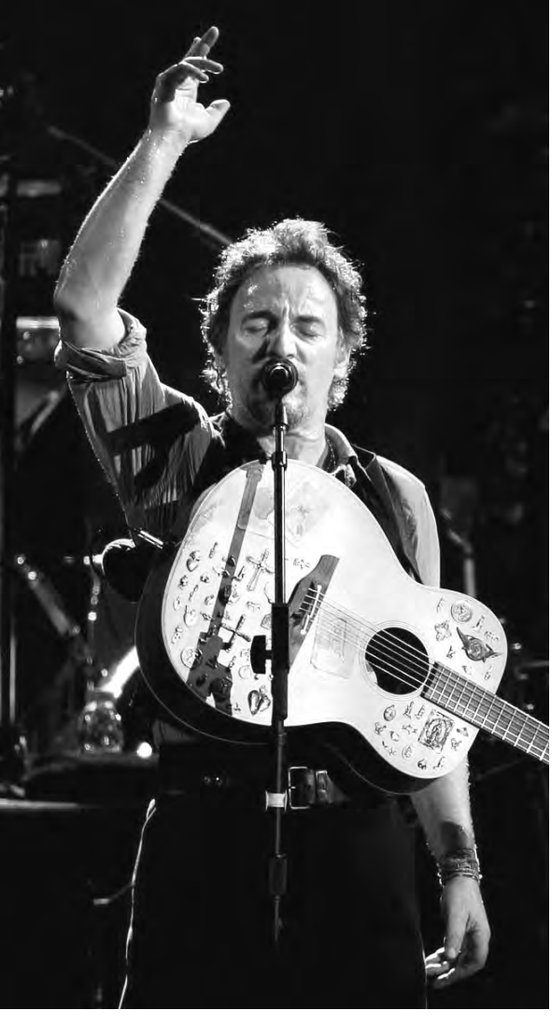
Belli bir yaşa gelince, insan bu tür şeyleri düşünmekten hoşlanır mı? Hiç sanmam! *(gülüyor)* Şaka bir yana, elbette, düşünüyorsunuz. Zaman, değişim, dönüşüm, bir şarkıyazarına ilginç ve esinlendirici konular sunuyor; “Working On A Dream”deki şarkıların çoğu bu tür mevzular hakkında. Yaşlanma, ölüm parçalarıma siniyor elbette, ama normal bir şekilde. Bu da hayatın bir parçası, bir yandan benim yaşımla da alâkalı. Çok yakınlarımı kaybettim, bununla yaşamayı öğrenmem lâzım. Benimle birlikte büyüyen, yaşayan ve yaşlanan karakterler hakkında yazdım hep. Dolayısıyla, bugün yazdığım şarkılar daha çok yaşıtım dinleyicilerin ilgisini çekecek konularda. Yazdığım sözlerin 20 yaşındaki veletlere de hitap etmesini umuyorum.

“Working On A Dream” şarkısı Obama’nın seçim kampanyasının gayrıresmî marşıydı adeta. Obama seçildiği gün ne hissettiniz?

Ben 1950’li, ‘60’lı yıllarda, sivil haklar mücadelesi döneminde büyüdüm. Bizim memlekette, ırkçılık meselesi, ayaklanmalar vardı... İnsan böyle bir ortamda büyüyünce, bunlar zihnine kazınıyor. Bir gün Afrika kökenli bir ABD başkanını göreceğimizi düşünemezdik bile. Obama’nın seçilmesi inanılmaz bir andı, masal gibiydi, ABD’de her şeyin olabileceğini hatırlattı. Bu hadise, “her şey mümkün” mitini yeniden uyandırdı; oralardan, aşağıdan geliyorsun ve tepeye tırmanabiliyorsun! Müthiş bir geceydi. Dünya değişiyor diye geçirmiştim içimden. Arzu ettiğimiz hızda değil ve bazen de olumsuz yönde; kâh ileri, kâh geri... Ama ufak ufak da olsa, adım adım da olsa ilerliyoruz. Geçtiğimiz yüzyılın bir bilançosunu çıkarsak, genel olarak müspet bir gelişme olduğunu söyleyebiliriz. Her ne kadar şu anki siyasal durumdan hayal kırıklığı yaşasak da, el ele vererek, sebatla ilerleyebiliriz. Obama’nın seçildiği günlerde çok zor bir dönemden geçiyorduk, siyasal iklim kokuşmuştu; seçilmesi büyük bir hafifleme, rahatlama duygusu yarattı.

Ara seçimlerde demokratların durumu pek parlak değildi. Obama’nın birçok seçmeni hayal kırıklığı yaşadığını söylüyor. Siz ne düşünüyorsunuz?

Ülkenin ekonomik durumundan ötürü Obama’yı suçlamak haksızlık olur; ekonomik ve malî durumdaki çöküş yıllar öncesine dayanıyor. Cumhuriyetçiler kadar Demokratlar da bundan sorumlu. G. W. Bush eleştirilmeli ama, Clinton yönetimi de finansal sistemdeki deregülasyona katkıda bulundu ve sonuçta 2008’deki malî krize gelindi. Bugün, yoksullaşmış ve işsizlik oranının çok arttığı bir ülkede yaşıyoruz. Sağlık reformu hiç şüphesiz milyonlarca insanın hayatını değiştirecek, ama gönlümden geçen Obama’nın daha ileri gitmesiydi; nereden geldiğimi düşünürseniz, ne dediğimi bildiğimi anlarsınız. Finansal reformlar ve regülasyon konusunda attığı adımları da çok çekingen buluyorum. Belki de eli yeterince serbest olmadığı içindir... En büyük mesele şu, başkanlar dört ya da sekiz yıllığına görevde, ama çokuluslu şirketler, endüstri, finansal çevreler ve ordu her daim orada. Bu insanlar sebat ve hırsla Amerikan ekonomisini yıllarca tırtıkladılar, öyle ki artık ekonomi halkın yararına değil, sadece piramidin en tepesindeki imtiyazlıların çıkarına işliyor. Bugün benimsenen ekonomi anlayışıyla ulusal bütünlüğü sağlamak mümkün değil. Başka bir deyişle, alt sınıflar yok sayılıyor, alenen hakir görülüyor, orta sınıfların boğazı sıkılıyor, bir tek plütokrasi faydalanıyor bu sistemden. Bence, günümüzün en temel siyasal meselesi şu: Ekonomik ve politik sistemi tekrar halkın hizmetinde ve kamu yararına işleyecek hale ge-

Başkanlık seçimleri boyunca Barack Obama'yı destekleyen Bruce Springsteen, geçtiğimiz sene Beyaz Saray tarafından Kennedy Centre ödülüne de lâyık görüldü. Obama, Springsteen'in ünlü lâkabı The Boss'a gönderme yaparak "başkan benim, ama patron o" diyordu.

tirmek üzere nasıl dönüştüreceğiz?

Obama'nın bu konuda yeterince kafa yormadığını mı düşünüyorsunuz?

Çabalıyor. Attığı en çekingen adımlar karşısında bile Cumhuriyetçilerin saldırganlığına, onu "sosyalist"likle, "Marksist"likle suçlamalarına bakıyorum da, ne diyeceğimi bilemiyorum! Sağın söylemi ve bazı televizyon programları her şeyi karikatürize ediyor; komik ama, sonuçta birçok kişi bunlara inanıyor. Sağın kötü niyeti ve engelleme politikaları kâbus gibi. Bunları işittikçe insanın savaşmak için sokağa dökülece-ği geliyor. Bu siyasal tartışmaların ötesinde, Amerikan ekonomisi 1980'lerde, pek çok iş alanının ülke dışına kaydırıldığı, post-endüstriyel dönemde çöküşe geçmeye başladı. Amerikalıların çoğu otuz yıldır resesyon mağduru. İnternet ekonomisi balonundan çok küçük bir kesim faydalandı, aynı şey gayrımenkul balonu için de geçerli. Günümüzün ekonomik örgütlenmesi sıradan insanları hesaba katmıyor. Kamunun parasıyla bankalar kurtarıldı. Evet, öfkelenmek için çok çok sebep var.

Alt sınıflar alenen hakir görülüyor, orta sınıfların boğazı sıkılıyor, bir tek plütokrasi faydalanıyor bu sistemden. Günümüzün en temel siyasal meselesi şu: Ekonomik ve politik sistemi tekrar halkın hizmetinde ve kamu yararına işleyecek hale getirmek üzere nasıl dönüştüreceğiz?

Siz de Obama'dan hayal kırıklığına uğrayanlardan mısınız?

Daha az uzlaşmacı davranmasını isterdim tabii, ama hâlâ Başkan'ın yanındayım. Şu anki sorunlar öylesine büyük boyutta ki, bir başkanın hareket alanını aşıyor belki de. O koltukta oturmak da o kadar kolay olmasa gerek. Günümüzün kurulu ekonomik yapıları nasıl yerinden oynatılır? 2008'deki malî kriz ekonomik ve finansal yapıyı dönüştürmek için bir fırsattı. Ama bu olamadı, yapılmadı. Çok daha katı ve yaptırımı olan malî düzenlemelerin getirilmesini isterdim. Çok zor, moral bozucu, cesaret kırıcı bir dönem yaşıyoruz.

Bu bağlamda, "Amerikan rüyası"nın geleceğini nasıl görüyorsunuz? Çocuklarınız, onların kuşağı bu rüyayı görecek mi?

Manzara tamamen değişti. Geçtiğimiz yüzyılın büyük bir kısmına ışık veren Amerikan rüyası artık toplumun geniş kesimleri için ulaşılabilir olmaktan çıktı. Halihazırdaki modelde, bir toplumun çökmeden ya da patlamadan ayakta kalabileceğine inanmıyorum. Böylesi gelir uçurumlarıyla ve geleceğe dair beklentisizlikle uyumlu ve birlik içinde bir toplum yaratılamaz. İnsanlar iyice öfkelenseydi ve mümkünse öfkelerini doğru hedefe yöneltseydi, belki olumlu bir hatta yönelebilirdik. Ama öyle olmadı. İçinde bulunduğumuz durum bende hüsran duygusu uyandırıyor ve çok öfkelendiriyor.

"The Promise"de mağluplar için söylüyorsunuz. Başarınıza, ününüze rağmen ya da belki o yüzden, içinden geldiğiniz işçi sınıfına karşı kendinizi hep sorumlu hissediyorsunuz gibi...

Başlangıçta, şarkıyazarlığında ilgimi çeken, kendi hikâyemi anlatmak, bana dokunan konulardan bahsetmekti. Hayatlarımıza, ailemin hayatına cesaret veren, bizi harekete geçiren saikleri anlamak istiyordum. Yazarken çok mahrem, çok şahsî bir noktadan hareket ettim. Sonra ünlenmeye başlayınca, "sağ kalanın suçluluk duygusu" beni de çarpmış olabilir; şöyle düşünün, kalabalık bir uçaktasınız, uçak düşüyor ve bir tek siz sağ kurtuluyorsunuz... Ama aynı zamanda, kendimi kimsenin sözcüsü olarak görmüyorum, başkalarının adına konuştuğum iddiasında değilim. Hayatım bambaşka bir seyir izledi, ama benim ilgimi çeken hep sıradan insanlar, onların hikâyeleri; ilhamı da oradan alıyorum. Hiç kimsenin, en azından hâkim medyanın anlatmadığı hikâyeler anlatmayı seviyorum.

Ne gibi mesela?

Yakın tarihimizin en sarsıcı olaylarından birine, New Orleans'daki Katrina fırtınasına bakalım mesela: Amerikalılar birdenbire televizyonlarda yoksulları gördü! Bu öylesine bir şok yarattı ki, Bush olay yerine gidip "yoksulluğun çaresine bakacağız" türünden içi boş bir konuşma yapmak mecburiyeti hissetti. *(gülüyor)* Peşpeşe iki görev süresince, sekiz yıl boyunca yoksulluk dikkatini çekmemişti! Her neyse, kısacası, ben gözlerden uzak tutulan bir dünya hakkında yazıyorum. Belki bu biraz çocukluğumla, annemin ve babamın yaşadığı hayata duyduğum saygıyı gösterme isteğimle de bağlantılı. Şarkı yazmak benim için bir anlamda onların yaşadıklarını saygıyla anmanın, kendime, hayatımın ve müziğimin kökenlerine sadık kalmanın da bir yolu. Hiçbir zaman büyük soyut ve teorik fikirler hakkında şarkı yazmadım da, söylemedim de, mümkün olduğunca uzak durmaya çalışıyorum iri laflardan. Şarkıyazarlığındaki hedefim insanlara siyasal ya da ahlâkî bir program sunmak değil; şarkıyazarlığım, kazandığım para ne olursa olsun, ne olduğumla, kim olduğumla bağlantılı. Aklıma Jacques Tourneur'ün geçmişine yakalanan bir adamı hikâye ettiği "Out Of The Past" filmi geliyor. Müzisyenliği, şarkı söylemeyi seçerek çocukluğumun en ağır, en zor yanlarından kurtulmaya çalıştım, ama insan geçmişinden kurtulamıyor; geçmişiniz sizin içinizde yaşıyor. +

söz ve müzik: İSTANBUL
lyrics & music: ISTANBUL

MUHSİN AKGÜN

Bir fotoğraf albümü... Bir hatıra defteri...

Son on yılda 200'den fazla şarkıcı ve grubun sözü ve müziği İstanbul sahnesinde yankılandı. Şehrin gözde konser salonları ve festivalleri dünyanın parlak yıldızlarını ağırladı.
U2, Robert Plant, Nick Cave, Tori Amos, Manu Chao, Depeche Mode, Sepultura, Leonard Cohen, Rihanna, Massive Attack ve nicelerinin İstanbullularla buluştuğu bu heyecanlı anların bir tanığı vardı: Elinde fotoğraf makinasıyla Muhsin Akgün.
"Söz ve Müzik: İstanbul" 224 enstantaneyle müziğe ve İstanbul'a saygı duruşunda bulunan rengârenk bir fotoğraf albümü olduğu kadar, Murathan Mungan'dan Banu Güven'e, Perihan Mağden'den Yıldırım Türker'e, Nejat İşler'den Pelin Batu'ya 33 yazar, gazeteci ve sanatçının konser izlenimleriyle eşsiz bir hatıra defteri.

D&R Mağazalarında ve kitapçılarda...

CHICHA LIBRE

Amelie must die

İki yıl önce "Sonido Amazónico" albümleriyle Chicha Libre'ye kulak kesilmiştik. Gırgır şamata, chicha, üstüne bir de Erik Satie ve Joe Dassin'li albümle yuvarlanıp gittik. Bant dergisi sayesinde dünya gözüyle Ghetto'da izlemek de nasip oldu. Konserin ardından grubun beyni Olivier Conan ve perküsyon sorumlusu Neil Ochoa'nın kapısını çaldık, '60'lar Peru'sunun bağrından ve cumbia'dan kopan "Batı esintili özgün müzik" chicha'ya dair hasbıhal ettik. Söyleşimize bir içki olarak chicha eşlik etmedi ama, memleketimizin de aslanlar gibi rakısı var...

Söyleşi: Çiğdem Öztürk

İlk defa ne zaman tattınız chicha'yı?
Olivier Conan: Valla geçen yıl tattım, daha önce hiç içmemiştim. Grupta Neil'den başka chicha içen bir tek ben varım. *(gülüyor)*
Neil Ochoa: Ben Venezüellalıyım, chicha içerek büyüdüm, memlekete gittiğimde hâlâ severek içerim. Chicha, Güney Amerika, Karayip işi bir mefhum. Her ülkenin kendi chicha'sı var. Esasen iki türü vardır, biri mısırdan yapılır, diğeri pirinçten. Fermante edilmişine "chicha andina" denir, çocukken pek sevmezdim onu. Bir de mor mısırdan yapılan "chicha morada" var. Chicha içip sarhoş olmak bizim oranın kültüründe yoktur.
Olivier: Chicha morada Coca-Cola gibi bir şey, her yerde bulabilirsiniz. Güzel bir içki. Chica de jora da pek leziz oluyor. Benim içtiğim sadece bir gün fermante edilmişti. Büyük partilerde falan iyice sarhoş olmak isteyenler üç gün fermante ediyormuş. Ve sonunda muhtemelen nalları dikiyorsun. Öte yandan çok kokuyor.

Kimler chicha içer Peru'da?
Olivier: Tipik bir Ant Dağları içkisi. Büyük şehirde dağlık bölgelerden gelen bir sürü göçmen olduğu için Lima'nın her yanında bulmak mümkün.

Müzikle nasıl ilişkilendirilmiş?
Olivier: Cumbia'lar '60'lı yıllarda popüler olmaya başlamış. İlk meşhur şarkının adı "La Chichera". Bu müzik de o şarkının adını almış, popülerleştikçe müziği içkiyle bir anmaya başlamışlar.

Siz de bu nedenle mi kokteyl ismine benzeyen bu adı verdiniz gruba?
Olivier: *(gülüyor)* Çok cahilce bir seçimdi. Pişmanım böyle bir isim seçtiğimiz için.

Neden?
Olivier: Adını bir tarzdan alıyor ve bu da müziği sınırlandırıyor. Daha öncesinde bir proje olarak çıkmıştık yola, adımızı da Kuzey Amerika'da yaz kamplarında ve barış yürüyüşlerinde söylenen "Kumbaya My Lord"dan apartarak Cumbia My Lord koymuştuk. Bu da benden çıkan kötü bir fikirdi. Şaka olsun diye koyduk o ismi, ama bir ay kullandık.

İspanyolca şarkı söylerken aksanınız pek fire vermiyor.
Olivier: İspanyolcayı şarkılardan ve Latin Amerika seyahatlerinden öğrendiğim kadarıyla biliyorum. Konuşurken hâlâ feci gramer hataları yapıyorum. Nihayetinde bir "gringo"yum. *(gülüyor)* Fransızım ve ABD'de yaşıyorum, hep bir yabancıyım. Aslında teknik olarak gringo olamam, çünkü gringo Amerikalıdır. Ama sen de bir gringosun aslında Neil.
Neil: Evet, hiçbir yere ait olmama hissim var. Venezüella'ya gittiğimde de hiçbir yere ait değilim. Ben de artık aksanlı konuşuyorum. Amerika'daki Hispanikler Spanglish denen dili konuşuyor. Ben de onlarla anlaşabilmek için dilimi bozdum.

Plak şirketinizin ve işlettiğiniz kulübün adı Barbès. Barbès, Paris'te bir mahalle. Chicha Libre'nin Fransız tayfası orada mı büyüdü?
Olivier: Hayır, orada büyümedik. Bir metro istasyonu ismi aradık, o çıktı. Öte yandan, Barbès çokkültürlü bir mahalle. Ayrıca kelimenin içinde bar da var, o da iyi oldu. Bizim kulübün yerinde eskiden bir berber varmış. Fransızcada aksanı kaldırıp okursanız "barb" okunuyor, sakal demek. Pek enteresan olmadığının farkındayız, ama en azından komik bir hikâye.

Barbès'in kültürel zenginliğine de bir referans var, değil mi?
Olivier: Tabii ki. Ayrıca Barbès'in Paris'teki anti-Amélie durumu temsil ediyor olması da önemli bir faktör. "Amélie" filminin Paris'in başına gelen en kötü şey olduğunu düşünüyoruz. Bir de Alman işgali var. *(gülüyor)* Film, Montmartre'da çekilmişti. Barbès oraya on blok uzakta. "Amélie", tertemiz bir Paris'te geçen nostaljik bir hikâyeyi anlatır. Çok rahatsız edici, çünkü Paris'te hiçbir zaman varolmamış bir şeye duyulan nostaljiden bahsediyoruz. Barın adını Amelie Must Die (Amelie Ölmeli) da koyabilirdik.

Fransa'daki çocukluk yıllarınız nasıldı?
Olivier: İki mahalle arasında büyüdüm, annemin ve babamın mahalleleri: Montparnasse ve Place de Clichy. Babamın evi Avrupa'daki en büyük Zen tapınağının tepesindeydi. Dinden soğudum. *(gülüyor)* Büyük Zen gurusu Deshimaru'yla aynı binadaydık; o zamanın resmî Zen tapınağının başpiskoposu gibiydi, dünyanın çeşitli yerlerinden elçiler gelirdi ziyaretine. Öldüğünde bütün televizyonlar yayın yaptı. Fakat eve giderken uzun sarı saçlı kızlar olurdu yanında, dokuz yaşında bir çocuk olarak bir türlü anlam veremiyordum bu işe. Hep merdiveni kullanırdı, asla asansöre binmezdi. Çok multikültürel, değil mi? *(gülüyor)* Vincent'ın büyüdüğü Belleville çokkültürlü bir mahalle; gerçek Paris. Çinli, Yahudi, Arap, herkes oradadır. Ama artık Paris değişti. Place de Clichy bile daha orta sınıf bir hal aldı, hatta Barbès bile öyle oldu.

Müzikle ilişkiniz nasıldı o yıllarda?
Olivier: Benim müzikle aram pek iyi değildi. Bu işlere geç başladım, 18-20 yaşlarımda. O yıllarda Paris'te her tarafta Arap müziği vardı; Ümmü Gülsüm, Edith Piaf kadar meşhurdu. Latin müziğine ilgi duymam farklı bir nedenden oldu. Çok yakın arkadaşlarım Venezüellalıydı. Büyük bir Latin müziği plak koleksiyonları vardı. Chicha'ya oradan ısınmışım demek. 16-17 yaşlarındayken Clash ve Durutti Column da dinlerdim.
Neil: Meşhur bir cumbia şarkısı, Rodolfo y su Típica'nın söylediği "La Colegiala" Nescafé reklamında kullanılmıştı, Avrupalılar cumbia'yı böyle öğrendi. Ama cumbia olarak değil. '80'lerde Gary Low diye bir adam bu şarkının disko funky versiyonunu yaptı, öyle meşhur oldu Anglo dünyasında. Cumbia, Kolombiya menşeli, Güney Amerika'nın eski bir müzik geleneği. Şimdi bu geleneğin içinde yer alan chicha hareketi genç müzisyenler ce yeni bir yaklaşımla tekrar ele alınıyor, ama bu özgün cumbia değil.

Siz geleneksel halini mi tercih ediyorsunuz? Cumbia'nın popülerleşmesini nasıl yorumluyorsunuz?
Neil: Genç nesil ritmin özünü, işin zengin tarafını aldı. Ama şarkıları parçalıyorlar, geriye bir şey kalmıyor. Cumbia'da şarkı vardır, genellikle aşk

ve keder şarkıları, gündelik yaşam hakkında şarkılar, işçilerin şarkıları... Böyle göz önünde olmaları kötü bir şey değil tabii, ama burada yeni bir yaklaşım var. Küba şarkılarına olduğu gibi, bütün geleneksel müziklerin başına gelen de aslında bu.

Olivier: Ama bu birden olmadı ki. Mesela Meksika'da cumbia '60'larda çok meşhur oldu, fakat daha çok Mike Laure'nin yaptığı ucuz şarkılarla. Şimdi Bomba Estéreo gibi hip gruplar bu işe el attı.

Neil: Nostalji de var işin içinde. Diğer yandan, tamam, "bu müzikle büyüdüm, sevmiyordum, ama şimdi cool geliyor, ben de ilgileniyorum" durumu da var. Bu, Anglo dünyasının cumbia'yla ilk buluşması. Salsada da aynı şey oldu; şimdiki salsa eskisinden çok farklı.

Olivier: Birçok insan r'n'b'yi Britanyalı gruplardan dinledi. Böyle oluyor bu işler. Blues da öyle. Biz de cumbia'nın Beatles'ıyız işte. *(gülüyor)*

Köklere dair çok sorgulama yapıyorsunuz. Nasıl karar verdiniz gruba katılmaya?

Neil: Beni onlar zorladı. İspanyolca konuşan birine, gerçek bir Latinoya ihtiyaçları vardı. *(gülüyor)* New York'ta çeşitli projelerde yer aldım. Öyle yobaz biri değilim. İşin iyi tarafı, gruba katılmak bana bütün bu sorgulamaları yaptırdı. '90'ların sonunda Şilili bir ekiple Gonzalo Martínez y Sus Congas Pensantes adlı bir elektronik cumbia projesinde yer aldım. O projede, daha sonra Señor Coconut'ı kuran Atom Heart (Uwe Schmidt) ve Şili'nin meşhur rock grubu Los Prisioneros'tan Jorge Gonzáles vardı. Rock dünyasından bir ekipti, ama cumbia'larla büyümüşlerdi. Böylece, Güney Amerika'da bu işlerin nasıl yürüdüğünü de anlamış oldum. Şehirden alınan müzik yeniden üretiliyordu. Mesela Brezilya'da favelaların kendine has bir müziği var. Sambayla alâkası yok ama, hiphop da yapıyorlar. Arjantin'de cumbia villera var. Peru'daki chicha da bu durumun bir parçası. Avrupalılar salsayı nasıl sevdilerse bunu da sevdiler. Biraz da dalgamı geçiyorum aslında. Senelerdir bu işi yapıyorsun, birden biri buluyor ve dünyayı keşfetmiş oluyor. Ara sıra Olivier'ye, sen chicha'nın Ry Cooder'ısın diye takılıyorum.

Olivier: Üzücü. Hakkımda yazılmış, akademik dil kokan, nasıl da beyaz sömürgeci, nasıl da bir Ry Cooder olduğumu anlatan bir yazı okudum.

Neil: Bu her yerde oluyor. Birden endüstri keşfediyor! Cesaria Evora da, Susana Baca da ayrı ayrı yerlerden geliyorlar. Yıllardır bu işle uğraşan birileri nihayet ilgi gördü diyorsun. Gringo buraya geldi! Bu, endüstrinin doğası.

Fotoğraf: Aylin Güngör

Greg Burrows, Neil Ochoa, Joshua Camp, Nicholas Cudahy, Olivier Conan, manav, Vincent Douglas

Kulüp ve plak şirketi Barbès'de neler oluyor?

Olivier: Kulüple plak şirketi arasında sıkı bir ilişki var, çünkü kulüpte çalan birçok sanatçı aynı zamanda şirketle çalışıyor. Kulüp New York'ta olduğundan, her şeye açık bir sahne. Bu sıralar ağırlık cazda. Brass band'ler de çalıyor, mesela İstanbul'a da gelen Slavic Soul Party her salı sahnede. Barbès'te temsilî bir durum var. Cazcılar, klasikçiler, Balkan müziği yapanlar, New Orleans funk'ına takılanlar... Hep melez işler var, rock haricinde her şey var diyelim.

Birçok insan r'n'b'yi Britanyalı gruplardan dinledi. Böyle oluyor bu işler. Blues da öyle. Biz de cumbia'nın Beatles'ıyız işte.

Chicha Libre de aslında rock'n'roll yapıyor geniş tanımıyla.

Olivier: Amerikan bağlamında, "rock grubuyuz" dediğimde deli gözüyle bakıyorlar. Biz de Amerikan bağlamı içinde yaşıyoruz ne yazık ki.

2006'da Peru'ya gidip geldiniz. Dönüşte, Brooklyn'de chicha çalan birilerinin peşine düştünüz mü?

Olivier: Denedim, ama kimseyi bulamadım. '70'lerden, '80'lerden kalan klasik chicha'nın modası geçmişti. New York'ta yaşayan Perulular –ki aslında New Jersey'de daha çok Perulu yaşar– orta sınıf ve pek chicha sevmiyorlar. Ama bayram seyran gibi durumlar için eski grupları konser vermek üzere davet ediyorlar. Biz çalmaya başladığımızda birçok Perulu gelip bizi dinledi, yeni bir durumdu onlar için. Peru'da basında bayağı yer aldık, televizyona çıktık. Daha çok Latin Amerikalılar ilgi duyuyor gruba. Olaya, "siz beyaz Amerikalısınız, cumbia söylüyorsunuz, bu çok yanlış" diye yaklaşmıyorlar. Bu çok Amerikanvarî ve ırkçı bir duruş. Küba'da 1930'larda plak yayınlanmaya başlanalı beri Pan-Latin Amerikan bir durum gelişti. Biz elbette bu müziği yapan gringolarız, ama İspanyolca şarkı söylemek için illâ ki İspanyolcanın anadilin olması gerekmiyor. Komik bir aksanım olabilir, ama yanlış bir iş yapmıyorum. Mesela, Nat King Cole'un feci bir aksanı vardı ve İspanyolca şarkı söylediği dönemde İspanyolca konuşulan bütün ülkelerde çok meşhurdu. Ben de çok severim.

"The Roots of Chicha - Psychedelic Cumbias From Peru" adını verdiğiniz iki toplama albüm çıkardınız. Bu albümler bir şeyi tetikledi mi müzik dünyasında?

Olivier: Etkilenen, ilham alanlar var, bazı gitaristlerin çok etkileyici bulduğunu duyuyorum. Umarım önemsenir, Brezilya'daki tropicalia, Kongo'daki soukous gibi. Franz Ferdinand konserlerde "Ya se ha muerto mi abuelo" diye bir cumbia'nın cover'ını yapıyor. Franz Ferdinand'ın bunu çalması müzikte neyi değiştirir, bilmiyorum, ama yeni bir kaynak işte. Bence klasik rock'n'roll öldü, Vampire Weekend gibi gruplar daha çok insana ulaşıyor. Onların Afrika müziğiyle yaptıkları chicha'yla da yapılabilir. Ya da İstanbul'a gelmemize vesile olan Dengue Fever'ı örnek verebiliriz.

Perulu bir yerel müzisyenle ilgili bir belgesel projeniz olduğunu duyduk.

Olivier: Bu yaz Haus der Kulturen der Welt'ten gelen bir davetle Berlin'de çaldık. Festivalin adı Wassermusik, tema da Tuna ve Amazon nehirleri olunca, benden Amazonlar'dan bir şarkıcı önermemi istediler. Ben de yeni keşfettiğim Ranil'i önerdim. Peru'nun yağmur ormanlarındaki Iquitos şehrinden eski bir müzisyen. Onunla on gün çekim yaptık. Çok enteresan bir karakter. Klasik bir müzisyen olarak yola çıkmış, sonra öğretmen olup orman köylerine gitmiş, döndüğünde bakmış cumbia almış başını gidiyor, bir cumbia grubu kurmaya karar vermiş. Ranil kendi çapında bir yıldız. Her zaman bağımsız kalmış, kendi plak şirketini kurmuş, sonra da radyosunu ve televizyon istasyonunu. Iquitos başlı başına çok enteresan bir şehir, Ranil ise şehrin vücuda gelmiş hali gibi.

Bir söyleşide i-pod'unuzda Üç Hürel'den "Canım Kurban"ın olduğunu okuduk. Buralardan bildiğiniz, dinlediğiniz başka birileri var mı?

Olivier: Hafiye gibisiniz. *(gülüyor)* Shuffle yapınca, aletteki Anadolu rock toplamasının içinden çıkmıştı, o toplamada çok beğendiğim şarkılar var. Buraların müziğini pek bilmiyorum aslında, öğreneceğim. ✚

TEFRİKA: CEMAL KAFADAR'LA ŞARKILI TARİH (7)

Bir kara delik

Tefrikamızın yedinci bölümünde Bob Dylan eşliğinde Patrona Halil vakasına odaklanıyoruz.

Söyleşi: Yücel Göktürk - Ulaş Özdemir

TANGLED UP IN BLUE (Bob Dylan, "Blood On The Tracks")

Cemal Kafadar: Tanımamama imkân yok. Böyle bir "tanımamaya imkân olmayanlar" kategorisi var. Sesini duyduğumuz anda "vaaayy!" dediğimiz insanlar vardır ya... Nereden, hangi telden gelir o? Bob Dylan hâlâ var, kendini yenileyebildiği için var tabii. Siyasî tarafı hep tartışılır ya Bob Dylan'ın, kimisi hiç hazzetmez o yüzden. Belli bir siyasî çizgi izlemedi, Hıristiyan bir dönem geçirdi falan... Beni bunlar hiç rahatsız etmiyor. Bilâkis, siyasetle o mesafeli ilişkisi hoşuma da gidiyor. 1960'larda, kültür adamının siyasete birebir angaje olması beklentisinin yarattığı acayip bir tahakküm vardı. Köreltti de birçok insanı bu. Bob Dylan hiç kulak asmadı o beklentiye, kendi kafasına göre takıldı. Onun için de hata yaptı, şunu yaptı, bunu yaptı denebilir ama, hangimiz yapmıyoruz ki? Bob Dylan Bob Dylan'dır sonuç olarak. Müziğinin tınısıyla bir kere özgürlükleri, yeni bir dünya arayışını çağrıştırır. Şu dize de çok güzel değil mi: "Like it was written in my soul from me to you" (Sana benim ruhumda yazılmış gibi).

"Yazan şair bir İtalyan / On üçüncü yüzyıldan" ("Written by an Italian poet / From the thirteenth century").

Dante'yi mi kastediyor acaba? "13. yüzyılın bir İtalyan şairi" lafı Dylan'ın ağzına yakışır, sırıtmaz. Popa kadar açılan bir müzik kültürünün içinden gelip de onun kadar ciddi şiir ve kültür insanı olmak acayip zor bir iş, sırıtmadan bunu yapabilmek... Bana kalırsa, çok iyi bir şair.

Mevzumuz itibariyle bizim altını çizdiğimiz dizeler şunlar: "There was music in the cafes at night / And revolution in the air". Geçen sayının Arzuhal'inde şöyle çevirmiştik: "Geceleyin kahvelerde musiki / Semada ihtilâl nefesi." 13. yüzyılın İtalyan şairinden geçelim 18. yüzyılın Osmanlı şairlerine. Ve geceleri müzik olan kahvelerden birine, Haliç kıyısındaki Çardak kahvesine. Çardak, o dönemde birçok benzeri bulunan çalgılı kahvelerden biri, ama diğerlerinden farkı, çok önemli bir tarihî rol oynamış olması. 1730'un 28 Eylül gecesi Çardak'ta toplanan, Köroğlu'ndan türküler çalıp söyleyen 30 kişi, Osmanlı tarihinin gördüğü en büyük isyanlardan birini başlatıyor ve 49 gün boyunca İstanbul'u ve imparatorluğu yönetiyor.

O gece orada kendini bulmuş insanların muazzam bir kültür birikimi var. Şu an için çok fazla bilmediğimiz (çünkü çok ciddiye alınmış değil) bir siyasî kültür birikimi var. Havadaki isyan, başkaldırı, devrim ise bilhassa anlamak istediğimiz, daha önce konuştuğumuz isyanlar sürecinde gelişmiş; Celâlîler döneminden, hatta daha öncesinden Anadolu'nun kırsal kesiminden gelen düzene isyan ya da kadere başkaldırı temasını işleyen bir birikim var. O birikim gelmiş şehirlileşmiş, birtakım somut siyasî hareketlerle bir tecrübe kazanmış. Öyle çapulcu, ayak takımı ya da haşerat gibi kelimelerin yakalayamadığı, hakkını veremediği bir şey var. O insanlar ciddi bir siyasî birikime sahip.

Patrona Halil'in biyografisinden bakalım o birikime. Sahneye ilk çıkışı 1720; Niş ve Vidin'deki ayaklanmalarda yer alıyor.

18. yüzyıl sonunda, 19. yüzyıl başında âyân arasında Pazvantoğlu diye biri var, kökeni yeniçeri; âyân olmuşsa dahi, yeniçerilikten o tarafa geçmiş. Pazvantoğlu'nun da merkezi Vidin.

Adının tayfalık yaptığı Patrona gemisinden geldiği söyleniyor, ama İngilizce kaynaklar Patrona sözcüğü için "Vice Admiral" (koramiral) karşılığı veriyor –yandaşlarının o lâkabı uygun gördükleri belirterek.

Osmanlı düzeni içinde öyle bir mevkiye erişmişliği yok hakikaten. Ama lâkabı öyle, denizcilik hiyerarşisindeki o makam yakıştırılıyor kendisine.

Küçümsemek için tellâklığı vurgulanıyor. Yeniçerilikten ayrıldıktan sonra çeşitli işler yapıyor, tellâklık bunlardan biri. Seyyar satıcılığı da var. Ansiklopedik kaynaklar şöyle anlatıyor Patrona'yı: "İstanbul'a döndükten sonra pek çok yeniçeri gibi esnaflık, tellâklık yapmaya başladı. Gündüzleri sokak sokak dolaşarak yüksük, iğne ve iplik satmakta, akşamları ise kazandığı parayı Galata meyhanelerinde harcayarak..."

Daha önce sözünü ettiğimiz bekârların çoğunun macerasına benziyor. Bir şekilde yeniçeri ocağına kapağı atıp orada bir süre kaldıktan sonra tellâklık, seyyar satıcılık, kahvecilik vs., bulduğu herhangi bir işi, herhangi bir ekmek kapısını değerlendiriyor.

Bu arada, ilginç bir yan bilgi: "Yannaki adlı Rum kasap" yakın dostu.

Evet. Onu zaten kısa bir süre için ya Eflâk'ın ya Boğdan'ın voyvodalığına tayin ediyor...

Bunu sultana kabul ettiriyor, fakat Yannaki istemiyor...

Fotoğraf: Şahan Nuhoğlu

Bu tabii aşağılayıcı bir şekilde anlatılıyor: "Eflâk'a kasaptan voyvoda olur mu! Bunlar hep Fener aristokrasisinden gelir" diye itiraz ediyorlar. Patrona da güya –mantık doğru olabilir ama, onun bu şekilde ifade etmiş olabileceğini sanmıyorum– "ya ne farkeder, o da Rum, bu da Rum" diye cevap veriyor. O dönemde, Fenerlilerin o göreve atanmasındaki kilit unsur Ortodoks olmaları; Osmanlılar Doğu Avrupa'da Ortodoks dünyasının, bilhassa Rusya'nın yükseldiğinin farkına varıyorlar. Eflâk-Boğdan voyvodalığından önce, 17. yüzyılda Rusya'ya yolladıkları elçilik heyetlerinde de genellikle İstanbul Rum Ortodoksları oluyor. Yine Eflâk-Boğdan voyvodalığından önce, sarayın baştercümanlık görevini İstanbullu Rum Ortodokslara vermeye başlıyorlar. Ortodoks dünyası büyüyor; Osmanlıların bir devlet politikası bu. Ama Fener beylerinden olmak gibi, tarihin kadim derinliklerinden gelen bir kriter yok bu konuda. Patrona Yannaki'yi o mevkide görmek istiyor, niye görmesin? *(gülüyor)* Yannaki kimmiş, çok merak ediyor insan. Ama dönemin sosyal ilişkileri üzerine bayağı bir fikir veriyor bu. Tellâk gibi, seyyar satıcı gibi bir katmanı konuşmak yetmiyor, bu ortamın aynı zamanda çokkültürlü, çokdilli bir ortam olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Nitekim, 1826'da öldürülen yeniçerilerin bazılarının kollarında haç dövmesi bulunuyor.

Patrona ve çevresindeki Müslümanların da, kitabî anlamda Müslüman olduklarını söylemek zor. İslâmî düsturları kaale almadan yaşıyorlar.

Evet, ama çok geniş anlamında Müslümanlığın içinde görüyorum ben onları. Şuna benziyor: Marquez'e soruyorlar "ateist misin?" diye, "evet ama, Katolik ateistim" diyor. *(gülüyor)* Önemli bir şey söylüyor. İnsanın kültürel formasyonu, kökeni, çocukluğundan gelen duyarlılıklar, kozmos hakkında varsayımlar... Genellikle, dindar bir perspektiften bakınca ateist tek bir şey. Aslında, ateizm de çok karmaşık, tarih boyunca ne versiyonları var. Patrona'nın ateist olup olmadığını bilmiyoruz, onu demek istemiyorum zaten. Ama bir şekilde, benim kafamda, tarihî bir Müslümanlığın içinde. Ama maalesef, bütün bunlar tarihsiz ve talihsiz, "bilmem kimin tanımına göre bu budur, bu değildir"e dönüşüyor. Neyse... En azından, Patrona koluna haç dövmesi yaptırmayacaktır, ama bir arkadaşı, Yannaki mesela, yaptırabilir.

Çardak kahvesinin sahibi Ali Usta eski bir yeniçeri, 56. Orta'dan. 56. Orta'nın sembolü bir kadırga resmi; ressamı Antranik Tıbir adında bir Ermeni. Çardak kahvesinin sembolü de aynı resim; Patrona belki de o kadırganın adı.

İlginç bir ipucu olabilir bu... Ellialtıoğulları diye bir aile var bugün Eminönü'nde, kendilerini son yeniçeri ağasına bağlıyorlar. 56. Orta'dan biri yeniçeri ağası olmuş bir noktada ve sonradan Ellialtıoğulları diye bilinmişler, cumhuriyet döneminde de Ellialtıoğulları soyadını almışlar. Şöyle bir şiir hatırlıyorum: "Çardak'taki 56 kahvesi, lebideryada muhabbet kafesi..."

O kahvede 1730'un 28 Eylül gecesi olanları Reşat Ekrem Koçu şöyle yazıyor: "Son yeniçeri ihtilâlinden evvel fitne ateşini uyandıracak toplantılar bu Çardak kahvehanesinde başlamıştı." Ardından şöyle bir sahne anlatıyor: "Aşık İbadî sazını eline aldı ve Köroğlu türküleri söylemeye başladı. Araya kendi sözlerini de kattı: 'Davaya çıkarlar döner mi geri / Hem Patrona Halil iken rehberi'..."

Bir şehir âşık edebiyatından gelen, bir de kırsal kesimin âşık edebiyatından beslenen bir kültürleri vardı o insanların. Köroğlu okunur muhakkak, Pîr Sultan okunmuş olabilir. Tabii o günün büyük şairleri muhakkak okunuyor...

Koçu'nun ifadesiyle, "Çardak kahvesinin son sahibi 56. Orta çorbacısı halk şairi Galatalı Hüseyin Ağa olmuştu." Koçu'dan bir alıntı daha: "Çardak kahvesi tam yüzyıl yaşadı ve 1826'da yeniçeri ocağının kaldırıldığı Vaka-i Hayriye'de evvela kapatıldı, birkaç gün sonra da temellerine varıncaya yıktırıldı."

II. Mahmut yeniçerilerin izini dahi bırakmak istemiyor. İnsanlar yeniçeri lafını etmeye korkuyor. Kelimenin kendisi tehlikeli oluyor. Öyle belgeler var. Yeniçeriliğin lafı konuşuluyor diye Antep'ten, Halep'ten mektuplar geliyor saraya.

İşi sadece İstanbul'la bırakmıyorlar, 1826'da Hacıbektaş'a cami yapılıyor. O gün bugündür Alevî toplumu o camiyi kaldırtmak istiyor.

Tabii, malûm, Abdal Musa dergâhı filan kapatılıyor, ya da Nakşîlere veriliyor. Abdal Musa dergâhı kapatıldığında müsadere edilen malların, kitaplar dahil, listesi var Başbakanlık arşivinde; ciddi bir kütüphanesi var dergâhın. Abdal Musa dergâhını konuşunca insanların ilk aklına gelen şey kütüphane değil, ama Allahtan o kayıt var ve kalmış, çok ciddi bir kütüphaneleri var; onu da birileri okuyor. Aynı şey bence muhakkak Kızıl Deli tekkesi için de geçerli. Herhalde 1826'da, belki daha önce yok oldu. Balım Sultan nasıl yetişecek yoksa, mümkün mü? Ya da ondan sonra gelenler...

Marquez'e soruyorlar "ateist misin?" diye. "Evet ama, Katolik ateistim" diyor. Önemli bir şey söylüyor. İnsanın kültürel formasyonu, kökeni, çocukluktan gelen duyarlılıklar... Dindar bir perspektiften bakınca ateist tek bir şey. Aslında, ateizm de çok karmaşık, tarih boyunca ne versiyonları var.

1826 deyince bir katliamdan söz ediyoruz, ama sadece binlerce insan katledilmiyor, çok vahşi bir kültür katliamı da yapılıyor.

Orada tabii daha çok Bektâşilik üzerinden hareket ediliyor. Devlet açısından Bektâşi tekkeleri o kültürün en tehlikeli temsilcileri. Orada "çapulcu" diyemeyeceğin –"zındık" diyebilirsin, "berbat herif" diyebilirsin, ama "çapulcu" diyemeyeceğin– adamlar var; diskurları, kitapları, yorumları olan adamlar. O yok ediliyor, devlet o kültürü tehlikeli görüyor. Beşiktaş İlmiye Cemiyeti bunun en sofistike örneği, çok acayip bir müessese; hâlâ bence tam hakkı verilmiş değil. İstanbul'un bir grup entelektüeli, kimi Bektâşi, kimi belki değil, muhibi; Bektâşiliğe yakın insanlar, belki hatta, formel anlamda tarikat hayatını fazla da sevmeyen tipler –öyle sezinliyorum. Bektâşilik buna müsaade ediyor tabii, daha "larj" bir kültür. Bakıyorsun, Şanizâde Ataullah, Kethüdâzâde Ârif Efendi... Çok önemli adamlar. Şanizâde Ataullah'ın tarihi, Osmanlı tarihleri silsilesinde –ki çok çok iyi örnekleri var– en iyilerden, en sofistike, en entelektüellerdendir. Fransız ihtilâliyle ilgili yazdıkları hâlâ tahlil edilmedi mesela. 1810'larda, '20'lerde yazıyor. O sırada, Avrupa'ya dönüp baktığında, en önemli olay Fransız ihtilâli ve ardından gelen Napoléon döneminin yarattığı büyük dönüşümler. Hanedanların birbiri ardına kalkması ya da tehdit altına düşmesi, kendilerini savunmaları, dolayısıyla, Avrupa'da cereyan eden içsavaşlar vs., Şanizâde –ve aslında Osmanlı aydınlarının hepsi– bunların farkında, halktan da bence çok insan farkında. Ayrıca, oturuyor, uzun uzun da kaleme alıyor Şanizâde. Fransız ihtilâline kısmen de olsa sempatiyle yaklaşanlar var, anlamaya çalışanlar var, bir de bodoslama karşı çıkanlar var. Şanizâde kesinlikle karşı çıkanlardan değil. Ayrıca, çok önemli bir hekim, çok ciddi bir tıp kitabı var. Modern tıbbın Osmanlı-Türk çağdaşlaşma hikâyesine girişindeki en önemli figürlerden biri. 1826 ile birlikte başı belaya girenlerin arasında böyle insanlar da var. "Çapulcu sürüsü yok oldu gitti" anlatısında hiç, hiç, hiç yeri olmayacaklar var. O anlatı zaten yanlış ama... Daha önce konuşmuştuk, Kethüdâzâde Ârif'in menâkıpnâmesindeki "yeniçeri günlerinde gidip erganon dinlerdik" cümlesi az buz bir cümle değil; hele II. Mahmut döneminde bu cümlenin edilmesi...

Çardak kahvesine dönersek...

Bir parantez açayım mı? Marshall McLuhan geldi aklıma, "the medium is the message" (medyum mesajın kendisidir) cümlesi var ya, tabii önce çok abartıldığı için sonra ters yüz edildi ve önemsiz addedilmeye başlandı. McLuhan'ın adı bayağı silindi, halbuki çok güzel bir şey yakalamıştı, o bu ara geri dönüyor. Hakikaten, medyumun kendisinde büyük bir kültür hareketi, yeni bir kültür ya da bir janr ortaya çıktığında, o formun içinde ciddi bir içerik barınıyor ya da içerik o formla birlikte geliyor. Dolayısıyla, kahveyi de öyle düşünürsek, "medium is the message". *(gülüyor)* Burada da bütün o düğmelere basmış Dylan. Müzik, kahve, gece ve devrim... *(gülüyor)* 28 Eylül gecesi önce Çardak kahvesinde, sonra hamamda toplanıyorlar. Dolayısıyla, anlatı da şöyle: Çapulcular, hamam tellâkları, nerede toplanacaklar, tabii ki hamamda toplanacaklar... Daha önce de konuşmuştuk, hamam da bir "medium". Gidip yıkanıp çıkılan bir yer değil. Orada sosyalleşiyorsun, siyaset konuşuyorsun, şiir okuyorsun, atışıyorsun, dostluk ediyorsun ya da güzel kız bakıyorsun, oğluna gelin seçiyorsun. Hamam ve de berber dükkânları kahvehanelerin bir uzantısı gibi. Hâlâ berber dükkânları buna benzer bir işlev görür. Spike Lee'nin "Barber Shop" filmi geldi aklıma. Her şey konuşuluyor orada da, maçlardan siyasete, mahallenin güzellerinin başına neler geldiğine... Daha önce konuştuğumuz Sansar Mustafa hikâyesi de berber dükkânında geçiyor. Berber dükkânı da hamam gibi saatlerce vakit

geçirilen, her türlü konunun konuşulduğu mekânlar. Berber dükkânlarında ve hamamlarda ayrıca çok ciddi tıbbî müdahaleler yapılıyor o dönemin tıp anlayışına göre. Kahve dediğimizde bütün bu mekânları düşünmemiz lâzım. Buralarda cereyan eden, oluşan, akışan, dönüşen bir kültür dünyası ya da alt-kültür dünyası var.

Patrona Halil isyanı Lâle Devri'ne son veren isyan. Sultanı (III. Ahmet) indirmeden önce, bir isim listesi veriyorlar saraya. Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'yla birlikte toplam 37 yöneticinin idamını istiyorlar. Sultan bu talebi kabul ediyor. Sadrazamı dahil 37 "kulunu" idam ediyor, ama kendisini kurtaramıyor, azlediliyor. Yerine I. Mahmut geçiyor.

İsyanlara baktığımızda, birçoğunda buna benzer şeyler oluyor. Bazısında isyan çok daha çabuk durduruluyor; ya devlet gücünü öyle bir koyuyor ki ortaya, daha ileri gidemeyeceğini düşünüyor başkaldırmaya yönelmiş kişiler, ya da devlet onlara biraz taviz verdikten sonra iş duruluyor, çünkü zaten onun ötesine geçmeyi düşünmüyorlar. Ama Genç Osman vakasından (1622) sonra en azından, böyle bir halledilmenin olabileceğine dair bir bilgi ve kanaat var artık. O tecrübe yaşanmış, yola çıkıldığında belki sultanı halletmek düşünülmüyor ama, o isyanın nasıl geliştiğine bağlı olarak bir noktada bu artık siyasî tasavvurun içine düşebilecek bir şey, çünkü geçmişte örnekleri var, hele 1730'a geldiğimizde birbiri ardına birkaç tane var: Genç Osman, Deli İbrahim, IV. Mehmet, 1703 vakası... Beşincisinde de ilk yola çıktıklarında akıllarında sultanı halletmek olmayabilir ama, tatmin olmadıkları anda, isyancılar için düşünülebilecekler arasında; nitekim de öyle oluyor.

1703 ile 1730 arasında büyük isyan var mı?

Büyük isyan yok. İstanbul'da orducu esnafı ve dolayısıyla vergi toplama nedeniyle 1720'lerde esnafın bir kalkışma girişimi var. Zaten 1730'da Patrona isyanı sırasında bu orducu esnafı ve vergi meselesi gündemdeki konulardan biri. Çardak kahvesinde oturanların bir kısmı zaten esnafla çok yakın, ama esnaf dünyasıyla yeniçeri dünyası tam örtüşmüyor. Bir kısmı temas halinde, bir kısmı da daha önceki tecrübelerine ve 1720'lerde yaşananlara dayanarak bir ittifak kurulabileceğini düşünüyor. O noktada, eminim ittifaklar konuşuluyor Çardak kahvesinde o gece: "Ulemâdan yanımıza kimseyi alabilir miyiz?" Bu çok önemli, çünkü meşrulaştırıcı adımları atmakta onların bazen gelen, bazen gelmeyen yardımları işe yarıyor. 1730'da başkaldıranlar bir mektup yazıp saraya yolluyorlar, o mektubu ulemâdan birisi kaleme alıyor...

O kişi Koçu'nun kitabında Deli İbrahim Efendi olarak geçiyor: "Sözde müderris olan bu adam taşıdığı kisvenin şerefini ayak altına almış süflî ve rezil bir sapıktı. Kahvehanelerde, bozahanelerde yatar kalkar bir esrarkeşti. Akıl tahtası ile birlikte ar ve haya damarları çatlaktı." Bu Deli İbrahim, isyancılara kendisini şöyle sunuyor Koçu'ya göre: "Ulemâyı, halkı ve cümle esnafı bu bayrak altına çağırmak için size her şeyden evvel okur-yazar, molla şekilli bir adam lâzım. İşte ben geldim! Gelirken de ayağımdan pabuçlarımı attım ki, sizlere yoldaş, ayakdaş olduğum malûmunuz olsun!" Koçu'nun kullandığı sıfatları elediğimizde, İbrahim Efendi, yeniçeri kahvelerinin müdavimi bir müderris. Ve anlaşılan o ki, İslâmî bir hayat yaşamıyor.

Böyle tipler var. Onların da ulemâ içinde başka ilişkileri var, ya doğrudan katılacaklar ya da en azından kapalı destek verecekler. Topkapı Sarayı'nda bir belge okumuştum, tarihi 1730'lar galiba. Fatih camiinin oraya genç müderrisler ya da müderris adayları duvar yazıları yazıyorlar. Hüküm onlarla ilgili; "Bu berbat herifleri durdurun, sakın böyle şeyler yapmasınlar..." Duvar yazısı olayı var yani, "yafte" diyorlar. Tabii ki ulemâ dediğimizde, henüz ulemâ olmamış, ama o yöne doğru giden kariyer çizgisine başlamış bir talebe takımı var. Onlar arasında da her türlü fikir var. Celâlîlerden önce meşhur Suhte isyanları var. Talebe çevreleri zaten tarih boyunca siyasal hareketliliklerin içinde bulunabiliyor. Patrona isyanı gibi isyanlarda böyle çevreleri görebiliyoruz; daha yükselmiş, ulemâ katından da insanlar olabiliyor o ittifaklar içinde. 1720'lerdeki esnaf kalkışmasından bahsetmiştik, 1730'da isyancılar esnafla da ittifak kuruyor.

1822'de devlet istişare heyeti topluyor. Bütün yeniçeri ortalarının mütevellileri çağrılıyor; 100 küsur insan. O olay üzerine İngiliz elçisinin söylediği çok ilginç: "Bütün orta mütevellileri çağrıldı. Ortaların her biri esnafla içli dışlı olduğu için buna 'halk meclisi' diyebiliriz." Çalık Ahmet'in "Cumhur Cemiyeti" demiş olduğu şey 120 yıl sonra şekillenmeye başlamış.

Esnaf deyince, zanaatkârları da anlamak lâzım herhalde.

Doğru, bugün esnaf öyle anlaşılmıyor. Esnaf ve zanaatkârlar diyelim. Osmanlı esnaf deyince, hepsini kullanıyor genellikle. Ehli hıref geçiyor bazen. Herif kelimesi oradan geliyor; hıref zanaat demek. Master tezimin konusu "Yeniçeri-esnaf ilişkileri"ydi, en çok o ilişkiye bakmıştım. Dönüp isyanlar boyunca neler bulduğuma baktım bir daha, bütün isyanlarda benzeri bir yapı var. Yeniçeriler isyana yeltendiklerinde esnaf arasında müttefik arıyorlar; ya buluyorlar ya bulamıyorlar. Bulurlarsa zaten birlikte hareket ediyorlar, bulamazlarsa, en azından, "aman esnafa sataşmayın, dokunmayın, onları karşımıza almayalım" tavrı ortaya çıkıyor. Bu bazen başarılı oluyor, bazen olmuyor. Ama Çalık Ahmet gibi, Kabakçı gibi isyan liderlerinin bu konuda çok ciddi, hatta kendi yandaşlarına karşı bu nedenle çok şedit davrandıklarını biliyoruz. Biri gidip dükkân yağmalarsa siyasî dengeleri bozacak, ayrıca ahlâkî kaygıları da vardır bence. Dükkânları kapatmalarını istiyorlar ya da. Hâlâ Türkiye'de bildiğimiz bir eylem tarzı. *(gülüyor)* Bir örnek dikkatimi çekti bunlara bakarken; 1651'de bir esnaf isyanı var. Sonunda Melek Ahmet Paşa'nın azline ve Kösem Sultan'ın da öldürülmesine kadar giden bir isyan. Pazar hayatıyla ve iktisadiyatla ilgili bir sürü ciddi sorunun iç içe geçtiği, aynen 1589 olayındaki gibi yine para tağşişi yapıldığı bir dönem. Paranın değeri büyük çapta düşürülünce maaşlılar ve esnaf çok rahatsız oluyor; köylüleri birebir ve ânında ilgilendirmiyor, uzun vadede onlara da çok dokunuyor tabii ama, esas olarak şehir hayatının bu iki unsuru mahvoluyor. Esnaf isyan bayrağı kaldırıyor... Master tezimde "o sırada çarşı hayatını tahakküm altında tutan yeniçeri cuntası, yeniçeri ağaları cuntası var" demiştim. Ama sonra okudum, isyan sürecinde yeniçeriler ağalarından değil, esnaftan yana tavır tutuyorlar. Görevlendirilmiş olmalarına rağmen, esnaf isyanını bastırmıyorlar. İsyan dediğimiz olay çok katmanlı, karmaşık. Birçok tavır insanın isyanla ilgili fikirlerini belirliyor, sadece katılmak veya katılmamak diye özetlenecek bir olay değil. Bu tecrübeleri yaşayan insanlar da eminim bunun farkında. "Bizimle birlikte hareket etsinler." "Etmezler." "O zaman en azından kenarda dursunlar, karışmasınlar. Hatta belki dükkânlarını kapatsınlar..." Eminim bu müzakereler oluyor 1730'da Çardak kahvesinde.

Ve Reşat Ekrem Koçu'nun deyişiyle, "o baldırı çıplaklar" 49 gün imparatorluğu yönetiyor. Arkalarında güçlü bir halk desteği olmasa, böyle bir şey olabilir mi?

Bütün bu isyanlarda ciddi bir halk desteği var. Şehir halkından konuşuyoruz tabii, ama şehir halkının da ne menem bir şey olduğuna dair epey konuştuk. Bir de şu var, başka şehirlerde de bir şeyler oluyor. Onlardan söz edecek vaktimiz olmadı, ama Vidin'in lafı geçti. Halep'te ve Kudüs'te 18. yüzyılın başlarında çok ciddi olaylar oluyor. Kudüs'te mesela, Patrona isyanına yakın olaylar var. Patrona'dan az sonra İzmir'de var. O hareketliliğin hepsini konuşmaya vaktimiz yetmez. Ama İstanbul'dan konuşmamız çok normal, sonuç olarak büyük hikâye payitahtta dönüyor. Bu isyanlarda, mahiyeti değişse de, değişik şekillerde karşımıza çıkan bir halk desteği kesinlikle var. Zaten isyancıları tarif ettikleri kadarıyla, Osmanlı yazarları, onları "çapulcu" diye nitelemek ve aşağılamakla uğraştıklarında dahi bize sosyal tarihle ilgili çok güzel ipuçları veriyorlar. "Arnavut, Kürt, Türk, Çingene, bir işe yaramaz, arabacı takımı, tellâk, yankesici" gibi nitelemeleri ardı ardına kullanıp kompozisyon hakkında bize bayağı bir fikir veriyorlar. *(gülüyor)* Oradan çıkan sonuç, bunların sadece yeniçeri olmadığı.

Patrona Halil isyanıyla ilgili elimizde ne var? Süreç nasıl işledi, somut talepler nelerdi?

Çalık Ahmet çok daha büyük bir taleple karşımıza çıkıyor gibi gözüküyor: Daha 1703'te "Cumhur Cemiyeti" lafı telaffuz edilmiş. Onu da yeni keşfettik, yazıya hiç geçmemişti. 1730'a katılanlar arasında 1703'ü yaşamış olanlar da muhakkak var. 1703'te İstanbul'dan Edirne'ye kitlesel yürüyüş yapılıyor; saray 1600'lerin sonlarında peşisıra patlayan isyanlardan yılıp Edirne'ye taşınmış olduğu için. Daha önce de konuşmuştuk, bir de 1989'da Zonguldak'tan Ankara'ya kitlesel yürüyüş var buna benzeyen. Zonguldak yürüyüşü yolda kalıyor. Devlet katıy-

Jean-Baptiste van Mour'un fırçasından Patrona Halil isyanı (1730)

la müzakereler oluyor, müzakerelerin sonucunda bir yerden dönüyorlar. Ama 1703'te Edirne'ye kadar gidiyorlar.

Ve sultanı, II. Mustafa'yı tahttan indiriyorlar.

III. Ahmet'i getiriyorlar. III. Ahmet tahta geçmeden önce, isyancılara İstanbul'a döneceğine dair söz veriyor. Geçen oturumda konuştuğumuz "sözleşme" meselesi çok önemli. Yeniçeriler açısından yaptıkları eylemler meşru, çünkü bir mukavele var. Büyük çapta zımnî bu, ama semboller yoluyla sürekli tekrarlanan ve anlaşılan, hem sarayın hem yeniçerilerin anlam dünyalarında bildiği şeyler bunlar. İki isyan arasında 27 yıl olduğunu düşünürsek, yaş ortalaması şimdikinden çok düşük olsa dahi, 1703'te 20'li yaşlarında olan bir sürü insan Patrona Halil isyanında 50'li yaşlarında. Demin sözleşmeden söz ederken aklıma geldi, 1807'de bu sözleşme ilk defa yazıya geçiyor. Şer'î hüccet deniyor, şeriata göre hazırlanmış noter mukavelesi gibi bir şey. Devlet ile yeniçeri ocağı arasında bir mukavele imzalanıyor. Bunun elimde bir kopyası var, yayınlandı da çok yakın bir tarihte. Orada, birbirlerine karşılıklı söz veriyorlar ve imzalıyorlar; gerçi sultanın (IV. Mustafa) imzası yok. Zaten o hüccetin imzalandığı sırada sultan değişiyor, tahta II. Mahmut geçiyor, malûm. Bu şer'î hüccet, Sened-i İttifak'tan (1808) bir yıl önce. Ona da örnek teşkil ediyor bir yerde, ama bu pek konuşulan bir şey değil. Osmanlı toplumsal katmanları arasında siyasal taleplerini güç ile birlikte ortaya koyan ve bu konuda birikim edinmiş zümreler artık bunları yazıya geçirmek, yazılı mukaveleye bağlamak istiyorlar.

"Şer'î hüccet" Kabakçı Mustafa isyanından sonra hazırlanıyor, değil mi?

Tabii, Kabakçı isyanından hemen sonra.

Ardından, dediğiniz gibi, Sened-i İttifak geliyor, "Osmanlı Magna Carta'sı". Kimi tarihçiler sultanın yetkilerini kısıtlayan, âyânlara göreli özerklik tanıyan bir "güçler ayırımı" sözleşmesi niteliği taşıdığı için böyle adlandırıyor. "Magna Carta" yakıştırması mübalağalı olsa bile, Sened-i İttifak Osmanlı tarihinde çok önemli bir dönüm noktası değil mi?

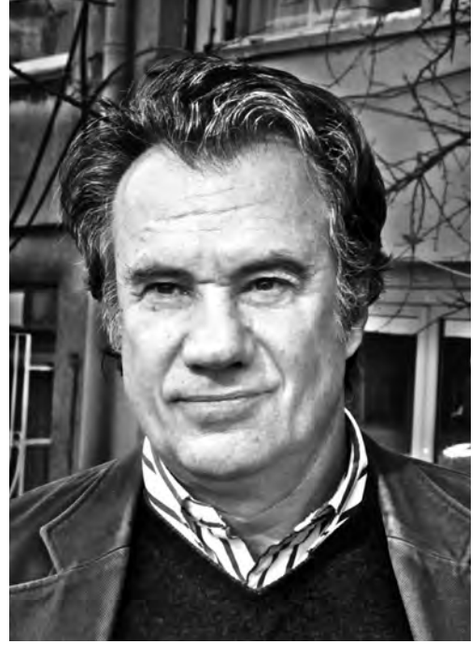
Elbette çok önemli. Bir de şöyle önemsiz addediliyor, Yeniçeri tabiri kullanalım, "sonradan hiç esamesi okunmadı" deniyor. Olabilir. Nitekim II. Mahmut hem Şer'î hüccet'in hem Sened-i İttifak'ın imâ ettiklerini merkezî devlet açısından kabul edilemez buluyor ve bu iki zümreyi –yeniçerileri ve âyânı– yok ediyor. Âyânı tamamen yok etmese bile bir kısmı öldürülüyor –bir tek harekette değil–, bir kısmını da etkisizleştiriyor. Başta bahsi geçti, âyân içinde Pazvantoğlu diye bir karakter de var; o da Patrona gibi Vidin yeniçerilerinden. Bunları birbirinden kopuk, soyutlanmış yapılar olarak da göremeyiz. Neyse... 1807, 1808 çok büyük bir dönüm noktası. Orada imâ edilenlerin gerçekleşmişliği dolayısıyla değil, ama gerçekleşememiş olması dolayısıyla çok önemli bir dönüm noktası. Geriye dönüp Namık Kemal'in perspektifinden bakarsak, belki de merkezî devletin müstebit bir devlete dönüşmesini engelleyecek iki oluşum orada daha filiz halindeyken yok ediliyor.

Çalık Ahmet hakkında, Kabakçı Mustafa hakkında yazılı belgeler kalmış elimizde. Patrona hakkında hiçbir belge yok galiba.

Yok maalesef. Bilemiyorum. Bir şekilde bu isyan yansımıştır diye mahkeme defterlerine, kadı defterlerine baktım. Yok. Katre yok!

Patrona Halil'in adını herkes bilir. "Bir hamam tellâğı kalkmış bir isyan çıkarmış, sonra da lâyığını bulmuş." Peki, nasıl olmuş da bir hamam tellâğı, sadrazamın idamına, sultanın değişmesine yol açan bir isyan çıkarabilmiş ve koca imparatorluğu 49 gün yönetmiş? Bunu bilen yok. Tam bir kara delik.

Hakikaten kara delik. Bir yanında bir seyyar satıcı, Muslu Beşe, bir yanında bir kahveci, Ali Usta... Bunu mesele edinmemek tuhaf. Baştan aşağı sorgulanması gereken bir mesele... Resmî

tarih, millî tarih, ne diyeceksek; aslında birçok resmî tarih var. İdeolojik tarih bu yüzden berbat bir şey, çünkü içselleştiriyor, insanlar en makûl soruları soramayacak şekilde o anlatıyı içselleştiriyor.

O bakımdan bir zirve Patrona Halil. Bu kadar önemli bir tarihî vaka onun adıyla anılmasına rağmen hakkında "serseri" ve "hamam tellâğı" olmasından gayrı bir bilgi yok toplumsal hafızada.

Patrona Halil etrafında örülen söylemi temizlemek çok zor tabii, ama elde ne var? Bu adamlar hakikaten kim ve ne istiyorlar? Anlatıldığı gibi olmadığını anlıyoruz. Patrona'nın yapmadıklarına bakarak bir fikir edinebiliriz. Matbaayı yok etmiyor mesela. Patrona isyanıyla ilgili yapılan genel değerlendirmenin hiç kaale almadığı çok önemli bir veri bu. Matbaa bir süre sonra faaliyetini durduruyor, ama isyandan birkaç sene sonra, artık isyanla alâkası olan bir sebepten değil, maddî, malî sebeplerden olmuş gibi gözüküyor. Sonra, yüzyılın sonuna doğru yeniden canlandırılıyor matbaa faaliyeti. Ayrıca, matbaa faaliyetinin hikâyesinde çok önemli bir rol oynayan Yirmisekiz Mehmet Çelebi yeniçeri. Yirmisekiz denmesinin sebebi 28. Orta'dan olması. Şer'î hüccet dediğim belgeyi de ortaların odabaşıları imzalıyor. Yeniçerilerin nasıl bir yapısı olduğunu da gösteriyor bize bu. Yeniçeri ortalarında çok temerküz etmiş bir güç yok. Yeniçeri ocağı kendi içinde oligarşik diyebiliriz belki ama, oligarşi içinde nispeten eşitlikçi bir yapı var. Temerküz etmiş değil en azından, ademi merkeziyetçi bir yapı. İmza atılırken, her ortadan teker teker gelip imzalıyorlar.

Patrona Halil hareketinin yapmadıklarından söz ediyorduk; matbaaya dokunmuyorlar, sarayın makam, ikbal tekliflerini kabul etmiyorlar. Sultanı, III. Ahmet'i tahttan indiriyorlar, ama katletmiyorlar... Yaptıklarına gelince, öncelikle vergilerin düşürülmesini istiyorlar, değil mi?

Evet. İlk şikâyetler ve itirazlar arasında bu var, çünkü orducu esnafının vergisi İstanbul esnafının belini bükmüş durumda.

"Orducu esnafı" ne?

Ordu sefere gideceği zaman, esnaftan insan topluyor: Bakkal, kasap, eskici, çamaşırcı... Askeriyenin hizmetini görecek insanlar; onlara orducu esnafı deniyor. Onlar ve aileleri için bir yıkım bu aslında. Ayrıca, esnafın geri kalan kısmına "orducu akçesi" denen bir vergi salınıyor. İstanbul esnafı bundan bayağı şikâyetçi.

Savaş konusunda da çok homojen bir Osmanlı toplumu tablosu çiziliyor. Sanki her kesim savaşa çok hevesliymiş gibi. Halbuki birçok savaşa birçok nedenle karşı olan birçok kesim var.

III. Murat'ın rüyası bağlamında buna değinmiştim. Gelibolulu Mustafa Ali o dönemin tarihçilerinden biri, Habsburglara savaş açılacağı söylentilerini ve savaş konusunda tartışmalar olduğunu söylüyor, "isteyenler var, istemeyenler var" diyor. Kendisi oraya bir not düşüyor, çok güzel Arapça bir ifade, "ahd –yani anlaşma, barış– hallerin en iyisidir". Savaş politikaları insanların muhalefet ettiği bir şey. Osmanlıların Vietnam'ına benzettiğim 1578-90 İran savaşları bittikten sonra ve III. Murat öldükten sonra, Selanikî, III. Murat'ın devrini değerlendiriyor. En kötü yanlarından biri olarak III. Murat'ın İran seferlerini söylüyor, "üç-beş toprak alındı belki ama, maddî, manevî büyük bir yıkıma yol açtı" diyor. "Toprak alındı" demesine rağmen eleştirmesine dikkat çekmek lâzım. Maddî hesaplar var tabii, ama savaş muhalifi söylemlerin sadece maddî çıkarlara bağlı olduğunu da sanmıyorum.

İsyancılar 1808'den sonra, "II. Mahmut'u devirelim" diyorlar, ama başka yetişkin erkek aday yok. Esma Sultan'ı tahta çıkarmayı düşünüyorlar. Sözü edilen teklifler arasında bu da var. Bu tabii siyasî tasavvurlarının nasıl şekillendiğine işaret ediyor. Victoria'dan önce Osmanlı tahtında bir kadın olabilirdi.

Patrona Halil isyanına dönersek; vergilerin düşürülmesi dışında ne gibi talepleri var?

Ne istiyorlar; hakikaten tam bilemiyorum. Biliyor olsam zaten yeniçeri kitabını bitirirdim. Onlar da el yordamıyla buluyor. Modern hareketlere kadar, tarihte bir sürü siyasî hareket böyle. Modern ideolojiler çok gelişkin söylem içinden gelebiliyor; matbaa, medya da buna yardım ediyor.

Belki en azından şu söylenebilir –tırnak içinde tabii: "Yönetimin demokratikleştirilmesi". Divân'a katıldıklarını biliyoruz. Sonra zaten Divân'da "hallediliyorlar". 300 adamla geliyorlar; o 300 kişi dışarıda bekliyor; Patrona ve yirmi-otuz "ayakdaşı" Divan'a katılıyor. Fiilen bir nevi "halk meclisi" kurulmuş denebilir herhalde.

Konuşmamızın başından beri siyasal birikim meselesini vurguluyorum ya, her isyanda çıta biraz daha yükseliyor. Patrona'dan aşağı yukarı yüzyıl sonrasına gidelim. 1826'dan dört yıl önce, 1822'de, Yunan isyanı çıkmış, Tepedelenli Ali yeni bastırılmış, yeniçerilerle devletin gerilimi artık ortada, Rusya'yla savaş patlamak üzere... Devlet ne yapacağız, ne edeceğiz diye istişare heyeti topluyor. Klasik müşâvere biçiminde devlet erkânı toplanır, belki halktan bilge addedilen bir-iki kişi çağrılır. 1822'de bütün yeniçeri ortalarının mütevellileri çağrılıyor; bu, 100 küsur insan demek. O olay üzerine İngiliz elçisinin söylediği çok ilginç: "Bütün orta mütevellileri çağrıldı istişare heyetine. Ortaların her biri de esnafla içli dışlı olduğu için buna bir 'people's assembly' (halk meclisi) diyebiliriz" diyor. 1703'te Çalık Ahmet'in "Cumhur Cemiyeti" ve "Tecemmu Devleti" demiş olduğu şey, 120 yıl sonra şekillenmeye başlamış. Artık II. Mahmut katlanamaz buna. İş buna dönmüş, bir İngiliz elçisi "halk meclisi" diyor, burada olan biteni İngiltere'de olan bitene benzetiyor. 1730'dakinin tam ne olduğunu bilmiyorum, ama artık toplumun değişik yerlerinden gelen taleplerin seslendiriciliği gibi görmemiz gerekir. 1822'de öyle olduğu kesin. Patrona Halil isyanında, 1730'da, yalılara yönelik bir hiddet olduğunu biliyoruz. O hiddet çok sınıfsal gibi görünüyor. Bazı yalılara saldırıp yerle bir ediyorlar, yakıyorlar ya da yağmalıyorlar. Lâle devri denen –ben o nitelemeye de taraftar değilim ama, kullanalım– devrin sınıfsal boyutuna galiba yönelik bir hiddet ve şiddet bu. Yeniçerilerin ya da Patrona Halil'in yalının mimarisine, keyfine karşı olduğunu sanmıyorum. Şemdânizâde diye Fındıklılı bir tarihçi var. Patrona isyanını çok iyi bilmiyor, onun çocukluğuna tekabül ediyor. 18. yüzyılın ortalarını biliyor daha çok, ama Patrona döneminden başlayıp duyduklarından yazıyor, çok ilginç şeyler anlatıyor. Mesela, o dönem için bir tür libertinizmden söz edebiliriz, şehirde bir cinsel devrim var diyelim... *(gülüyor)* Yeniçerilerle yakından bağlı iki örnek vermek istiyorum. Şemdânizâde muhafazakâr bir yerden bakıyor, kötü bir şey olarak şöyle diyor, Patrona isyanına giden günlerin fesat yanlarından biri olarak "Yahudiler yalı malı alır oldu. Yahudi karıları da 'bekâr oğlanlarını evde işçi çalıştırırız' diye alıp onlarla neler neler çevirdiler." 1730'a giden yolda "alt" sosyal tabakaların yaşadığı yeni bir cinsel macera olarak görüyor bunu ve fitne örneği olarak veriyor. Bu konuda en meşhur kişi II. Mahmut'un kızkardeşi Esma Sultan. Esma Sultan, Kabakçı Mustafa isyanında ve sonrasında bayağı rol oynayan bir kadın. Esma Sultan'ın şehirden beğendiği delikanlıları toplayıp yalısında âlem yaptığını yazıyorlar... İstanbul'un 1720'lerden 1820'lere, Victoryen ahlâkla bağdaşmayacak acayip bir dönemi, "libertin" bir yüzyılı var. Değişik sınıflar bunu değişik şekillerde yaşıyor herhalde. Hayat stilleriyle, değişik sosyal sınıfların tecrübeleriyle, birbirleriyle alıp veremedikleriyle bir arada bakmak lâzım o libertin döneme. Yalı burada bir noktacık; biliyoruz ki, hedef olmuşlar, ama bütün yalılar hedef değil. Hangi yalıları seçtiklerini bulsak fikir verir, belli kişilerin hanelerine gidiyorlar sonuçta. Esma Sultan hakkında bir şey daha söylemek gerekir; isyancılar 1808'den sonra, II. Mahmut'u "devirelim" diyorlar, ama başka tahta çıkacak yetişkin erkek aday yok. Esma Sultan'ı tahta geçirmeyi düşünüyorlar. Bunun çok ciddi bir politik hareket olduğunu iddia etmiyorum, ama sözü edilen teklifler arasında bu da var. Bu tabii siyasî tasavvurlarının nasıl şekillendiğine işaret ediyor. Kraliçe Victoria'dan önce Osmanlı tahtında belki bir kadın olabilirdi. ✚

Bir üniversite kalitesini yayıncılığa da taşıyor

Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları
Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar
Derleyenler: Hülya Durudoğan, Fatoş Gökşen, Bertil Emrah Oder, Deniz Yükseker
1.Baskı, İstanbul, Eylül 2010
Sayfa: 382
Ölçü: 16.5x24 cm
ISBN: 978-605-61411-1-9
1.Baskı: Eylül 2010
20 TL.

KOÇ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Koç Üniversitesi
Rumelifeneri Yolu
34450 Sarıyer İstanbul
t: 0212 338 17 97
f: 0212 338 14 15
e: kup@ku.edu.tr

Genel Dağıtım
YKY
Yapı Kredi Yayınları

İstiklal Cad. No:161
Beyoğlu 34433 İstanbul
t: 0212 252 4700
f: 0212 252 4034
e: ykykultur@ykykultur.com.tr
www.ykykultur.com.tr

İNSANDA ŞİDDET TEMAYÜLÜ (3)

Tuncer Erdem

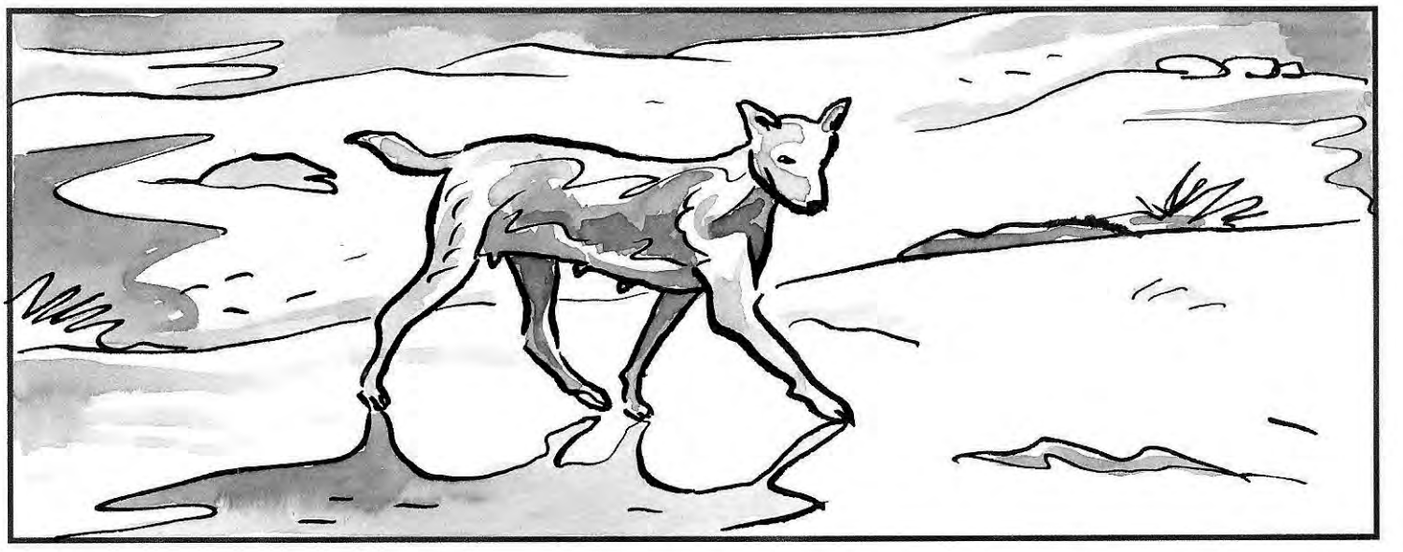
bitişik odada, yan binada geziniyor kötülük suretleri, öteki yüzlerini gizlemeye çalışmadan

seni koruyan kolların gevşemesini, sirenlerin susmasını bekleyerek

sokakta, fırsat kollamakta tehlike, etrafında kol gezmekte sinsice

felaketlerin ardından gözyaşları şişelerde saklanır, verilen kayıplar unutulmaz

keder, yapraksız dallara tünemiş bekler daima, şimşek hızıyla dalmaya hazır aç avcıların ruhuyla

ten, tüy ve tırnağın toprağa dönmesi, soluğun burun deliklerinden kaçıp gitmesi...

Okuma Gözlüğü

Yöntemi silahlı mücadeleydi. Bugün yaşasa, aynı eylemleri aynı niyetlerle yapsa, nasıl karşılanırdı acaba? Küfredilir, lânetlenir, unutulmaya terkedilirdi herhalde. Başka bir devirde, en azından anlaşılmaya çalışılıyordu. Kızıl Ordu'nun kurucularından Ulrike Meinhof'un hayatı, Alman gazeteci ve eylemci Jutta Ditfurth'un altı yıllık titiz araştırmacılığı sonucunda, kallavi bir biyografi olarak elimizde. Meinhof'un

hayatı, gözünü karartma raddesinde değişen bir ömrün, gelgitlerle yüklü bir psikolojinin ötesinde, bir toplumun, bütün bir düzenin nereden nereye evrildiğini de gösteriyor.

20 Kasım'da Lev Tolstoy'un yüzüncü ölüm yıldönümünü idrak ettik, 19 Aralık'sa Jean Genet'nin yüzüncü doğumgünü. Biri sokaklara doğmuştu, diğeri kendini sokaklara vurdu, yollarda öldü. Bir toplumun yüksek katlarının, aristokrasinin ve devletin ilişkiler dehlizinin tahlilinden başyapıtlar üretti, diğeri hırsızların, fahişelerin, dilencilerin dünyasından. Farklı diyarlardan, farklı tellerden çalarak, benzer bir özgürlük arayışına vardılar. Modern insanın dünyanın akışından kuşkulanmasında ikisinin de payı büyük. Tolstoy her zaman okunur; Genet'nin Şehir Tiyatroları'nda oynanan "Hizmetçiler"ini de anımsatalım.

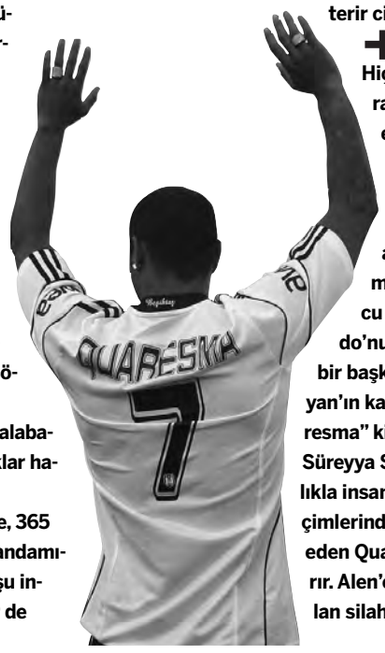

Jean Genet

Eşcinsel sineması diye bir janr var mı? Yıllar içinde, '60'lardan bu yana oluştu elbette. Ama bir de mainstream'degösterilenler, söylenmeyenler, ima edilenler, şifrelerle aktarılanlar var. Steven Paul Davies, "Eşcinsel Sineması Tarihi –Sinemada Görünür Olmak" filminde, dönem analizleri ve film künyeleriyle, "Brokeback Mountain"e gelen yolun izlerini okuyor, Marlene Dietrich'ten Montgomery Clift'e, "Oz Büyücüsü"nden "Geceyarısı Kovboyu"na, Andy Warhol'den John Waters'a, acınası yahut gülünç figürlerin ötesinde gerçek bir eşcinsel aşk gösteriminin ipuçlarını arıyor. Biz şimdilik, yukarıdaki fotoğrafıyla, Waters filmlerinin "fetiş" oyuncusu Divine'a selâm çakmakla yetinelim. Ne güzel ablamızdı...

Hrant Dink Vakfı Yayınları, ilki geçen sene yayınlanan ajandanın 2011 versiyonu için elini çabuk tutmuş. Bu senenin teması "Kalabalıklar": "Muktedirlere karşı ezilenlerin sözünü tarih sahnesine çıkaran, dayanışmayı, diğerkâmlığı, cesareti ve direnişi yücelten kalabalıklar." Woodstock'tan Sparkaküs'e, sivil haklar hareketinden Seattle'a, onur yürüyüşlerinden Kumkapı Göçmenlerle Dayanışma Eylemi'ne, 365 günün sayfalarını koca bir tarih kaplıyor. Ajandamıza müstakbel günlerin işlerini not ederken şu insanlığın geçmişinde gurur duyulacak şeyler de olduğunu bilmek güzel bir şey...

Döndüğünden beri uyku yüzü görmedi İlyas, hep böyle yüreği ağzında, tedirgin. Sabaha karşı sızdı hep. Derinlere dalıp günlerce uyudu bazen. Rüyasında kurşun atıyordu düşman. Karanlık çökmüştü erkenden, tepenin adını unuttu çoktan, kenger kokuyordu, kekik kokuyordu derken, yıldızlar çok uzaktı, derin kesikti koyak, çok ötede cigara ateşi görmüşlerdi, koyu kırmızı parlayıp sönüyordu, tüfeğinin soğukluğunu elinde duyuyordu. Tetiğe basıyordu ardından. Uyandığı zaman rüyaların nasıl şeyler olduğunu düşünüyordu şaşkınlıkta: Ulan anasını satayım, gerçek sanki... Saydır, diyordu uzman çavuş, saydır koçum! Hep o soru aniden: Birini vurmuş muydum?
(...) Mesela o çamurlu Mekap ayakkabıları, o siyah beyaz poşuları, bele sarılan upuzun renkli yemenileri, o haşin dili, yoksul geçmişi... Kan dökmüş müydü, kan? Tanıdıklarıyla karşılaşmak için gezip duruyor da kimi var? Onun yeri değil ki buralar.

Birgün'deki yazılarından da tanıdığımız şair, öykücü Onur Caymaz'ın incelikli portrelerle örülü yeni hikâye kitabı "Gece Güzelliği" İletişim'den çıktı. Yukarıdaki pasaj, "Sonuna Kadar Saklanacak" başlıklı öyküsünden.

Yaşar Kemal'in dili her zaman şaireneydi; bıraksanız, bir tasvirin şehvetine kapılıp çok sayfalar karalayacak gibi. Şiire bulaştığını da biliyorduk, daha ziyade gençliğinde. "Bugünlerde Bahar İndi", bütün şiirlerini ilk defa bir araya getiriyor, dergilerde kalanlarla, şarkılara sinenlerle, hiç gün yüzü görmeyenlerle birlikte. 1940-45 arasında yazdıkları, hele ki basbayağı düzyazı "Irgatlık Anıları" için Güven Turan'a "şimdi bunlar şiir mi?" diye sormuş. Olmaz mı? "Hanna'ya Mektuplar" başta, "Kırmızı Deynek" ardından, biraz üzerine düşse, şiir tarihimize sağlam bir çentik atacağını gösterir cinsten...

Hiç aramayın, dizilerde falan böyle bir aşka rastgelemezsiniz. Daha sezon yarılanmadan efsaneler arasına katılan bir transferi de futbol tarihi kolay yazmaz. Ama tarih çoktan böyle yazıldı, çünkü Quaresma'yla Beşiktaş tribünlerinin ilişkisi, ilk bakışta aşkın da ispatı. 2007'de İnönü'deki Porto maçının ardından avuç dolusu alkışlarla yolcu edilen Ricardo Andrade Quaresma Bernardo'nun Beşiktaş'a gelişinin yarattığı heyecanı, bir başka tarihî figürün, tribün lideri Alen Markaryan'ın kaleminden okuyoruz, geçen ay çıkan "Quaresma" kitabı vesilesiyle. Seba yadigârı malzemeci Süreyya Soner ve Deli İbo'yla kurduğu neşeli ahbaplıkla insandan anladığını, maçın ortasında, İnönü çimlerinde yakaladığı martıyla kartallığını ispat eden Quaresma, umuyoruz, daha çok kitaplar yazdırır. Alen'e ayrıca çok geçmiş olsun; kendisine yapılan silahlı saldırıyı kınıyoruz...

Ahmet Büke İzmir Postası'nın Adamları (Can)
Alain Badiou Başka Bir Estetik –Sanatlar İçin Küçük Bir Kılavuz (Metis)
Alen Markaryan Quaresma (Çizmeli Kedi)
Arthur Schopenhauer Güzelin Metafiziği (Say)
Aziz Çelik Vesayetten Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (İletişim)
Franko Buskas Çöt Mendime Görsektimi Vuru? (Norgunk)
Gassan Kanafani Filistin'in Çocukları (Otonom)
George Blecher Başkaları da Var (Varlık)
Haydar Ergülen Zarf (Kırmızı Kedi)
Henry Miller Uykusuzluk (Notos)
Hubert Selby Jr. Bir Düş İçin Ağıt (Ayrıntı)
Immanuel Wallerstein Avrupa Evrenselciliği –Gücün Retoriği (BGST)
Joyce Carol Oates Deli Yeşil (Can Gençlik)
Jutta Ditfurth Ulrike Meinhof (Agora)
Mehmet Hasgüler Kıbrıs'ta Metamorfoz ve Paradigma Değişimi (USAK)
Muhsin Akgün Söz ve Müzik: İstanbul (Varto)
Necib Mahfuz Başkanın Öldürüldüğü Gün (Kırmızı Kedi)
Onur Caymaz Gece Güzelliği (İletişim)
Paul Lafargue Tembellik Hakkı (Sarmal)
Philip Roth Shylock Operasyonu (Ayrıntı)

DAVID BORATAV

Hem işveli hem yabancı, ilacı rakı

Pertev Naili Boratav'ın torunu, Korkut Boratav'ın yeğeni David Boratav, epeydir gidip geldiği, keşfe çalıştığı İstanbul'u ilk romanı "Beyoğlu'nda Fısıltılar"ın da adeta bir kahramanı yaptı. Ailesinin maruz kaldığı fiilî sürgün nedeniyle uzak düştüğü İstanbul'a romanındaki gibi çocuk gözleriyle bakan, bu şehirde yaşayanlara gündelik hayhuy içinde görmediklerini böylece aktaran David Boratav'la onyıllara yayılan bir maziyi bugüne bağlayarak konuştuk...

Söyleşi: Ayşe Çavdar

Romanınızdaki genel atmosfer İstanbul'a kızgın olduğunuz hissini veriyor. Kendi adınıza, aileniz adına ve belki de İstanbul'da barındırılmayan onca İstabullu adına İstanbul'a kızdığınız oluyor mu hiç?

David Boratav: Hayır, artık hayır. İstanbul'a kızgın değilim. Aslında İstanbul'un elinden ne benim ne de o ailelerin kaderleriyle ilgili bir şey gelebilirdi. Büyükbabamın (Pertev Naili Boratav) başına gelenlerin sebebi politikaydı. Amcamın (Korkut Boratav) başına gelenlerin de öyle. Bir şehre ilişkin duygularınız olabilir, ama İstanbul'un benim aile tarihimle ilgili olarak yapabileceği hiçbir şey yoktu. Bütün olanların politikayla ilgili olduğunu söylemeyi tercih ederim.

Fakat kimi cümleleriniz, özellikle 6-7 Eylül'den söz etme biçiminiz pek öyle görünmüyor. Kızgınlık demeyelim belki ama, kitabın yazılma öyküsünün ardında biraz sitem varmış gibi.

1950'lerden bahsederken evet, belki. O yıllara pek çok şekilde bakabiliriz. 6-7 Eylül 1955'te yaşananlar benim için romanda kullanılabilecek türden bir materyaldi. Bunu İstanbul'a dönük bir eleştiri olarak ele almamıştım. Aslında, bu olayların büyükbabamın ülkeyi terketmesiyle ilgisi yok. Yani romanda yazıldığı gibi değil gerçekte olanlar. Doğal olarak kitapta dönemin siyasî atmosferi var ve 1955'te yaşananlar o atmosferin önemli bir parçası. Ama esas mesele o değil. Büyükbabamın buradan ayrılmasına sebep olan politik atmosferdense 6-7 Eylül'ü kitaba dahil etmemin sebebi, o iki günde yaşanan bütün olayların, dönemin kimliğini daha akılda kalıcı bir biçimde ele vermesi. O iki gün boyunca romanda hikâyesi anlatılan aile büyük bir dönüşüm yaşıyor. Baba evde değil. Anne başka bir yerde. Yalnızca büyükanne ve amca var. Derken amca tutuklanıyor. Tutuklanmasının sebebi siyasî görüşleri. Bütün bunlar benim açımdan hayli grafik bir manzara oluşturuyor. Dönemi bir çocuğun gözlerinden anlatmaya çalıştım. Bu benim için önemliydi, çünkü böylece dönemin siyasî atmosferinin ciddiyetini çok daha anlaşılır bir biçimde resmedebilirdim.

İstanbul sizin roman kahramanlarınızdan biri ve bu dönemde yaşanan siyasî atmosferin yalnızca mekânı değil, aslında kurbanı da...

Bu doğru. Romanın kahramanlarından biri de İstanbul. Burada yaşayan insanlara karşı kızgın filan değilim. Belki babam kızgındı, buradan ayrıldığında henüz çocuktu, romandaki çocuğun yaşlarındaydı. Benim içinse durum şu: Bu romanı yazdım, çünkü kendim için bir şey yapmaya çalışıyordum. Kendi kendime keşfedene kadar kimse Türkiye hakkında bir şey anlatmadı bana. Ne babam, ne büyükbabam bu ülkeyle ve bu şehirle ilgili özel bir şey anlattı. Her şeyi kendim öğrenmeye çalıştım. Bu roman da bu öğrenme sürecinin bir parçası.

Sizce neden hiçbir şey anlatmadılar?

Bence sebepleri çok karmaşıktı. Babam ülkeyi terketmek zorunda kalmıştı. Yeni bir dile ve ülkeye uyum sağlamak zorundaydı. Fransa'ya, Fransız toplumuna uyum sağlamak ve geride bıraktıklarıyla bağını koparmak istiyordu. Sonraki yıllarda da Türkiye'ye gelemedi askerlik meselesi yüzünden. Onunla ülke arasında bir bağ vardı. Bu yüzden bana hiçbir şey öğretmedi. Büyükbabamın sebepleri ise biraz daha karmaşık olsa gerek. Büyükbabam tam bir büyükbaba gibiydi benim için. Bir sürü hikâye biliyordu. Çok iyi bir insandı. Hiçbir konuda zorlamadı beni. Sanıyorum bu onun için mahrem bir şeydi, çünkü o bu ülkede bilinen biriydi. Bütün bunlar bizim ilişkimizin mahrem yönleriydi ve böyle olması

David Boratav babaannesi Hayrünnisa Boratav'la

bende herhangi bir pişmanlık ya da üzüntü yaratmıyor. O öldükten sonra benim için adeta bir kapı açıldı ve ölümüyle birlikte açılan o kapının ardındakileri keşfetmeye başladım.

İstanbul her geçen gün biraz daha ve hızla değişiyor. Bu değişimi görmekten mutlu değil gibisiniz. Oysa bütün şehirler değişir. İstanbul'un yaşadığı değişimin farkı ne?

Paris yeterince değişmiyor. Bu iyi bir şeymiş gibi de anlaşılabilir. Ama İstanbul'daki her an kaynamakta olan atmosferi, Paris'in hiç değişmeyen ölümcül sıkıcılığına tercih ederim. İstanbul'daki enerjiyi her an hissetmek mümkün. Öte yandan, bu değişimden pek mutlu olduğum da söylenemez. İstanbul sanki yerinden sökülüyor ve bunu görmek büyük bir üzüntü veriyor. Boğaz'ın kıyılarının kocaman bir otobana dönüştüğünü görüyorsunuz. Ama şehir sürekli hareket halinde; bunu hissetmeyi seviyorum. İstanbul kendini sürekli yeniden ve yeniden keşfediyor.

Ya da yeniden ve yeniden bir yatırıma dönüştürülüyor...

Elbette. Ne zaman buraya gelsem yeni bir şeyle karşılaşıyorum. Mesela şimdi de Müslüman burjuvazi var. Bu son onyıllar boyunca gelişti ve son on yıl içinde de iyice görünürleşti. İstanbul'da öyle bir dinamizm var ki, kimse yerinde oturup bir şeylerin olmasını beklemiyor. Aksine, pek çok şey aynı zamanda oluyor.

Bu bir tür yaratıcı yıkıcılık olsa bile mi?

Evet, bir miktar öyle. Bu hem yaratıcı hem de yıkıcı bir süreç. Ama şu da var: İstanbul'a ne zaman gelsem, bu şehrin insanlarına Paris'in Parislilere sağladığından çok daha fazlasını sağlamak zorunda olduğunu hissediyorum. Çünkü Paris'te kimin ne şekilde yaşayacağı bellidir. Merkezinde zenginler yaşar. Etrafta başka hikâyeler döner. Ama buraya gelmeye devam ediyor hâlâ insanlar. Bu çok zorlayıcı bir durum. Her an patlayacakmış gibi duruyor, ama patlamıyor, dahası, nasıl patlayacağını tahayyül bile edemiyorsunuz.

Orhan Pamuk, Nobel ödülünü aldığı konuşmasında, o büyürken İstanbul'un kenarda kalmış bir şehir olduğunu, şimdiyse merkeze taşındığını ve bununla gurur duyduğunu anlatmıştı. Sizce İstanbul nasıl bir yerde? İlk romanınızın gerçek kahramanının İstanbul olduğu düşünülürse, o yer bir hayli önemli olmalı...

Evet, şimdi İstanbul büyük dünya şehirlerinden biri olarak anılıyor. Çünkü bir geleceğe sahip.

En üstte, Sarah, Hayrünnisa, David, Jacqueline ve Pertev Naili Boratav; yukarıda Pertev Naili ve Murat Boratav; aşağıda Pertev Naili ve Hayrünnisa Boratav, bir yolculuk esnasında, işçilerle

Çünkü çok genç bir nüfusu var. Bu durum bir miktar değişecekmiş gibi duruyor. Fakat beni asıl ilgilendiren aslında burada yaşayanların hissettikleri bir tür aşağılık kompleksi. Burada yaşayan herkes vatansever, mesela futbol takımları konusunda öyleler. Ama öte yandan, hiçbir zaman başkaları kadar iyi olamayacaklarını da hissediyorlar. İstanbul, mesela New York'la, Londra'yla, Paris'le aynı kulvarda olsun istiyorlar. Ama kimsenin bunun olabileceğine inandığını sanmıyorum.

Belki de bu yüzden yıkıyorlardır onu...

Kesinlikle öyle. Bu insanların İstanbul'a inanmadıklarını, onun tarihî çekirdeğine yaptıklarından anlamak mümkün. Nostalji yaptığım düşünülmesin. Nostaljiden nefret ediyorum, çünkü hiçbir işe yaramaz. Ben İstanbul'a onun ne içinde ne dışında olan birinin gözleriyle bakmaya çalışıyorum.

Sınırdan...

Kesinlikle... Bu benim ayrıcalığım. İki şekilde de bakabilirim şehre. Bu yüzden İstanbul'u romanın merkezine aldım. Çünkü sahip olduğum bu konum, İstanbul'u benim için heyecan verici bir kurgu malzemesine dönüştürdü. Kitabı yazarken sahip olduğum bu sınır pozisyonu en büyük yardımcımdı. Bildiğim ne varsa bu sınıra taşıdım.

Romandaki üç karakter arasında bazı benzerlikler var sanki. İlki İstanbul, ikincisi kahramanın annesi ve üçüncüsü de karısı... Üçü de uzak ve soğuk karakterler. Bu bir tesadüf müydü?

Sözünü ettiğiniz annenin bir Yahudi anne olmadığı açık. Türk bir anne de değil. Aslında Yahudi ve Türk anneler birbirlerine benzerler.

Modern bir anne mi?

Modern, hatta postmodern...

Ama postmodern anneler çocuk mühendisleri gibi davranıyorlar. Romanınızdaki kadınlarsa ilgisiz...

Haklısınız. Belki gereğinden fazla modern. Fazlasıyla kendine dönük, duygularını başka insanlara yönlendiremiyor. Bencil.

Bu yüzden de kayıp biraz...

Kayıp. Bu kadar benmerkezli bir anne ancak kaybolabilir. Oğlunun çocukluğunu bilmiyor. Baba için de aynı şey söz konusu. İstanbul içinse sanırım sadece şu kadarı söylenebilir: İstanbul kolayca güvenebileceğiniz bir şehir değil. İstanbul'un da çocukları var, sakinleri... Kimi zaman onlara çok iyi bakıyor, ama genellikle görmezden geliyor.

Bazen onları yiyor da...

Evet, çocuklarının hayatlarını çok zorlaştırıyor. İstanbul'a son geldiğimde, bu romanı yazıyordum. Günlerce şehirde yürüdüm. İlk günü hatırlıyorum. Muhteşem bir duyguydu. Şehri hücrelerimde hissettiğimi zannettim... Ama ikinci gün, kendini benden çekti...

Baştan çıkaran, sonra yüz çeviren bir kadın gibi...

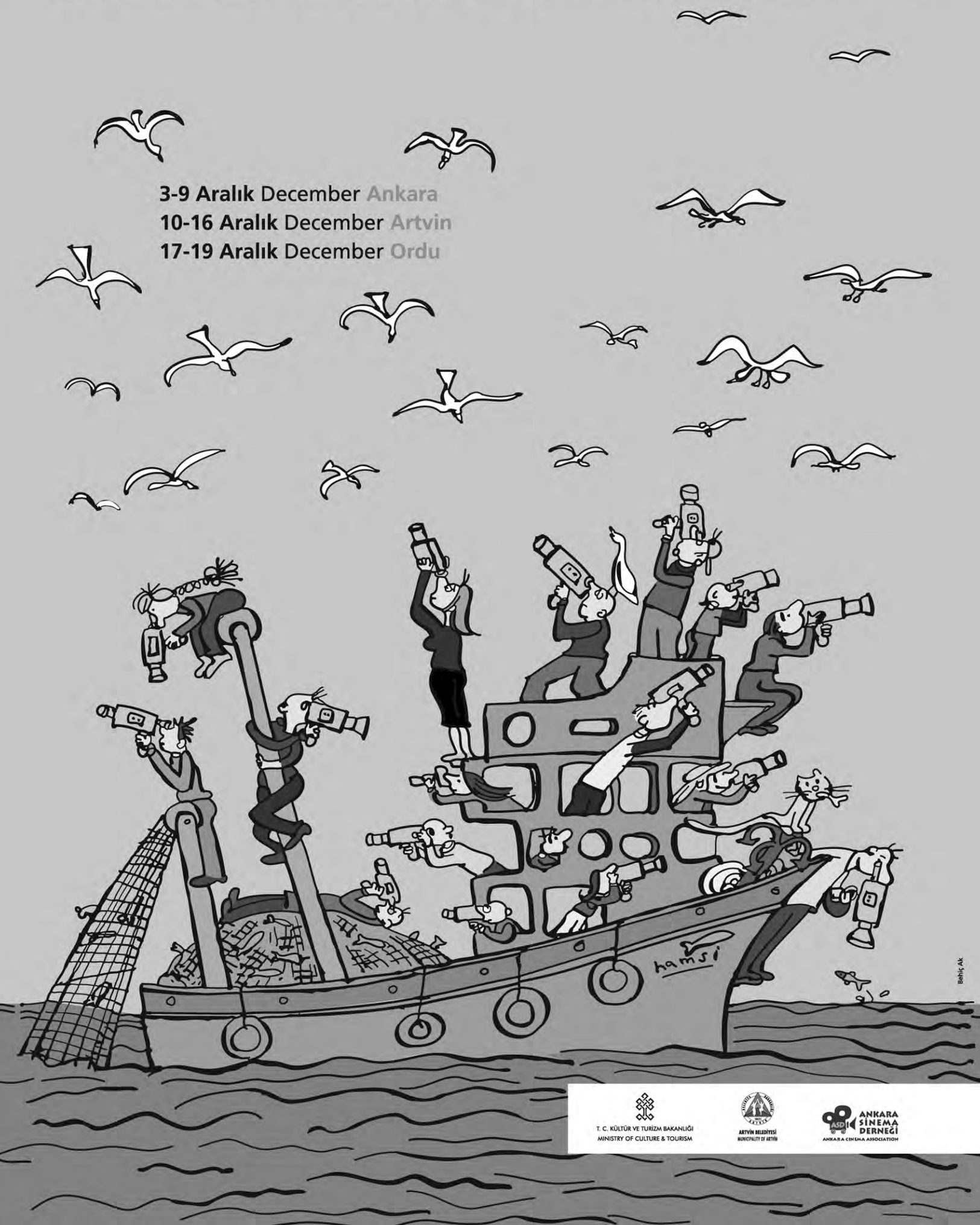
Evet, kendimi yorgun ve reddedilmiş hissettiğimi hatırlıyorum. Sanki aramızda hiçbir bağlantı kalmamıştı. Bunun kitap yüzünden olduğunu telkin ettim kendime, "endişelenme" dedim, "birkaç gün içinde bana yeniden iyi hissettirecek kendimi, iyi şeyler gösterecek"...

Manik depresif bir kadından söz eder gibisiniz...

16. GEZİCİ FESTİVAL 2010
16th FESTIVAL ON WHEELS 2010

3-9 Aralık December Ankara
10-16 Aralık December Artvin
17-19 Aralık December Ordu

T. C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
MINISTRY OF CULTURE & TOURISM

ARTVİN BELEDİYESİ
MUNICIPALITY OF ARTVİN

ANKARA SİNEMA DERNEĞİ
ANKARA CINEMA ASSOCIATION

Avni Arbaş'ın ikinci eşi Henriette Lopouge, David Boratav'ın babası Murat Boratav ve Pertev Naili Boratav

Tam olarak öyle. Bir yandan çok cazibeli, işveli, ama bazen de alabildiğine yabanî ve yabancı...

Hatta düşmanca...

Düşmanca... Başka bir yerde bu kadar yoğun duygular hissetmezsiniz. Bu, şehirde materyal olarak ne olduğuyla ilgili değil. Tarifi çok zor. Sonuçta benim için her şey çok daha kolay burada. Burada çalışmıyorum mesela, bir gündelik hayatım yok. Zamanımı şehri gözlemlemek, etrafı seyretmek için kullanıyorum. Fakat gene de pek çok engelle sarmalanmışcasına kendimi sıkıştırılmış hissedebiliyorum. Ve belki de bu yüzden her defasında İstanbul'a geri geliyorum. Çünkü bu manik depresif halet-i ruhiyeye rağmen, bu şehirle bir ilişki kurabileceğime inanıyorum. Çünkü her birimiz onda kendi duygularımızı görüyoruz, belki o da bana beni yansıtıyordur.

Bir de şu rakı meselesi var. Neden kahramanınız uykusuzluk problemini rakıyla çözüyor? Bu biraz fazla İstanbullu olmamış mı?

Tıpkı kahramanımız gibi ben de rakıyı çok geç yaşta tattım. İlk tattığımda hoşlanmadım, pek bana göre değildi.

Neden rakı ilaç oldu?

Bir ilaca ihtiyaç vardı, o ilacın da Türkiye'yle ilgili olması, Türkiye dendiğinde akla gelmesi gerekiyordu. Uykusuzluk problemini tıbbî ilaçlarla çözmesine gönlüm razı olmadı, çok sıkıcı olurdu. Psikanaliz de işe yaramayacaktı onda. Biliyorsunuz, rakı bazı problemleri sahiden çözer. Onun bu sorununu da rakı çözdü. İyi bir yemek, iyi zaman geçirmek, yaşadığınız zor zamanlardan sonra içinden geçtiğiniz güzel zamanlar... Bütün bunlar onu bir şekilde temizledi. Gidip nefis bir yemek yedi ve rakı içti. Bu, sorunları çözmek için Türklerin sıkça başvurduğu bir yöntem.

Ailem 1950'lerde yaşananlardan dolayı bu ülkeden ayrılmak zorunda kaldı. Bu daha sonraları da oldu ve her an olabilir. Bu koşullarda çokkültürlülükten, hoşgörüden bahsetmek dürüstlük olmaz. Siyasetçiler bu kelimelerle aslında tam tersine bir gidişi saklamaya çalışırlar.

Çokkültürlülük demeden bir İstanbul kitabı yazmışsınız. Bunun özel bir sebebi var mı?

Dürüst olmak gerekirse, benim ve ailemin başına gelenlerin başkalarının başına gelmesini istemem. Ailem 1950'lerde yaşananlardan dolayı bu ülkeden ayrılmak zorunda kaldı. Kalanların başları da 1980'lerde derde girdi. Sanırım bu daha sonraları da oldu ve her an olabilir. Bu koşullar altında çokkültürlülük, hoşgörü gibi şeylerden bahsetmek pek dürüstlük olmaz. Bu, siyasetçilerin işi. Siyasetçiler, içinden bu kelimeleri geçirdikleri cümlelerle, aslında tam tersine bir gidişi saklamaya çalışırlar. Bu kelimelerin geçtikleri cümleler altlarında pek çok şey gizler. Bu yüzden bu kelimeler geçmiyor bile romanda. +

BEYOĞLU'NDA FISILTILAR

İstanbul ağrısı

İsimsiz anlatıcımızın İstanbul kökenli bir ailenin orta yaşlarına ermiş oğlu olduğunu daha ilk bölümlerde anlarız. İstanbul'un zihnindeki çağrışımlarının pek de hayra delalet olmadığı da üç aşağı beş yukarı ortadadır. Mal-mülk mânâsında değilse bile, yaşam seviyesi babında ortanın üzerilerinde bir yerden gelmektedir. Londra'da bir laboratuarda çalışır. Karısı tarafından terkedilmiştir. Hayatı boyunca yaptığı en iyi şey gibi duran oğlu ise ona olan ilgisini çoktan kaybetmiştir. Uykusuzluk hastalığına düçar olur. Babası ölür. Ve bu sebeple Paris'teki "babaevi"ne gittiğinde annesinin de pek anne gibi olmadığını anlarız. Hülâsa uykusuz anlatıcımız bir eve, sıcaklığa ihtiyaç duymaktadır. Ama pek de çaktırmaz. Babasının yazdığı, ancak bir nedenle yayınlamak istemediği bir şiir bir gazetede beliriverir. Şiiri bulup imha etmek gayretiyle yola düşüp İstanbul'a gelir. Lâkin imha edebileceği tek şey, şehirle arasındaki mesafe olacaktır... İstanbul depremlerle, içinden geçtiği değişimle, kendi tarihiyle cebelleşirken kahramanımız bir biçimde yener uykusuzluğunu...

"Beyoğlu'nda Fısıltılar", alışık olduğumuz İstanbul ukalâsı kitaplara pek benzemiyor. Samimi bir merakın, yazarının hem kendi içine hem İstanbul'a dönük iştahlı araştırmasının bir ürünü. İstanbul'un özellikle yakın geçmişine dair anlatılan pek çok şeyi zaten biliyor ve kabulleniyor oluşumuz dolayısıyla gözden kaçırdığımız pek çok ayrıntının aslında ne denli hayatî olabileceğini ortaya koyuyor. İstanbul'un onunla yaşama "bahtı"na erişenler tarafından sıradanlaştırılan çehresinin kıvrımlarında dolaşıyor. Ayrıca, cesur bir roman. Hakkında bu kadar çok şey yazılan İstanbul'a klişelerin tuzağına düşmeksizin bakabilmesinin altında da bu cesaret var.

David Boratav, "Beyoğlu'nda Fısıltılar"da anlattığı İstanbul'a ilk kez çocukluğunda, büyükbabası Pertev Naili Boratav (evet, Türkiye'de halkbilim denilen disiplini kuran, Anadolu'ya ilişkin doğru düzgün bildiğimiz pek çok hikâyenin kaynağı; sonra elbette düşünceleri nedeniyle üniversitelerde iş verilmeyen ve ömrünü Paris'te tamamlamak zorunda kalan P.N. Boratav) ile gelmiş. Birlikte İstanbul'u ve Anadolu'yu keşfetme şansı bulduğu insan bunca güzel bir hikâye anlatıcısı olunca, ilk fırsatta buraya dönmek istemesi kaçınılmaz olsa gerek. O da, büyükbabasının ölümünden sonra, iyice beliren merakını sık sık İstanbul'u ziyaret ederek gidermiş. Şehrin ve anlatıcısının geçmişini kendi aile tarihinden esinlenerek yazmış, ancak romanın otobiyografik olduğu pek de söylenemez. Çünkü Boratav'ın da söylediği üzere, gerçekte varolmayan pek çok ayrıntı ve aslında öyle yaşanmayan olaylarla kendi İstanbul'unu kurgulamış.

Boratav, "Beyoğlu'nda Fısıltılar"la, Fransa'da ilk romanlarını yayınlayan yazarlara verilen Gironde Yeni Yazarlar Ödülü'nü aldı. Tek bir romanla sönecek gibi durmayan derin bir tutkuyla izlemeye devam edeceği İstanbul'un onu nasıl ödüllendireceğini ise henüz bilmiyoruz.

Ayşe Çavdar

mircan elixir

Gülten Akın şiirleri üzerine bir müzik albümü

"Rengi atmış, kararmış ahşap doğramalarda rüzgarla sallanan dantel perdeler, konsollarda çifte karpuzlu lambalar, yolu gözlenen sevgili. Kanayan İstanbul, acı çeken İstanbul, kaldırım taşlarında inleyen gençler, yaralı yüzler, yüzümüzün yokuşu, hiç tatmadığımız trança balıkları..."

ucm
UnCatalogued Music Production

dil tarih coğrafya

Ah bu şarkıların gözü kör olsun

En önemli hata, yıllarca, okul müziğinde batıyı taklit etmemizdir. Örneğin "Daha dün annemizin" şarkısı, bir Alman çocuk şarkısıdır. Oysa temelde Türk halk müziğinin rengi ve havası olmalı, yani, çıkış noktası ulusal nitelik taşımalıdır. Daha sonra da, evrensel sanata açılmak gerekir. Ancak o zaman Türk çocuk şarkıları da diğer ulusların çocuk şarkıları arasında bir kişilik gösterebilir.
(Erdoğan Okyay, Milliyet TV Radyo eki, 5 Mart 1973)

Millî Eğitim Bakanı Sayın Avni Akyol, bizim anladığımız kadarıyla, Barış Manço'nun programında mesela "Ah bu şarkıların gözü kör olsun!"u bir Muazzez Abacı edasıyla okuyan o sevimli yumurcaklara, ana ve babalarının çocuk şarkıları öğretmelerini de önermektedir: "Daha dün annemizin kollarında yaşarken" gibi... Haksız da sayılmaz.
(Hasan Pulur, Milliyet, 17 Ocak 1990)

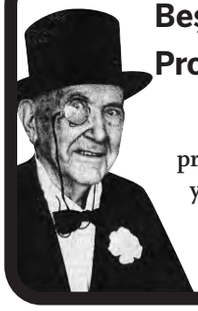

Mandolin (Lyr)

Napolide meşhur Fratelli **CALACE** müessesesinde sureti hususiyede imal ettirilmiş çok eski ve nadir bir Mandolin (Lyr), emaneten Beyoğlundaki **DEKORASİYON** mağazasına bırakılmıştır. Görmek fırsatını kaçırmayınız. Satılıktır.

(1947)

İKİNCİ PROĞRAM BAŞLADI

Beşiktaş Bahçesinde
Prof. ZATİ SUNGUR

Bu akşamdan itibaren: **Tamamen değişen yeni programında, gene harikalar yaratıyor. Bir Yumurtadan 3 Adam Nasıl Çıkacak?**

Dikkat: Yerlerinizi erkenden tedarik ediniz. Telefon: 42900

(1942)

For pipıl layk yu end mi

1942 tarihli "Orchestra Wives" (Caz Yıldızları) filminde, Marion Hutton'un söylediği "People Like You And Me" adlı şarkının Türkçe okunuşu ve tercümesi...

Sey get e lod av det mun luk et doz starz / Vi get in ol for fri / Ol dı priti bördiz sing for pipıl layk yu end mi / Yuıv hörd av rozız ar red vayıletz ar blu detz korni poetri / Mey bi korn iz cast dı tin for pipıl layk yu end mi / Folkz mey sey viir otigneytıd if dey du hu kers / So viiv nat sofistıkeytıd liv it tu de milyıner / Aym gona stik vit dı mun stey vit dı stars / Detz may filozofi dı neyçır mast hev tot av spring for pipıl layk yu end mi / Sey get e lod av doz gays hay in dı skayz / Ap an et em in dı fayt for pipıl layk yu end mi.

Şu aya, şu yıldızlara bak. Bütün bunları biz bedava seyrediyoruz. Bütün güzel kuşlar senin ve benim gibi insanlar için ötüyor. Güllerin kırmızı, menekşelerin mavi olduğunu söylerler. Bu palavra edebiyatıdır. Fakat belki de senin ve benim gibi insanlara böyle palavralar lazımdır. Halk belki bizim kendini beğenmiş olduğumuzu söyleyecek. Söylesinler, vız gelir. Biz debdebeden, riyadan hoşlanmayız. Onu milyonerlere bırakırız. Ben yıldızları, ayı beğeniyorum. Bunlar bana kâfi. Tabiat baharın güzelliğini senin ve benim gibi insanlara öğretmiştir. O delikanlılardan birçoğunu gökyüzüne çıkar da, senin ve benim gibi insanlar için dövüşsünler.
(Yıldız mecmuası, Film Şarkıları hususi nüshası, 10 Mayıs 1946)

Desen: **Ceren Oykut**

Meşin yuvarlak yer yanı oynak

Kuvvetten yoksun, renkli ışıkların karanlığı yok edemediği gece kulübünün dans pisti boşaldı... Müzik sustu... Enstrüman sesleri yerine mikrofonda duyulan genç takdimcinin, Fenerbahçe ve Millî Takım sol beki İsmail Kurt'u yanına çağırdığı duyuldu. Alkış ve istek hareketlerinin zamanla şiddetlenmesi genç futbol adamının yerinden kalkarak mikrofon başına geçmesini sağladı. Futbolculuğu yanında "şair" ve "ses sanatkârı" unvanlarına da sahip olan İsmail Kurt isteklere futbol üzerine yazdığı bir şiiri okuyarak cevap verdi. Mikrofon başında, gece kulübünde onun dünyasında meşin yuvarlak vardı:

Küçük yaşta sürükledi beni sihirin
Yıllar sonra birdenbire oldum esirin
Bakıyorum her haline ne kadar şirin
Dünya senle renkleniyor meşin yuvarlak

Meşin yuvarlak yer yanı oynak
Olmuyor sana yıllarca doymak

Aşıkların yorulmadan koşar peşinden
Bazıları görmek için kalır işinden
Biriktiren para sıkıp tırnak dişinden
Stadlarda sesleniyor meşin yuvarlak

Meşin yuvarlak yer yanı oynak
Olmuyor sana yıllarca doymak

Diyorlar ki niceleri terketmişsin sen
Elemlere garkeyleyip mahvetmişsin sen
O nankördür damgasını hak etmişsin sen
Gönül bunu istemiyor meşin yuvarlak

Meşin yuvarlak yer yanı oynak
Olmuyor sana yıllarca doymak

Terkedilmek acı imiş bilen söylüyor
Tacı tahttan istemeden inen söylüyor
Göz yaşıyle sahalardan giden söylüyor
Gönül buna hisleniyor meşin yuvarlak

Meşin yuvarlak yer yanı oynak
Olmuyor sana yıllarca doymak

(Akşam, 19 Temmuz 1965)

ELLER DUYAR SÖZ OLUR

Mesela "yazık günah"ı bilmez değilim. Ne var ki, "yazık günah değil mi" diyeceğime, hele yazarken, ikide birde "yazıklanmamak elde değil" derim. Yazık günahın sıcaklığı, uyumu nerde, yazıklanmamak elde değilin zorlaması, zorlanmışlığı nerde. *– SELİM İLERİ, 2010*

Geçende Bodrum'da gördüm. Yatlardan bırakılan cins köpekler bizim köpeklerle çiftleştikten sonra, yeni bir melezlik olarak köylere kadar yayılmışlar. Sanırım bizim beynelmilelliğimiz bunlardan ötürü: Birincisi, bilim ve sanat adamlarımız; ikincisi, üsler; üçüncüsü de bu dediğim köpekler. *– CAN YÜCEL, 1983*

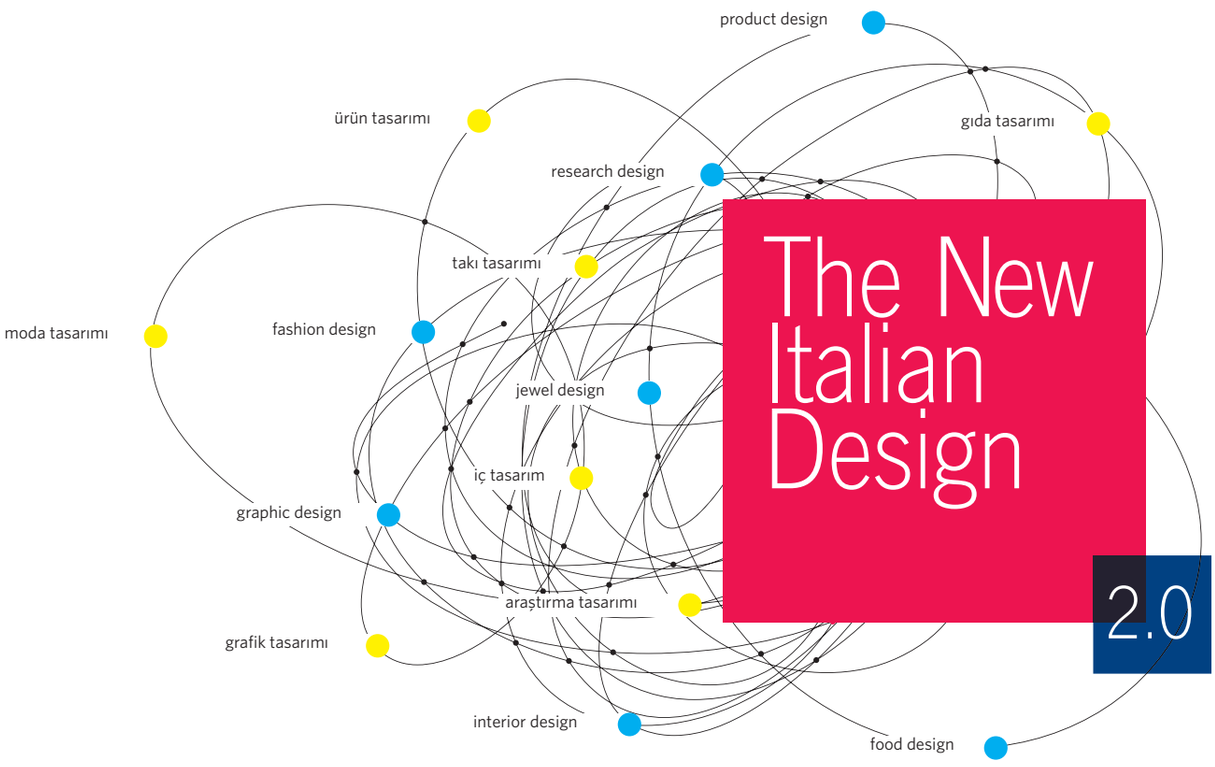
Ministero dello Sviluppo Economico

ITALIA

İtalyan Ticaret Merkezi
İtalya Başkonsolosluğu Ticari İlişkileri Geliştirme Bölümü - İstanbul

Italian Trade Commission
Trade Promotion Department of the Consulate General of Italy

Ambasciata d'Italia
İtalya Cumhuriyeti Büyükelçiliği
Ankara

İTALYAN TASARIM SERGİSİ

10 Aralık 2010 - 23 Ocak 2011

santralistanbul Ana Galeri
Eski Silahtarağa Elektrik Santralı
Kazım Karabekir Cad. No:2 Eyüp - İstanbul

Ziyaret saatleri 10:00-20:00
Pazartesi hariç

santralistanbul

La Triennale di Milano Design Museum

Exhibition partner

UniCredit

Ayrıntılı bilgi için :
İtalyan Ticaret Merkezi - Tel 0212-373 03 00 - www.iceistanbul.com - istanbul@ice.it

Havanın yüzünde bir kırlangıç sürüsü
Ve yabanıl ak atlar doludizgin
Bu sabah, bu sabah öylesine güzel ki
Bu sabah yağmur yağacak
Bu sabah gün açacak
Bu sabah tekmil tomurcuklar patlayacak
Bahar patlayacak
Köpükler, bulutlar patlayacak
Özlemlerin en güzeli, tozlu bir özlem
Topraktan yeni çıkarılmış
Üç bin yıllık yunan şarabı
Atların kara gözleri
Ve ben kederden geberiyorum
Tam yalnızlıktan gebermenin de sırası
Senin ellerin güzel
Bir damla duman ovanın üstünde
Bir damla ak bulut, altına batmış,
Yeşile batmış
Bir damla sıcacık, bir damla ışıltı
Sımsıcacık tutuyorum
Sımsıcacık tutuyorum bir şeyi
Önüme bir adam çıkıyor
Amma da kocaman gözleri var
Amma da çok ağlamış
Amma da çok çiçek açmış
Amma da çok yüreği,
Amma da çok yüreği sıcak
Amma da çok yalnızlıktan geberiyor
Amma da çok mavi tutuyor
Bir avucunda öylesine bir mavi ki,
Amanallah bir mavi ki,
Bir top, bir yumak mavi ki,
İşte o kadar
Marlin Monronun gözleri
İşte o kadar
Marlin Monronun gözleri
İşte o kadar
(...)

Yaşar Kemal, "Kırmızı Deynek"